

پښتانه

صفتجو ست غلط	دوسست	صفتجو ست غلط	دوسست
۲۸ ۲۲ پروار	پروار	۱۴۴ ۹ ګوت	ګوت
۴۰ ۲۰ ږولند	ږولند	۱۴۷ ۳ ږولي	ږولي
۴۴ ۹ رګهټ	رګهټ	۱۴۸ ۱۶ المخلوقات	المخلوقات
۵۱ ۹ کين	کين	۱۵۲ ۱۶ هراس	هراس
۵۹ ۷ دهيم	دهيم	۱۵۴ ۲۰ ډن	ډن
۶۰ ۹ هو	هو	۱۵۶ ۶ ږو	ږو
۶۵ ۱۲ ږږ ږاږ	ږږ ږاږ	۱۵۲ ۱۹ ښپ	ښپ
۷۱ ۱۱ ږږ ډن	ږږ ډن	۱۶۳ ۱۱ ږږ ګان	ږږ ګان
۷۲ ۲۷ ډنډن	ډنډن	۱۶۴ ۹ ډ	ډ
۸۶ ۲ ساوډان	ساوډان	۱۶۶ ۱۱ ږوب	ږوب
۹۷ ۳ کج	کج	۱۷۲ ۱۴ ږو	ږو
۱۱۰ ۲۱ طو	طو	۱۸۴ ۱۵ ښو	ښو
۱۱۱ ۶ کور	کور	۱۸۴ ۱۸ ي	ي
۱۲۱ ۱۰ وکجي	وکجي	۱۸۷ ۱۰ م	م
۱۲۱ ۲۴ کال	کال	۱۹۱ ۱۹ کي	کي
۱۲۴ ۱ ږام انځ	ږام انځ	۱۹ ۹ لکاږن	لکاږن
۱۲۷ ۹ وږد	وږد	۲۰۲ ۱ ښو	ښو
۱۲۹ ۵ ږار ږج	ږار ږج	۲۰۹ ۱ ښو	ښو
۱۳۰ ۱۳ ږېدا	ږېدا	۲۱۲ ۲۴ ږيا	ږيا
۱۳۰ ۱۷ ږو ږو	ږو ږو	۲۱۷ ۲۲ ږږ	ږږ
۱۳۹ ۲۳ ي	ي	۲۱۹ ۱۶ ږجي	ږجي
۱۴۰ ۴ کاران	کاران	۲۲۱ ۱۴ ږوهان	ږوهان
۱۴۰ ۱۶ چي	چي	۲۲۲ ۲۲ ږږ	ږږ
۱۴۰ ۲۴ آکړاي	آکړاي	۲۲۷ ۸ ږم	ږم
۱۴۱ ۴ مار	مار	۲۳۱ ۴ ږډ	ږډ
۱۴۱ ۲۰ ږون	ږون		
۱۴۴ ۳ ږه	ږه		

راڌا سوامي ست سنگ بياس ڀاران چڀايل پيا پستڪ

ENGLISH

سنڌي

1. Sar Bachan	۱. سنت مت
2. With a Great Master in India	۲. سنتن جي سکيا
3. Divine Light	۳. سار وچن
4. Path of the Masters	۴. پرمارئي پتر
5. Teachings of the Gurus ۴-۳-۲-۱	۵. ستگورن جي سکيا يا گو
6. The Mystic Bible	۶. وينتي ۽ پراوتنا جا شبد
7. The Inner Voice	۷. روحاني گلدستو
8. Light on Sant Mat	۸. پرمارئي ساکيون
9. The Science of the Soul	۹. گورمت سار
10. Tales of the Mystic East	۱۰. آندرو جو آواز
11. The Living Master	۱۱. سنت مارگ
12. Spiritual Gems	۱۲. سنڌي ۽ گرهڪي
13. Discourses on Sant Mat	۱. سنت مت پرڪاش
14. Philosophy of the Masters	۲. پرمارئي پتر
15. Call of the Great Master ۲-۱	۳. گورمت سار يا گو
16. The Master Answers	۴. وينتي ۽ پراوتنا جا شبد
17. Spiritual Discourses ۴-۳-۲-۱	۵. گورمت يا گو
18. Saint John	۶. پرمارئي ساکيان
19. My Submission	۷. روحاني گلدستو
20. A Spiritual Bouquet	۸. سنت مارگ
21. Spiritual Link	اردو
22. Prayer	۱. روحاني ڏياري يا گو ۴-۳-۲-۱
	۲. سنت مت درشن
	۳. سنت مارگ

Available From:-

The Secretary,
RADHA SOAMI SATSANG BEAS
 P. O. Dera Baba Jaimal Singh
 Distt. Amritsar, Punjab (India)

راڌا سوامي ست سنگ بياس ڀاران ڇپايل ٻيا ڀستڪ

ENGLISH

سنڌي

1. Sar Bachan	۱. سنت مت
2. With a Great Master in India	۲. سنتن جي سکيا
3. Divine Light	۳. سار وچن
4. Path of the Masters	۴. پرمارئي پتر
5. Teachings of the Gurus ۴-۳-۲-۱	۵. سنگرون جي سکيا پاڻو ۴-۳-۲-۱
6. The Mystic Bible	۶. وينتي ۽ پرارثا جا شبد
7. The Inner Voice	۷. روحاني گلدستو
8. Light on Sant Mat	۸. پرمارئي ساکيون
9. The Science of the Soul	۹. گورمت سار
10. Tales of the Mystic East	۱۰. آندر جو آواز
11. The Living Master	۱۱. سنت مارگ
12. Spiritual Gems	هندو ۽ گرهڪي
13. Discourses on Sant Mat	۱. سنت مت پرکاش
14. Philosophy of the Masters	۲. پرمارئي پتر
15. Call of the Great Master	۳. گورمت سار پاڻو ۲-۱
16. The Master Answers	۴. وينتي ۽ پرارثا جا شبد
17. Spiritual Discourses	۵. گورمت پاڻو ۴-۳-۲-۱
18. Saint John	۶. پرمارئي ساکيان
19. My Submission	۷. روحاني گلدستو
20. A Spiritual Bouquet	۸. سنت مارگ
21. Spiritual Link	اردو
22. Prayer	۱. روحاني ڏاڙي پاڻو ۴-۳-۲-۱
	۲. سنت مت ڏرشن
	۳. سنت مارگ

Available From:-

The Secretary,

RADHA SOAMI SATSANG BEAS

P. O. Dera Baba Jaimal Singh

Distt. Amritsar, Punjab (India)

ٻڌو ڪٿي ، تنهن کي هٿ ۾ کڻي ڇو ڏسڻو پيو .

.. حضور جن الهیءَ ٻاري ۾ فرمايو ته راء صاحب جي اڪليف
هن جنم جي ڪنهن ڪرم جي ڪارڻ ڪانه هئي. راء صاحب چاهيو
لي ته هن جي ڪروڙين جنمن جي سندس ڪرمن جو حساب
هتي ئي پوکيو وڃي ، الهیءَ لاءِ ته اڳتي هلي ته هندو وري
جنم ڏئي ٿو. ته اوهان جي ديش ۾ ڪنهن به ڪرم جي حساب
ڏيڻ لاءِ ٽرسٽر پوي .

راء صاحب هي چولي چڙڻ کان هڪ ۾ ۱۰ ڏينهن پوءِ
سردار ڪاهن سنگھ پنڌاريءَ به پنهنجي شهر راولپنڊيءَ ۾
چوڻو چڙيو . ڪنهن شاعر جو ڪلام آهي ،
” بهادران دستگان ڪر ڪيا روئي مصيبت ،
ڪيا هم روانه سوئي ملڪ عدم اءِ هونگي . “

پورو ٿيو

ٻالھ کي مڃڻ لاءِ تيار نه آهيان ته مهاڻا ڪو اولاد ڏيئي سڻ
 ٿا. چڱو تعويد ڏيکار ۽ جڏهن تعويد ڪوئي اڙهيائين ته
 وٺي کليائين ۽ چيائون، ”اڙي پاڻي! هيءُ ڪو منتر آهي
 سڏيان ته تنهنجي نصيب ۾ لکيل هو، تعويد ۾ ڪجهه ڪونهي
 هيءُ رڳو ڀاڱيندڙ آهي.“ تنهن تي هو انهيءَ مهاڻا وقت وٺي
 ۽ چيائين ته هي تعويد ته آهيئي ڪونه. هن رڳو لکيل آهي
 ”ڊيڪان ڦليلان“ تنهنجي مهاڻا چيس: ”چڱو پاڻي
 ڊيڪان ڦليلان يا ته ڦليلان.“ اس ٿوري عرضي ۾ سڀ
 ڏيئون پت ڪڍاري ويس.

اڄ هن ڪ اردو اخبار ۾ پڙهيو.

۱. برهماڻا پڳتيءَ سان خوش ٿئي ٿو پر جو جوانيءَ ۽ بالهه
 ۾ پڳتي ڪري ٿو ان سان وڌيڪ خوش ٿئي ٿو.
۲. برهماڻا نورث ۽ نمروا سان خوش ٿئي ٿو پر جيڪو ڌن
 دولت ۽ عهدي هوندي نمروا رکي ٿو تنهن سان وڌيڪ
 خوش ٿئي ٿو.
۳. برهماڻا دان سان خوش ٿئي ٿو پر جيڪو غريبيءَ ۾ دان
 ڪري ٿو تنهن سان وڌيڪ خوش ٿئي ٿو.
۴. برهماڻا لالچيءَ سان ناراض ٿئي ٿو پر جيڪو امير آهي
 ڪري نه لالچي ٿئي ٿو تنهن سان وڌيڪ ناراض ٿئي ٿو.
۵. برهماڻا پاڻيءَ سان ناراض ٿئي ٿو پر جيڪو ٻڍاڻي ۾ پاپ
 ڪري ٿو تنهن سان وڌيڪ ناراض ٿئي ٿو.

۱۷ آڪٽوبر

اڄ راءِ صاحب هرنارائڻ جن ۳۶ اڃي منجهند جو چولو
 ڇڏيو. هو لڳاتار ۲۶ مهينا بيمار رهيا. کين دل جي تڪليف
 هئي. پر آخري ۱۲ ڏينهن ۾ پيشاب جي اچڻ ۾ به تڪليف
 ٿيندي هئي. ڪن اڻڄاتل ماڻهن جي من ۾ شايد اها شڪا
 پيدا ٿئي ته جنهن ماڻهوءَ ۲۰ سال پريم سان ساڌ سنگت جي

نه ڪورو نه ڪنهنجو کائيندو آهي ۽ نه پهريندو آهي، انهيءَ ڪري اها شيوا من مٿ ۾ داخل آهي. جيڪڏهن ڪڍي ڪورو ستسنگيءَ جي دل رکڻ واسطي اهڙي شيوا قبول نه ڪري تڏهن به سرشت شيوا اهائي آهي جا ڪوروءَ کي وٺي.

۱۱ آڪٽوبر

راء صاحب هر لارائن جن سخت بيمار آهن. حضور جن اڄ هڪي ۳-۲ دفعا دُست ويا ۽ سندن ويجهن عزيزن کي لاکيد ڪيائون ته راء صاحب جو ڌيان موه ۽ ممتا جي ڳالهين ۾ نه چڪيو. انهن نه ٿئي جو هيڏي شيوا کانپوءِ به اندر سمي هنجي آتم ڪاپاڻ ۾ ڪو وڳهن پري.

اڄ هڪڙو خط ڪرمڪيءَ ۾ مغل پور جي ڀرسان ڪنهن ڳوٺ مان آيو جنهن ۾ لکيل هو ته ستسنگين جي هڪڙي چوڪري کي دل جي بيماري هئي. حضور جن کي عرض ڪيائون ته هنن صلاح ڏنن ته ڊاڪٽر جو علاج ڪريو. علاج ڪرڻ سان اها بيماري نه لهي ويئي، پر وري ڪار بند ٿي ويس. جڏهن ڏهري درشن لاءِ آيا ۽ عرض ڪيائون ته ستگرون وري صلاح ڏنن ته ڊاڪٽر جو علاج ڪرايو. انهيءَ بيماريءَ ۾ فائدو ٿيو ته وري هيسٽيريا ٿي پيس. ماڻهن چيو ته پوءِ جو اثر اٿس ۽ ڪنهن پوئن ڪيڊ واري کي وٺي اچو. جڏهن چوڪري کي سندس مرضيءَ خلاف جهولڻ لاءِ چيو ويو ته حضور جن چوڪري کي روشن ڏيئي چيو ته جهولڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي. ڊاڪٽر جو علاج ڪريو ۽ جڏهن انهن ڪيائون ته چوڪرو ٺيڪ ٿي وارو.

جڏهن رات جو حضور جن راء صاحب وقت ويا ته حڪم ڪيائون ته سار بچن مان هي به شبد:

”ڏام اڀي چلو پاڻي پرائي ديش ڪيون رهيا.“

۹ آڪٽوبر

ڪلھ راء صاحب هر ٽارائڻ جن جي باري ۾ ٿار آئي نه هو
بيھوش آھن، انهيءَ ڪري حضور جن اح صبح جو ڏسري لاءِ
روانا ٿيا ۽ راس جو اتي پهتا.

۱۰ آڪٽوبر

راء صاحب جي حالت ڪافي لاڙڪ آهي. هنڪي پيشاب
۽ دل جي ٽڪليف آهي. حضور جن فرمايو ته راء صاحب جي
جسم جنمالن جي سڃي ڪرمن کي صاف ڪري پوءِ هنڪي
ولي وڃڻو آهي ۽ آهي ڪرم اچي ختم ٿيڻ تي پيدا آهن.
ظاهري نه راء صاحب کي ٽڪليف آهي پر در اصل، ستگورن
جي معس وڏي مهر آهي.

شمس تيريز الهيءَ باري ۾ مثال ڏيئي پنهنجي دوران
(پستڪ) ۾ لکيو آهي ته ماڻھو غالچي کي لکڻ انهيءَ لاءِ
هٿدا آهن ته انجي سڀ مٽي ۽ در لڪري وڃي.

شام جو ۶ بجي ستسنگ ٿيو جنهن ۾ سار ٻڃڻ مان،
”هستي ڪهڙن پيري ٿو پائي،

ساگر ڇو پرا گهٽ پيٽو، پورو سورس ٿاڻي.“ ۽

”هستي ڇانو دود اور پائي.“

۾ شبد کنيا ويا. ستگورن فرمايو ته هن دنيا جون لڏن
۽ وشي وڪار پاڻي آهن ۽ شبد جو رس ڪر آهي، هستي
يعني ڪورمڪ آلهن دنيا جي لڏن کي ڇڏي ۽ پنهنجي
اندرين کي روڪي، اندر وڃي نام روپي کير پيئي ٿي.
اڳتي ستگورن فرمايو ته جهڪا شيوا ستگوروءَ کي منظور
هجي ستسنگيءَ کي اها ڪرڻ گهرجي ڇاڪاڻ ته پنهنجي مرضيءَ
مطابق ڪيل شيوا مان ستگورو خوش اه ٿيندو، ڪي ستسنگي
ڪرورو لاءِ ڪرڻو ۽ ڪي مٿائي وغيره کڻي ايندا آهن پر ڇاڪاڻ

آهي. انهيءَ ڪري پريءَ جي پگڙيءَ طرف لڳيئي نٿو ۽
 سمن وقت ۾ ڪئين قسمن جا ڦرنا پيدا ڪري ٿو. هر موب
 کان پوءِ جيئو کي ڌرمراءَ وقت پيش ڪيو وڃي ٿو جو هن کي
 پوءِ اچي ۽ چوڻ ۾ اچي ٿو. مطلب ته اول نمبر ۱-دمعاش
 وانگر هن کي هميشه هٿڪڙي لڳي رهي ٿي. جڏهن ڪا
 آما ستڙو ڪان اڀري وئي ڪمائي ڪري مٿين منڊان ۾
 وڃي ٿي ته هن کي ڏسي ڏيوي ڏيوائون رشڪ ڪن ٿا
 ته جيڪر اسين ۾ منڊ ڏيئو ۾ هجڻ ها ته ڪمائي ڪري
 انهن وانگر هتي وڃڻ ها. ڇاڪاڻ ته ڏيوي ڏيوائون صرف
 پنهنجي شپ ڪرڻ جو ڦل ماڻي رهيا آهن ۽ هنن جو ڌيان
 ٻين بدگيءَ ۾ نه، صرف عيش عشرت ۾ آهي. پر اسين
 اهڙا عجيب عقل وارا آهيون جو انهن ڏيوي ڏيوائن کي ٻيا
 پوڄيون. آخر ۾ حضور جن فرمايو ته جڏهن باباجي مهاراج جن
 اهو فيصلو ڪيو ته ڪانئن پوءِ مون کي ڪم ڪرڻو آهي تڏهن
 ۱۸۹۸-۱۸۹۹ ۾ مون کي حڪم ڏنائون ته هاڻي پنهنجي لاءِ
 گهرستي جيون نه آهي. پر باباجن مانا جن (حضور جن جي
 ڌرمپتي) کي گهرائي پڇيو ته پنهنجو ڪهڙو خيال آهي.
 جنهن تي هن جواب ڏنو ته توهان جو حڪم ست وڃن ڪري
 منهنجي منهنجي ۾ انهيءَ طرف خيال ڪونهي. انهيءَ ڳالهه
 کي ۴۵-۴۶ سال پوءِ هن ڪڏهن ۾ مون کي پتي پيا سان
 نه ڏنو ۽ نڪر مون ڏانهن استري پيو رکيو.
 سڄي عمر گورو جي حڪم کي ٻاهيانين ۽ گذريل ٻن
 سالن کان سندس هن دنيا مان وڃڻ جي خواهش هئي.
 دراصل اهي ۲ سال مون تي کيس روڪي رکيو هو ته ٻي
 پنهنجي پوٽن جي شادي ڏسي وڃي. انڌر ۾ جڏهن باباجي
 مهاراج جن کي عرض ڪندي هئي ته هاڻي وٺي هاو ته باباجن
 جواب ڏيندا هئا ته اسان کي ڪو اعتراض ڪونهي پر باباجن

رهندو هو جيستائين هن پنهنجي اڏو سان ڏلو نه سڌن
 ڇٽايل جيون جي پوري پوري سڀال ٿي رهي آهي .
 حضور جن پوءِ ٻڌايو ته هڪ دفعي هو بابا غريب داس جن
 جي دستڪ ٻڌڻ لاءِ ڪيترا ڏينهن وڃي وٽن دهليءَ
 رهيا . هڪ ڏينهن جڏهن حضور جن سوال پڇيو ته ۱۶ دل
 ڪنول ڪٿي آهي ته بابا غريب داس جن انٽرڊان ٿي فرمايو ،
 ”هيل ٿاڻن ته مان انهيءَ ڪنول جي پرسان لنگهي ويندو
 ۽ انهيءَ کي ڏيان مان ته ڇاهيو هوم پر هيٺ ڇڏي
 طرح ڏلو الم .“ پوءِ لاڙوام بهار پل (سڌن خاص شيوڪ)
 کي ڇڏائون ته پٽ ! هتي جو دستڪ نه پيو هلندو پر اصلي
 ڏور ڏام بهاس پر رهندي . ڏلهائوسيءَ ۾ روز شام جو ۴۶
 کان ۶۶ ٽائين دستڪ لهندو آهي پر سنگت ٿوري آهي
 ڇاڪاڻ ته هن موسم ۾ بهارن ٿي ماڻهو گهٽ ايندا آهن .

۲۸ سيپٽمبر

اڃ صبح جو ۷ بجي حضور جن ڏلهائوسيءَ مان روانا ٿيا
 ۽ شام جو ڏهري پهتا . سنگت ڪافي اچي رهي آهي ڇاڪاڻ
 ته حضور ماناچيءَ جو پندارو ۽ ماهراڻي دستڪ پڻي پهرين
 آڪٽوبر ٿي آهن .

۱ آڪٽوبر

صبح جو ۹ بجي مانا جن جي ڀرڻ جي رسم ادا ڪئي
 وئي ۽ ۹ بجي دستڪ شروع ٿيو . پهرين ٽائين مهلي جسا
 سلوڪ پڙهيا ويا جي انتها ٿي دوجي جي ويراڳ سان ٻريل
 آهن . حضور جن زوردار لفظن ۾ ويڪيا ڪندي فرمايو ته اسان
 هر من اهڙو نه ڏيا پر ڦاسي وڃي رهيا ويا وي پدارتن
 وشه وڪارن ، موهه ممتا ۽ دنياوي لڏن کي ڇڏي ٿي ٿيو .
 جڏهن جڏهن جي پاڻ ڪارڻ اسان جو من مٿن ٿي ڇڪر

باب پنڊويھون

ٻلهائوسيءَ جو دورو: مائٽا ڪشن ڪور جو ڀوڳ
۽ راءِ صاحب هرنارائڻ جن جو چولو ڇڏڻ

۲۴ سڀيٽمبر

صبح جو حضور جن ٻلهائوسيءَ لاءِ روانا ٿيا ۽ اٽڪل
۱۲ بجي اتي پهتا. هتي ڪافي لڏ آهي. راس جو ڳالهه
ٻڌل. ڪنڊي حضور جن فرمايو ته بابا جي مهاراج جن
جي جولي جو ٽي سمانجن کان پوءِ به پاڻ ڪافي عرصي
تائين نام دان نه ڏنائون. هڪ دفعي حضور جن آڱري ڇاڇا جي
مهاراج جن وٽ ويا ۽ اُتي ئي چار هفتا لڳاتار انهيءَ ئي ڳالهه
تي بحث ٿيندو رهيو. ڇاڇا جن ٻار ٻار حضور جن تي زور
ئي ڀريو ته نام ڏيو. پر حضور جن ائين چرندي انڪار ٿي
ڪيو ته مون کان اهو ٻڌو ڪير ٿئي. توهين ڪنهن ٻئي
سان ٻڌو ڪي ان ڪم لاءِ موڪليو. تنهن ئي ڇاڇا جن مهاراج جن
کان پڇيو ته توهين مون کي ڪهڙي پاوٺا سان ٿا ڏسو؟
حضور جن جواب ڏنو ته مان توهان کي حضور سراپي جي
مهاراج جن جو ننڍو ڀاءُ ٿو سمجهان ۽ ڇاڪاڻ ته ٻار ٻار جي مهاراج جن ۽
توهان جو هڪ ٻئي ۾ گهرو ڀرپور هو انهيءَ ڪري توهان کي
بابا جي مهاراج جن جو روپ ڪري سمجهان ٿو. انهيءَ ئي
ڇاڇا جي مهاراج جن فرمايو ته پوءِ توهان کي اسان جو چوڻ مڃڻ
۾ ٿي پوندو ۽ هاڻي نام ڏيڻ شروع ڪيو. حضور جن پوءِ اسان
کي چيو ته نام ڏيڻ کان پوءِ به سندن من تي ٽيستانين ٻار

جسماني، مائڪ ۽ روحاني. روحاني دکن جو مطلب آهي
 آتما جو اندو نه وڃڻ ۽ سوکبر منڊلن جو سبر نه ڪرڻ. انهن
 دکن کان گهٽ ٿي دنيا جا لوڪ ڪنهن اڀاءُ ڪن ٿا. ڪو
 ويد شاستر ٿو پڙهي ته ڪو چپ ٿي پوڄا پاٽ ٿو ڪري ۽
 ڪو وري دان پڇ ٿو ڪري. پر اهي سڀ ساڌن ڪن ڇو راسي ۽
 جي آواگون کان چوٽڪارو ٿا ٿڌي سگهن. مڪتي نه
 صرف متگورو ۽ جي بهائيا ۽ نام جي ڪمالي ۽ دواران ممڪن
 آهي. اهو نام ڪولهن پوئين يا ويدن شاسترن جي اندر نه
 آهي بلڪه ٽن آلمڪ نام آهي جو هر جڳهه. انسان هي اندر
 آهي ۽ جڏهن پڌ ٿيڻ لاءِ سمع مهالما ٿيا پر اچن ٿا.

باب پنڊويھون

دلهاڻوسيءَ جو دورو، مائا ڪشن ڪور جو ڀوڳ
۽ راءِ صاحب هرناراڻن جن جو چولو ۽ چڏڻ

۲۴ سڀيٽهبر

صبح جو حضور جن دلهاڻوسيءَ لاءِ روانا ٿيا ۽ اٽڪل
۱۲ بجي اتي پهتا. هتي ڪافي لڏ آهي. راس جو ڳالهه
ٻڌل. ڪنڊي حضور جن فرمايو ته: بابا جي مهاراج جن
جي جولي جوٽ سمائجڻ کان پوءِ به پاڻ ڪافي عرصي
تائين نام دان نه ڏنائون. هڪ دفعي حضور جن آڱري ڇاڇا جي
مهاراج جن وٽ ويا ۽ اتي ئي چار هفتا لڳاتار انهيءَ ئي ڳالهه
تي بحث ٿيندو رهيو. ڇاڇا جن ٻار ٻار حضور جن تي زور
ئي ڀريو ته نام ڏيو. پر حضور جن ائين چوندي انڪار ٿي
ڪيو ته مون کان اهو پڇو ڪيو نٿو ٿئي. توهين ڪنهن يعني
سادوءَ کي ان ڪم لاءِ موڪليو. تنهن تي ڇاڇا جن مهاراج جن
کان پڇيو ته توهين مون کي ڪهڙي پاوٺا سان ٿا ڏسو؟
حضور جن جواب ڏنو ته مان توهان کي حضور سوامي جي
مهاراج جن جو ننڍو ڀاءُ اوسمجهان ۽ ڇاڪاڻ جو بابا جي مهاراج جن ۽
توهان جو هڪ ٻئي ۾ گهرو ڀرپور هو انهيءَ ڪري توهان کي
بابا جي مهاراج جن جو روپ ڪري سمجهان ٿو. انهيءَ ئي
ڇاڇا جي مهاراج جن فرمايو ته پوءِ توهان کي اسان جو چوڻ مڃڻ
پر ٿي ٻوندو ۽ هاڻي نام ڏيڻ شروع ڪيو. حضور جن پوءِ اسان
کي چيو ته نام ڏيڻ کان پوءِ به سندن من تي ئي ٽيستائين بار

جسماني ۽ مائسڪ ۽ روحاني . روحاني ڏکڻ جو مطلب آهي
 آتما جو اندو نه وڃڻ ۽ سوکير منڊلن جو سير نه ڪرڻ. انهن
 ڏکڻ کان گهٻرائجي دنيا جا لوڪ ڪئين اپاءَ ڪن ٿا. ڪو
 ويد شاستر تو پڙهي ته ڪو چپ لب پوڄا پاٽ تو ڪري ۽
 ڪو وري دان ٻج تو ڪري. پر اهي سڀ ساڌن کين ڇو راسي ۽
 جي آواگون کان چوٽڪارو ٿي ٿي سگهن. مڪتي نه.
 صرف متگدروءَ هي سڃاڻا ۽ لام جي ڪمائي ۽ دواران مهڪن
 آهي. اهو لام ڏولتن ٻولتن يا ويدن شاسترن جي اندر نه
 آهي بلڪ ڏن آتما ڪ لام آهي جو هر جڳهه. انسان جي اندر
 آهي ۽ جڏهن جي پرت نه ٿي لاءِ سٺ مهالما دنيا ۾ اچن ٿا.

يا هنجي واسطي ئي هوندي آهي پر جي پنهنجي ديا مان
 ٻين کي حصو ڏئي نه سگهس مرضي. ”بارہ ماہ“ جي
 شين مان پهرين ٻن پر يعني آکاڙ ۽ سانوڙ پر دليا جي ماڻهن
 جي حالت بيان ڪئي ويئي آهي. جڏهن بالڪ ماڻ جي
 ڳرپ پر هوندو آهي ته هڪي جنم جنم جي خبر هوندي
 آهي. ان وقت هو پرمالما کي ٻڪاري چونڊو آهي ته جي
 مونکي هن ترڪ مان ٻاهر ڪڍيندڙ نه مان سراس سراس
 پر پنهنجو نام جهيندس. پر جيئن ئي ماما جي ڳرپ مان نڪتو
 ته ماما جي پريارو ڪري سڀ ڪجهه وسري ويس ۽ دڪن
 اچي چئني طرفن گهرياس. ڪڏهن بک ڪڏهن پياس ۽
 ڪڏهن بيماري، ڳالهائي سگهي ڪونه، ماڻ پيءُ حيران، بيماري
 هڪ دوا آهي، سڌو ڪن پر نه ڏيس ٿا جلاب، مطلب نه
 دڪ پر دڪ. وري جڏهن ٿورو وڏو ٿيڻو ته هي چاهيو
 نه سڄو ڏينهن نينگ ٿيا ڏيان پر مانت چاهين ٿا نه پڙهي.
 جوانيءَ ۾ ڪام هڪي حيران ٿو ڪري. شادي ٿي، چاوس
 ٻار نه روزگار جي پريشاني. جي پريشاني جي پريشاني جي شپ
 ڪومن جي ڪارڻ ڏن ڪمائيون نه واه نه نه ڪئي وانگر
 پيسي خاطر در در ٺوڪرون کائيندو. گهر جي خرچ سان
 پهچي نٿو سگهي ۽ جيئن ڪتب وڃي وڏو ٿيندو ٿيڻ خرچ
 نه وڃي وڌندو. ڪڏهن چوڪون جي پڙهائيءَ جو فڪر نه
 ڪڏهن چوڪون جي شاديءَ جو فڪر. ائين ڪندي پيداو
 اچي ويو. مطلب نه دنيا جي پريشاني ۾ ڪسي ڪڏهن پرمالما
 جي پگتي نه ڪيائين ۽ نتيجو اهو ٿيو جو انت ويلي جمدوت
 ٻڪري ويس. ها جي جيو کي ستگروو نام دان بخشي ۽ هر
 هنجي جي ٿوري گهڻي ڪمائي ڪري ته انت سمجھي جيڪر
 سڀال ٿيس. بادون (بدي) جي مهني پر سوامي جن فرمايو
 آهي ته دنيا جي جيون ڪي ٽن قسمن جا دڪ لڳل آهن -

سندھيل الف سمي ٻنهي صاحبزادن مان ڪو به هن وقت
 موجود نه هو ڇاڪاڻ ته حضور جن نئي چاهيو ته الهيءَ وقت
 هنڪي پتن کان اڳتي لنگ جو وهر سنائي، ڇهين ڪبير صاحب
 فرمايو آهي:

”ڪبير مولانا پلا پرداس ڪا،
 جسامين سنگ نه ڪرئي،
 پڙي رهيو ميدان مهن،
 اسان نه پوچي ڪرئي.“

جيتوڻيڪ ظاهري طور ته اها ڳالهه عجيب ئي لڳي پر
 سندھ مهاڻا نٿا چاهين ته سندن شهن ڪسي وقت وقت ڪر
 اهڙو وڏو ورهيدار وٺندو نظر اچي جنهن سبب آيا وهر
 پر ڦاسي، حضور جن ٻنهي صاحبزادن کي ماناچي هي چولي
 ڇڏڻ کالو وٺارون ڪيون پر هنن جي ٻهٽڻ کان اڳ ئي
 شام جو سنسڪار ڪيو وڌو. ۹ لاريچ سندس ڦل ڪٽا ڪيا
 ويا ۽ سندن ننڍي صاحبزادي سردار هري سنگهه ٻنهي
 هٿن سان الهڪي پاس ٺڌيءَ ۾ پرواهه ڪيو.

ڪلهه سسنگ ۾ ڪنهن سوال پڇيو نه ڀاڳ، ڪهڙي چيز
 آهي، سڳورن فرمايو ته ائين چهر ۾ ڪڍل چڪا ۽ اها ڪرم
 هن حياتيءَ ۾ اسانجو ڀاڳ، لاهين ٿا. هاڻي ستن جي دٻا
 ڀاڳ کي بدائي سگهڻي.

۱۱ سيپٽمبر ۱۹۴۳

ڪلهه کان سار بچڻ مان ”ٻارهه ماه“ شبد جو پاٽ
 شروع ڪيو ويو آهي. ڪنهن شخص حضور جن کان پڇيو ته
 جيڪڏهن ڪنهنڪي پرشاد ملي ته اهو صرف هنڪي ئي کائڻ
 کپي ڪين پئي ڪي ڏيئي سگهڻو. حضور جن اتر ڏانهن پرشاد
 جنهنڪي ملي تنهنڪي ئي کائڻ کپي ڇاڪاڻ ته پرشاد ۾ ساهل

سمرن پاڪو ٿي وڃي ته هلدڙ گاڏيءَ کي بهاري سگهجي
 ٿو. ستسنگي جي ويچار ڪري ته فلاڻي کي نام ملي وڃي
 نه. انهيءَ ۾ ڪو هرج ڪونهي. اهڙي حالت ۾ هڪئي ٻي-زير
 پيار سان سمجهائجي ۽ جي هن جي دل ڪري ته هڪئي نام
 وٺي ڏجي. جي ڪنهنڪي زبردستي نام ڏيارو ته هڪجا
 ڪرم پاڻ تي ڪٽا پوندا. جيڪڏهن ڪو ستسنگي دل ۾
 اها پراڻا ڪريو ته فلاڻي شخص کي نام ملي پر جي انهيءَ
 ماهره جا ڪرم اهڙا آهن جو مالڪ انکي نام ڏيڻ نٿو چاهي
 ته پوءِ هڪجي پراڻا مان فائدو نه ٿيندو. پر اهڙو ارادو رکڻ
 ڪو خراب ڪم ناهي. تنهنجي گهر وارا انهيءَ طرف لڳن يا
 نه پر تون پنهنجو پجن ڪنهن به حالت ۾ نه ڇڏج، چاهي ڪٿي
 سڄي زندگيءَ ۾ پڙهون ڪلي. سمرن ئي خاص ساڌن آهي
 ۽ سمرن جي ذريعي ئي ساڌڪ اندر وڃي سگهيو.

v سيپٽمبر ۱۹۴۳

اٽڪل ۵ ڏينهن جي بيماريءَ بعد اڃ شام جو ۴ بجي
 حضور ماما (مانا ڪشن ڪور) چولو ڇڏيو ۽ ست لوڪ سڌاري
 جڏهن مون ۵ سيپٽمبر تي سندن آخرين درشن ڪيو ته
 ايتري قدر ڪمزور ٿي ويئي هئي جو ماڻهن کي سڃاڻي
 نٿي سگهجي. انهيءَ کانپوءِ ڪڇ ڏينهن سندس ڳالهائڻ بند هو.
 ۵ سيپٽمبر حضور جن هڪي اندر درشن ڏنو ۽ گذريل ۳-۴
 ڏينهن کان هوءَ حضور جن کي اهو ئي عرض ڪري رهي
 هئي ته مونکي هاڻي هن دنيا مان وٺي هلو. ۵ تاريخ
 حضور جن کيس چيو ته چڱو هاڻي پنهنجو ڌيان اندر رک. اس
 انهيءَ کانپوءِ سندس ورثي اندر ٿي رهي. نياڻ جي سرل
 ۽ سادي ۽ سڌائين پيءُ مشڪندي هئي. سڀني ستسنگين
 سان مٺ محبت جو وهندار ڪندي هئي. انهيءَ ڪري
 سندس چولي ڇڏڻ تي سڀني کي گهرو شوڪ ٿيو.

۱. ٻڌڻ سمورن ڪري اٿم روحاني ديس ۾ وڃڻ جا اذڪاري
ٻڌڻ ها .

هڪ مستسگيءَ ٻيهرجي خط ۾ شڪايت ڪئي آهي ته
من ٻڌڻ سمورن ۾ نٿو لڳي . حضور جن حرام لکايو ته من نه
لکڻ ۽ ٻڌڻ مان وس نه اچڻ جا گهڻي سبب آهن . پهرادن
نه جڏهن ٻڌڻ ۾ ويهجي ته من جي چوڪندياري ڪڍي نه ٻاهر
نه وڃي ۽ جي وڃي ته وري انکي واپس ٻيهرجي مرڪز
۾ آڻجي . من سان واعدو ڪرڻ کپي ته ۲۶ يا ۳ ڪلاڪ ٻڌڻ
ٿي ويٺو آهي . ان وچ ۾ ڪو به سدڪلپ پيدا نه ڪري ۽
جي ڪري نه انهيءَ کي هڪدم هٽائي ڇڏجي . اهڙي طرح
من کي اندر اڪڻ جي عمر پئجي ويندي ۽ جڏهن من
ٽڪيو ته ٻڌڻ مان وس اچڻ شروع ٿيندو . بعضي وقت انهن
به ٿيندو آهي ته جي من ۾ ڪا چٽا يا فڪر هوندو آهي
ته به اڀياس مان آمد نه ايندو آهي . انهيءَ جو آهائ هي آهي
ته من کي سهڻي ٻڌڻي نه پر البت ٻڌڻي لڳي ڪري سگهجي .
جوڙڪي ليٽو آهي سو اوس ٿيندو . من کي ڇڏجي ته جنهن
ڪم جي باري ۾ ٺوڪي چٽا آهي ته ٻيهرجي هٽائڻ جي ڪوشش
پلي ڪر پر ٻڌڻ جي وقت انجي مالهيا نه ٿيو . ٻڌڻ مان
اڳي ٻڌڻ انهيءَ مسئلي جو حل ڳولڻ ڪري . جي من ٻاهر ٻڌڻ
ٿيندو ته ۶ ڪلاڪ ٻڌڻ ڪرڻ سان به فائدو نه ٿيندو . لکڻ به
جي ڪم کان سواءِ هر وقت سمورن ٿي سگهيو . جڏهن فرصت
ملي ته سمورن ڪجي ۽ رات جو سمورن ڪندي ڪندي سموري
ٻيهرجي . ٻڌڻ جڏهن صبح جو جاڳو ايندي ته ائين به سمورن
ڪيو ته ٻڌڻ ٻڌڻ مان اڳا آهن . دنيا ۾ جيڪڏهن ڪو
اسانجو دشمن آهي ته من آهي . هي سڀ ڪرڻ ٻڌڻ وٺڻ
شاستر من کي وس ڪرڻ واسطي آهن . سو گهٽ ٿي آهستي
آهستي اڀياس ڪندو رهه . سمورن ۾ وڏي شڪتي آهي .

ويو. مساڻن ۾ هڪڙي پاسي مڙدا پئي سڙيا ته ٻئي پاسي ڪي
ايڪڌاري ساڌو پنهنجي روئي ٺاهڻ جي ڏن ۾ لڳا پيا هئا
ته ڪي گهورڙيا پنهنجي وڪري ۾ مست هئا. اهي ماڻهو
جيڪي مساڻن جي ڀرسان رهن ٿا تن لاءِ روج راڙو ۽ مڙدن
جو جلت ڪا به اهميت نٿو رکي. ”دنيا آهي ڊرنگي بابا.“
حضور جن اٽڪل ۱۱ بجي رات جو ڏهري پهتا.

۶. سيپٽمبر ۱۹۴۲

اڄ شام جو جيڪو ڏورن لاءِ نئون وٺاڻ ٺهيو آهي اتي
ستسنگ ڪري انجو مهورت ڪيو ويو ۽ پرساد به وراهير واريو.
حضور جن ،

”گورچون گرهم ميري آئي،

ڀاڱ ميري سوئي ڏيئي چڪائي.“

شبڊ جي وياڪيا ڪندي سنگورن فرمايو ته گورو ۽ جا چرڻ گهر ۾
اچڻ جو مطلب آهي ته جڏهن شش اپياس ڪري لارا سڄ ۽
چندروما جي ميدان کي طئه ڪري ٿو ته هنجي اندر سنگورو ۽
جا نوري چرن پرگهت ٿين ٿا ۽ سندس ستل قسمت جاڳي
ٿي. جڏهن سنگورو پنهنجي شيوڪن کي اوچن روحاني
ميدان ۾ وٺي وڃيٿو ته ٿريا پڌ، ارهم ۽ پار-ارهم جا هندس
(آئنائون) لهجي ٿين ٿا ته جن کي سنگورو مليو آهي سي
مٿي پيا وڃن ۽ اسين هتي ئي ويٺا آهيون. اهي هندس صرف
پنهنجي پنهنجي منڊل جي سونهن ۽ سوييا واسطي آهن ۽
مٿي ٿئا وڃي سگهن.

جن کي هن دنيا ۾ پوري گورو ۽ جي شرط مليتي سي
سڄڪند کان مٿي آٺائي ديش ٿائين وڃن ٿا. رشي مني
ڏيوي ڏيوائون ستسنگين کي مٿي ويندو ڏسي سڪن ٿا
ته جي انهنکي منس ڏيهر هجي ها ۽ سنگورو ملي ها ته هر

پڇيو ته توهان نه گھڻي خبرت پائون ڪيون ٿا ته توهان جو
هي حال ڇو ٿيو؟ هن جواب ڏنو ته مون توهان تي پائون
ڪي رهي سڄي ملڪيت توهان جي ننڍي ماءُ کي ڏني.
جيئريءَ مان هتي طرفداري ڪندو هوس ۽ مون کان اڳ
بيوشيءَ جي حالت ۾ هن پنهنجي نالي موڪلڻ وصيعت
ڪرائي. جي تون چاهين ته مان هتي سڀني ۾ وڃي چوان
ته سڀني پائون کي پنهنجو حصو ڏي. تنهن تي مون جواب
ڏنو ته دولتي هائي پوري ڪروءَ ٺارڻ واري دولت ڏاڍي
آهي دولتي پيءُ ڪنهن ڇوٽي جي ضرورت ناهي. ٻيو مون
عرض ڪيو ته مون ۾ جيڪي ڪمرون ۽ ڪمزورين آهن سي
ٻڌايو. ستڪرون نمايندگي ٿي پر صرف اها گهڻي آهي جو تون
ڪورٽ ۾ سرشتيدار آهين. جي رشوت وٺڻ چڱي ٿي ته
سوال ٿي ٿو.

«ڪڙي سڻي» جي سڙل جي جراب ۾ حشور ۾ ڦرمارو
۽ ڪاٻي طرف ڪال جي چار آهي. سڀ ٽوڪڙ ۽ سرڳڙي آهي ۽ ٻائي
آهن ۽ آهن ڏهن ڏهن ۾ چوڙي ۽ ڏسڻ ۾ ايندا آهن ۽ اٺن مٿن
مٿن ڏانهن ڪو به مارڻ ڪونهي. ساڄي طرف وڏا وڏا
شهر آهن ۽ آهي ۽ پاسي سڀ شين جا اڀاسي نظر ايندا آهن.
۽ ستن جو رستو وڃڻ آهي جنهنڪري سکن يا شاه رڳو
چڱي ۽ اهر رستو سڌو سڀڪندڙ ٿا آهن وڃن. ساڄي طرف
سمن مڙاما سڀ ڪرڻ واسطي ايندا ويندا آهن.

۵ سیبتمبر ۱۹۳۲

ڪلهه هڪ ڀريءَ جي مستسڪي سردار حرد سنگهه جو لاهور
 ۾ ديهالءِ ٺهڻ انهيءَ جي باري ۾ حضور جن ڪڇ وقت
 اڳئين اشارو ڪيو هو ته هو وڃڻ وارو آهي. اڄ صبح ۾
 ۸ بجي حضور جن جي موجودگيءَ ۾ هندو سندسڪار ڪيو

و حال ڏسڻ ويا ۽ مان به سٿگورن سان گڏ ويس. هڪي
 سي سٿگورن فرمايو ته هڪجي سرفتمام مٿين منڊلن ۾
 رزوار ڪري رهي آهي ۽ واپس نٿي اچڻ چاهي. هڪجي
 آئند ۾ پنگ وجهڻ نيڪ ناهي. جڏهن سندس آتما شري ۾
 واپس ايندي ته پوءِ هڪان حال احوال پڇيو، اڄ جڏهن هڪجو
 خيال شري ۾ آيو ته هن پنهنجو سڄو اندر جو حال ٻڌايو ۽
 چيائين ته ۱۲ سال خوب جهيٽ سان ڇڻ سمن ڪير ٿو رس
 ڪونه آيو. هاڻي آئند اچي رهيو آهي.
 اڄ انهن ۾ ڪجراٺ جي هڪ سٿسگي جي هيءَ

چئي آئي.
 ”پر نه ٻالو ڪريالو سري حضور سٿگورو مهاراج جي
 واڌا سوامي. هٿ جهڙي ويٺي آهي ته ۲۷ آگسٽ جي
 سٿسنگ ۾ مان حاضر هوس. سٿسنگ جي سمائپتيءَ کانپوءِ
 مون ڪڇ عرض ڪرڻ ٿي چاهيو پر توهان فرمايو ته ڪنهن
 بئي وقت پڌائج. مان انهي ڏينهن واپس آيس ۽ توهان
 اڳيان پنهنجي دل جو حال رکي ته سگهيس جو هيٺ لکي
 رهيو آهيان.“

۲۰-۲۱ آگسٽ جي درمياني رات جو منهنجو دم گهٽجي
 ويو ۽ مونکي جمڊوس ڏسڻ ۾ آيا جن جي هٿن ۾ ڏنڊا هئا.
 مونکي جڏهن سمن ياد آيو ته جمڊوس هليا ويا ۽ توهانجو
 درشن ٿيو ۽ توهان چيو ته پت اڄ نه. توهين مونکي خود
 ذرماءَ جي درٻار ۾ وٺي ويا جتي پتو پيو ته غلطيءَ مان
 مونکي جمڊوس وٺڻ آيا هئا. پوءِ مون توهانکي عرض ڪيو
 ته جڏهن سانگي سان اچڻ ٿيو آهي ته ترڪ ۽ سرڪ به
 ڏيکارو. تنهن تي توهان مونکي ٻانهن کانوئي بهران ترڪ
 ڏيکاريا. اتي مون پنهنجي پتا کي گهور ترڪ ۾ پيل ڏسڻ

دانا جن فرمايو ته چڱو به ايندا. ڏاکٽر صاحب ٻڌايو ته سون
 جي دوائف کان پوءِ مان هڪ ڙي وڏي چوٽيءَ وٽ
 سندس جنم ٻٽري ٿورائڻ ويس. چوٽيءَ ٻنچ روپهه ٻوٽن
 وڙيا ۽ چيائين ته ٻائي ٻنچ روپهه ڏيئي شام جو جنم ٻٽري
 وٺي وڃڻ، جڏهن شام جو هن وٽ ويس ته خشي آي ڇوڻ
 لڳو ته هي وٽ پنهنجا پيءُ، من کان اڃا جنم ٻٽري ڪانه
 ٿيندي. آخر جڏهن ڏاکٽر صاحب تحمل سان پڇيو ته چوٽيءَ
 ڇو نه ٿوهين به مري ويل جي جنم ٻٽري ٿا ٿورا ٻرا چڱو ٻڌ
 ٿون اڳئين جنم ۾ هڪ راجا جو سٽس هئڻ ۽ ٿيندي موجوده
 ڌرمهتي ٿن جنم کان ٿيندي استري ٿيندي آئي آهي.
 ڪنهن واپاريءَ جو پٽ پنجن هزارين روپي جو سون چاندي
 ۽ ريشمي ڪپڙا کڻي ٿر ٿن تي واپس آئي مري واپس سندس
 پيءُ کيس هدايت ڪري واپس هڻو ته منهنجي ملڪيت سان
 پنجن هزار روپهه منهنجي نالي ٿر ٿن تي وڃي دان پنچ ۾ ڏج.
 پر ٿو ۽ ٿيندي زال پڻي گڏجي هن جي پنجن هزارين جو
 مال چوري ڪيو. چوڪري جي وولاڻ ڪرڻ تي ماڻهو
 اچي ڪٺا ليا. ٿوڪي وهر آيو پر ٿيندي زال چوريءَ جو
 مال ٿوڪي واپس ڪرڻ نه ڏٺو. ٿنهن ڪري انهيءَ چوڪري
 ٿيندي گهر جنم ورتو ۽ هن جو موم به ٿر ٿن اسٽان تي
 ٿيو. ٿون نه اهو صدمو صو سان سهي وٺن پر ٿيندي زال
 کي پنهنجي ئي روهيءَ جي وعبوار ڪارڻا وٺل پٽ جي ياد
 رهي عمر پيئي ستائيندي. حضور جن فرمايو ته نڪو ڪير
 ڪنهن جو پيءُ آهي ۽ نه ڪو پٽ. سڀ ٿيڻي ڏيئي جو
 حساب آهي. ڪورو ۽ شيد کان سواءِ جو جو ٻيو ڪوبه مٿر
 ڪونهي.

ٿنجا سڳهه نالي هڪ مستسگي پرسان جي موسوم پر پياس
 ٿي، عني پرسان هڪ غشا ۾ بيمار آهي. حضور جن اڄ هن

ڪرڻ نه ڪري. مولانا روم صاحب به فرمايو آهي ته شش جي
جنم وٺڻ کان اڳ به ئي گوروءَ کي هن جي پوري ڄاڻ
هوندي آهي.

”پيش از زادن تو سالها دیده باشدم پندین حال ها.“
پر انهن هوندي به سڀني پردي پوشي ڪندا آهن ڇاڪاڻ
ته جي ائين نه ڪن ته جيڪر وٽن ڪو به وڃي لاپ وٺي نه
سگهي. تنهن ڪري ستسنگيءَ کي جڳائي نه غريبي ۽
بيماريءَ به به گوروءَ جو شڪر ڪري ڇاڪاڻ ته گورو همدجي
ڪرم جو قرض لاهي کيس صاف ڪرڻ چاهي ٿو. اهڙي
حالت ۾ ناراض ٿيڻ به ستسنگيءَ جو نقصان آهي. گورو آرسيءَ
وانگر آهي. جيڪڏهن ڪو عيب جوئيءَ جي خيال سان
هن وقت ايندو ته پنهنجو نقصان ڪندو. جيڪڏهن ٻيو به
سان ويندو ته سندس هردو نرمل ٿيندو.

حضور جن شيرسنگهه سوار جي وارثا ٻڌائي ته ڪيئن هڪ
بندو هن جاءِ امانت طور رکيل به هزار روپيا هن جي وارثن
کان لڪائي پاڻ کائي ويو. نيٺ شيرسنگهه هن جو پٽ ٻڌي
آيو. اهي پيسا وصول ڪري جوانيءَ به ئي مري ويو ۽ مرڻ
وقت چڻي ويس ته مان اهڙي شيرسنگهه سوار آهيان. انهيءَ
ڪاٺيءَ ٻاڪڙر ايشورسنگهه پنهنجي گذاري ويل پٽ سوهن جو
داستان ٻڌايو ته جڏهن هو پيدا ٿيو ته حضور جن هن کي چيو
ته ه هزار روپيه سوهن جي نالي رکائي ڇڏ ۽ جڏهن سوهن کان
وڏي ڪڪيءَ جي شاديءَ لاءِ جمع ڪرائڻ لاءِ عرض ڪيو
ته فرمايائون ته هن جي شادي اسين پاڻ ڪنداسين. اها
ڪڪي ته ننڍي هوندي ئي گذاري وئي ۽ جڏهن سوهن
به پياس نديءَ ۾ ٻڏي مري ويو ته سوهن وري اچي ويندو
تنهن ئي سنگرون کيس چيو ته سوهن وري اچي ويندو
پر انهيءَ هوندي به جڏهن سندس روج راڙو بند نه ٿيو ته

انسان پنهنجي زندگي وٺي ڪشيءَ ۾ پڻ ۽ پاڻ جو وکر
پري سيار وٺي ساگر ۾ وهندو ڀرو وڃي. هن جي ڪشيءَ
جو نه ملاح آهي ۽ نه وڻجهه. سمند به اٽاهه آهي جنهن
جي ڪنارن جو ڪو پتو ئي ڪونهي. هزارين ٺٽڪ لکين سال
لڙندي گذري ويا، جيڪڏهن ڪو ڀرو ڀرو ملي وڃي
ها ته ٻار پڄي وڃون ها.

شام جو به سسنگ ٿيو. جنهن کان پوءِ اڃي رات جو
ٿوري بهتائين.

۳ سيپٽمبر

شام جو حضوري ٻاڻيءَ مان،

”گورو کي مڃ رهو ته ڌار، گورو کي رضا سڀاڻو پار.“
شد جو اوت ڪندي سگورن فرمايو ته شش کي گوروءَ جو
امتحان نه وٺڻ گهرجي. جيڪڏهن ڪو ٻاراڻي ڪلاس ۾
اڙهندڙ شاگرد اهره اي پاس ڪيل استاد جو امتحان وٺڻ جي
ڪوشش ڪري ته اها هنجي موروڪا چئي،

مولانا رور صاحب فرمايو آهي.

”مريد شيخ را امتحان ڪند او خراسان“

پوءِ حضور جن حضور خضر ۽ موسيٰ جي وارا ٻڌائي ته
حضور خضر کي اهڙا ڪم ڪيا جن جو اصلي راز موسيٰ
سهڻي نه سگهيو. هڪ ته ڪڏهن پتير جي پڙيءَ کي پڇي
چڏيائين، ٻيو ڪڏهن هڪ ماڻهوءَ جي هڪ ئي ٻت کي
ماري چڏيائين ۽ ٽيون ڪڏهن ڪرڻ لڳو ته ٻي اجوري
چوڏهن ٽارو هڻي لاهيائين. سگورن فرمايو ته جڏهن
ڪو سندس وٽ وڃي ته ٽوڙ ٽوڙ سان ئي هن کي انهيءَ جو
چوڏهن شروع کان آخر تائين سمورو حال معلوم ٿي وڃي ٿو.
ڪري سندس چڱي ڪري ان ئي ڪڏهن کي اعتراض

مرڻ نه ڪپي. مولانا روم صاحب به فرمايو آهي ته شش جي
سمن وٺڻ کان اڳ به ئي گورو ڪي هن جي پوري ڄاڻ

وندي آهي. مولانا روم صاحب ڏيندڙ ڏيندڙن حال ها.
پيش از زادن تو سالها ڏيندڙ ڏيندڙن حال ها.
پوئين هوندي به سمن پوري پوشي ڪندا آهن ڇاڪا
ته جي ائين نه ڪن ته جيڪر وٺڻ ڪو، وڃي لاپ وٺي نه
سگهي. تنهن ڪري ستسنگيءَ کي ڇڪائي نه غريبي ۽
بيماريءَ به ۽ گورو جو شڪر ڪري ڇاڪا ته گورو هنجي
ڪرم جو قرض لاهي کيس صاف ڪري ڇاهي ٿو. اهڙي
حالت ۾ ناراض ٿيڻ به ستسنگيءَ جو نقصان آهي. گورو آرسيءَ
وانگر آهي. جيڪڏهن ڪو عيب جوئي ۽ جي خيال سان
هن وقت ايندو ته پنهنجو نقصان ڪندو. جيڪڏهن ٻيو ڀار
سان ويندو ته سندس هردو نرمل ٿيندو.

حضور جن شيرسنگهه سوار جي وارثا ٻڌائي نه ڪيئن هڪ
ٻڌو هن جا امانت طرز رکيل ۽ هزار روپيا هن جي وارثن
کان لڪائي پاڻ کائي ويو. نيٺ شيرسنگهه هن جو پٽ بڻجي
آيو. اهي پيسا وصول ڪري جوانيءَ ۾ ئي مري ويو ۽ مرڻ
وقت چٽي ويس ته مان اهڙي شيرسنگهه سوار آهيان. انهيءَ
ڪاٺيءَ ٻاڪڙر ايشورسنگهه پنهنجي گذاري ويل پٽ سوهن جو
داستان ٻڌايو ته جڏهن هو پيدا ٿيو ته حضور جن هن کي چيو
ته ه هزار روپيا سوهن جي نالي رکائي ڇڏ ۽ جڏهن سوهن کان
وڏي ڪڪيءَ جي شاديءَ لاءِ جمع ڪرائڻ لاءِ عرض ڪيو
ته فرمايائون ته هن جي شادي اسين پاڻ ڪنداسين. اها
ڪڪي ته ننڍي هوندي ئي گذاري ويئي ۽ جڏهن سوهن
به اڀاس نديءَ ۾ ٻڏي مري ويو ته سوهن وري اچي ويندو
تنهن لي ستگرون کيس چيو ته سوهن وري اچي ويندو
پر انهيءَ هوندي به جڏهن سندس روج راڙو بند نه ٿيو ته

انسان پنهنجي زندگي روڻي ڪشيءَ ۾ پڻ ۽ پاڻ جو وکر
 پري سڀاڙ روڻي ساگر ۾ وهندو پيو وڃي. هن جي ڪشيءَ
 جو نه ملاح آهي ۽ نه وڻجهه. سمند به اٿاھ آھي جنھن
 جي ڪنارن جو ڪو پتو ئي ڪونهي. هزارين بلڪ لکين سال
 ٽڙھندي گذري ويا، جيڪڏهن ڪر ٻورو ڪورو ملي وڃي
 ۽ نه ٻار پئجي وڃون ها.

شام جو به سسنگ ٿيو. جنهن کان پوءِ ۸ بجي رات جو
 ٽنهي پھتاسين.

۳ سيپٽمبر

شام جو حضوري ٻاڻيءَ مان،
 ”گورو ڪي موج رهو نه ڌار، گورو ڪي رضا سڀاڙو ٻار.“
 بعد جو ارٿ ڪندي سگورن فرمايو ته شش ڪي گوروءَ جو
 امتحان نه وٺڻ گهرجي. جيڪڏهن ڪر ٻاراڻي ڪلاس ۾
 پڙهندڙ شاگرد اير. اي پاس ڪيل استاد جو امتحان وٺڻ جي
 ڪوشش ڪري ته اها هنجي مورڪا چئي،
 مولانا زور صاحب فرمايو آهي.

”مريد شيع را امتحان ڪند او خراس“

پوءِ حضور جن حضرت خضر ۽ موسيٰ جي وارثا ٻڌائي ته
 حضرت خضر ئي اهڙا ڪم ڪيا جن جو اصلي راز موسيٰ
 سمجهي نه سگهيو. هڪ نه ڪنهن پتھر جي پٿريءَ کي پٿي
 ڇڏائون، ٻي ڪنهن نهڪ ماڻهوءَ جي هڪ ئي پٽ کي
 ماري ڇڏيائين ۽ ٽيون ڪنهن ڪريل ڏاڍاڙ کي بنا اجوري
 سچر ٽيڻن ٿارو هڻي لاهيائين. سگورن فرمايو ته جڏهن
 ڪو سنت وٽ وڃي ٿو ته ٽسڻ سان ئي هن کي الهيءَ جو
 جو شروع ڪرڻ آخر تائين سمورو حال معلوم ٿي وڃي ٿو.
 انهيءَ ڪري سنت چڻڪي ڪري ان ئي ڪنهن کي اعتراض

فرمائين ٿا ته من جو چوڻ نه مڃو بلڪ انجي ورڌ ڪم ڪريو
پر اهو آلي مشڪل آهي. جنهن ڪري سو سمجهو دنيا مان
بازي کڻي ويو.

۲ سيپٽمبر ۱۹۴۳

صبح جو ۸ ۱/۲ بجي روانا ٿي ۱۰ بجي ٽرٽنارن پهتاسين.
جتي حضور جن مستسنگ فرمايو،

”ڇڪ جهن گهور انڌيرا پاري،

تن مين لم ڪا پسندارا.“

۽ پوءِ گرنٽ صاحب مان،

”بک پوهيا لاڏيا ديغا سمند مڇهار.“

شبدن جي وياڪيا ڪندي فرمايائون ته آئنائون پنهنجي
ڪرمن اثرن سان چوراسي لک جوڻين ۾ پڌڪن ٿيون ۽ عام طور
ڳالهه جي چوڻ کان پوءِ منهن ڄم جو وارو ايندو آهي.
مولانا روم صاحب نه پنهنجي مشوريءَ ۾ لکيو آهي ته پهرين
مان نباتات ۾ آيس، پوءِ حيوانات ۾ ۽ انهيءَ کانپوءِ منهن ڄم
ملي. منهن ڄم چوراسيءَ جي ڇڪ مان نڪرڻ جو موقعو
آهي. سو ڪيئن؟ جڏهن ڪنهن پوري ستگورو وڻ وڃي انکان
سرت شبد ڀرڻ جي اڀياس جو طريقو سکي پنهنجي اندر
انحد شبد کي پڪڙي مٿين روحاني منڊلن ۾ پهچيو. اسان
جي مستڪ ۾ پرمالما سڀني ڪنڊن ۾ رهندڙن جو نمونو رکيو
آهي. شاسترن ۾ لکيل آهي ”جو پنڊي سو برهمڊي.“
مسلمان فقير انساني جسم کي ”عالم صغير“ سڏين ٿا جو ڪ
عالم كبير (برهمانڊ) جو نمونو آهي. انگريزيءَ ۾ انهيءَ
کي Microcosm ۽ Macrocosm چون ٿا. شبد کي پڪڙڻ لاءِ
من ۽ اندرين کي وس ڪرڻ ضروري آهي. ٻئي شبد ۾
سندر مثال ڏيئي گورو صاحبن اڀديش ڪيو آهي ته هر هڪ

تمام اوجھ آهي . شري ڪرشن پڳوان به گهڻا به ارجن کي
 ابدش ڪيو آهي نه سڀ ڪرم ڏور ڇڏي مهديجي شرن به
 اڄ نه مان توکي سڀني ڀاڻن کان مڪمل ڪندس . ڀڄڻ ڪرڻ
 آسان آهي پر شرن وٺڻ مشڪل . متگرون فرمايو نه شرن ورتي
 ڪورو انڪڊ صاحب . جڏهن هو ٻين ڀائرن سان گڏ ڏهريءَ
 جي دوشن لاءِ وڃي رهيا هئا نه رستي به ڳرو ٿاڻڪ صاحب
 جو دستنگ ٿي رهيو هو جو ٻڌي اهڙو موهيت ٿي پيا جيئن
 پروانو جومف کي ڏسي ٻڌا لهندو آهي . اڃا حالت وراڻي
 پرائمين جي ايندي آهي ۽ الهڪي ٿي ڀرمارت جو خزانو
 متگرون اڏسيندو آهي . ان ڪارڻ ڳرو ارجن صاحب جن
 جو مشهور شد ساون کي چيڊج کيو ويو . ساون جو مطلب
 آهي منڇر جنم ۽ چيڊج جو اوت آهي ٻهارائن جي ڪشتي .
 ڳرو صاحب جو مطلب آهي نه هر هڪ انسان جي اندر ڏهري
 ڏٺن يعني سيل ، ستروش ، دواڪ ، ڍاڙڪ ۽ ڪميا جو ڪام
 ڪروڻ ، لڙپ ، مڙهه ، اهدڪار آسري وڪارن سان هر وقت مقابلو
 ٿي رهيو آهي . اڳتي فرمائين ٿا نه مهديجي جسر روپي لگريءَ
 به ڏهري کڻن جي نتيج ٿي ۽ هاڻي اندر سک ۽ شائتي آهي .

۳۱ مارچ

اڄ صبح جو حضور جن ماستر ٽاراسنگھ کي امرتسر به
 گڏجڻ ويا ۽ شام جو امرتسر دستنگ گهر به دستنگ ٿيو .
 ”ڪسو ڪيون لسه سڀاڻي ،
 ٻهرا لوتن ايتا ڀرم مين .“

شبڊ جو اوت ڪندي مهاراج جن فرمايو نه انسان جو من
 ٿي هنڪي پر ماڻها کان جدا ڪري ويٺو آهي . من ٿي اسانڪي
 اندر ٻن جي ڀڳڻ به ٿاڻائي ويٺو آهي ۽ پوري ڪورو ڪانسواءِ
 من جي چالاڪين کان اڇڻ ناممڪن آهي . سوامي جي مهاراج جن

۲۶ آگسٽ ۱۹۳۳

اڄ صبح جو حضوري ٻوٽي مان ،
 ” ۵۱. تن دل ۾ ٿي ٿي پيا ،
 ڪوٽ جنم پنڪا ڄب ڪايا . ”

شيد ڪنڊو ويو. اهڙو اوچو آهڻش مون ڪنهن ٻئي ڪرنت
 ٻوٽي ۾ نه ٻڌو هيو آهي .

۲۷ آگسٽ

” ڪور هٿا انوکا درسا من سرت شيد جا ٿي پسا .

ليلا گهٽ ڏيکي ڀاري هوتي سرت گگن پنهاري . ”

شيدن جي وياڪيا ڪندي ستگرون فرمايو ته دنيا ۾ به
 مت آهن هڪڙو ڪور مت ۽ ٻيو من مت . پوري ڪوروءَ کان
 هدايت وٺي اڀياس ڪرڻ ڪور مت آهي باقي دنيا جا عام
 مت متانت سڀ من مت جي دائري ۾ آهن . پورو ڪورو پنهنجي
 شش جي آتما کي شيد يا نام سان جوڙي ٿو ۽ پوءِ هو اڀياس
 دواران هٿين روحاني منڊلن جا نظارا ڏسي ٿو . انهن سوکيم
 ۽ ڪارڻ لوڪن ۾ امرت برسي رهيو آهي جنهنڪري آتما پيئي
 ٿي ۽ انهيءَ ڪري آتما کي پنهاري ڪوٺيو ويو آهي .

” سن درڪي ڪڙڪي ڪولي ” جو اشارو اندوئين روحاني
 مارڪ ڏانهن آهي . ٿريا پند ۾ جڏهن آتما پهچي ٿي ته اڳتي
 وڃڻ لاءِ رستي ۾ هڪ ٻارڪ سوراخ آهي . سڪمن کي مسلمان
 فقير شاهه رڳ ڇوڻ ٿا پر اها نڙي اکين کان مٿي ۽ اندر
 آهي نه ڪ گلي ۾ جيئن عام ماڻهو خيال ڪندا آهن .

۳۰ آگسٽ

ستنگ ۾ ،

” ستگر شرن گهو ميري پياري ڪرم جڳات چڪائي . ”

شيد جي وياڪيا ڪندي ستگرون فرمايو ته شرن جو درجو

باب چو ويون

ڏيري ۾ رهائش

۲۵ آگسٽ کان ۲۲ سيپٽمبر ۱۹۲۲ع

۲۵ آگسٽ ۱۹۲۲

اڄ شام جو گورو امر داس صاحب جن جو شمد

”لهڙل اٻڪ سدا سچ سولي،

پوري گورو ئي سوجهي هونئي.“

گورو ويرو. چاڪاڻ ۽ ۳-۲ سڪ آفيسر امر لاسر مان آيا هئا. حضور جن فرمايو ته سگوروءَ بنا پر مالها نٿو ملي سگهي. ويد اهرم مان انهن ليا پر هي ويد انهن کان ليارا آهن. دراصل، اهرم منڊل مان ويدن جي ڏن ٺڪتي جنهنڪري وشن مهاواڪ ڪوليو. انهن ڏانهن کي ٻڌي وشن هنن ٻاهرين ويدن جي وچنا ڪئي. گروٽ صاحب ۾ لکيل آهي ته واپڪ ڪيائي ويد پڙهي اڪس ماسٽي ۾ ئي لڳا رهن ٿا ۽ سندن اندر هيڪر شمد روپ ۾ اهرم آهي تنهنڪري ٿا ٻڪڙان چاڪاڻ ته اهرم منڊل ۾ ڪاروا ماها آهي ان واسطي اهرم جي مڪتي دائمي ناهي صرف ڪلپ پرنس آهي. ۹۹۸ ڇوڪڙي جڳن جو هڪڙو ڪلپ ٿيندو آهي. (۴۳۲۰۰۰۰۰۰۰ سال)

پنهجيون ڪيترن ڪولائون پڙهيون جي اسان سڀني کي
ڏاڍيون وڻيون. هڪ ڪوٽا پرمالما جي تلاش متعلق هئي.
اها ڪوٽا ٻڌي حضور جن فرمايو ته پرمالما سرويائي
آهي پر انهيءَ اوستا ۾ اسانجي ڪا به مدد نٿو ڪري سگهي.
نڪي ڀاڻن ڪندي اسان کي روڪي ٿو ۽ نڪي مصيبت
وقت اسانجي فرياد جو جواب ڏئي ٿو. پرمالما جو سرويائي
هڪ ائين آهي جيئن ڪير به گيهه. جيئن ٽريڪيب سان
ڪير مان گيهه ڪڍي ٿو جيئن جڏهن اندر جو ٻيڙي ڳورو ملندو
۽ انسان نام وٺي ڪمائي ڪري اکين کان هٽي شو نيتو لائين
پهچي، تڏهن پرمالما نظر ايندو. انهيءَ ڪري سڀني شاسترن
۾ ڳورو جي ضرورت ئي زور ڏنو وڃي آهي. وڌيڪ
صرف سنت مار جي پهرين ٻن منزلن جو ذڪر آهي.

۲۱ آگسٽ

اڄ سٽنگ ۾ ڪبير صاحب جي ٻن شبن جي ويساڪيا
ڪئي وئي. شام جو سير ڪندي حضور جن ڪنهنجي سوال
جي جواب ۾ فرمايو ته ٿريا ٻڌ جون آلمانون ڪڏهن ڪڏهن
هن منڊل جي ماڻهن کي ڏيکاري ٿي پنديون آهن پر انهن ۾
ڪو به نقصان نٿو ڪري سگهن. صرف ڪمزور دل
پرهي ماڻهو گهٻرائجي ويندا آهن.

۳ آگست ۱۹۳۲

آڄ صبح جو حضور جن کٽناون ٻاٻا ڊهراسنگهه جن کي ٻاٻا بگا سنگهه جي جاءِ تي گڏي نشين ڪرڻ لاءِ هلياءِ اتي پهريون مستنگ ٿيو ۽ پوءِ ٽام جو ۳، ۴ اچي گڏي نشينيءَ جي رسم شروع ٿي. حضور جن ٻاٻا ڊهراسنگهه جن کي فرمايو ته اوهين سٺ بگا سنگهه جي جاءِ تي ڪم ڪريو ۽ هن وانگر مستنگ ڪريو ۽ ٽام ڏار ۽ سڄي سنگت سان پرائم ٻيڙ ورتاءِ وکو. پوءِ سنگت کي هدايت ڪيائون ته جهڙي طرح اوهين ائين مٻالها هر مٿيان ڪندا هئا تيئن هينئر به ڪريو ۽ جڏهن اوهين صبح ۽ چنڊو ما لوڪ کي ٻار ڪري اندر ويندا ته ڏهري جي مستنگين وانگر گهرائڪي نه ٻڌي. مٻالها ٻه ٽي روپ ۾ درشن ٿيندو. اهڙي طرح ٻاٻا جي مهاراج جن جي چوٽي چڱو ٽالپوءِ مستنگين کي ٻاٻا جن ۽ سندن جانشين حضور جن جو بڻ درشن ٿيندو رهيو.

۴ آگست

آڄ ٻيروز پورو ۽ سور جي دور جي دور تي حضور جن روانا ٿيا ۽ آگسٽ ڏهري موٽي آيا.

۱ آگسٽ

آڄ سٺ ڊهراسنگهه، سٺ بگا سنگهه جا ٽل ڏهري نٿي آيا هي بياس لڏي ۽ ٻه ٻيڙون ڪيا. حضور جن هينڪي پهريون هدايت ڪئي هئي ته اوهين مٻالها جي سمان ٿي لهرائڻو چاهين ته هر پيءُ مستنگي موٽي پوڄا ۾ لڳي ويندا.

۲ آگسٽ

حضور جن آڄ ڪالوءَ جي ٻڙ لاءِ روانا ٿيا. رستي ۾ چنڊ پور تي ۽ ڪڪ ڏور مثال ٻه ٽي ڪارڻ ٽرسٽر پيرو اتي ڊڪٽر و لاهرو جو حڪم گذارو. هو ڪري نه سگهيا ۽ هن

وڪندو آهيان. آئينده سال مان اهڙي طرح ٺوهائجي قارء ۾
نه ايندس.

۲۹ جولاءِ ۱۹۳۳

صبح جو،

”ڪال ٿي جيڪٽ عجب ڀرمائيا،

مين ڪيا ڪيا ڪرون بڪان.“

شبد جي وياڪيا ڪندي ستگورن فرمايو ته دنيا جا گهڻا
ڌرم ۽ مذهب ڪال ۽ ڊيال جي پيد کان ناواقف آهن. هو
ڪال کي ئي پرماٽما سمجهي انهيءَ جي پوڄا ڪن ٿا حالانڪ
ڪال ٿرلوڪي ذات آهي ۽ چوٿين لوڪ يعني ست لوڪ ۾
ٿورو وڃي سگهي. هو آلمانن کي نه پيدا ڪري سگهيو ۽ نه انهن
کي ناس ڪري سگهيو. هن ڪٿين جڳ پڳتي ڪري آلمانن
ستورس کان ورتيون جنڪي ٽن من جي پٿرن ۾ قيد ڪري
ڪڏهن سرڳن ۽ ٽرڪن نه ڪڏهن چوراسيءَ ۾ پيو ڇڪر
ڏياري. ڪنهنڪي به ستورس ڊيال جو پٿر ئي لڳڻ ٿورو ڏئي
۽ سندس رها ڇڏي آهي ته آلمانن سدائين سندس دائري ۾ رهڻ
۽ سندس ٿرلوڪي آزاد رهي. ست ست لوڪ مان آلمان
جي اڌار لاءِ اچن ٿا ۽ جيون کي اُپديش ڪن ٿا. نه هي
ديس نه ٺوهانچو ديس ٺاهي، هيءَ قوم ٺوهائجي قوم ٺاهي.
ٺوهانچو اصلي ديس ست لوڪ ۽ اصلي قوم ستنام آهي.
توهين ڪال جي نگرِي، جا مايا ۽ ڪرمن جي قانون جو ديس
آهي ڇڏي اسان سان گڏ هلو.

۳۰ جولاءِ

صبح جو ۸ بجي ستسنگ شروع ٿيو. ماهواري ستسنگ
جي ڪارڻ ۵۰، ۶۰ هزار سنگت اچي ڪٺي ٿي. ۳۱ مارچ
۽ ۱ آگسٽ نام دان ڏنو ويندو.

باب ٽيو بهون

ڏيوي ۾ رهائش ۽
ڪالو جي بڙ جو دورو

۲۸ جولاءِ ۱۹۳۳

حضور جن جي جنم دن ڪارڊ ستنسگ لاءِ ماڻهو
لڳاتار اچي رهيا آهن ۽ ڏيوي ۾ ڪيترا ستنسگي پنهنجو
سامان ورائڻ ۾ رڪي ويٺا آهن. جنکي پنهنجا مڪان آهن
سي سندن دوستن ۽ مائٽن سان بلڪل پرايا آهن.

صبح جو ستنسگ سار اچن ۽ گرنت صاحب جي شدين جو
ٿيو جنهن کانپوءِ بسراءِ جي راڳين ڪيرٺن ڪيو ۽ هڪڙو
شجد جو خاص سڄي سنگ ڪي پسند آيو سو هرو.
”موري رڻ جهن لائيا پيئي ساون آيا“

شام جو ”ستگورو ڪا نام پڪارو“ شجد ڪيو واريو انهيءَ کانپوءِ
مختلف شاعرن پنهنجون ڪوٺائون پڙهيون. سنگ ڪي نه ڪوٺائون
ٿاڻن پسند آيون پر حضور جن فرمايو ته مونکي پنهنجي ساراھ پسند
آهي. لوهان ته مونکي خدا جو به خدا چئي آسمان تي
جڙيو پر مان نه اچا شيوڪ به نه ٿيو آهيان. جي مونکي
شيوڪ به ٿي ته مان چوڪر شڪر ڪريان. مان نه
تڪڙو ٿيو آهيان. جڏهن توهين منهنجي تعريف ڪريو ته
منهنجي سڀني ڪم ڪريو. بااچي مهاراج جن جي چرٽن ۾ ڪٿي

تن کي دین کان خارج ڪیو وڃي . انهن مان ضڪن حورجن
 کي لکي موڪلیو ته ذر مشالا پر عربي ۽ فارسي عالم ڪٿا
 ٿیندا ۽ نورهین اچي انهن سان بحث ڪریو . حضور جن نه
 رسائيءَ وارا مهاڻا آهن ۽ هو صرف عالم فاضل آهن . هو سمجهن
 ٿا ته هو ئي خدا جي درٻار جا پهريدار آهن ۽ سندن اجازت
 بنا ئي ڪیو نه نٿو وڃي سگهي . اها سندس دعويٰ پاڪل
 بي بنیاد آهي ڇاڪاڻ جو خدا جا عاشق جنهن رستي تان
 وڃي مالڪ سان میلاپ ڪن ٿا تنهن کان اهي ودوان بیخبر
 آهن . حضور جن انهنکي جواب ڏياري موڪلیو ته کين فرصت
 ڪانهي ۽ نڪو هو بحث مباحثي ۾ پور چاهین ٿا .

۲۲ جولاءِ
 اڃ ڪالوءَ جي ٿڙ مان حضور جن روانا ٿيا ۽ شام جو چلندڙ
 پهتا .

وامداسين جو وارو آهي. حضور جن قريبن ۷۰۰ زالن ۽ مردن
کي لام ڏنو ۽ -چو ڏينهن ڏاڍو مشغول رهيا.

۲۰ جولاءِ

۱۰ اڃ شام جو ۳ اتي مسجد ليو. مان ڏسي رهيو هوس
ت هڪ ٻهاڙين تي زالن ۽ مردن جو چڻ هڪ سمنڊ تي نظر
آيو. سچو ميدان کڻا کڻ پرايل هو. رستي تي ڪيترا نه ڪان
نه لڳايا هئا تون. چڻ ميلو پئي لڳو. پهرين
”جگر ۾ گهوڙو اندرو ٻاري“

شيد ڪيو ويو ۽ پوءِ گرلٽ صاحب مان
”اس غنا ۾ اڪت پندارا.“ پوي شيدن ۾ اهوئي اڀايش
آهي نه پر ماڻا اسان جي اندر آهي ۽ مڪتيءَ جو مارگ
انسان جي اندر آهي. ٻاهر مڪي گرم ڏور سڀ اڃا آهي.
انهيءَ مارگ جو پيد پوري ڪرو ۽ کان ملي لو. اڃا مسجد
هليو پئي نه اچي مينهن پيو. هتي جا ٻهاڙي -مرد ٿوري
استريون اسان سان چئي کڻي نڪرندا آهن. سڀني وٺي
پهچن چيرون کولن ۽ مٿان ائين پئي نظر آيو چڻ اليڪ
ڪارا نيو لڳل هئا. مسجد جي مرضي هئي نه مسجد
جاري رکيو وڃي. پوءِ سگورن لسي صاحب
”دل ڪا حجره صاف ڪر ڄاڻان ڪي آئي ڪي لڳي.“
شيد جي واپڪا ڪندي فرمايو ته ”شاه رڳ“ جو مطلب
هڪ وار جهڙي ٻار هڪ ٿوري آهي جا پورو ڪورو اڀياس ۾
الدر ڏيکاري ٿو ۽ انهيءَ مان لڳي اڀياس مٿن روحاني
منڊلن ۾ ويٺو آهي.

ڪلهه حضور جن ڪپهه مسلمان ٿيلن کي لام ڏنو جي
ڏرمالا جي ٿيلن جا مائت هئا. انهيءَ تي ڪن مردن کي
جوش آيو ۽ سندن مرضي آي ته جن مسلمانن لام ورتو آهي

ملي . پاڻي نه ٻن ميلن تان آڻڻو ٿو پوي .

حضور جن هتي ستسنگ نلسي صاحب جي پاڻيءَ مان
ڪن ٿا ڇاڪاڻ ته هتي آبادي گهڻو ڪري ٻوهڻن جي آهي .
ستسنگ ۾ وياکيا ڪندي حضور جن فرمايو ته سڄو پنڊت
اهو ئي آهي جو به اکر پڙهي . اهي به اکر ڏسون ڏوار ۾
آهن ، هڪ کي ڇڏڻو آهي ٻئي کي ڀڪڙڻو آهي . ٻئي
ڏينهن گهٽ رامائڻ مان سنتن جي مهما جا دوا پڙهيا ويا .
پوءِ سوامي جي مهاراج جن جي ڪارڪ مهيني جي وياکيا
ڪندي حضور جن فرمايو ته ڏيوي ڏيونائون اکين کان هيٺ
آهن ۽ جڏهن ماڻهو مري ٿو ته موت کان اڳ ئي جن چڪرن
۾ آهي ڏيوي ڏيونا آهن سي ختم ٿيو وڃن . آتما جي بيمڪ
ٻنهي نيتون جي پويان آهي انهيءَ ڪري ڏيوي ڏيونا
جي پرڃا وٺڻ آهي .

۱۳ جولاءِ

شام جو ستسنگ ۾ هڪ ستسنگيءَ جي اڇا اندوسار
حضور جن گهٽ رامائڻ مان لومس رشيءَ جو سمجاد ڪڍيو .
انهيءَ ۾ لکيل آهي ته تيرت ، ورت ، دان پڇ ، ۽ چپ ٽپ
ڪرڻ سان جيو جو ڪلياڻ نه ٿيندو اهو صرف سنتن جي
شرط ۽ نام جي ڪمائيءَ دواران ممڪن آهي .

۱۶ جولاءِ

اڃ گرنٽ صاحب ، سار بچن ۽ نلسي صاحب جي
گهٽ رامائڻ مان ستسنگ ٿيو . اڃ سائوڻ جي مهيني جي
پهرين تاريخ آهي جنهن ڪري ستسنگ ۾ حاضري نهايت
گهڻي هئي .

۱۹ جولاءِ

ڪله ۱۰۵ هندو راجپوتن کي نام دان ڏنو ويو ۽ اڃ

حضور مهاراج جن کالوء جي پڙ م

باب ٻاويهون

ڪالو جي بڙ جو دورو

۸ جولاءِ ۱۹۲۲

حضور جن صبح جو ڪالو جي اڙ لاءِ روانا ٿيا ۽ شام جو جڏهن اسين لڙتاون جي ڀرسان پئي لنگهياسين ته ڪيترا لائيءَ جا وڻ ٺهر جي طرف وڌيڪ جهڪيل ڏٺاسين ڇوڪر وڻن کي نه احساس آهي ته جنهن پاسي سندن خوراڪ جو سامان آهي اودانهن جهڪڻ کپي. درختن ۾ به آتما آهي. ڇاڪاڻ جو آتما کائسراءِ زندگي ۽ وڪاس ناممڪن آهي. اهائي جيئن شڪتي آهي جا نئن جي وڪاس جو ڪارڻ آهي ۽ انهيءَ بنا نه وڻ ٺٺ، نه ٻڪي بسون ۽ نه انسان هجن ها. صرف درياءَ، ٻهاڙ ۽ پياپان هجن ها. حضور جن فرمايو ته جڏهن آتما صرف وقت شرار کان الڳ ٿئي ٿي ته پوءِ ڪنهن مهالما يا ٻار دوست جو فوٽو ڪڍڻ بي سود آهي ڇاڪاڻ ته شرار جي رول ۽ قدر آتما جي ڪري آهي. آتما بنا شرار بباڪ لڳي ٿو پوءِ ان جو فوٽو ڪڍائڻ مان ڪهڙو فائدو؟

۹ جولاءِ

شام جو ۴ بجي مستنگ ٿيو جنهن ۾ هزارين ماڻهو موجود هئا. ٻهاڙي لوڪ تمام ڀريهي ۽ سادا آهن ۽ سندن ڀر ۾ جي ڪشم جي ڪارڻ ئي حضور جن اهڙن ويران ٻهاڙن تي آيا آهن. هتي نڪا ڪا رول آهي ۽ نڪر ڪا هتي ڇڙ ئي

حضور جن فرمايو ته ڪرمن کان بچو ۽ سڀ کان وڏو پاپ
 آهي ڪنهنجي دل ڊڪائڻ. خواجه حافظ جن فرمائين ٿا ته
 شراب پلي پلي ۽، قرآن شريف کي جلاء ۽ ڪعبي کي ٻاهر
 لڳاء، جيڪي ڪهڙي سو ڪر پر ڪنهنجي دل نه ڊڪاء.
 مطلب نه من، وچن ۽ ڪرم سان ڪنهنجي دل نه ڊڪايو ۽
 پنهنجو پاڻ کي ڪروڙ جي حوالي ڪريو. اهو آهي مڪتي
 حاصل ڪرڻ جو طريقو.

۷ جولاء

اڃ صبح جو جڏهن ٽرٽارن پهتائين ته معلوم ٿيو ته
 اتي جو ست بابا بگاسنگه اڳئين ڏينهن ئي منجهند جو
 چولو ڇڏي ويو. جڏهن حضور جن ڏيڀري ۾ اندر ويا ته
 ڏٺائون ته سندن ستسنگي زار زار روتِي رهيا آهن. حضور جن
 هندي ڇيو ته روئي بند ڪريو ڇاڪاڻ ته اهو ست ست جي
 اصول جي خلاف آهي. ڪروڙ امرداس جن به فرمايو آهي :

”مت مين پيچي ڪوئي رووسي،

سو مين مڙل نه پايا.“

اهڙي طرح ٻئي مهالما جو فرمان آهي :

”ساڌ مري ڪيا ورويتي، جو اپني گهر جائي،

رووو ساڪت بهڙي جو هائو هات ٻڪائي.“

پوءِ حضور جن سار بچن مان ستسنگ ڪيو انهيءَ لاءِ ته
 سنگت جو ڌيان ٻئي پاسي وڃي. سڄي سنگت به ڏينهن
 ڪچ ڪاڌو ڪونه هو انهيءَ ڪري اٽڪل ۱۲ بجي سنسڪار
 ڪيو ويو جنهن کانپوءِ لنگر ورتايو ويو. انهيءَ کانپوءِ سڀني
 کي تڪيد ڪيائون ته جيڪا سنگت ٻاهران اچي انجي شيوا
 ڪريو ۽ کين تسلي ڏيو. انهيءَ کانپوءِ حضور جن النان روانا
 ٿي شام جو ۴ بجي ڏيڀري پهتا. ۶ بجي ستسنگ ٿيو.

۲۴ ۽ باهاجي مهاراج جن جو پريامي دوست ۽ روپ ڪري سمجهائڻو. ڇاچا جن چيو ته جي ائين آهي ته ٽرڪي تان ضرور ڏيڻو ٻڌندو. هي سوامي جي مهاراج جن جو ڪم آهي ۽ هو خود ليهجي چٽايل جيون جي سنڀال ڪندا. تنهن تي مڃڻو ٿي مون اها ڏاڍي هموار ڪئي.

هڪ مستنگيءَ لکيو ته جڏهن ارهين ڇٽو ٿا ته صرف سمون جي ڏريهي تي اڀاسي تو دوارن کي ڇالي ڪري متڪروءَ جي چوٽن تائين پهچي سگهيو ته پوءِ شبد ٻڌڻ هي ڪهڙي ضرورت آهي؟ حضور جن جواب ۾ لکايو ته هي شبد ٻڌڻ بنا صرف سمون جو ساڌن ڪندي مستنگيءَ چرلو ڇڏيو ته هڪي بهو جنم وٺو بولدو ڇاڪاڻ ته ڇڙهائي صرف شبد جي دوارن ممڪن آهي. ڪنهن مستنگيءَ جي سوال جو جواب ڏيندي فرمايائون ته سوکيم سرپر ۱۷ نقن جو ٿيندو آهي.

۲۱ جون

اڃ صبح ڏياري لاءِ روانا ٿياسين. ۲۲ تاريخ صبح جو امرتسر ۾ مستنگ ڪري منجهند جو ڏياري پهتاسين.

۲ جولاءِ

اڃ سار بچن مان،

”کررو کا زبان کر باري،

بنا اس کی ٺهين چٽا.“

شد ڪيو وار جنهن ۾ سوامي جي مهاراج جن فرمائين ٿا ته جي دايا جي دکن کان چٽو ڇاهيو ٿا ته دنيا جي ماڻهن جو زبان ڇڏيو ۽ ستن جي سروب جو زبان ڪريو. گرنت صاحب ۾ به لکيل آهي،

”اڃا مورو هٿ ساڌ ستن ڪي،“

پريهن ۽ ٽائين ٽون ٺيڪ ٿي وينديون. صرف ڪيول ڪرشن
 کي ٿي حضور جن جو درشن ٿيو. پوءِ توهان ڪيول ڪرشن
 کي چيو ته سندر داس کي ٽيليفون ڪر ته اسانجي ڪارروائي
 ڪري. ٿوري دير ۾ ڪار آئي ۽ حضور جن ان ۾ ويهي روانا
 ٿيا. هيٺ ڪيول ڪرشن بلڪل ٺيڪ آهي.

۱۷ جون

اڄ حضور جن مال روڊ تي گهٽ ويا ۽ ٿورو آرام ڪرڻ
 لاءِ ويٺا. ڳالهه ٻولهه ڪندي فرمايائون ته. باباجي مهاراج جن
 ڪيئن دفعا هن دنيا ۾ جيون جي آڌار واسطي آيا آهن
 جيتوڻيڪ سندن هوج نه هئي پر مالڪ جي حڪم انوسار
 ايندا رهيا. ايست آباد جي ڀرسان پانڊو جي ٻهاڙي جڏهن
 ميدان هئي تڏهن به اُتي هئا. پوءِ فرمايائون ته ستگورو جنهن
 کي نام ڏيڻو انکي پنهنجي گورو جي حوالي ڪري ڇڏي
 ٿو ۽ پاڻ زميراري نٿو ڪٽي. جيڪڏهن ڪنهن ڇٽايل جيو
 جي گورو مدد نٿو ڪري سگهي ته پوءِ انهيءَ گوروءَ جو
 گورو يا سندس ڏاڏو گورو انجي مدد ڪندا ڇاڪاڻ ته
 هننکي پنهنجي گديءَ جي لڇ رکڻي پوندي آهي. نام جا
 لفظ ٻڌائڻ ته آسان آهن پر مٿين روحاني منڊلن تي جيون جي
 سنڀال ڪرڻ ۽ سندن ڪرم جو حساب ختم ڪرڻ نهايت
 ڪنن ڏيارڻي آهي. انهيءَ سبب ئي باباجن جي جوڻي جوڻ
 سمائجڻ کان پوءِ هڪ سال ٽائين مون نام ڪونه ڏنو. جڏهن
 آڱري ڇاڇا پر ٽاپ سنگهه جي دستنگ ۾ ويس ته اتي ۲۸ ڏينهن
 منهنجو هنن سان انهيءَ ڳالهه تي ضد رهيو. هنن جو زور انهيءَ
 ڳالهه تي هو ته مان نام ڏيان ۽ مون ائين چئي انڪار ڪيو ته
 مان انهيءَ جي لائق ناهيان. آخر ڪار ڇاڇا جي مهاراج جن
 هڪ ڏينهن جذبي ۾ اچي چيو ته تون اسان کي ڇا اُرسجڻهين؟
 مون وراڻيو ته مان توهانکي حضور سوامي جي مهاراج جن جو

نمرتا ۽ سڃاڻي ڌارڻا ڪندو ۽ جيڪو ٻراڻي زال کي ماءُ پنڻ
سمان سمجهندو سو ضرور ٻراڻاڻا کي پاليندو.

۷ جون

صبح جو ۷ بجي حضور جن ڊلهائوسيءَ لاءِ روانا ٿيا ۽
شام جو آلي پهتا. رستي ۾ اوسان پيئي ۽ ڊلهائوسي پهچي
معلوم ٿيو ته ٻارڻ ڪارڻ لڌڪار وڌيڪ هئي.

۱۱ جون

اڄڪلهه حضور جن هتي آرام ڪري رهيا آهن. صبح
شام ٻئي وقت سر ڪرڻ ويندا آهن ۽ ٻچن کي به ڪافي
وقت ڏيندا آهن ۽ اسان سڀني کي به هدايت ڪندا آهن ته
ٻهڙ ۾ اچڻ جرنالندو ولو ۽ جيترو ئي سگهي اوڻرو ٻچن سمورن
کي وقت ڏيو. ماننگوريءَ جي هڪ دستيگيءَ جي چلي
آلي جنهن مان پتو پوڻو ته حضور مهراج جن پنهنجي دستيگين
جي ڪيتري نه سهائتا ڪن ٿا. چئيءَ ۾ لکيل هو، ”۵ جون
۱۹۴۴ تي ڪيرل ڪرشن جي حالت بيماريءَ ڪارڻ ٺارڪ
هئي. حضور جي ٽرهان خود منجهند جو ۱۲ بجي ڪار ۾
هتي آيا ۽ پنهنجي ڪار لاسندرداس پساريءَ جي دڪان
وت بيهاري سڌو ڪيرل ڪرشن وٽ آيا ۽ هڪي ڇيو ته
اوهانجي ٻڌڻ ۾ اچي. ڇاڪاڻ ته اڃا هو ٻالڪ آهي تنهنڪري
هن عرض ڪيو ته مون حياتيءَ ۾ ڪو ڀاڻ ڪونه ڪيو
آهي. مونکي ڪم عرصي لاءِ هتي رهڻ ڏيو. سندس
ڀڻا به ساڳي ويهتي ڪئي. تنهن تي ٽرهان فرمايو ته ڇڏو.
پوءِ ٽرهان ڪيرل ڪرشن کان پڇيو ته ڪهڙي ڊاڪٽر جي
دوا وٺندو آهين؟ ڇوڪري عرض ڪيو ته مان هن وقت
ڊاڪٽر ڏيانسگهه جي دوا وٺندو آهيان. ٽرهان فرمايو ته
لڌڪار ڊاڪٽر آهي انجو علاج ڇاڻو رک،

خالي ڪري وڃڻ نه لڙهائڻي ماري ڇڏي ڏنداسين، جڏهن ان ستسڱيءَ
 پنجن نامن جو سمون شروع ڪيو ته پوءِ پريٽ ڏو جي ٻاهران
 بيهندا هئا اندر نه ايندا هئا. جڏهن انهيءَ ستسڱيءَ جي
 زال ۽ ڌيءُ نام ورتو ۽ ان جي ڪمائي ڪرڻ شروع ڪئي ته
 پوءِ هو بلڪل غائب ٿي ويا. حضور جن فرمايو ته نام جي
 اوڏو ڪونه پريٽ پريٽ لٿو اچي سگهي.

۶ جون ۱۹۳۳

شام جو سار ٻچن مان،

”ڪال ني جڳت عجب ڀرمايا،

مين ڪيا ڪيا ڪرون بڪان.“

شب ڏکيو ويو، حضور جن فرمايو ته عام دنيا جي لوڪن کي ڪال ۽
 د پال جي پيٽ جو پتو ناهي. ڪال ٿر لوڪيءَ جو مالڪ آهي
 ۽ د پال جو ڏام هنڪان مٿي سڙڪندو آهي. ڪال آتما کي نه
 پيدا ڪري سگهيو ۽ نه ناس ڪري سگهيو. ستورس ڪڇ
 خاص تعداد آلمانن جو هينجي سڙو ڪيو آهي جن کي هن
 لن من جي پڇري ۾ قيد ڪري، وڃڻ جو سلسلو جاري ڪيو
 آهي. چيو آلمانن ڪرمن انوسار چوراسي پوڄين ٿيون ۽
 ڪال پگوان جي اها پوري ڪوشش آهي ته ڪنهن به آتما
 کي د پال جو پتو نه لڳي ڇاڪاڻ ته ائين ٿيو ته پوءِ سڀ
 آلمانن نچ ڏام پهچي وينديون ۽ سندس ديش وڃي وڃي
 ويندو. ڪال سڀني کي نانا پرڪارن جي مٿه مٿانن ۾ ڦاسائي
 رکيو آهي ۽ هر ڪو پنهنجو مذهب سڄو سمجهي ٻين سان ٻيو
 جهڳڙي. د پال جو مٿه سرف شبد جو اڀياس آهي جو
 هر هڪ انسان ڪري، نجات پائي سگهيو. عام لوڪ مذهبي
 تعصب جي ڪارڻ انهيءَ ڏانهن ڌيان نٿا ڏين. پوءِ ستڱرون
 تلسيداس جو هڪ سلوڪ ٻڌايو جنهن ۾ هنن فرمايو آهي ته

ڪرڻ. دولتي ٺيڪ نه ڪري. انهيءَ سلسلي ۾ هڪ
سيراڌار ٿي، کي جهڙڪائون پر انهيءَ فرمائشون نه منجن جو
جهڙڪڻ نه ڪرڻ ٻائيءَ سان گڏي ڏسڻ ملڻ آهي. سند
دراصل ڪڏهن نه غصي ۾ نه ايندا آهن؛ اهڙو ڏيکاءُ ڇيو
جي ٻلي لاءِ هوندو آهي.

۵ جون ۱۹۲۲ع

شام جو سسنگ ۾،

”هرڪي ٻوڙ جا دلپ هٿ منهن،

ڪٿا ڪٿو نه ڄاڻي.“

شد ڪيو ويو ڇوڪر صاحب فرمائين ٿا ته ڪو
دولو وڏي ٻائي اڙماڻا جو پکي آهي نه ته ٻيا سڀ اُستري،
دولت، ڪٽنب، ديش يا دنيا جا پکي آهن. اڙماڻا جي
پکي ٺڌهن تي ممڪن آهي جڏهن پوري ڪورو کان شد
جو اڀياس وٺي ان جي ڪمائي ڪري. ڇپ ٺپ، ورس ٺير
۽ ڪرم ٺور وغيره ڪرڻ سان ڇوراسيءَ جي ڇڪر مان
ڇوٽڪارو اٿي سگهندو.

ٻيءَ سار بچين مان هڪ شد جي واکاڻ ڪندي منگرون
فرمايو ته رابع اُستريءَ کان ڪنهن ٻيو نه رڻ جي رضا ۾
رائسي وٺڻ جو مطلب ڇا آهي. هڪ درويش جهڪو ڀرسان
وٺو ڇوڪرو ڇوڪر رضا جو مطلب آهي ته ڏک کي نه سک سهڻو.
اهو ٻڌي رابع اُستريءَ ڇو نه انهيءَ ڪٽن ۾ اهدڪار جي
ٻيءَ آهي. سڄو مالڪ جو ٻارو اهو آهي جنهن کي سک
ڏک جي نمز تي نٿي رهي.

هڪ سسنگيءَ ٻڌايو ته هڪ سسنگي ڇوڪر جي زال
اڃا لاه ۾ ورتل هو، جي گهر ۾ نه پوس ڏسڻ ۾ ايندا هئا،
جي هنن کي ڏيکاري ڇوڏا هئا ته هي مڪان اسانجو آهي،

ي پيئي هئي. گهڻي ٻار سبب رستي ۾ لاريءَ جو ٽاهو
 ي ٻاهر وڃي پيو ۽ لاري انهيءَ پاسي اونڌي ٿي پوي ها
 مالڪ جي موج سان لاريءَ جي ڏري (Axil) موڙ جي
 جي زمين ۾ ڪٽي ۽ لاري اچي ويئي. ڪير نه سڀ هار جي
 و پر ڪنهن به مسافر کي چوٽ نه آئي. سڀني چيو ته ڪو
 لڪ جو پيارو ضرور هن لاريءَ ۾ آهي. جنهن جي صدقي
 سڀ اچي ويا آهيون. اهڙي طرح هڪ ٻئي ستسنگيءَ جي
 ۱۰ سالن جي چوڪريءَ جي وار ٿا آهي ته جيتوڻيڪ کيس
 ڇا نام نه مليو هو ته به اڻت ويلي خوشيءَ خوشيءَ سان چورار
 ڇڏيائين. مطلب ته اها سڀ سنڀال ستگردن ڪئي ڇاڪاڻ ته
 سندس ماءُ پيءُ ستسنگي هئا.

۲۸ مئي ۱۹۳۳

اڄ مئي جو ماهواري ستسنگ ٿيو جنهن ۾ حاضري ڪافي
 ٿي. ستسنگ ۾ گرنت صاحب مان،

”جن نم پيچي نبي بلائي
 سڪ سهج سڀي گهر آوڃي.“

شبد ڪٿو ويو جنهن ۾ گورو صاحب فرمائين ٿا ته سبت ٻار ٻار
 پڪارين ٿا ته اي دنيا دارو! هلو ته اسين توهان کي ڪل مالڪ جي
 درٻار ۾ وٺي هلون. ستگردن فرمايو ته جڏهن اسانجو ڪو
 مت مانت يا متر مري ٿو ته ڪانون وانگر روئي آسمان مٿي
 ڪٽي ٿا ڏيون. ٻه چار ڪلاڪ روئي ڪٽي ٿا بس ڪريون ۽
 پٿر نه انهيءَ ڳالهه جو ڪونهي ته مراڪ کي وٺي ڪير وٺي
 ڪهڙي پاسي وٺي وڃي ۽ انجو حال ڪهڙو ٿيو.

۳۰ مئي ۱۹۳۳

حضور جن فرمايو ته جنهن کي موزسان ملڻو هجي سو مدجهند
 جو ۱۲ اچي ٿاين ملي ۽ انهيءَ کانپوءِ شام جو ۶ اچي ٿاين

باب ایک یھون

تذیری پر رہائش

٢٢ مئی ١٩٢٢ء

شام جو سڀني ۾ گهرت صاحب مان ۵ ڪٽي جو شهيد
 ”دن رات ڪمانڊو سر آهر مائي،
 جس ڪولون لڪاوندي سون پڪي مائي.“

ڪنڊ وڌو. ستڪرون فرمايو ته جيڪي اسين ڪرم ڪيون
 ٿا سي اسانجي مسجد ۾ لکجن ٿا ۽ جن ٿا ۽ جنهن پرمالها
 کان اسين انهيڪي لکايون سو اسانجي اندر ويٺو اسانجا سڀ
 ڪم ٿو ڏسي. بائيبل جي پراڻي عهدنامي (Old Testament)
 ۾ حضرت لوط جو ورتائو لکيل آهي ته بابل شهر ۾ ڪڪرمي
 ۽ عياشي لوڪ رهندا هئا ۽ انهيءَ ڪري خدا انهيءَ شهر
 کي تباھ ڪرڻا ٿي چاهيو. اهڙي قسم جو لياڻو هڪ فرشتي
 هتان حضرت لوط کي، جو به ان شهر ۾ رهندو هو، خدا
 ڏياري موڪليو. لوط جي عرض ڪرڻا ٿي ته ڇاڪاڻ ته هن
 شهر ۾ ڏهه لک ماڻهو رهن ٿا، شهر کي معاف ڪيو وڃي،
 شهر برباديءَ کان بچي وڃي. اهڙي طرح پڪيس وڃل پرمالها
 پنهنجي هڪڙي ڀياري جي خاطر انيڪ جيون هتان ايندڙ
 آمد کي ٿاري ٿو ڇڏي. جيئن ته هڪ پراڻي سنسڪرت
 ٻڌايو ته هو گجراتي مان هڪ لاريءَ ۾ ويٺو جنهن جي مٿان
 ڪيترا نه ڪير جا وڏا دها رکيل هئا ۽ اندر ماڻهن سان اسـ

پر ذري ذري ۾ نظر ٽڏهن ايندو جڏهن هن کي پنهنجي اندر
پرگھت ڪيو ته انهن ڇوڪر صرف زباني جمع خرچ آهن.
کي ماڻهو چوندا آهن ته پاڻي ڏئي کي جو پٿر مان پرمائو
مليو. پر انهن کي اصلي حقيقت جي ڀرجهه ڪانهي. جي هن
کي پٿر مان مليو ته سڀني کي ملڻ کپي. اها دوائِي ڪهڙي
جا هڪ کي فائدو پهچائي ۽ ٻين کي نه؟

پوئو ۽ پريترن جو ذڪر ڪندي حضور جن فرمايو ته نام
جوهڻ واري جي نزدڪ جڏهن جمودت ٿي ٿا اچي سگهن
ته پوءِ پوت پريتر ڪيئن ايندا ۽ جادو ٽوڙي جو اثر جو
ٿيندو؟ ستسنگين کي اهو وهڻ دل مان ڪڍي ڇڏڻ کپي.
جن پوت صرف انهن کي ئي ستائيندا آهن جيڪي هنن کان
ٻڌندا آهن ۽ هڪم ارادي واري شخص اڳيان اوڏي اچڻ
جي هنن کي جرئت ٿي نه ٿيندي آهي. ديوئي ديوتائن
جو ذڪر ڪندي ستگورن سمجهاريو ته انسان اشرف المخلوقات
آهي ۽ صرف پرمائو ان کان هٿي آهي باقي سڀني ديوي
ديوتائن جو درجو انسان کان هيٺ آهي بلڪ هن جي شيوا
واسطي آهن. آتما جي اينسڪ شوليتز ۾ آهي ۽ ديوي
ديوتائن ان کان هيٺ آهن ڇڪرن ۾ واسو ڪن ٿا. انهيءَ
ڪري آتما جي پرڄا لاءِ صرف پرمائو آهي.

۲۱. هي کان لڳاتار لدرو ۾ ستسنگ صبح شام ٿيندو
۱۷ هي کان لڳاتار لدرو ۾ ستسنگ گهر لاءِ حضور جن
رهيو. اڄ ٻهئي پهتاسين جتي ستسنگ گهر لاءِ حضور جن سان اڪ
جڳهه پسند ڪئي. اتي هڪڙي ساڌوءَ حضور جن پڇيس ته پنهنجي انٽرمڪ ڪيتري
ڪيو ۽ جڏهن حضور جن پڇيس ته پنهنجي حالت اچڪله
رسائي آهي ته هڪڙو ٿي ويو. اها آهي حالت اچڪله
جي بيڪڌاري ساڌن جي. نه ساڌن نه اڀياس رڳو ڪهڙا رڳي
پيا بيڪ منگن. منجهند جو هوشيار ٻور پهتاسين. رستي تي
جلندر مان ٿيندا رات جو ۹ بجي کن ٿوري پهتاسين.

پتي ورت ڏور جو پالڻ ڪرڻ، دورلي ڀرجا جو ڪڍڻ،
جادو ٽوڙڻ ۽ ٻولن پڙهڻ جو ڀرم ڇڏڻ.

للسيداس جن جي زامائڻ مان رشي اٿريءَ جي زال السوا
جو پوسنگه ڪٽي حضور جن فرمايو ته پتي ورت ڏور جو پالڻ
ڪري استري آسانيءَ سان ڀرم ڪشي ۽ پاڻي سگهي ٿي.
”ڏهريج ڏور مٿر اور ٺاري،
آپس ڪال پير ڪئي چاوي.“

اهي جيڪڏهن پتي غريب، بیمار، اندر، اراد، لنگڙو يا
ٻوڙو ٿي پوي ته اهيءَ جي شيوا ڪرڻ استريءَ جو ڀرم
ڏور آهي، پتروف استرين جا ۴ قسم ٿيندا آهن.

اٺ، مڏير، ٺبح ۽ لگهور. سڀ کان سريشت استري اها
آهي جنهن کي پنهنجي پتيءَ کان سواءِ ٻيو ڪو مرد نظر ٿئي
نه اچي. مڏير اها جاوڙي کي پيءُ ۽ ننڍي کي ڀاءُ يا پٽ
ڪري سمجهي. اٺ اها چا لڙڪا جي ڪارڻ پنهنجو
پتروف ڏور پالي ٿي ۽ آخر ۾ لگهور انهيءَ استريءَ کي
ٺوڙجي جا وجهه نه ملڻ جي ڪارڻ يا مڙس جي مار جي
دٻ کان ڀرپش جي صدمي ٿئي ڪري.

دورلي ڀرجا جي خلاف حضور جن باڪل زوردار اڀدش
ڪيو ۽ ڪير صاحب جي پاڻيءَ مان دورلي ڀرجا جي الڳ
جي واپڪا ڪندي فرمائون،
”جهان آسا تهاڻ واسا.“

جي اسان پٿر ۽ پاڻيءَ جو اشت رکيو ته مٿس کان پوءِ انهن
۾ ٿي واسو ڪيو. ڪنهن شخص اعتراض ڪيو ته اسين دورلين
کي ڀرمالما جو روم سمجهي ڀرجا ڪيون ٿا، جواب ۾ سڳورن
فرمايو ته ڀرمالما اسان جي اندر آهي ۽ سڀ ويد شاستر ۽
براهڻ انهيءَ حقيقت جي تصديق ڪن ٿا، پوءِ ڇهڪو پنهنجي
اندر تلاش ڪرڻ جي بجاءِ جڙ ڇيڙن ۾ ان جي ڪوچ ڪندو
سو مڙڪ نه ٿيو ته ڀرجا؟ ڀرمالما سڙو واپي ضرور آهي

جروئيل به صرف لڙائيءَ جي ڏينهن ۾ مصروف رهندا آهن ۽
ان کان پوءِ فارغ. پر حضور جن جو اهڙو مشغول پروگرام لڳائڻ
۴۰-۳۰ سالن کان هلندو اچي ٿو.

اڄ هڪ زخمي سان کي گاڏيءَ ۾ جروئيل ڏسي ستڱورن
فرمايو ته ڏسو من هن کي ڪهڙيءَ نه دکدائي حالت ۾
پهچايو آهي.

۱۴ مئي

اڄ صبح جو حضور جن هوشيار پور ضلعي جي ٻهاڙي
علائقي جي دوري لاءِ روانا ٿيا. جهون جي پلي لاءِ هرو
پنهنجي سک ۽ آرام جو ڪو خيال نٿا رکن بلڪ سفر جي
سڀني تڪليفن کي مشڪندي منهن ڏين ٿا.

۱۵ مئي ۱۹۴۴

ڪنهن اڄ ستڱورن کان پڇيو ته رام، واهگورو، الله، رحيم،
اوم، God وغيره جي بدران توهين پنهنجن خاص نالن جي سمورن
جي هدايت ڪيو ٿا، سو ڇو؟ ستڱورن جواب ڏنو ته اهي
پرچلت نام پرماتما جا صفائي نام آهن. سنڌ پنهنجي روحاني
انپو جي ذريعي جن نامن جي سکيا ڏين ٿا سي اندرين
شڪتين جا ذاتي نام آهن. جڏهن ڪنهن کي سندس ذاتي
نالي سان سڏ ڪبو ته هو قدرتي ڌيان ڏيندو ۽ صفائي نام
ڏانهن شايد ڌيان به نه ڏئي. سو اندرين شڪتين جي ذاتي
نامن جو جي پريم پيار سان سمورن ڪبو ته اهي شڪتيون
اسان جي ورتيءَ کي انٽرمڪ ڪنديون.

۱۶ مئي

اڄ ٻئي بگيءَ ۾ صوبيدار رڪاسنگھ جي گهر ۾ شام جو
ستنگ ٿيو. ٻهاڙي لوڪن جي لاءِ حضور جن هيٺين ڳالهين
تي خاص زور ڏين ٿا.

—ي ٻاروت ٽانڻ ڪري Explosion وڏو ڌماڪو ٿيو ۽
 بندرگاهه کي ٻاهه ويڙهي ويئي جا ڪيترا ڏينهن پئي هلي.
 بندرگاهه جي انهيءَ حصي ۾ ڪيترا ستسنگي نوڪري
 ڪندا آهن جنهن ڏينهن اهو حادثو ٿيو انهيءَ ڏينهن ڪنهن
 ستسنگيءَ جي شادي هئي ۽ هنن سڀني شاديءَ ۾ شرڪ
 ٿيڻ لاءِ موڪل ورتي هئي. مطلب ته ستگورن جي اپار
 ڪري ٻان سان سڀ بچي ويا. چئي ٻڌي حضور جن ڀرسن ٿيا
 ۽ مالڪ جو شڪر ڪيائون.

۲۷ اپريل

قريب ٻن سؤ مردن ۽ زالن کي حضور جن نام دان بخشيو
 ۽ هن دوري ۾ هيل ٽائين ڇهن سؤن کي نام جي بخشيش
 ڪئي اٿن. شام جو ڪبير صاحب جي ٻاڻيءَ مان،
 ”ڪر نينون ٻڌار محل مين پيارا هه.“

جي وياڪيا ڪيائون. ۲۸ تاريخ صبح جو ڪراچي ميل ۾ چڙهي
 اوڪاره لٽا. اتان ڪار ۾ ويهي رينالي ۾ سيٽ سيدومل
 جي مڪان کان ٿي هڪ ڪٿي مٿان ۾ ستسنگ فرمايائون.
 پوءِ ڪار رستي شام جو ۸ بجي لاهور راوي روڊ ستسنگ
 گهر ۾ پهتا. اتي هزارين ستسنگي روشن لاءِ موجود هئا.
 روشن ڏيئي امرنسر مان ٿيندا رات جو ۱۱ بجي ڏسري
 پهتاسين.

۵ مئي

جيئن ئي حضور جن دوري تان موٽيا آهن ڏسري ۾ ئي
 آهن. اڃ شام جو سار بچن مان،
 ”جوڙو ري ڪوئي سرت نام سي،

يهه ٽن ڏن ڪڇ ڪام نه آوي پڙي لڙائي ڄام سي.“
 شيد ڪنيو ويو. حضور سرامي جن جي ٻاڻي سندن دل مان

باب ويهون

منڱومري، ملتان ۽ پهاڙي علائقي جو دورو

۲۰ اپريل کان ۲۱ مئي ۱۹۴۴

۲۰ اپريل

اڃ صبح جو حضور جن لاهور لاءِ روانا ٿيا جتي ۸ بجي پهتا. رستي ۾ ۵ منٽ امرتسر ۾ سگهه ڪي روشن ڏٺائون اهو لاهور ۾ روشن ڏٺي ڪوٽ حڪيمراءِ ۾ سردار بشتاور سنگهه جي بنگلي ۾ شام جو سٽنگ فرمائون. ٻئي ڏينهن شام جو ۵ بجي سٽنگ شروع ٿيو ۽ ۲۲. نارايڻ حضور جن نام دان بخشيو. ۲۳ نارايڻ منڱومري ۾ شام جو سٽنگ آيو ۽ سگهه ڪائي تعداد ۾ آيل هئي. ۲۴ نارايڻ صبح جو گولف صاحب ۽ رامائڻ جي شين جي واپار ڪئي ويئي. شام جو حضور جن هتي جو لڪ ڪينال Link Canal ڏسڻ ويا.

۲۵ اپريل

ٻي بجي منجهند جو حضور جن ڪراچي ميل ڏوراني ملتان لاءِ روانا ٿيا. رستي ۾ اسٽيشن تي سگهه ڪي روشن ڏٺا شام جو ۴ بجي ملتان پهتا. ٻئي ڏينهن صبح جو ۸ بجي سٽنگ ٿيو. رات جو ڪچه مينهن ٿيو لڏهه ڪري موسم سٺي ٿي لڳي. شام جو ۶ سٽنگ ٿيو جنهن ۾ ڪافي ٻيڙ هئي. اڃ لال ۾ امڙي جي سٽنگي ٿي وئي اوار ۾ هڪ خط هو. هن لکيو هو ته ڪچه ڏينهن ٿيا ته امڙي بندرگاهه

اڄ ڪوڙو ٿي پر سردار مدن گوپال سنگھ جي گهر سڻسنگ
 ٿيو. وياڪيان ڪندي حضور جن ڪبير صاحب جي حياتيءَ
 مان هڪ وارثا ٻڌائي. فرمايائون ته ڪبير صاحب جو هڪ
 جات زميندار سان پيار هو. هو هميشه هن کي هدايت
 ڪندا هئا ته پائي! پڇن سمن ڪر. جات چوندو هو ته پت
 ذرا جوان ٿين ۽ پنهنجو ڪاروبار سنڀالين ته پوءِ پڇن ٿي
 ڪرڻو آهي. جڏهن پت وڏا ٿيس ته ڪبير صاحب وري
 باد ڏياريس. جات چيو ته هي جوان چوڪرا راس جو ٻي اولاد
 جي سمهيو. پون ۽ جي مان راس جو رڪوالي نه ڪريان ته چور
 ٿي وڃن. اهڙيءَ طرح ۱۰-۱۲ سال گذري ويا. ان
 سان پوءِ جڏهن ڪبير صاحب هن جي گهر وٽان لنگهيا ۽
 زميندار بابت پڇا ڪيائون ته گهر وارن چيو ته ۸-۹ سال ٿيا
 ويا هو گذاري ويو. ڪبير صاحب پنهنجي اتر درشتيءَ سان
 اتر ته اهو زميندار وڃي پنهنجي پتن وٽ ٿي ايل بڻيو هو.
 جڏهن انهن جي ڪم جو نه رهيو ته گاڏيءَ واري کي
 ڪٽي ڇڏيائون، جنهن وري ڪچ وقت وهائي گهاٽي
 وري کي وڪڻي ڇڏيو. جڏهن هن جي نه ڪم جو نه رهيو
 ڪاسائيءَ کي وڪڻي ڇڏيائين. ڪاسائيءَ هن جو ماس
 ڪٽي ڇڏيو ۽ سندس ڪل وڃي هڪ نغاري تي هيائون.

هن تي ڪبير صاحب فرمايو:

”بيل ٻي هل مين جتي لاڳاڙي مين ڏين،

نيلي کي ڪولهر جتي پن گهير قصائي لين.

ماس ڪتا ٻوٽي ڪٽي چمڙن مڙهي نغار،

ڪڇڪ ڪرم باقي رهي لس پر پڙ تي مار.“

لندا ڪن ٿا، انهن جون اراون مڇهن اڇو واسو ڪن ۽ سندن
 ڪڍ جن ماڻهن جي هوندا ڪن ٿا، تن ۾ وڃي پرن. شيخ سعدي
 فرمايو آهي ته جي مان ڪلا ڪيان ته پنهنجي ماءُ جي ۽ انهي
 لاءِ ته پنهنجي نڪي مون مان نڪري ته گهر جو گهر رهجي.

۹ اپريل

اڃا صبح جو ستنگ ۾ خاموشيءَ جي ٻاري ۾ حضور جن
 هيٺيون شلوڪ ٻڌايو:

”چتر چپ ڪر رهي ڪرو ڪي اچن ٻڌائي،
 چتر چپ ڪر رهي سڀا بهگائي ڄاڻائي،
 چتر چپ ڪر رهي چپ هوئي اڪيلا،
 چتر چپ ڪر رهي و ڪي آڳي ڇيلا.“

شام جو گرلٽ صاحب مان،

”ارڪي هيٺ سڀ حسب اڪلي،

اڪ ٿي اڪ ٻرلن مٿي.“

شمد ڪيو ويو جنهن ۾ ڪرو صاحب سندس مثال ڏيئي
 اڀرڻ ڪيو آهي ته اهڙي طرح راس جو پکي ۽ ٻڙندا اچي
 ڪنهن وٽ ئي ڪنا ٿين ٿا اهڙي طرح هن دنيا جي سڙاءُ
 ۾ نه مٽ مائت ۽ ٻار دوست پنهنجي ڪرمن اثرن سان اچي
 ملن. صبح ٿيندي ئي جيئن ڪي پنهنجي راه وٺي اڏامي
 وڃن جيئن جڏهن ڪرمن جو حساب ڪتاب ختم ٿئي ٿو ته
 مٽ مائت ۽ مٽر وڃي وڃن. ستڪرون فرمايو ته هي ماڻهون
 جيڪي وٽ ٿي نظر اچن ٿا سي سڀ ڪنهن وقت اسان
 وانگر اسان هئا ۽ پنهنجي دُش ڪرمن جي ڪارڻ ٻيو
 ٻيو ڪي هاڻي نماڻا، جا سڀ کان ٻچي جوڻ آهي ان ۾ آيا
 آهن. پتو ناهي ته وري ڪڏهن انسان ٿيندا. ها باقي جنهن
 درخت هبلان سڀ ستڪرو وٺي ٻوٽو يا جڏهن وٽ جو هن ٻوٽو
 کاڌو ته ٻوٽو اهڙي درخت کي اڳتي مٽس ڏيڻ ملندي.

اليئي ته پوءِ پنهنجي پاڙيسري ٿي ۽ جي ماهواري جهڳڙي جو مزد ڇڪڻو اليئي ته اچي اسان جي محلي ۾ رهه. مائي ٻڌي سُن ٿي ويئي ۽ پويان پير ڪري گهر واپس وري. حضور جن وڌيڪ فرمايو ته زالن کي جهڳاڻي نه جڏهن پنهنجي مردن کي کاڌو کارائين، ان وقت گهرو جهڳڙن جي اپٽار نه ڪن. ائين ڪرڻ سان هنن جو پوڄن تي مزي ٿي پوندو. پيو ته سمهڻ وقت دل ۾ غم يا غصو نه هڻڻ کپي ته نه ننڊ سٺي نه ايندي.

هڪ ستسنگيءَ جي سوال ۾ ڇڻ ٿي حضور جن جواب ڏنو ته پهرين سمون زبان سان ڪرڻ کپي پوءِ خيال سان. يعني جڏهن سمون ڪندي ڪندي زبان روڪجي وڃي ته پوءِ من سان سمون ڪجي.

۷ اپريل

هڪ ستسنگڻ چيني لکي ته هوءَ پهرين پنهنجي اندر گهڻي روحاني نظارا ڏسندي هئي ۽ جيئن ٿي اوچتو سندس پٽ گذاري ويو تيئن سڀ نظارا بند ٿي ويا. ستگورن لکاريو ته اهو انهيءَ ڪري ٿيو آهي جو ٿر پنهنجي پٽ جي موص جو شوڪ پنهنجي من ۾ رکيو آهي. شوڪ ۽ چٽا جي ڪارڻ پنهنجي آتما جي گراوٽ هيٺ هردي چڪر ۾ ٿي پئي ۽ نظارا بند ٿي ويا. گور ٻاڻيءَ ۾ به آيو آهي :

” ڏک سک سر ڪر جانو،

اور مان ايماناً.“

۸ اپريل

اڄ ستسنگ ۾ ننڊا ۽ چغليءَ جي مضمون ٿي ويا ڪيان ٿيو. گراوٽ صاحب ۾ ننڊڪن تي ڪافي ڌڪار پيل آهي. اهڙا ماڻهو سون ۾ هٿ وجهن ته مٿي ٿيو پوي ۽ جنهن جي هٿ

سورن ڏيان ۾ رک . ٻياريءَ ۾ ڏيا زباده لهندي آهي .
 اهي قدر جو ڪڏهن ڪڏهن سڪورو روشن ڏيئي ٻياري
 سسنگيءَ کي ٻياريءَ جي دوا ۾ ٻڌائي ويندا آهن جنهن
 جي وٺ سان هو شتاب ٿي ويندو آهي . هڪ سسنگي
 ارسان وٺو هو تنهن پنهجي ذاتي اچراءِ جي دواران اهيءَ
 وڃن جي اصداف ڪئي .

۳ مارچ

اڃ شام جو حضور جن سسنگ ۾ فرمايو ته سسنگين کي
 خاص ڪري راتن کي پاڻ ۾ وار ٿا ۽ اٻرڪا نه رکڻ کپي ۽
 ڪٽو ۽ زبدار لطيفو ٻڌائون ته ڪنهن ڳوٺ ۾ هڪ ٻياري
 مائي رهندي هئي جا جهڳڙا ڪار هئي ۽ پنهجي سڀاءَ جي
 مڙهي سڄي ڳوٺ کي لنگ ڪيو هئائين . آخر ماڻهن اچي
 دمصار ڪيو ته هر ڪنهن مڙهيءَ جي مڙهي کي سوڪو مٺائي
 ڪٽڙا واپس مائيءَ کي ڏئي انهيءَ لاءِ ته مائي غرض رهي
 ۽ جهڳڙا نه ڪري . ڪن عرصو اهو دستور هلندو رهيو .
 هڪ دفعي ڪنهن ٻياري ۾ اوڙو ٿي تنهن آئي، هنجي سس
 ٻياريءَ لاءِ مٺائي ۽ ڪٽو پاسرو ڪري وڪيو . تنهن ٻياري
 نه هئي ڪنهن لاءِ آهي . سس واپس نه هئي هڪ ٻياري
 ڏاڍي ويڙهو ٻهني آهي ، هي انهيءَ جي واسطي آهي .
 تنهن ڏٺو ته ڏيڍ جي ڪٽڙي عوروت آهي . مان پاڻي
 کڻي ڪو ڪندس . جڏهن مائيءَ کي پنهجي جهڙ نه
 ملي ته نون جوش ۾ اچي هن جي ٻياري کي ڪاهي آئي .
 تنهن لاءِ اهو لنگار ڪري چيس ته توکي ڪٽڙي ٻياري
 سون آهي ۽ ورائي، شهباز ڪن ماهياتي . ٻياري نه
 وڃي وائي ۽ اٻرڪا چيس ته ڪنهن مطلب جا آهي ؟

اوڙو انءَ چيس ته جي ورائي ٻياري ٻياري نه مڙهي
 ٻياريءَ ۽ اٻرڪا چيس ته ڪنهن مطلب جا آهي ؟

ڪري. مون کيس ٿڌن ۾ منهنجو من آداس هو. انهيءَ ئي
 منهنجي آفيسر ورجائي ڪارڻ پڇيو. مون چيو مانس ۾ منهنجي
 دل پنهنجي پاس واري ستگرون جي روشن لاءِ ٽڙ ٽپي
 رهي آهي. آفيسر چيو ته ٽي سال ٽڪري پوري ڪرڻ
 کان پوءِ موڪل ملندي آهي. پنهنجي ٽڪري نه صرف ۾
 سال آهي. اهو ٻڌي مان ٿراس ٿي پنهنجي ٽڪر ۾ موٽي
 آيس. رات جو وري مون کي آفيسر گهرايو ۽ چيائين ته ٻلي
 صبح جو وڃي، هينئر جي ٽياري ڪر. مان صبح جو لاريءَ
 ۾ روانو آيس جنهن مان لهي مون کي ٻيءَ لاريءَ ۾ چڙهي
 بندر تي پهچڻو هو. پر جڏهن مان ٻيءَ لاريءَ ۾ چڙهي
 ويس ته هڪ گورو سارجنٽ اندر آيو ۽ چيائين ته ٽن هن
 لاريءَ ۾ ٿورو وڃي سگهين. مون گھڻي آري ٽياري ڪئي
 پر هن هڪ ۾ نه ٻڌي. لاچار مون کي ٻئي ڏينهن وڃڻو
 پيو. جڏهن بندر تي پهتس ته پتو پيو ته اڳئين ڏينهن ئي
 جيڪي مسافر ان جهازن ۾ روانا ٿيا هئا، جهاڙين مٿن اير اٽلائي
 پوڙي ڇڏيا. اهو ٻڌي مون کي پڪ ٿي ته گوري سارجنٽ
 جو روپ ڌاريءَ مون کي ستگرون مٿس کان اڇايو آهي.
 جڏهن جهاز ۾ چڙهي روانو ٿيس ته رستي ۾ اچي طوفان لڳو
 ۽ جهاز ان ۾ ٽاسي پيو. جهاز جو انگريز ڪوٽان God, God
 چوڻ لڳو ۽ سڀني مسافرن وٽي هائيدوس مڃايو پر مان
 اڀي ڪڪي ستگرون جي ڀرپور هوس. جڏهن مسافرن
 ڏٺو ته مان لائيف بيلٽ ۾ ٿورو ٻڌان ته ڏاڍو حيران ٿيا.
 آخر جهاز اچي ويو ۽ اسين صحيح سلامت اچي پنهنجي منزل
 مقصود تي پهتاسين.
 اڄ ڪنهن ستنسگيءَ جي چئي آئي ته بيمار آهيان ۽
 ڇهن سمن ٿورو ٿئي. حضور جن جواب لکايو ته ڇهن سمن
 ڪرڻ مان جو ڪم آهي ته ڪ شير جو. انهيءَ ڪري من

پر ٿورو پنشن ۽ دستگردن فرمايو ته سٺ سٺ ۾ مورتن جي اوجا ۽ ڏيان
 نشيد آهي، پوءِ اها مورتي کڻي پٿر، ڌانءَ يا کاغذ جي
 ٻڃي، وڌيڪ فرمائون ته جيڪي ستسڪي منهنجي مورتي
 جي اوجا ڪن ته اهي پاپ ڪري رهيا آهن. منهنجو فرار
 هي گهر ۾ رکڻو آيو ته صرف يادگيريءَ لاءِ رکو جيئن پنهنجي
 مالا پٽا، يار دوست يا ڪنهن عزت جو رکندا آهن. انهي
 ڊاڪٽر ايشورسنگهه ڪورولا واري ٻڌايو ته هڪڙو ستسڪي
 مرن کان به ئي ڏينهن اڳ ڏاڍو وڙو، ساهه ئي نه پيو، انڪريس،
 منهنجي ڏرمهتي هن جي دڪي حالت ڏسي پنهنجي گهران
 حضورجن جو نالو کڻي هن کي ڏيکارو. فرار ڏسندي ئي
 هن کي ستگردن جي ياد آئي ۽ چيائين ته هاڻ مهراج جن،
 آيا آهن ۽ مان هلاڻ ٿو.

انهيءَ کان پوءِ مالير ڪوٽا جي هڪ ستسڪيءَ ستسڪي
 ۾ بهي ٻڌايو ته هڪڙو بي ستسڪي منهنجي ڏيءَ ستسڪي
 هئي، ڪافي عرصي کان بيمار ۽ انت ويلي سندس پراڻ
 ئي نه پيا لکون. سندس ڏيءَ هن کي حضورجن جو فرار
 ڏيکاري ڇو نه هن جو ڏيان ڪر. ڪج وقت کان پوءِ ڇوڻا
 لڳو ته ستگردن اچي ويا آهن، هاڻي منهنجي نياڻي آهي.
 ائين چئي پراڻ ٽپايائين.

هڪ فوجي ارجوان جو برما مان آيل ٿو ڏسجي تنهن اتي
 پنهنجي ساٿي هن طرح ٻڌايو:-

انفنٽري (Infantry) نمبر ۲ جا ڪيترا فوجي برما جي
 ٿاڻيءَ ۾ مري ويا ۽ ڪيترن کي زخمي حالت ۾ کڻي آيا.
 اها روڻداد ڏسي منهنجي دل اداس ٿي پيئي. منهنجي
 اداسي ڏسي آفيسر چيو ته تون لهايت غمگين ٿو نظر اچين.
 وڃي سٺا ٻاڻي ڪر ته سامهه ۾ اچن. جڏهن مان ائين

ڪٿي. موت کان پوءِ جڏهن هن کي خدا جي درٻار ۾ وٺي ويا ته خدا حڪم ڏنو ته هن کي بهشت ۾ وٺي وڃو. تنهن ٻي هن اعتراض پيش ڪندي چيو ته ڇا منهنجي سڄي زندگيءَ جي بندگيءَ جو اهوئي ڦل آهي جو مون کي ڏيئي رهيا آهيو. اهو ٻڌي خدا حڪم ڏنو ته هن کي دوزخ ۾ وٺي وڃو. جڏهن فرشتا هن کي دوزخ ڏانهن وٺي وڃي رهيا هئا ته رستي ۾ هن کي سخت اڇ لڳي ۽ محسوس ڪيائين ته ڇٻ جان ٿي لڪري، جڏهن فرشتن کان پاڻي گهرائين ٿڌهن هنن چيئن ته پاڻيءَ جو گلاس ملندءِ پر انهي جي عيوض سڄيءَ حياتيءَ جي بندگيءَ جو ڦل اسان کي ڏيڻو پوندءِ. مجبورون ٻيو ڪو چاڙهو نه ڏسي ها ڪيائين. ان وقت خدا حڪم ڏنو ته هن کي واپس وٺي اچو ۽ انهي شخص کي چيائين ته اها اٽيئي تنهنجي سڄي زندگيءَ جي بندگيءَ جي قيمت! گررو نانڪ صاحب جن به فرمايو آهي،

”ڪرم ڌرم ڀاڪند جو ڏيسي،

نن جنم جا گالي لڙي.“

وري فرمائين ٿا:

”جس پيندي لوڻي پنھاري،

وھـ مارگ ستن دورا ري.“

شام جو ۶ بجي ستسنگ شروع ٿيو. حضور جن وٽ شڪايت آيل هئي ته ڪي ستسنگي نام وٺڻ کان پوءِ به ڊپوي ڊپوٽائن جي اپاسنا، مورلي پوڄا ۽ ڪرم ڪانڊ ۾ ڦاٿل رهن ٿا. انهيءَ ڪري ٽلسي صاحب جي گهٽ رامائڻ مان برهما جي پٽ لومس رشيءَ جو پر سنگ کنيو ويو. هن پنهنجي ٻيءَ جي هدايت تي لڳي ٿيرت ورت، مورلي پوڄا، پير ۽ ٽلسيءَ جي پوڄا بلڪ شو جي پوڄا به هزارين سال ڪري ڏني پر مڪتي نه مليس ۽ چوراسيءَ جي ڇڪر

باب اڏويھون

ڏيري ۾ رھائش

۲۳ مارچ کان ۲۸ مارچ ۱۹۳۳ع

۲۴ مارچ هڪ سسنگ ٿيو ۽ ۲۵ مارچ ۰۱ ۲۶ مارچ
پرسان جو ايڏو دور هو جو سسنگ نه ٿي سگھيو. ۲۷ مارچ
سومر ڏينهن حضور جن نام دان بخشيو. شام جو منهنجي سامهون
حضور جن فرمايو ته ڇڏهن ڇوڪڙي لڳائي سمون ٿي وڃن
آهي ته من سمون ڪرڻ پسند نه ڪندو آهي ۽ واپڪل ٿيندو
آهي. پر اڀياس ۽ ڪي ڇڪائي ۱ من لڳي يا نه لڳي سمون نه
ڇڏي. ائين اڀاس ڪرڻ سان ڪڇ عرصي ڪانه وڃي ڏينهن ۾
سو ٿيندو ۽ ائين متوسس ڪيو ته ڇڻا ٻيرون ڦاٽن ٿيون.
الهي ۽ وقت گھيرائجي اٿا ته ڪهي ٻليڪ محڪم ٿي وهڻ
ڪهي. آخرڪار اهو سوڙهي ويندو ۽ پوءِ ڪيترو وقت به
ٻه نه معلوم نه ٿيندو. اهڙي طرح من آهستي آهستي
سٿر ٿي ويندو.

۲۹ مارچ

اڄ ڪيترن ڏينهن کان پوءِ اس نڪتي. ڪلهه وار داسين
کي نام ڏنو ويو. اڃا تائين سڪم ڪائي تعداد ۾ رهي
بيٺي آهي.

اڄ ٺال ۾ هڪ معزز مسلمان هڪ آکاڻي لکي موڪلي
۽ هن ريت هئي. ڪنهن راهب سڄي عمر خدا جي بندگي

پچيس نه ٻڌايائينس ته اهو سان اڳئين جنم ۾ سونارو هو.
 - مون پيت ۾ چرو هڻي سندس آندا ٻاهر ڪڍيا هئا.
 تنهن ڪري هي سڀ حساب ڏيڻو پيو. هاڻي ليڪو صاف ٿيو.
 ۽ منهنجي پياري آهي. ستسنگ کان پوءِ ڊاڪٽر ڪرئارسنگهه.
 ٻڌايو ته هڪ دفعي سندس پٽ پياس مان ستسنگ ٻڌي
 ٿرڻ رستي سرسي اچي رهيو هو. گاڏيءَ ۾ هن کي هڪ
 ستسنگي صوبيدار ميجر گذارو جنهن پنهنجي ساڪي هن ريت
 ٻڌائي. جڏهن جهانين انگريزن جي جهاز پرنس آف ويلس
 (Prince of Wales) تي سينگاڀور ۾ بهاري ڪئي تڏهن مان
 به ان جهاز ۾ هوس. هن پهرين جهاز جي چوٽيءَ تي به
 اڇلايو ۽ ان کان پوءِ ٻيا به ڪيترا بهگولا اڇلايا. جنهنڪري
 جهاز پڇي پيو ۽ ٻڏڻ لڳو. مان هڪ ڪاٺ جي تختي جو
 سهارو وٺي سمند ۾ ترڻا لڳس پر ٿوري وقت کانپوءِ تختو
 ڇڏائجي ويو ۽ مان لڳس غوطا کائڻ. ان وقت منهنجي دل
 مان بي اختيار پراڻا نڪتي ته ستگورو! توهين سو ويڙهي
 آهيو ۽ اچي منهنجي مدد ڪريو. تڏهن ئي حضور جن مون
 کي روشن ڏٺو ۽ منهنجو هٿ پڪڙيو. انهيءَ کان پوءِ مان
 بيهوش ٿي ويس ۽ جڏهن سجاڳ ٿيس ته ڏٺو ته ڪناري
 تي پهچي چڪو آهيان. اتي وري حضور جن روشن ڏٺو ۽
 فرمايائون ته هيئن هڪڙي لاري ايندي جا توکي سينگاڀور
 پهچائيندي. جڏهن مون حضور جن کي مٿي ليڪڻ جي
 ڪوشش ڪئي ته حضور جن انٽرڊيان ٿي ويا. ايتري ۾
 لاري آئي جنهن ۾ مون کي وهاريائون. مون لاريءَ وارن
 کان پڇيو ته هتان سينگاڀور ڪيترو پري آهي. جواب ڏنائون
 ته ۵۰۰ ميل. مطلب ته حضور جن ۵۰۰ ميل سمند جهڙي
 مون کي ڪناري پهچايو.

ٺهليل پيداش جي سنڀالئون ڪيئن ڪندس؟ نه جواب ڏيندو
هو نه سنڀال ڪرڻ وارو گورو آهي، ٻانهي ڪندو.

هڪ دفعي ڪن شرارتي ماڻهن سوچيو ته سندس ڪنهن
اڪر جي پيداش کي باهه لڳائجي. سو هڪ رات ڪنهن
ڪيمڪر ۾ ٻيئي آواز ڏنائون، ”لالسنگھ جاڳن پيو.“ جواب
آيو، ”ها جاڳان پيو.“ پوءِ سندس ٻيءَ زمين تي ويا ۽ اتي
به سڏ ڪري چيائون، ”لالسنگھ جاڳن پيو.“ وري ٻي-
آيو، ”ها جاڳان پيو.“ هنن سوچيو ته شايد ٻيهر ٿين. اڪر
مان ٻوڙي هتي اچي پيو آهي. هو پوءِ سندس ٽئين ڪيمڪر
۾ ويا ۽ وري ائين ئي سڏ ڪيائون، ”لالسنگھ جاڳن پيو.“
هرت ۾ ساڳيو ئي جواب آيو، ”ها جاڳان پيو.“ هنن کي
اردو بڻجن ٿي ويو ته پاڻي لالسنگھ ڪمائيءَ وارو ماڻهو
آهي. ٽنهي ٽنهي ماڻهو هڪٻئي ۾ لڳا. پر لالسنگھ
جي دل اداس رهندي هئي. هڪ ڏينهن سندس ڳڙهه
جي هڪ ڪمائيءَ واري مائي، صاحب ڌاري کيس گڏجڻ آڻي.
لالسنگھ پنهنجي دل جو حال هن سان اورو پندي چيو ته هاڻي
من نه ليا مان بلڪل ڪتر آي پيو آهي ۽ دل چوڻي ته هتان
ڪوچ ڪجي. صرف هڪ مشڪلات در پيش آهي. جڏهن
مائيءَ پڇيس ته ڪهڙي؟ لڏهن چيائينس ته، ڪنهن وقت
ٻڌائيندوسان.

ڪڇ عرصي کان پوءِ هو پنهنجي ڀاءُ جي سان جي رسي
کرلي رهيو هو ته اتيءَ سان ٻئي سڏ سندس ڀيت ۾ هڻي
انڊا زهر ڪڍي ڇڏيس. ڳڙهه جي حڪم هڪي ڀيت کي
ٺاڪا ڏنا پر لالسنگھ ڪت تي لپتي اچڻ جي بجاءِ ٻڌل
ٿيو آيو. نتيجو اهو ٿيو جو سندس ٺاڪا کلي ٻا ٻا لالسنگھ جي
ٻيهر ٽي سرخي ۽ خوشي هئي. جڏهن ڳڙهه جا ماڻهو گڏجڻ
پيا تنهن ۾ منجهن کي نه ڪيندو هو پر جڏهن صاحب ڌاريءَ

ڪنهن اڀاسي ستسنگيءَ جي گهر پيدا ٿيندو يا ڪنهن ڌرمي ڪٽنب ۾ جتي هنڪي پڇن ٻڌگيءَ جو واٽو مبدل ملندو. انهيءَ ڪري هر ڪنهن ستسنگيءَ کي جڳائي نه ڳورو کان نام وٺي محنت ڪري ۽ جي پڇن نه ٿي سگهي نه ستسنگ ڪري ۽ ساڌ سنگت جي شيوا ڪري ۽ جي جڳياسو پوري ڳوروءَ جي کوچ ۾ ڪامياب نه ٿيو آهي نه به پنهنجي تلاش جاري رکي ۽ ساڌن مهالمان جي شيوا ڪندو رهي ڇاڪاڻ ته اها ڪڏهن وڌيڪ نٿي وڃي. دراصل، کوچ ۾ ڪامياب نه ٿيڻ جو ڪارڻ هوندو آهي اسانجي آلهه ڪو شوق جي ڪمي.

۹ مارچ

اڃا رات جو شائتي آسرو جي اڱڻ ۾ ستسنگ ٿيو. موسوم بلڪل سٺي آهي، نه سردي آهي نه گرمي. سرامي جي مهاراج جن جي ٻاڻيءَ مان آکاڙ ۽ سانوڻ جي مهين جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته هر ڪو انسان دنيا ۾ ڪنهن نه ڪنهن آشا يعني اڳئين جنم جي اُٿلوري لڳا جي ڪارڻ جنم وٺيو. پوءِ ستڱورن ڀائي لالسنگهه، جو راجا جي مهاراج جن جو هڪ نهايت پراڻي ستسنگي هو، جي وارثا ٻڌائي، جڏهن به ڏيري ايندو هو ته يا ستسنگ ٻڌندو هو يا شيوا ڪندو هو. جي ٻيو ڪم نه هوندو هوس ته رسيون ويهي وٺيندو هو. مطلب ته واندو نه وهندو هو. هنڪي پنهنجي زمين تمام ڏوري هئي. انهيءَ ڪري کيتيءَ لاءِ ٻين زميندارن کان مقاطعي ٿي وٺندو هو پر انهيءَ ڳالهه جو خاص خيال رکندو هو ته هر ڪنهن زميندار کي پتو ۽ جي حصي مان هڪ ڊاڙو به گهٽ نه ملي. انهيءَ ڪري هر هڪ زمين جي ٺڪر جي پيداش اتي ئي رکندو هو ۽ اناج کي هڪ هنڌ ڪڍو نه ڪندو هو. جڏهن ماڻهو پيدا هئس ته ايترو هنڌ

نغو مڃي . سڀ مهاڻا الهيءَ حقيقت کي پنهنجي ٻائيءَ اندر
 دهرائيندا آيا آهن .

”مولا آدمي بن آيا .“

(ٻلي شاه)

”هر جيو ٿام پڙهو راءِ داس .“

(گورو ارجن ديو)

”آن بادشاه اعظم در دست بود متڪرم،

پوشيده دلق آدم يعني گبر در آمد .“

(شمس تبريز)

”چونڪ ڪردي ذات مرشدرا قبول،

هر خدا در ذاتش آمد هر رسول .“

(مولوي زور)

۶ مارچ

اڄ هڪ مستنڀيءَ جو خط آيو ته مون ۲۷ فيبروريءَ تي
 اوهان کان ٿام ورتو . هاڻي سمون خود بخود جاري آهي .
 گوها ٿام وٺڻ کانپوءِ هتي اندر سمون پڪو ٿي ويو . اڳئين
 جنم جا سنسڪار ۽ سدس متحمت هئي ملي قلداڻڪ ٿيا نه
 نه سان ٽائين اڀياس ڪرڻ سان به اها اوستا پراپت نٿي ٿئي .
 سنسڪرم پراڻن ۾ به لکيل آهي ته اڻڪ جنمن جي لڳاتار
 اڀياس سان سڌي حاصل ٿئي . الهيءَ ڪري ٿام ٿي پڄڻ
 سمون نه ڇڏڻ ڪري لڳاتار متحمت، نشٽل ٿئي وڃي ۽ جيڪا ٿئي
 هن جنم ۾ حاصل ڪجي تي اهو ڏيڻ ۾ اڀياس ٿان ٿي اڀياس
 شروع ڪندو . ڪرشن پڳوان گيتا ۾ فرمايو آهي ته پوءِ
 پرست نغو ٿئي يعني ته جي پوءِ اڀياس مڪمل ڪرڻ کان
 اڳ، اڀياسءَ جو موقع ٿيو ته پوءِ هڪي وري منهن جنم
 ملندو ۽ پنهنجي پوءِ اڀياس جو سلسلو جاري رکندو . يا ته

د گورمک بچو پوي . نلسي صاحب جن فرمائين ٿا ،
 سنت نه هوتي جڳت ۾ جل مر ٿا سبزار . ” گيتا ۾ به
 ڪرشن پڳران فرمايو آهي ته جڏهن جڏهن ڌرم جي هاڃي
 ڀيٽي تڏهن ڌرم کي ناس ڪرڻ لاءِ مان ايندو آهيان ، مگر
 شسوس دنيا جا لوڪ انهيءَ سچائيءَ کي نٿا سمجهن بلڪ
 مخالفت ڪن ٿا ، دراصل ، انسان ٻئي انسان کي جوعام ماڻهن وانگر
 ڪافي ڀيٽي ٿو ۽ ڪم ڪاريون ڪري ٿو ، ائين سمجهي ته هي
 مالڪ جو روپ آهي ۽ صرف اسانجي ڀلي لاءِ ديهه ڌاري
 آيو آهي ، مشڪل آهي . جن مٿان پرمانا جي دٻاڻي آهي
 سي انهي راز کي سمجهن ٿا ته ٿڌن دولت ، ڪٽنب پوراءِ
 دنيا جا پرڻج جيو کي انهيءَ طرف موڙ ٿي نٿا ڏين . هن
 راه ۾ هڪ ٻي به رڪاوٽ آهي ۽ اها اها ته سنت ڇاڻي ٻڌهي
 پنهنجي نندا ۽ آروچنا ڪرائيندا آهن . سوامي جي مهاراج جن
 لکن ٿا .

” ننڍا ڇوڪيڊار بنائي ،

ڪوئي جيو ڌنسي نهين پائي . ”

اهااس ۾ اهڙا اٺيڪ مثال موجود آهن جڏهن دنيا جي
 جيون گرمڪن کي اٺيڪ عذاب ۽ ڪشت ڏنا . حضرت عيسيٰ ،
 محمد صاحب ، رام ، ڪرشن ، ڪبير صاحب ، نازڪ صاحب
 ۽ ٻين مهاتمان کي لوڪن نانا پرڪارن جون ٽڪليفون
 ڏنيون . پر جن خوش قسمت انسانن سندن اُپديش مڃيو سي
 فائدو وٺي ويا ۽ ٻيا خالي رهجي ويا . عام طور اسين گذريل
 مهاتمانن جي ٿيڪ وٺندا آهيون ۽ چوندا آهيون ته انهن
 کانپوءِ ڪوبه سنت مهاتما دنيا ۾ نه ايندو . مطلب ته پرمانا
 ديهه ڌاري سنت مهاتمانن دواران دنيا جو اُڌار ڪري ٿو ، انهيءَ
 سڌانت کي ئي اسين موڙي ٿا ڇڏيون . پر اهو نيم اُٿل آهي
 ۽ من جو سپاءُ آهي ته هو زندهه مهاتمان جي اُپديش کي

ٺرالنون به اچي رهيدون هيون جدون مان هڪ اچي هن
 مستنگيءَ کي لکي ۽ سندس چاٽيءَ جا سڀ هڏا پڇي پيا
 ۽ ڪنڌي جي هڏي پيهجي ڇاءِ لان هٽي ويئي. واپري
 جو جمعدار، چوهيءَ حال ڏسي رهيو هو، انهي ائين متحسوس
 ڪيو جيئن ڪو مٿيد پوش ۽ مٿيد ڏاڙهيءَ وارو بزرگ ٺراليءَ
 جي طرف ڊوڙي رهيو هو ۽ تعجب لکس ته جيتوڻيڪ
 ٺرالي هن ماڻهوءَ سان ٺڪري ٺڏهن به هو ٺهر ۾ ڪرڻ ڪراو.
 ڊاڪٽر ڇو نه انهيءَ مستنگيءَ کي منهنجي ٽهر کڻائي آيا
 ڇاڪاڻ ته اسانجو پاڻ ۾ ويجهو رستو هو. اتان اسن هڪي
 سرڪاري اسپتال ۾ کڻائي واپسين. هڪ مسٽر نقيز اتان
 لنگهيو تڏهن ڊاڪٽر کان پڇو ته جيڪو زخمي ليو آهي اهو
 ڪٿي آهي ۽ جڏهن مستنگيءَ وٽ وٺي وٺس ته هڪي
 چوڻ لڳو، ”اڙي ٽر ڳاءِ ڪي ڇو ماريو؟ ڏس هاڻي ٽوڪي
 حساب ڏيڻو پيو آهي.“ پوءِ معلوم ٿيو ته انهي مستنگيءَ
 جواليءَ ۾ پيهجي ٿانءِ کي اهڙيءَ زور سان لٽ هڻي هئي
 جو هن جون هڏون اچي ٻيون هون ۽ ۲ ڪلاڪ بيهوش
 پيئي هئي. سو ڳروءَ هنجي انهيءَ ڪرم کي ڪتابو، هتي
 مولانا روم جو ڪلام ياد اچيٿو:-

”مسجدي اسف اندرون اولياءِ،

مسجد ه ٿاهي جمل هس انجا خدا.“

يعني خدا پنهنجي پيارن جي اندر آهي. جنهنڪري خدا کي
 محدود ڪرڻو هجي اهو انهن اوليائن کي سجدو ڪري. انهن
 نه پر مائما ڪر مڪن ۽ عام انسانن سڀني جي اندر آهي. ڪو مڪن
 هو پڙ دو هٽيل آهي ۽ دنيا دارن جي من جو پڙ دو ٽانم آهي.
 جڏهن ٻورو ڳروو مليو ته پوءِ انهيءَ اڳيان جي پڙدي کي
 هٽائي پڙيءَ جو پرڪاش ڏسي سگهجيٿو ۽ پوءِ اهڙو اڀاسي

باب ارڙهون

سڪندر پور، دهلي ۽ روهٽڪ جو دؤرو

۲ کان ۲۳ مارچ ۱۹۴۴ع

صبح جو ۸ بجي ڪار ۾ سرسي لاءِ روانه ٿياسين ۽ قريب
۱ بجي سرسي سٽسنگ گهر پهتاسين جتي روئي کائي ۵ بجي
کنڊ جي ڪارخاني لاءِ روانا ٿياسين. اتي حضور جن کي
جي نگهباني ڪري سڄ لٽي شائتي آسرم پهتا.

۵ مارچ

شام جو سرسي سٽسنگ گهر ۾،
”ڦاڻن ماس رنگيلا آيا.“

شب جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته هولي سنڀالي
مهاڻڻ ڪهي يعني منڇن جو قدر ڪرڻ ڪهي ۽ من ۽ لاندوين
کي وس رکي ڪڪرم ڪان اچڻ ڪهي. ڊاڪٽر ڪرنارسنگھ
رستي ۾ هڪ بزرگ سٽسنگيءَ، جو چڱي ڪمائيءَ وارو هو،
ننهن جي وارا ٻڌائي. هڪ دفعي هو شهر مان پنهنجي ڳوٺ
وڃي رهيو هو. رات ئي چڪي هئي ۽ رستي ۾ هو هڪ
وڏي نهر مٿان جيڪا پل هئي نهن تان وڃي رهيو هو.
اڇانڪ ڏٺائين ته ريل گاڏي اچي پيئي. ويڄاري جا اوسان
خطا ٿي ويا. هيٺ گهرو پاڻي، انڊيري رات وڃي نه
ڪيڏانهن وڃي. آخرڪار سليهون جو حصو جو لائين کان ٻاهر
هو نهن ئي مٿو لائين کان ٻري رکي ليٽي پيو. پُل ۾ به

۲ مارچ

اڄ ستڙون مستنگ ۾ فرمايو ته ڪال پنهنجي ٿرلوڪي آباد
رکڻ لاءِ ستهڙش کان ۳ ور ورتا آهن .

۱. سمن ڪرامت ڏيکاري جيون کي پنهنجي شون ۾ نه آڻين .
  ۲. ڪنهن نه جيو کي پنهنجي گذريل جنم جي ياد نه رهي .
  ۳. هرڪو جيو جنهن سر جون ۾ هجي ، اتي راضي رهي .
- وڌيڪ فرمائون ته مهالمان ٽن ٽن قسمن جا ٿيندا آهن .

مرغي ، ڪڇون ۽ ڪولچ سمان . جيئن مرغي الڌن مٿان
آرو ڪري انهن کي پٽائي ٿي ٿيئن شيوڪ جيستائين ٿورو
وقت رهيو ته هن کي لاپ ٻهجيٿو ۽ جيئن ئي ڏورو ٿيو ٿيئن ئي
فيض بند . اهڙي سر جي مهالمان کي سٺي درجي جا
فٽر ڪري سڏيو آهي ۽ اهي نيترون کان هيٺ ڇهن ڇڪن
جو اڀياس ڪندا آهن . ڪڇون پاڻ پاڻيءَ ۾ رهندو آهي ۽
سندس الڌا ٻاهر هوندا آهن جن کي هو پنهنجي نوج ۽ نظر
سان پڇائيندو آهي . اهڙي سر جا مهالما آسپاس جي لوڪن
کي فيض پهچائي سگهندا آهن .

ڪولچ سياري ۾ بهانن ۾ الڌا ڇڏي پاڻ هيٺ ميدانن ۾
اهندي آهي ۽ ان پنهنجي خيال جي ڌار سان الڌا پڇائيندي
آهي . اهڙي طرح ٻرو ٿورو هروقت پنهنجي سک جو خيال
رکندي آهي . وارن آهي ته ڪنهن ڪمائيءَ واري ٿورو جو
ڇيلو لڙائيءَ ۾ وار ۽ اتي خفي ٿي پنهنجي بدوق ڇڏي
ولي هليو . رستي ۾ دشمن جي ساهين سمجهو ته هي اسانجو
ماڻهو آهي . ان ٿي ڇڏهن ٿيڪن جي قطار لنگهي اڳتي
وڌو ۽ ٿورو جو ڏيان ڪيائين ته هن ڏرڻ ڏيئي ڇڏيس
ته هيءَ دشمن جي فوج آهي ، واپس وڃي پنهنجي بدوق
کڻ ، ٽوڪي اڃا ٽوڪري ڪرڻي آهي .

حيات هو ۽ راڌا باغ ۾ رهندو هو. هو وڏي ڪمائيءَ وارو
 ساڌو هو ۽ جڏهن اسين هنڪي ڳڏجن وياسين ته اتي هڪ
 شيوا دارو مونکي ڏسي چيو ته هاڻي هنڪي ڇڏائي ته سواهي
 باغ آڱري ۾ رهي ڇهن سهرن ۾ ڪري. تنهن تي ساڌو هس داس
 انکي چيو، ”اڙي ڀولي! توکي ڪهڙي خبر ته هنڪي
 ڪهڙو ڪم ڪرڻو آهي، ڪٿي ڪٿي وڃڻو آهي ۽ ڪهڙن
 ڪهڙن ڇيڏن جو اُڌار ڪرڻو آهي.“ پوءِ چيائين ته اسانکي
 ته سواهي جن حساب سان ڏنڊ ٻه ٻاهاجي مهاراج جن کي
 پنڌي هٿن سان اُٺا ميو ڏنائون.

اڄ هڪ ستسنگيءَ جي سوال جو اُتر ڏيندي حضور جن
 فرمايو ته جيڪڏهن ستسنگيءَ جو شڪارو ۽ وشواس آهي
 ۽ هن دنيا ۾ سندس آشا ۽ موٽ ناهي ته پوءِ جي ڇهن اُورو
 به ڪيو هوندائين ته به وري جنم نه ٿيندس پر جي ڪنهن
 ستسنگيءَ ڇهن ڀلي گهڻو ڪيو هجي ليڪن سندساري ٿمنا دل
 ۾ هوندس ته انهيءَ کي پوري ڪرڻ لاءِ وري جنم وٺڻو پوندس.

۲۱ فيبروري

هڪ ستسنگي حضور جن کي لکيو ته منهنجو هڪڙو پٽ
 جو سخت بيمار هو، حضور جن جي ديا مهر جي چئي ملڻ سان
 نيڪ ٿي ويو. هاڻي ٻئي چوڪري کي ڪرپا ڪري نوڪريءَ
 ۾ ترقي بخشو. حضور جن کلي فرمايو:-
 يڪي را بگدار ڊيگري رابگير.

۲۲ فيبروري

اڄ صبح جو ۷ بجي سڪندر پور مان روانا ٿي شام جو
 ۷ بجي ڏيڙي پهتاسين. ۲۷ فيبروريءَ جو ماڻهاري ستسنگ
 ٿيو ۽ ۲۹ تاريخ حضور جن امرتسر شريف وٺي ويا جتي به
 ستسنگ ڪيائون. ۱ مارچ شام جو ڏيڙي موٽي آياسين.

لاکڙو درد روشن ڪراء. پوء پاڻي ڏئي هن کي الڌر جو ٻنڌ ۽
ڪمان ڏار.

الهيءَ ۾ شڪ ناهي نه جڏهن ڪو مورتِيءَ جي پُڙجا ٻرل ۾
۽ شرڏا سان ڪوتو ۽ طرح طرح جي ٻارڻائن کي من ۾ ٻنڌا
ڪوتو ۽ سمجهڻو نه مورتِي منهنجا سڀ ڪم راس ڪري
وهي آهي نه پوء هر سڀ ڪاميابيون مورتِيءَ جي طرفان
سمجهڻو ۽ لاکامابن لاء قسمت کي ڏوهر ڏئي ٿو. سڀ
وڏيون، سڏيون، شڪتيون ۽ ڪرامتون ڄاڻ ڪرڻ سان ۽ من
کي اهڪاڪر ڪرڻ سان پراپت ٿي سگهن ٿيون ۽ هر مڪتي
صرف نام يا شبد ۾ آهي جو انهن سڀني کان لبارو ۽ ماري
آهي ۽ اڀياس ۽ ڪورو ڪرڻا ذريعي پراپت ٿئي ٿو.

۱۲ فيبروري

شام جو حضور جن ۴۰ مردن ۽ زالن کي نام دان اٿسڻو ۽
ٿورو وقت مستنگ به ڪيو. حضور جن جي هڪ خاص
خولي آهي نه لڌا لڌا ڪم نه پنهجي نظرداريءَ ۾ ڪرالهندا
آهن ۽ عام ماڻهن وانگر حڪم ڏيئي هليا نه ويندا آهن. مثلاً
اڃ ۲ مثالي ڊرم ورڪشاپ مان گهر کڻي وڃڻا هئا. رواجي
طرح پوء هجي ها نه چئي وڃي ها نه ڊرم گهر کڻي اچڻو پر
حضور جن سرچو نه. متان غلطيءَ وڃان ڪي ٻيا ڊرم کڻي
اچن اتيءَ ڪري روڊرو پيل ٿاڏي ۽ هر رکائي پوء گهر ڏانهن
اسٿيا جيتريڪ رات جو ۹ لڳي ويا هئا.

۱۳ فيبروري

صبح جو سوامي جي مهاراج جن جا آخري وچن راء ابادر
نيوڌيان سنگه واسطي حضور جن پڙعليا ۽ پوء فرمايائون ته
سڀني جي مهاراج جن جي چولي جو صف سمائجڻ کان پوء
۱۰ جي مهاراج جي ۽ مان آڱري وياسين. ان وقت ساڏو جيس داس

ذات جرجات هو ۽ ٿرلڇن برهمڻ، سو ٿرلڇن ڀائي ڌني کي
گرو ڪري ڪيئن مڃي! ڀائي ڌنوالي ويو جتي ٿرلڇن
پنهجي رشت جي پوڄا ڪري رهيو هو. ڀائي ڌني کيس
چيو، ”پندت جي! مان به ٿو وانگر مورلي پوڄا ڪري
سگهان ٿو؟“ ٿرلڇن چيو نه ها. مان ٿو ڪي پوڄا لاءِ ٺاڪر انهيءَ
شرطي ڏيندس ته ٿون مونکي هڪ کير ڏيندڙ گاءِ ان
جي عيوض ڏيندين. ڀائي ڌني جهت هڪڙي گاءِ اچي
حاضر ڪئي. ٿرلڇن سوچيو ته هي اي عقل جات پوڄا مان
ڇا ڄاڻي! هن هڪڙو ۴-۵ سڀرن جو پٿر ڏيئي چيس ته هي
تهدجو ٺاڪر آئيني ۽ مڙني ٺاڪرن جو سردار. ڀائي ڌني گهر اچي
پٿر اڇلائي ڇڏيو ۽ ٻن مهينن کان پوءِ وري ٿرلڇن وٽ ويو.
جڏهن ٿرلڇن پوڄا ختم ڪئي ۽ ٺاڪر کي پوڳ لڳائڻ لاءِ
مڙني مورليءَ جي منهن تي لڳائي پاڻ کان لڳو ته ڀائي
ڌني چيس، ”پندت جي! پنهنجي ٺاڪر سان اڏي لڳي!
هن ويڇاري نه کڏو ڪونه پر ٿون پيو کائين!“

ٿرلڇن وراڻيو ته ڪڏهن پٿر به کڏو آهي؟ ڀائي ڌني
ٺهر پهر چيس ته جي پٿر کائي ٿو ته ڏيندو ڇا؟ ٿون مونسان
گڏ هلي ڏس ته منهنجو ٺاڪر ڪيئن نه منهنجا سڀ ڪم پيو
سدواري. ٿرلڇن حيران ٿي پيو، ”ڏناسچ پڇ ائين آهي!“
جڏهن هر ڀائي ڌني جي کيت پر پهتو ته ڏسي ته نار پاڻيهي
پيو هلي. ٿرلڇن چيو ته نار نه هلي پيو پر هلائيندڙ مونکي
ڪونه ٿو نظر اچي. اتي ڀائي ڌني کيس سمجهائڻ شروع ڪيو
ته ٿون گرم کاند پر اٽڪيو پيو آهين ۽ ٿو ڪي پنهنجي وديا
۽ پندت هٿ جو اهڪار آهي. مطلب ته سندس سڀ نقص
ڪڍي ٻڌايائينس. ٿرلڇن ٿڌي سيني ٻڌندو رهيو
۽ آخر روئي چوڻ لڳو ته مون پر برابر اهي سڀ عيب آهن،
هاڻي مان پنهنجي شرن ۾ آيو آهيان. مونکي به اصلي

آهي . مون کيس چيو ته اهو صرف تنهنجي من جو وهر آهي .
 تنهن تي هن پڇو ته مان ڪيئن مڃان؟ مون چيو مائس ته پاڻي
 جڏهن تون ڏٺان پر وهين ۽ تنهنجو رشت تنهنجي سامهون
 اچي ته تون انکان پڇج ته تنهنجو ديش ڪهڙو آهي ، مون کي
 اتي ڪڏهن وٺي هلندس ۽ اتي پهچڻ لاءِ مون کي ڪهڙو
 ساڌن ڪرڻ کپي؟ جڏهن هر ٻيو دفعو مون وٽ آيو ته چوڻ
 لڳو ته منهنجي رشت ته ٻالهايو ئي ڪونه . ڪيتري منمت مڙ
 ڪهر پر بلڪل خاموش . اهڙن موقعن تي مان - مڃهائيندو
 آهيان ته گذريل مهالما ڪونه ايندا آهن ۽ جيڪي ڪج ڏسڻ
 ۾ ايندا آهن سو صرف من جو عڪس (Reflection of Mind)
 هوندو آهي . تصديقي ڪرڻ واسطي توهين هڪ منمت سج
 ڇنڊ يا ڪنهن ٻئي ۽ ڏانهن ڏٺان سان اڏاري اکيون بند ڪندا
 ته منمت ۾ اوهان کي اهي ئي اندر نظر ايندا . جڏهن اکيون بند ڪندا
 آهن ته پوءِ حقيقت جي اوجھ ٻولندي آئي .
 جي اسان کي ڊگھي دير تائين سان ملي سائين وارنالاپ ڪرڻو
 آهي ته تنهنجي اندر پريوش ڪرڻو ٻولندو . اڀياس ڪرڻ
 سان مول چڪر ۾ ڦٽيس ، اندري چڪر ۾ اوهما ، لاپي ۽ ۾
 وڌو ، هر ڏي ۾ شو ۽ ڪمن ۾ شڪتي ڏسڻ ۾ ايندا . جڏهن
 ساڌڪ اڏهن چڪرن کان مٿي اڳيا چڪر ۾ پهچندو ته اتي
 من ۽ آتما جي يٺڪ آهي جتان اوهان کي جي چڙهائي شروع
 ٿئي ٿي . سندس متڪورو نام وقت اٿوي ۽ جو سمورو پيڏ شش
 کي ڏهندو آهي .

ڪي چولدا آهن ته پاڻي ڏئي کي پٿر مان پرميشور مليو .
 جي پاڻي ڏئي کي مليو ته پوءِ سڀني کي ملڻ کپي . اصل
 حقيقت ته هٻڻن آهي ته پاڻي ڏنو ڪورو هو ۽ ٿرلڇڻ سندس
 شيوڪ . هنجي مرضي هئي ته هو ٿرلڇڻ کان مڙهي ٻڙجا
 ڇڏائي ڪس اڙهم ٻڏي وئي وڃي . پر ڇاڪاڻ ته پاڻي ڏار

جو اڀياس ڪري اندر وڃي ساکيات درشن ڪن . پر ڇاڪاڻ
 تہ من کي انتر مک ساڌنا مشڪل ٿي لڳي ، انهيءَ ڪري
 دنيا جا لوڪ ٻاهر ٿي ناکرن کي مٿو ٽيڪن ۽ ٻڙجا ڪرڻ
 ۾ رهجي ويا . جن مهاڻائن کي گذر ٿي جڳ ، ٿي چڪا آهن
 نڊڇو هن وقت هتي اچڻ ناممڪن آهي . مالڪ ۾ سمائجي
 وري هن گندي دنيا ۾ واپس اچڻ جي جنهنڪي ڪهڙي
 ضرورت ! هيءَ دنيا وڃنا جو سڀ کان هيٺيون طبقو آهي ۽
 دڪن ۽ ڪليشن سان پرڀور . جهڙي طرح ٻهاڙ ٿي جيئن مٽي
 ڇڙهيو ٿيئن وڌيڪ ٿڌڪار مھسوس ٿيندي ٿيئن جڏهن
 ساڌڪ اڀياس دواران مٿين منڊلن ۾ وڃيتو تہ کيس خوشي ۽
 شائتيءَ جي پراڻي ٿئي ٿي .

هن ترلوڪيءَ ۾ ڪٿي بہ شائتي ناهي . سک ۽ شائتي
 انسان جي اندر آهي ۽ اها ان وقت پراپت ٿئي ٿي جڏهن
 آتما من ۽ مايا جي دائري کي پار ڪري ٿي . تہ لکيو آهي
 تہ جي مورتيءَ کي شرڌا سان ديوتا سمجهي پوڄي تہ فائدو
 ٿيندو سو وئرت آهي ۽ من جو دؤڪو . مورتيءَ ۾ صرف
 هڪڙو نت آهي ڇاڪاڻ تہ هوءَ مٽيءَ يا ڌاتوءَ جي ٺهيل
 آهي ۽ انسان ۾ پنڊج نت موجود آهن . هاڻي انسان جو پڄڻ
 تن جو پتلو آهي سو جي هڪ نت واري مورتيءَ جي پوڄا
 ڪندو تہ مؤٽ کانپوءِ پتو يا ڌاڻو پٿرو . مورتيءَ ۾ ٻہ مائما
 کي پنڊ جي ڪوشش ڪرڻ کان بهتر آهي تہ اسين پنهنجي
 اندر ٻرهم پار ٻرهم جو ساکيات درشن ڪريون .
 سڀ ڪڍ ٻرهمند انسان جي اندر آهن بلڪ اوتار پيغمبر ،
 ٻرهم ، پار ٻرهم ۽ خود خدا سڀ انسان جي اندر آهن . انهيءَ
 ڪري اسان کي جڳائي تہ پنهنجي اندر کوچ ڪيون . هڪڙو
 مورتي پوڄا ڪندڙ مونوت آيو ۽ چيائين تہ جنهن اشت جي
 مان پوڄا ڪندو آهيان تنهنجو مونکي اندر بہ درشن ٿيندو

هزار ۱۰۲ مسافر هئا. سڀئي شخص پريشان هئا ۽ اڄڻ
 جي آميد لاهي. وينا. جهاز جي ڪمٽان چيو ته هن وقت
 صرف پرمالما ئي، مدد ڪري پئي ڪو چاڙهو ڪونهي.
 انهيءَ اوکي گهڙيءَ ۾ اوهان جي چوٽن ۾ مون ارداس ڪئي
 ته مان کڻي ڪهڙو به ڪهاڻو آهيان تڏهن به اوهان پنهنجي
 نام جي پوڏ ڏکو. انهيءَ ڪالهن مان بهوش ٿي ويس ۽ انهيءَ
 بهوشيءَ ۾ محسوس ڪيو ته مان ڏهري اوهانجي ڪوٺيءَ ۾
 آيو آهيان ۽ ڏسان ٿو ته توهين لپتيا پيا آهيو. مون ان ويل
 اڏي ٿي ڀڪاريو ته انهن مصيبت ۾ اچي ڦالا آهيو ۽ توهين
 آرام پيا ڪيو. اهو ٻڌي توهان جتي پالڻ بنا ٿي آئي هليا،
 جڏهن مان هوش ۾ آيس تڏهن ڏٺو ته مسافر پنهنجن ڪمون
 ۾ وڃي رهيا آهن ۽ ڪمٽان صاحب چئي رهيو آهي ته هاڻي
 ڪو خطرو ڪونهي. هي فڪر ٿي سمجهي پيو. انهيءَ وقت
 اوهانجي اڀار ڏها جو اٿرو ڪري دل پرڃي آئي.

هڪ ٻئي ستنسڪيءَ خط لکيو ته پندف چوٽن لا ته جيڪر
 مورتيءَ کي پٿر سمجهي ڀوڄا ڪندو انهيءَ کي ڪو به لاپ
 ڪونه ٻڌندو پر جي ڪو شوڏا ۽ پٿر سان ڀوڄيندو ته پوءِ
 هنلاءِ اها مورتي ڏاڍا چوٽي ڪم ڏيئي ۽ ڀوڄاريءَ کي،
 انهيءَ ڏاڍا جو پٿر ڏرڻ به مليو. اله آباد ۾ ڪرشن
 ڀڳوان جو هڪ پٿر پڳم هو ۽ جڏهن هڪي ڪرشن ڀڳوان
 ڏرڻ ڏٺو تڏهن هڪي پنهنجي غريبي دور ڪرڻ لاءِ
 ويٺي ڪيائين. اهو پٿر هڪ هن وقت به جيئرو آهي ۽ ڪاٺي
 مالدار آهي.

حضور جن خط جو هي جواب لکايو ته

رشن مڻن جن الترمڪ رسائي ڪئي، مورتي ڀوڄا انهيءَ
 لاءِ شروع ڪئي ته دنيا جي جيون کي الترمڪ اپياس. جو
 شرق جاگي ۽ جن مهاڻن جي مورتن جي، هو ڀوڄا ڪن ٿا.

چوڻ لڳا ته اسان کي اجازت ڏي ته اسين به وڃون. مون چيومان ته وڃو ته ٻين ۾ مڻهجو ڇا؟ پوءِ مان سائيڪل تي چڙهي جڏهن هليس ته هو مڻهجي پريان هليا. ٻين تي تروري ڏار کان پوءِ مون چيومان ته توهان کي ڇا ڪٿي؟ ٻين تي چيائون ته اسان کي موڪل ڏي ته اسين به وڃون. مون چيومان ته چڱو وڃو. بس مڻهجي چوڻ جي ڏار ۽ هو غائب ٿي ويا. سڄي پالشاھ! مان هيءَ ڪا سهڻي يا ڀڄڻ جي حالت نه پر ڏينهن ڏٺي جو واقعو عرض ڪيو آهي. ڇيڪر توهانجي شڪل ڌاري آڀر هو سو ڪال هوندو پر هو ه پٺاڻ ڪير هئا؟

حضور جن فرمايو ته شڪر آهي جو اچي ويو ۽ جڏهن مون عرض ڪيو ته ڇوڪري کان هنن پٺاڻن وڃڻ جي اجازت ڇو پئي گهري. فرمايائون ته ڇوڪري سمن دواران هنن جي شڪتي ختم ڪري ڇڏي ۽ هر هنجي تابع ٿي پيا هئا.

۹ فيبروري

اڄ ممبائسا (آفريڪا) مان هڪ سٽسنگيءَ جو خط آيو جو اکر به اکر درج ڪري رهيو آهيان.

”راڌا سوامي! هن کان اڳ ۱۹ ڊسمبر ۱۹۴۳ جو ڄام نگر مان مون اوهانجي شيوا ۾ هڪ پٽر لکيو هو ته مان توهانجي ديا مهر جي سهاري آفريڪا وڃي رهيو آهيان ۽ مان توهانجو نماڻو داس نارنج ۱۵ جنوري سڪ سلامتيءَ سان ممبائسا پهتس. مڻهجي هن چئي لکڻ جي مراد صرف اها آهي ته جهاز ۾ ويندي مون جا اوهان کي ٽڪليف ڏئي انلاءِ معافي وٺان. ۸۴۷ جنوري جي درمياني رات جو اهڙو سخت طوفان اچي لڳو جو جهاز اڳتي وڌي نه سگهيو. خوفناڪ لهرن ڪڏهن جهاز کي هن پاسي نه ڪڏهن هن پاسي پئي لڙڏيو.“

نه ايج. - مون سائڪل ڪونه روڪي. تنهن تي هنن ٻيو دفعو
 ڏمڪي ڏيئي چيو ته ايج. - جڏهن مان هينجي اٽڪل ٻه سال
 لنگهي ويس ۽ هنن تيون دفعو زور سان رڙ ڪئي ته مان
 سائڪل لان ڪري پيس. - پر جهٽ پٽ آئي ڪڙو. - پيس ۽
 کين چيم ته ڪهڙو ڪم آڻو؟ انهن ورائيو ته توکي ختم ڪرڻو
 آهي. - جڏهن مون غور ڪري وري انهن ڏانهن ٺهاريو ته
 ڏٺو ته هينجي سڪل بدلتجي ويئي. - مولڪان سمون وسري
 ويو هو ۽ جڏهن توهان کي ياد ڪيم ته ٿوري وقت لاءِ اوهانجو
 اندر ۾ روشن ٿيو. - ايتري ۾ هڪ شخص جنهن جو روپ
 توهان سان مليو جهليو لي آئي آيو ۽ هو پنهنجي هٿي اڀيڻا.
 هن روپ سان چيو آڙي ڇوڪرا! تو مولڪي سڃاڻو ڪون.
 مان پنهنجو گورو آهيان ۽ پنهنجي گورو کي مڙو. - ته ٿيو
 ٿيڪين! مان گهرايل هوس ۽ جڏهن ڏيان سان ڏٺو ته معلوم
 ٿيو ته هينجي ايشائي ۽ اکيون اوهانجي - روپ ڏٺا ٿيڻ
 هيون. - پنهنجي مون آيو. - ٻيو جواب ڏنو مانس ته تون لڳ
 آهيان ۽ پنهنجي گورو جو نالي روپ بنائي مولڪي ڏوڪو
 ڏيڻ آيو آهيان. - مان ڪڏهن پنهنجي اڳيان نه ڇوڪيس.
 اهو ٻڌي هن مولڪي خراب ڏمڪار ٻيو جڏهن مون ۳-۴
 دفعا سمون ڪيو ته هو هڪدم ڇڏي ٿي ويو. - جڏهن هو
 ويو ته مون توهان کي ڏه قدم کن پريان ايندو. - ڏٺو ته ان
 وقت اوهانجي هٿ ۾ لکڻ هو. - مون توهان کي چڱي طرح
 سڃاڻو ۽ سمون ڪندي ڪندي توهان کي ڏٺو. - سڀني چئي.
 مٿ ۾ اوهان به ڏاڏا - سڀني چئي ۽ - مون توهانجي چوڻن ۾
 پنهنجو سر رکيو. - اوهان مولڪي همٿائيندي فرمايو ته شايد
 پٽ! تو اٽڪل ليڪ ڪيو. - انهن تي ڪرڻ ڪري هائي تون
 پلي وڃ. - مون عرض ڪيو ته حضور پهرين توهين هارو. - پنهنجي
 توهان ڏه قدم کن هلي ڪم ٿي ويا ۽ هو ه پٺاڻ مولڪي

۽ جڏهن انهيءَ ڪريل مڪان جي لوري ڪوٺائي ڪيائون ته
 اراڻر اتان پوئي ۽ ڇڄ نڪتو. تنهن ئي حضور جن فرمايو،
 ”اهو بالڪل ممڪن آهي. بالڪل مان به هن دنيا ۾ وري
 ايندس. ڇاڪاڻ ته ستن جو اهوئي ڪم رهيو آهي ته هو
 هتي جي دڪي آلمانن کي نام جي پيڙي ۾ وهاري پوساڻو
 پار ڪرائين. جيئن فوج ۾ اسٽاف آفيسر (Staff officers) ٿيندا
 آهن تيئن ڪل مالڪ پنهنجا گورنڪ مقرر ڪيا آهن جنجو
 ڪم اهوئي آهي ته آلمانن کي هن سنسار مان ڪڍي سڇڪند
 پهچائين. انهيءَ ڪري اهڙن گورنڪن کي جيون جي اڏار لاءِ
 دنيا ۾ وقت وقت اچڻو پويٿو.“

مونکي ياد آهي ته حضور جن هڪ دفعي فرمايو ته مايا
 ڇهڙي آهي. هڪ جنم ۾ جيڪا ماءُ آهي سا ٻئي جنم
 ۾ زال يا هن جنم جو ٻي ۽ ٻئي جنم ۾ پٽ بڻجي نه ڪو
 تعجب ڪونهي.

۷ فيبروري

جهام ضلعي جي هڪ ستسڳيءَ جي اڃ هڪ چني آئي
 جا هن ريت آهي.

”سري حضور مهاراج ستگورو دين ديال جي راجا سوامي.
 مان اوهانجو اڳيائي ٻالڪ آهيان. منهنجي عمر هن وقت
 ۱۸ سال آهي. مونکي نام ملڻي ۴-۵ سال ٿيا آهن.
 حضور جن جي دنيا سان منهنجو پڄڻ سمن سنو ٿي رهيو آهي
 ۽ اوهانجو سڙو ۴ ٻڄي ٿيو جو هن ريت هو. مان شهر
 واقع اٽڪل شام جو ۴ ٻڄي ٿيو رهيو هوس. رستو ڪڍي
 کان سائيڪل ٿي پنهجي گهر موٽي رهيو هوس. رستو ڪڍي
 هو ٻار جهنگل نه هو. رستي جي موڙ وٽ جڏهن پهتس
 ڇاڻو ڏسان ته پنج پٺاڻا بيٺا آهن ۽ مونکي ڏسي ڇا

حضور جن جواب ڏنو ته حقيقت ائين ٿاڻي. انسان مان انسان نه ڪو ٻاهه سرشت ڪرڻ وارو ٻڌو آهي نه نه عام طور شب ڪرڻ ڪندڙ ماڻهو ٻين سرڳن ۾ ويٺا آهن ۽ پنهنجي نڪ ڪرڻ جي ٿل پوڳا ڪانه وري انسان يا هيٺين جوئين ۾ بيٺا آهن ۽ جيڪي دشڪر ڪن ٿا سي لڙڪن ۾ سڙا پوڳي پوءِ چوراسيءَ جي چڪر ۾ ڪرڻ ٿا ۽ ڪرڙي، وچون، ۽ ٽالڪ جهڙين جوئين ۾ ڊڪ پوڳين ٿا. وڌيڪ فرمايائون ته جيڪي دائي پرش عام جي پلي لاءِ ڏرمسالائون، ڪوه يا ٻيا پر اٻڪار جا ڪاره ڪن ته ٽنڪي پنهنجي پر اٻڪار جو الزام ٿاڻين لاءِ پيو ملندو جيستائين جنتا ڪي انهن مان فيض پيو رسندو.

هڪ امير پڪن مستڪيءَ خط ۾ پڇو ته مٿين منڊلن ۾ مستڪيءَ جي Sex (مذڪر يا مؤنث جنس) بدلتجي ٿي يا نه. ستگورن جواب لکايو ته ٻار برهم ۾ ٻهجي Sex يا جنس جو ڪو پيد نهو رهي. مستڪين کي ٻار ارهم ٿاڻين ٻهجي ڪيائي ٿي ٿي پر مستڪيائون ٻار برهم ٻهجي روڪجي رهن ٿيون.

۱۰. فيبروري

هڪڙي سک ڊاڪٽر حضور جن کي ٻڌايو ته جهار ضلعي ۾ هندو مهتن جي هڪ وڏي ڪڍي آهي. اتي جي مهنت کي حضور جن جي روشن ۽ مستڪ جو ڏاڍو شوق آهي سندس چار جيڪو ساڻس گڏ رهندو آهي. سوسٽڪرف جو ودوان آهي ۽ انهيءَ کي به ڏهري اچڻ جو ارادو شوق آهي. ڊاڪٽر صاحب وڌيڪ چيو ته انهيءَ ڇيلي مهنت کي ٻڌايو ته اڳئين جنم ۾ مان ٽرهائجي ڪوروءَ جو ڪورو هوس ۽ پنهنجي هڪ ٻوليءَ هڪ چم منهنجي گهر ۾ هيٺر به هوندا.

” ۱۰۰ ڏاڏا ٿي پيا ”

جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته سڀني ڏورن جي
سڪيا جو سار حضور سرامي جي مهاراج جن هن شيد ۾ ڏسو
آهي . ۸۴ لک چوٿين پوڙن کانپوءِ منس ڏيهر، مليٽي، شمس
ٻيڙي ۾ فرمائيندڙ،

” گاهي شجر ڏر باغ ها گاهي ٿمر ۾ر شاخ ها،
از ڏستان خروبان ڏور معده آراميده ام . ”

يعني ڪڏهن مان باغ ۾ وڻ ته ڪڏهن ٿاريءَ ۾ ميوو ٿي
رهيس . گهڻن ئي مونکي چڻي پنهنجي ڀيت ۾ وڌو، انهيءَ
آواگون مان چوڻڪارو ٿڌهن ٿيندو جڏهن ٻورو گورو، ڀلي
ڪهڙي ۱۰ ذات يا ڌرم جو هجي، پيڻ وٺي جيڪو
ڪمائي ڪندو تنهنجو ٻيڙو پار ٿي ويندو ۽ جي اهڙو
گورمڪ نه مليو ته وري انهيءَ چڪر ۾ ڪرو . انسان جو
چولو پاڻي ۾ اسين پوڳ و لاس، اڳيان ۽ لوڪ لاج جي اڏين
ٿي پوري گورو جي کوج ٿي ڪيون ۽ انهيءَ انمول موقعي
کي هٿان وڃائي ٿا وهون .

هڪ ستسگيءَ خط ۾ حضور جن کي لکيو ته توهان
منهنجي سدڪت ويلي سهائتا ڪئي ۽ مان اوهانجو اهو احسان
ڪيئن چڪايان . مهاراج جن جواب ۾ لکايو ته سندس مت جو
سدائت ئي اهو آهي ته ٻياسوارت ۽ ٻيا عيوضي جيون ئي
ڏيا ڪرڻ ۽ سندن سهائتا ڪرڻ .

۲۷ جنوري

هڪ ستسگيءَ عرض ڪيو ته ڪڇ ماڻهو چورن ٿا نه انسان
موت کانپوءِ انسان جي درجي کان ڪري هيٺين جونين
۾ نٿو وڃي ۽ انهيءَ جي تائيد ۾ هو ٻن چوڪرين جو تازو
امثال پيش ڪن ٿا جنکي پنهنجي اڳئين جنم جي سڏ آهي .

چند ۽ ٽارن جا منڊل جنهنڪي ويدن ڏيکارين ۽ پٿرن جو مارڻ ڪوٺيو آهي، طئه ٿي سگهيو.

انهيءَ کان مٿي رسائيءَ لاءِ ٻئي قسم جي نام يعني ڏن آتمڪ نام جي ضرورت پوي ٿي. اهو عرشي آواز ٽارا منڊل کان هيٺ ۽ ٻڌڻ ۾ ايندو آهي پر ان ۾ ڪشش نه هوندي آهي ڇاڪاڻ ته چندر لوڪ کان هيٺ آتما سرور جي زور زور ۾ ٽهليل رهيو بلڪه شير جي دواڙان ڪٽس پريوار، يار دوست، قوم مذهب ۽ ٻين ائينڪ ٻڌائين ۾ ڦاٿل رهيو. سنت ستورو جنهن جو اصلي سروب شيد آهي سو اسانکي انهن ٻڌائين مان ڇڏائي مٿي وٺي وڃڻ لاءِ اچيو. ڪي ماڻهو سنتن کي چوندن آهن ته اسانکي بنا ڪمائيءَ جي ئي اندر جا نظارا ڏيکارڻ نه يقين اچي پر اهو اهڙي طرح آهي جيئن ڪو ٺهيس ريشمي ڪپڙو ڪنڊن تي پيل هجي. هڪدم ڪپڙي کي ڇڪيو ته جيئون جيئون ٿي پوندو. پوءِ حضور جن هڪ ودوان پنڊت جي وارث ٻڌائي جنهن باباجي مهاراج جن کان نام وٺي ۶ مهينا کن اڀياس ڪيو پر ڇاڪاڻ ته ودوانن جو خيال ٽهليل هوندو آهي، هنڪي اندر ڪچ، پوکاش ڏسڻ ۾ نه آيو. سو نام جو اڀياس ڇڏي وري ۶ مهينا پراڻا پام ڪيائين. جڏهن ڪچ نه لاپ نه پيس نه اچي باباجن کي لڳو ته مونکي ڪچ اندر ضرور ڏيکارڻ پوءِ پل منهنجي جان نه هلي وڃي. باباجن گهڻو ئي سمجهائين ته انهيءَ ۾ تنهنجو نقصان آهي پر هو ضد کان نه لٿو. آخر جڏهن ڀڄڻ ۾ وهاري باباجن سوچ ڏس ته اونڌو ٿي ڪري پيو ۽ لڳو ٿڌ ٿڌ ڪٽي. باباجي مهاراج جن جڏهن هنجو ڌيان ٻاهر آندو ته ڪچ ڏيکارڻ کانپوءِ شائتي آيس ۽ چوڻ لڳو ته لعنت آهي مون تي جو مون سنتن جو چيو ته مڃو. جڏهن باباجن پڇس ته گهٽ ڇو وٺين؟ ته جواب ڏنائين ته ائين محسوس ڪيم ڇا ڪروڙين اڇليو.

باب سترهون

سڪندريور جو دورو ۽ اتي رهائش

۱۵ جنوري کان ۲۳ فيبروري ۱۹۳۳

۱۵ جنوري

صبح جو ۹ اچي ڏهري مان ڪار رستي روانا ٿياسين ۽
شام جو سروي ٻهتاسين. اتي اڌ ڪلاڪ کن ترسي گراڻال ملبس
(حضور جن جو ڪنڊ جو ڪارخانو) ۾ ٻهتاسين جتي حضور جن
مشريءَ ۽ ڪيترن جي ڊسڪ ٻال ڪري رات جو ۸ اچي
سڪندر پور پهتا.

۱۶ جنوري

اڄ حصار مان ڪي وڪيل مستنگ ٻڌڻ لاء آيا ۽
جيتوڻيڪ حضور جن کي ڏڪار هو تنهن هوندي به شام جو
۵ اچي سروي مستنگ گهر ۾ مستنگ فرمايائون.
”نام لرت ڪرون پاڻي“

سند جي واپار ڪندي مستگورن فرمايو ته نام ٻن قسمن
جو آهي هڪڙو جو لکڻ، پڙهڻ ۽ ڳالهائڻ ۾ اچي جهڙوڪ
رام، الله، واهگورو، خدا وغيره. اهو ورنالوڪ نام ڇهن قسمن
جو ٿيندو آهي. پرا، پستي، مذما ۽ پيڪري. پر ستن جو
نام ٽن آلهه يعني ”Sound Current“ آهي جهڙي
انجيل ۾ ”Word“ وڌيڪ ۾ ”آڪاش وائي“ ۽ مسلمانن جي
مذهبي ڪتابن ۾ ”بالڪ آسماني“ سڏيو ويو آهي. ورن
آلهه نام جي جاب سان خيال شوليتري اڪاگر ٿيندو ۽ سچ

باب سورھون

ڪالو جي بڙ جو دُورو

۶ کان ۹ جنوري ۱۹۳۳

جڏهن کان حضور جن ٻاهاڻوسيءَ ۾ بيمار ٿيا، سندن دل انهيءَ جاءِ تان ڪڍي ويئي ۽ محسوس ڪن ٿا ته اتي جي آب هوا کين موافق نٿي اچي. ٻاڪٽرن جو به رايو آهي ته برٽ اوسٽا ۾ چئن، پنج هزار فوٽن کان وڌيڪ اوچائي واري سردي موافق نه ايندي. انهيءَ ڪري ڪڇ عرصي کان گهٽ اوچائيءَ واري بهار ٿي ڪرلي نهران جو خيال اٿس. ۶ تاريخ صبح جو روانا ٿي اٽڪل ۹ ۽ ۹ ۱۰ جي هوشيارپور پهتاسين جتي پروفيسر ليڪراج پوريءَ جي گهر ٿورو آرام ڪيوسين. پوءِ انکي ۱۰ سائو ڪٽي هوشيارپور جي آسپاس بهار ۽ ۱۰ ميل پريان بهاري پسند ڪئي ۽ پتواريءَ کي گهرائي ان جي حد بندي ڪرڻ لاءِ حڪم ڏنو. انهيءَ بهاريءَ جو نالو ڪالوءَ جي بڙ آهي ۽ حضور جن جو هر سال گرميءَ ۾ هتي اچي رهڻ جو خيال آهي. پتي ڏينهن سرڪاري رڪارڊ ۾ زمين جي رجسٽري ڪئي ويئي ۽ ۹ جنوري حضور جن واپس ڏيري موٽي آيا.

هڪ خاص ڳالهه جو هتي ذڪر ڪرڻ مناسب آهي ته مهاراج جن ۽ سندن همسفر شيواڌار سڀ يا نه کاڌو لاهي کڻي ويندا آهن يا جتي نرسندا آهن اتي کاڌو تيار ڪندا آهن. صرف کير ڪنهن کان گهرائيندا آهن ۽ انهيءَ جا پيسا ڏيندا آهن.

جا ۴ حصا آهن پند، اند، ارهيناند ۽ سڃيڪند. هر هڪ حصي
 ۾ ان کان مٿئين منڊل جي ڇهن ڇڪرن جو عڪس پوي ٿو
 انهيءَ ڪري جيئن مٿي وڃي ٿيئن وڃي ٿو ۽ سڀ کان پوءِ
 دلڪش نظر ايندي .

۳ جنوري

صبح جو ڊاڪٽر شراف کي نام ڏنو ويو. شام جو سار ٻڃڻ
 مان ۾ شيد ڪيا ويا جن جي واپڪا ڪندي ستگرون فرمايو
 ته شيد جي ڪارڻ ئي زندگي آهي نه نه جن ٻنجن تن جو
 هيءَ قالب ٺهيل آهي سي ئي هڪ ٻئي جا دشمن آهن.
 مٿي، پاڻي، اگني، هوا ۽ آڪاش - انهن ٻنجن ئي کي شيد جي
 ڌار قائم رکي ٿي ۽ موت وقت جڏهن اها ڌار هٽائي وڃي ٿي
 ته مٿي پاڻيءَ ۾، پاڻي اگنيءَ ۾، اگني هوا ۾ ۽ هوا آڪاش ۾
 لٽي وڃي. انهيءَ جو ذڪر گرنت صاحب ۾ به ٿيل آهي.
 ”آڱ پاڻي مٿي اڪ باسا، آڱي ڪيٽا ڪيل تماشا“

ستسنگ کانپوءِ حضور جن ٻين ڪيترن ڪمن ۾ مصروف
 رهيا. مطلب ته صبح کان رات جو ۱۲ بجي تائين جيترو ڪم
 مهاراج جن ڪن ٿا اوترو ڪوبه انسان ڪم ڪري گهڙو وقت
 حيات رهي نه سگهندو. هر هڪ ستسنگي چاهيو ته بهاني
 ڪجهانسي ستگرون جي ويجهو وڃان. اڃا پنهنجي ڪوليءَ
 مان نڪرڻ ئي مس نه ماڻهو کين ويڙهيو وڃن. مرحوم سائين
 لسوڙي شاهه لائهور وارو سچ چوندو هو ته جهنڊجي پويان
 صرف هڪ مک لڳي آرام سو سان نٿو ويهي سگهي ته پوءِ
 جنهن جي ارد گرد سوين مکيون هجن انهيءَ جو ڪهڙو حال
 ٿيندو! مطلب ته حضور جن ئي انهيءَ وشال ڪم کي پيا
 نباهين ته ته ٻئي ۾ ايترو ڪم ۽ اردباري ڪئي! هو پاڻ
 مون کي چرندا آهن ته مون نه نباهي اچي پررو ڪيو آهي پر
 جيڪو منهنجي ڇڪهه تي ڪم ڪندو تنهنجو ڪهڙو حال

۽ ائيني ڪروڙ جي حضور ۾ ويٺي ڪٿي سين لڌ ڇو ڪري
 باب ڪا سٺي خبر اچي. ڪڇ، وڻ، ڪان پوءِ منهنجي پٽ
 جو خط آيو جنهن ۾ لکيو هئائين ته داتا ڄڻ ڪيس اتي روشن
 ٿيئي حڪم ڏنو ته پنهنجي گهر جلدي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
 لکي موڪل ڇاڪاڻ ته پنهنجي گهر وارا چٽا ۾ آهن. شيرا
 ٿان پوءِ حضور جن پنهنجي ڪوليءَ ۾ ويا ۽ جڏهن مان رات
 ڇو ۹ اچي ڪنهن ڪم سان اتي اچانڪ ويس ته معامرو آيو ته
 حضور جن اڃا روئي ڪانه کڏي آهي هاڪ ۹ اچي فرمائون
 ته تهاڻ ڏسي ورتو. اهو حال آهي ستگرون جي شمع
 متست جو جا هو سنگ لاءِ ڪري رهيا آهن.

۱ جنوري ۱۹۳۳

دهليءَ جو مشهور اڪين جو ماهر ڊاڪٽر شراف اڄ صبح
 جو ستگرون وٽ آيو. هن اهڙي سوال پڇا جي عام طور
 تعليم يافته ماڻهو پڇندا آهن. فرمائا هيءَ دل ٿا لاهي ڇو ۽
 جڏهن هو ڳڻن جو پندار آهي ته پوءِ نواڻي ڇو لاهيائين ۽ جي
 لاهيائين ته ته انکي ختم ڇو نه ڪيائين؟ حضور جن جواب ۾
 فرمايو ته انسان جو عقل ۽ من محدود آهن ۽ جڏهن انهن
 جي دائري کي پار ڪيو تڏهن پتو لڳندو ته جيڪي ڪڇ
 فرمائا ڪيو آهي ۽ ڪري رهيو آهي سو بالڪل نڪ آهي.
 هن وڌيڪ پڇو ته انسان جي زندگيءَ جو مقصد ڇا آهي؟
 ستگرون فرمايو ته انسان اشرف المخلوقات آهي ۽ هنکي
 ڄڻائي ته اڀاس ڪري، روحاني منزلون طئه ڪري فرمائا
 کي پاڻي پر جي اهو ڪم نه ڪيائين ته سمجهو منهنجي
 وٽ ويٺي ۽ وري آواڪون ۾ ڦرڻو پوندو.

شام جو،

”گرنٽون ڏيندڙ محل مين پيارا هٿ“

شبد جي لشرح ڪندي داتا ڄڻ فرمايو ته انساني جسم

سوجهي پوي ٿي .

شام جو گرانٽ صاحب مان.

” دنيا نه سالاھي جو مرونجسي “

شيد ڪميو ويو جنهن ۾ گورو صاحبن هدايت ڪئي آهي ته انسان کي دنيا جي پدارثن ۽ پراڻين مان محبت نه رکڻ کپي ڇاڪاڻ ته اهي سڀ فنا ۽ ناسونٽ آهن . ڪنهن گورمک ساڌوءَ يعني جنهن پاران هنن ٽائين رسائي ڪئي آهي ، سان پريت ڪرڻ ڪري جنم مرڻ ختم ٿي ويندو .

۲۹ دسمبر

اڄ پنداري جو دستسنگ هڪ اچي شروع ٿيو جنهن ۾ ۵۰ هزار کن سنگت هئي . لائونڊ اسپيڪرن جو انتظام نهايت عمدو هو انهيءَ ڪري سڀني کي آواز صاف صاف پٺڻ ۾ آيو . ماڻهن جي ورتي پوريءَ طرح دستسنگ ۾ هئي . حضور جن گرانٽ صاحب مان به شيد ڪيا ۽ ويا ڪيا ڪندي فرمايو ته پرمالما نه آسمان ۾ آهي نه گرشن پوئين ۾ بلڪ انسان جي اندر . گرشن پوئين ۾ پرمالما جي مهما لکيل آهي . صرف انهن کي پڙهڻ ائين آهي جيئن ڪو بهمار فقط بهاريءَ جو نسخو پڙهي پر انهيءَ مطابق دوا ناهي نه کائي ۽ پوءِ به شفا جي اميد رکي . دستسنگ کان پوءِ شيوا ٿي ۽ حضور جن هڪ دستسنگيءَ کي فرمايو ته ٻيءَ ماءَ جي شيوا خوش قسمت انسانن کي ملندي آهي .

۳۰ دسمبر

اڄ نام دان ڏيئي حضور جن شام جو ۴ اچي فارغ ٿيا ۽ پوءِ شيوا ٿي لشريف وٺي آيا . اتي هڪ دستسنگيءَ عرض ڪيو ته منهنجو پٽ لڙائيءَ ۾ ويڙهو جتان هن بابت ڏکڻائي خور آئي . اسان گهر جا سڀ پالسي نهايت ڏکي ٿياسين

ستگرون گورو گرنٿ صاحب مان هڪ شبد جو اوت ڪيو.
 تنهن کانپوءِ گرنٿ صاحب مان ”لائون“ پڙهيون ويٺون.
 ۵ راجين شبد ڪيون ڪيو. چچ کي هڪ ٻجي کاتو، شام جو
 ۵ ٻجي چانهه ۽ رات جو ۱۰ ٻجي وري کاتو ڏنو ويو.
 حضور جن ۽ پيا معزز ستسنگي کاتي وقت موجود هئا ۽ سڀني
 جي خرب مهمانوازي ڪئي وئي. ڪيترا ستسنگي جيڪي
 بغير دعوت جي آيا هئا تنجي به سردار هرپرسنگه خاطر تواضع
 ڪئي. حضور جن جو سچو خاندان مهمانوازيءَ جي ڪم سان
 پُرپور آهي.

۲۷ دسمبر

صبح جو چچ رواني ٿي ۽ حضور جن به هڪ ٻجي ڏياري
 لاءِ روانا ٿيا ۽ شام جو اتي پهتا.

ٺي هن ساڌو ۽ چيس نه هينتر به نه ٿون منس چولي پر آهين .
جهڪڙ ڪم اڳتي هلي ٿو ڪي ڪرڻو آهي سو ٿون هينتر چو
ٿو ڪرمان ؟

۲۰ ڊسمبر

ڪنهن آيسر جي خط جو جواب لکائيندي حضور جن
فرمايو ته جڏهن کان دلڀا ٻڌي آهي تڏهن کان اسين چوراسي
لک چوٽين پر پتڪي رهيا آهيون . صرف منس ديهه پر ٺي
پرمانا سان ملي انهيءَ آواڪرن جي چڪر مان چوٽڪارو پائي
سگهجي ٿو . اهو اڌڪار ڏيوي ڏيوتائن کي ڪونهي ڇاڪاڻ
ته توهن منڊل کان پالائين سڀ انهي چڪر پر ٿال آهين .
جب ٺپ ، دان ٻج ، گرم ڌرم ٺيڪ ڪرمن پر داخل آهن هن
جو ٺل ٻوڳڻ لاءِ وري دلڀا پر اچڻ پر پٿر . ڏن آلمڪ نام ؟
پوري ڪروءِ جي شرط بنا نرواڻ ناممڪن آهي .

۲۵ ڊسمبر

شام جو ۷ بجي جيچ آئي . سڀاڻي سردار هرلس سنگهه
هي سهڻيءَ جي شادي آهي . شورو جا معزز ماڻهو ، بالا عملدار
۽ خاص خاص شينگي شاديءَ ۾ شامل ٿيا . سوسي ڪان
سڪندر پور تائين سڙڪ تي نشان لڳايا ويا هئا ۽ آخر مان
ڪڍي حصي کي ٺيڪ ڪرايو ويو . گهوت فوج ۾ ڪهتان
آهي ۽ شڪل شبيهه پر ڪافي سندر ۽ شاندار آهي . مهمانن
جي خوب خاطر تواضع ڪئي وئي .

۲۶ ڊسمبر

صبح جو اٽڪل ۷ بجي حضور جن شائتي آسرم (سندن)
سڪندر پور واري گهر جو نالو) جي اڳڻ ۾ آساني وار جو
ڀت بند لاءِ آيا ۽ ڇاچي ۸ بجي آيا . گهوت ڪنوار کي
ترت صاعه جي سامونڊ وارا وارا ۽ انڊڪارج کان اڳ

باب چوڏهون

سڪندر پور جو دؤرو

۱۵ کان ۲۷ دسمبر ۱۹۳۳ع

صبح جو ۵ بجي روالا ٿياسين. رستي ۾ لڏيائين ۽
حضور جن سنگت کي درشن ڏنو. پوءِ هوگي، ڪوٽ ڪپوره
مڪٽر جي سنگت کي درشن ڏيندا شام جو ۵ بجي
سرسِي پهتاسين.

۱۶ دسمبر

سڄو ڏينهن ٺهال لڪڻ ۾ گذري ويو ڇو ته ڪيترن ڏينهن
جي ٺهال ڪٺي ٿي ويئي هئي. راءِ بهادر سردار سنگهه
حضور جن جي پوٽيءَ جي شاديءَ تي ۵۰۰ روپين جو چيڪ
موڪليو پر حضور جن کيس واپس موڪليو ۽ فرمايائون ته
جيڪڏهن ستسنگين سان ڏي وٺ جو رستو رکيو ته پاڻ
پوئو گهٽبو.

۱۹ دسمبر

شام جو ۵ بجي سرسي ۾ ستسنگ گيو. واپاڪيا ڪندي
حضور جن فرمايو ته ڪمائيءَ ڪرڻ بنا مڪتي نه ٿيندي.
جي هن جنم ۾ نه ڪندا ته ايندڙ جنم ۾ ڪرڻي پوندي. پوءِ
هڪ سادو جي ڳالهه ٻڌايائون ته هو پشڪر ٿيرت ٿي ٿي
ويو ته هڪ ٻئي سادو پڇيس ته اتي ڇو ٿو وڃين؟ جواب
ڏنائين ته پشڪر ۾ اڻڻان ڪرڻ سان منش جنم ملندو. تنهن

۲۸ نومبر

ستسنگ ۾ ۱۰ شيد کنيا ويا،
 ”لهڻل اٽڪ سدا سچ سڙئي،
 ٻوري ڳور لي سوچهي هڙئي.“

۲

”ڏام ايندي چيلو پائي،
 پرائي ڏس ڪيون رهيا.“

وهاڪا ڪندي ستڙيون فرمايو ته سڀني ڪامل ٺهڻون ۽
 صنعتن جو مارڪ پئجن شين جو رهيو آهي. منهنجي ڳالهائي
 ته پنهجي قيمتي زندگي پرائي ڪمن ۾ وڙت نه وڃائي،
 پنهجي ماءُ نه ڪن ٿو ڪو ڪري. شريرو جو ٻالن پوڻ،
 سناري ٻڙب وٽس ۽ رشتا لانا، ڪٽنب پٿروار، ڄاڻي
 ۽ ڏهن جي شين سڀ پرائي ڪمن ۾ داخل آهن. انسان جو پنهجو
 ڪم نه اهو آهي ته آتما کي شريرو ۽ من جي پٺڏڻ کان آزاد
 ڪري اٽڪ منڊس ۾ پڇائي پنهجو جنم مرن جو چڪر
 حير ڪري.

۳: نومبر

ٽي ٽي ٽي حضور جن ٿام ٺان ڏهن ۾ مصروف رهيا
 ۽ نام جو ستسنگ ڪيائون. جيئن ڪالهره رات جو ۸ اچي
 تائين ٺال ٻڌائون. سڀاڻي امر ٿي ويندا.

۴: ڊسمبر

عشي ڪن کان مون کي اٺائون آهي. اڄ صبح جو
 حضور جن لاهرو ويا ۽ سڀاڻي مڙي ايندا.

۵۰-۶۰ هزار ماڻهو هئا تڏهن به ستسنگ ۾ بالڪل شانتي هئي .
 ” ڪام ڪروڌ ٻيهر هر ٻيڙ ايندا “ شيد جي تشريح ڪندي
 حضور جن فرمايو ته جڏهن ڪام ڪروڌ ۽ لب لالچ کي ڇڏي
 خيال شو نيت ۾ ڪنڻو ڪبو ته پهرين بجليءَ جو ڇمڪاءُ پوءِ
 تارا سڄ ۽ ڇنڊ نظر ايندا . انهيءَ کانپوءِ ڪوروءَ جي نوري
 سروب جو درشن ٿيندو ۽ جڏهن تڏهن مڪمل ٿيندو تڏهن
 سرف شيد سان جڙندي .

۲۵ نومبر

راج چانڊر ۾ رهياسين ۽ صبح جو ۱۱-۱۲ بجي ڏيڙي
 پهتاسين .

۲۷ نومبر

اڃ صبح ۽ شام ٻئي دفعا ستسنگ آيو . شام واري
 ستسنگ ۾ سار بچن مان ،

” ستسنگ ڪرڻ بهت دن ٻيٽي ،

اب ٿو چوڙ پرائي اسان . “

شيد ڪيو ويو . ستگورن فرمايو ته هن دنيا ۾ ڪو ڪنهنجو
 سچو مٿر نه آهي سڀ رشتا ناتا مطالب جا آهن . صرف گوروئي
 سچو سچو ۽ مددگار آهي . سنسار جي فاني پدارثن ۽ پراڻين
 سان پيار ڪري اسانکي بار بار دنيا ۾ جنم وٺڻو پويٿو . جهڙي
 طرح هرڳ جي محبت ڪارڻ ڀرڻ وڃي ٿي هرڳ جي جوڳ
 ۾ اچڻو پيو .

” مرڱ ڪي پرام بس ڀرت ڌري ڌر ديهه ،

ڪيترن ڪي ڪون گتي جن ڪي لاک سنيهه . “

حضور جن وڌيڪ فرمايو ته صرف سهرن دواران ئي سر بر
 خالي ٿي سگهيٿو ۽ اشاري طور چيائون ته پڙهيل لکيل
 جينٽلمين شيوا ڪرڻ کان هڻڪن ٿا حالانڪ ساڌ سنگت جي
 شيوا مان ئي بيماريت ۾ ترقي ٿيٿي .

باب تيرهون

سڪندر پور مان واپسي ۽ ڏيوري ۾ رهائش

۲۳ نومبر کان ۱۳ ڊسمبر ۱۹۲۳ع

۲۴ نومبر ۱۹۲۳

صوبو جو ۴ آفي سڪندر پور مان روانا ٿياسين ۽ اٽڪل ۱۰ آفي چانڊر پوتاسين. اورو وقت آرام ڪري ڊوٽ ڳوٺ سسنگ لاءِ واپسين، جتي شام جو ۴ آفي سسنگ ٿيو. ۲۴ نومبر

اڃ هڪ ٻئي ڳوٺ ۾ جو هتان ۳-۴ ميل پري آهي سسنگ لاءِ. گرائٽ صاحب جي هڪ شيد جي واپڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته ڏاڍي ڊوٽائن جي مورتن جي پوڄا ڪرڻ لاپيدائڪ نه آهي. سڀ ڏاڍي ڊوٽائون انسان جي اندر آهن ۽ جڏهن من ۽ آتما کي ايڪاگر ڪري ورتي اندهڪ ڪمي ٿڌهن اهي نظر ايندا ۽ پتو پوندو ته هو انسان جي شيرا واسطي آهن نه ڪ پوڄا واسطي. انسان اشرف المخلوقات آهي ۽ انهيءَ منش چولي لاءِ نه ڏاڍي ڊوٽائون به ٺڙڻ پيا. انهيءَ ڪري انسان کي جڳائي نه ڏوري ڪرو ڪان نام جو پند وٺي اڀياس ڪري روحاني منڊلن جو آئند پرابند ڪري.

ٻن ٻورن جو هتان اورو پري هڪ ٻئي ڳوٺ ۾ سسنگ لاءِ پر سگهت آس پاس مان ڪافي تعداد ۾ آيل هئي. چيتو ٻيڪ

ٽنهن ڪري باباجن ۲۴ نمبر سڪ پلٽڻ ۾ ڀر ٿي ٿيا ۽
 ٽي سال آڱري ۾ رهي نوڪري ۾ ڪئي ۽ ستسنگ جو ۱۰
 لاپ ورتو. ان کان پوءِ سندن پلٽڻ جي بدلي ٿيندي رهي
 پر هو جتي ۱۰ رهيا اتي اڀياس ڪندا رهيا. سندن آفيسر،
 جن کي گرومڪي سيڪاري هئا ٽون. سي سندن ڏاڍي عزت
 ڪندا هئا. جڏهن ۱۰ کا ٻن چئن ڏينهن جي موڪل ٿيندي
 هئي تہ سڄو وقت اڀياس ۾ گهاريندا هئا. اهڙي طرح قريب
 ۳۳ سال نوڪري پوري ڪري رٽائر ٿيا ۽ ۱۸۸۹ع ۾ اڀياس
 ٽڌي ۽ جي ڪناري جهوپڙي ٺاهي اڀڪانت ۾ پڇن ڪرڻ
 لڳا ۽ باقي حياتي ۽ جو وقت اتي گذارين. انهيءَ ڪري
 ان جڳهه جو نالو ڏنرا رابا جئمل سنگھ پڙجي ويو. سنڌ مت
 جو پرچار ۱۰ ڪندا هئا ۽ رات ڏينهن نام جي ڪمائي ۱۰،
 آخر ۲۹ ڊسمبر ۱۹۰۳ع تي پرمڌام سنڌاريا.
 ۱۲ نومبر

اڄ شام جو سراسي جني ستسنگ گهر ۾ ستسنگ ٿيو.
 حضور جن کي اڄ ڪلهه خارش جي تڪليف رهي ٿي ۽
 ڊاڪٽر بلونتسنگھ انهيءَ لاءِ ڪا دوا تجويز ڪئي آهي.

ماڻھو، اڏو، هنج کان لام ڪيئن وٺان؟

هڪ ڏينهن سنسڪرت کان پوءِ ٻيا سڀ هليا ويا صرف
 سوامي جن ۽ ٻاٻاجي وڃي رهيا. سوامي جن پڇي، ”ڇا اڃان
 نروان موني؟“ هڪ جي سوال جو فيصلو نه ڪيو آهي؟“
 ٻاٻاجي سندن انٽرويو ڏسي ٻيهر جدا لڙڪ وهاڻڻ لڳا.
 سوامي جن کيس چڱيءَ طرح ذهن نشين ڪرايو ته سندن
 جو شريعت مان ڪو تعلق ڪونهي. الهيءَ ڪري اها شڪا
 بي بنياد آهي. پوءِ سوامي جن کان اڀديش وٺي اتي رهي
 خوف اڀياس ڪندا رهيا. هڪ ڏينهن سندن ڏهاڻا السڌو
 لڳل هو ۽ جڏهن سوامي جن اتي آيا ته هنن کين اتي ٻوڙ
 نه ڪيو. حضور سوامي جن پنهنجي نوج ڏيئي سندن ورتي
 ٻاهر ڪڍي ۽ پڇيائون ته جيئن مارڪ جو توکي اڀديش مليو
 آهي سو تيارو ڏروو ٿاڻڪ صاحب جن جو به هو يا نه؟ ٻاٻاجي
 ورائيو ته رستو تيارو ۱۶ آڻا ليڪ آهي پر مان روحاني
 چڙهائيءَ ۾ رستي ۾ رڪاوٽ محسوس ڪيان ٿو. سوامي جن
 فرمايو ته اها سڀ ساڌنا ثبوت جي پهرين ئي ڪيل آهي
 ۽ تون اڳئين جنم ۾ اسان جو ساٿي هئس. ٻاٻاجي پڇيو ته
 اهو ۽ جي ٿاڻي ڪهڙي آهي؟ سوامي جن چيو ته ٿاڻي
 ڪهڙي نه هينئر ئي پڇڻ ۾ وٺو. سوامي جن پنهنجي نوج
 ڏيئي سندن رڪاوٽ هٽائي ڇڏي. ٻاٻاجي پڇڻ مان اتي
 چيو ته منهنجو ڪم نه پورو ٿي ويو. هتي پٽائڻ نه ڪهڙي
 لهرت اسٽان آي رهي پڇڻ ڪيان. جيئن ئي سوامي جن
 اڀديش ڪين ته سنسڪرت جو سوارٿ ۽ نروان ٿئي مڪمل
 ۽ نروان ڪم. جيڪڏهن ٿاڻي ٿي رهندي ته پوءِ توکي ان جو
 ڪاٺو پوندو ۽ مٿي ٿيڪو ۽ شيوا ڪوٺ وارا ماڻهو ٺهندا
 ڪهاڻي ٿئي ويندا. ڪو نه ڪو ڪم ڪار يا توکي ڪم
 ڪاٺا ۽ مٿي ٿيڪو ڪهاڻي ڪوٺ سان پڇڻ ڦلڻاڪ ٿئي ٿو.

مون کي ڇو کائيڊا؟ اهو جواب ٻڌي ساڌو ٿڌو ئي ويو.
 بابا جن کائڻس پنجن شجڻن جي ٻاري ۾ پڇو. جنهن تي هن
 ايو ساهه کڻي چيو ته جنهن ڇير جو ٿون ڳولائو آهين مون کي
 نه انهيءَ جي ئي ڪرڇ آهي. مون پنهنجي اثريامتا سان
 معلوم ڪيو آهي ته آڱري ۾ هڪ ٻوم سبب جو سترهن ارڙهن
 سال اڀياس ۾ لڳل هو تنهن هاڻي عام ستسنگ ڪرڻ شروع
 ڪيو آهي. ٿون انهيءَ وٽ وڃ. ٻيهي اڀياس ڪرڻ جي
 ڪارڻ منهنجون انگون نستيون ٿي پيڙهن آهن، مان به سندن
 درشن لاءِ ايندس. پر مون کي پڇڻ ۾ وقت لڳندو.

بابا جي مهاراجن آڱري پهتا پر جلديءَ ۾ اهو پڇڻ وسري
 ويو ته اهو سنت ڪهڙي گهٽيءَ يا محلي ۾ رهندو آهي؟
 سو آڱري ۾ مندرون، لاکر دوارن ۽ ٽرمشالائن ۾ پڇا ڳاڇا
 ڪيائون پر ايسود. آخر جهڻا ٿڌيءَ تي اُشان ڪرڻ ويا ته
 اتي حضور سوامي جي مهاراجن جي ٻن ستسنگين پاڻ ۾
 سوامي جن جي ستسنگ جي چرچا پئي ڪئي. انهن مان خبر پيڻ
 ته مهاڻا پني گليءَ ۾ رهندو آهي. شام جو وقت هو ۽ جڏهن
 پني گليءَ پهتا ته ستسنگ ٿي رهيو هو. بابا جن نمسڪار
 ڪري وڃي ستسنگ ۾ ويٺا. سوامي جي مهاراجن پڇيڻ ته
 توهين ڪٿان آيا آهيو؟ بابا جن وراڻيو ته پنجاب مان آيو
 آهيان. اهو ٻڌي سوامي جن کلي فرمايو ته اسان جو پراڻو
 ساٿي اچي ويو. بابا جن ٻڌي حيران ٿيا ۽ سوچڻ لڳا ته
 جڏهن اسان جي هيءَ پهرين ملاقات آهي ته پوءِ مان هنن جو
 پراڻو ساٿي ڪيئن ٿيس؟ خير ڪڇ عرصو سندن ستسنگ ۾
 ايندا رهيا ۽ سندن سڀ شڪاٽون نوروت ٿي ويون. پورو
 وشواس ٿي ويو ته هنن کان وڌيڪ ٻيو ڪمائيءَ وارو مهاڻا
 ڪونه ملندو. صرف هڪڙي ڳالهه جي اٽڪ محسوس ٿي
 ڪيائون ته سوامي جن مونا (مٽي جي ڪيسن ٻيا) آهن ۽

نه ڏيکي سگهيو ڇاڪاڻ ته هو شبد جو اڀاسي نه پر ويدانتي
 هو. ڪڇ عرصي کان پوءِ سندن پٽا جو ڏانهن ٿيو ۽ پوءِ
 هو ۱۴ ورهين جي عمر ۾ مهاتمان جي تلاش ۾ نڪري پيا.
 ڪهڙن ئي مهاتمان سان مليا پر ٻيڃن شبدن جي ڄاڻ رکندڙ
 ڪو نه. مهاتما نه ڏٺا. پهرين لاهور ويا جتان لاس لي
 نازڪاڻي صاحب پهتا. پوءِ بابا مالڪ سنگھ کي حضرا وڃي
 گڏيا جنهن بابا جن بابو فرمايو ته هي هڪ نهايت اڇي-ي
 مستوءِ جو گراهڪ آهي جا اسان وقت ڪاهي. انهيءَ کان
 پوءِ نوشهري ۽ پشاور مان ٿيندا ڪنهن ڳوٺ ۾ پهتا جتي ڪين
 هڪ گرڻي گڏيو جنهن چيو ته منهنجي ڳوٺ ۾ مون کي ٻن
 شبدن جو پند ڏنو آهي باقي ٽن جو مون کي پتو ناهي. اهو
 ٻڌي بابا جن نهايت خوش ٿيا ۽ سمجهائون ته ٻيڃن شبدن
 جو خيال صرف ڪلهنا ڪانهي بلڪ حقيقي آهي ۽ گرڻيءَ
 کي فرمائون ته منهن مالڪ توکي ٻن شبدن جي پند ڏيڻ
 جو انتظام ڪيو آهي سو منهنجي لاءِ ٻيڃن شبدن جو ا. ڪندو.
 اتان جڏهن واپس موٽيا تي ته رستي ئي هڪ ساڌن جي
 ٽولي ڏٺا جا هر دوار وڃي رهي هئي. بابا جن انهن سان
 گڏجي هر دوار پهتا ۽ ڪن مهاتمان سان گڏيا پر جنهن
 مستوءِ جي ڪوچ هئن سا نه ملين. پوءِ پوءِ ٻين نه هڪڙو
 نهايت ٻڌو ساڌو بستيءَ کان ڏهه ڀاڙهن ڪوهه پري رهندو
 آهي جو ٿل ۽ ڀونين تي گذارو ڪندو آهي ۽ شهر ۾ ڪڏهن
 ايندو ئي ڪونهي. جڏهن هن وقت پهتا ته ڏٺائون ته رات
 ڏينهن هو اڀاس ۾ لڳو پيو آهي ۽ جڏهن ايتري ايتري اڪڇي
 ٿو ته هڪ رسي جا هن وٽ ۾ ٻڌي ڇڏي هئي، انهيءَ جو
 سهارو وٺندو هو. جڏهن بابا جن هن وقت ويا ته پهرين ته هن
 کين ٻه ٻڌا پوءِ ته هتي روح ۽ شينهن رهندا آهن جي توکي ڪاڏي
 ويندا. پر جڏهن چيائونس ته جي توهان کي ٽي ڪاڏين نه

پاشا ۾ لکڻ لاءِ ويٺي ڪئي. سندن آگرهه ڪوڻ ئي حضور
 سرامي جي مهاراجن ۾ ڌام وڃڻ کان اٽڪل ٽي سال اڳ
 پنهنجي ٻائي ”سار ٻنجن نظام“ وڃي جنهن ۾ سنڌ مت
 جي گهٽ ۽ گهري مضمون کي سرل ڪري سمجهايو. ۽
 ايترو لکڻ ضروري آهي ته جيڪو جڳيا سو پنجن شين کان
 واقف ناهي سو نڪرگرنٽ صاحب ۽ نڪر سرامي جي مهاراجن
 جي ٻائيءَ کي چڱي طرح سمجهي ان مان لاپ وٺي سگهندو.
 ۽ ۱۸۸۰ سنڌ ٽربي صاحب جي ٻوٽي ۽ ستاري جي گديءَ
 کي ٽياڳي هائرس ۾ اچي رهيا هئا ۽ جن جي ٻائي ۾ نهايت
 اوچي گهٽ جي ۽ ٻار ٿاڻاڪ آهي، سي گهڻو ڪري
 آگري اچي سرامي جي مهاراجن جن وٽ رهندا هئا ۽ ٻنهي جو
 پاڻ ۾ چڱو ميل ميلاب هو. سرامي جي مهاراجن جا
 ستسڪي عزادن جي تعداد ۾ هئا جن ۾ ٽي گورنڪ مشهور
 ٿيا. ۱. راءِ بهادر سالگرام صاحب آگري ۾ ۲۰. بابا غريب داس
 دهليءَ ۾ ۳. بابا جمل سنگھ جي مهاراجن پنجاپ ۾.
 بابا جمل سنگھ مهاراجن جن جو ۱۸۳۸ع ۾ پنجاب جي
 گورداسپور ضلعي جي هڪ ڳوٺ گهلمان ۾ جنم ٿيو. سندن
 پتا جو نالو سردار جرن سنگھ هو جو جات خاندان مان هو.
 بالوڻ کان ٽي سائو سنگت جو ڏاڍو شوق هون. سندن ڳوٺ
 ۾ بابا کيرداس هڪ ويدانتي ساڌو رهندو هو جنهن وٽ
 پهرين ويدانت پڙهيا ۽ پوءِ گورو ٻائيءَ جو اڀياس ڪيائون.
 گورو ٻائيءَ کي غور سان پڙهڻ مان معلوم ٿين ته ان ۾ صرف
 نام ۽ شبد جي مهما آهي ۽ ٻار ٻار پنجن شين جي ڪمائي
 ڪوڻ جي هدايت ٿيل آهي. هنن کي اهو چڱي طرح
 ذهن نشين ٿي ويو ته نام يا شبد لفظ نه پر هڪ شڪتي
 آهي جا سڄي برهمانڊ جي جان آهي. جڏهن بابا کيرداس
 کان انهيءَ باري ۾ پڇيائون ته هو کين تسلي بخش سمجهاڻي

يعني رازداراميءَ جو مطلب آهي سرڪت شبد. آتما قطرو آهي ۽ پرماتما ساگر. قطري کي ساگر ۾ ملي ساگر بڻجي ٿو آهي.

سندت ميت سڀني ڌر ڌار جي مهالمان جو مشترڪ مت آهي ۽ قدرتي وڳيان (Natural Science) آهي. اهو مارگ هر هڪ انسان جي اندر ساڳيو آهي. جڏهن اڪال پوک هڪ ئي آهي، ۽ انسان سڀني جا هٿ پير، اکيون ڪن وغيره سڀ ساڳيا آهن ته پوءِ ائين ڪيئن ممڪن آهي ته هندن لاءِ هڪڙو ۽ مسلمانن ۽ عيسائين واسطي ٻيو رستو هجي. سڀني ڪامل فقيرن جو آدرش هڪ ئي رهيو آهي ۽ اهو آهي انسان چوراسي لک چورن جي اندر پٽڪندڙ جيون کي لامجهائي سڃاڻڻ به چاڻو. هو ڪو دٻن يا ڌرم بهائڻ لاءِ نٿا اچن، بلڪ اهڙو امر آڻندڙ ڏيندڙ چاهين ٿا جو ڪڏهن به ناس نٿو ٿئي. انهيءَ ۾ شڪ نه آهي ته سندن لکيل ويد شاستر ۽ گرانٿ پوئين ڪنهن نه ڪنهن پاشا ۾ آهن ليڪن جنهن اصلي مارگ تي هو پنهنجي شيوڪن کي هلائڻ چاهين ٿا سو لکڻ ۽ پڙهڻ کان نيارو آهي. ڪورو نانڪ صاحب جن انهيءَ باري ۾ فرمائين ٿا :-

”اڪان باجهون ويڪا بن ڪنان سندان،
پيران باجهون چلنا بن دٿان ڪرنا.
جيئي باجهون بولنا ايهون جيوت مرلا،
نانڪ حکم پڄان کي ليون خصمي ملنا.“

يعني انهيءَ اصلي روحانيت کي نڪر هي جسماني اکيون ڏسي سگهن ٿيون، نڪر ڪن ٻڌي سگهن ٿا ۽ نڪر زبان بيان ڪري سگهڻي. جنهن نام دواران هڪ ئي ئي لي سو لکڻ پڙهڻ ۽ ڳالهائڻ ۾ نٿو اچي ۽ Unwritten ۽ unspoken آهي. ڪرڻن پوئين ۾ انهيءَ نام جو ذڪر ٿيل آهي،

ايڳهندي پر آخر ليڪ ٿي ويندو.

وڌيڪ فرمائون ٿا. اڄ ڪلھ جيڪي ٿي رهيو آهي سو باڪل ليڪ آهي. يورپ ۾ لڙائي سبب خون خرابي پيئي ٿي ۽ بنگال ۾ ڏڪر ڪارڻا ماڻھو پيا مرن. اهو سڀ ڪال پگھان جي حڪم سان پيو ٿي. هرڪو پنهنجي ڪرمن جو ڪيتو پيو لڙي ۽ اها شڪايت ڪرڻا مناسب ٿاھي ٿا. پر ماڻا بي انتساب ۽ بي رحم آھي.

۱۲ نومبر ۱۹۴۳ع

ڪو وڏوڻ جو ڏڪ ڪتاب لکڻ لڳو ڇاھي تنهن ڏهري جي اتياس ٻاھس ٻيڙو آهي. حضور جن همنئون مختصر احوال لکائي هن کي موڪليو.

ڏيڙا بابا جتڻل سنگھ جو اتياس

واڏا سرامي سڀ ڪر ڏور ٻا ٻنٽ ڪرڻي. اهو ڪل مالڪ جو ٿالو آهي جنهن کي اسين واشڪورو يا اڪال پوک به سڏيندا آهيون. سڀني ستن سرامي پنڊ جي مهما ڪندي ايندڙ ڪيو آهي ته ووهائين جي اوچي ۾ اوچي منزل سرامي پنڊ آهي. انهيءَ ڏام ٽالين ٻيٽل سنڌ کي ٽير سنڌ ڪرڻو آهي. اهڙن ستن، پوءِ هو ڪڍي ڪپڙي به ڏور ٻا مذهب جا چوڻه هجن، ڪل مالڪ جا ٽالا پنهنجي پنهنجي ٻوليءَ ۾ وڪيا آهن. جهڙي طرح ڳورو ڳوڻيندڙ سنگھ صاحب جن جاپ صاحب ۾ ڪي ۱۲-۱۴ سوڙ پر ماڻا جا اهڙا ٽالا وڪيا آهن جي ڪنهن نه وسندڙ شاستر ۾ ڪولہ لا ملن. هندستان جي مهاڻاڻن اهي ٽالا هنديءَ ۽ سنڌ ڪرڻ ۾ وڪيا ۽ عرب ۽ ايران جي فقيرن عربيءَ ۽ فارسيءَ ۾. اهڙي طرح آڱرائي جي ٽير سنڌ حضور مهاراج شود پال سنگھ جن ڪل مالڪ کي ”سرامي“ ڪوٺيو ۽ آليا کي ”واڏا“. هنن پنهنجي ٻوليءَ سار ٻڌڻن لفظ ۾ فرمايو آهي. ”واڏا آڏ سرف ڪا ٿام سوامي آڏ شبد ٺج ڏام، سرف شبد اور واڏا سوامي ڏوڏ ٿام اڏڪ ڪر جاني.“

هڪ سٽسنگيءَ عرض ڪيو ته اڙائي (بي مهاري ٻڌ) نه وڌي ويئي. حضور جن فرمايو ته اڃا ته جهان گڙبڙ پيدا ڪندو ۽ ويجهڙائيءَ ۾ قيمتن جي گهٽجڻ جو ڪو امڪان ڪونهي. ٻئي سٽسنگيءَ عرض ڪيو ته سڀ هن دنيا جي انتظام ۾ ڪيتري قدر داخل ڏين ٿا؟

جواب ۾ حضور جن فرمايو ته هن دنيا جو انتظام ڪال ۽ سندس ايجنٽن جي حوالي آهي. پر سڀ شهنشاهه هوندا آهن ۽ جڏهن به ڪنهن هنڌ ڪا آفت نازل ٿيڻي هوندي آهي ته ستنن کي اطلاع ڏنو ويندو آهي. پر عام طور سڀ داخل نه ٿيندا آهن. پوءِ ستگرون هڪ وارا ٻڌائي ته جڏهن باباجي مهاراج جن واري فوج (Battalion) ڪنهن ڇانوڻيءَ ۾ هئي ته هڪ ڏينهن پريات جو ڪچ فرشتا باباجن جي ڪت پراسان اچي هٿ ٻڌي عرض ڪرڻ لڳا ته اسان کي حڪم مليو آهي ته هن شهر ۾ پليڪ ڦهلايو ۽ گڏوگڏ اهو به حڪم مليو آهي ته پهريون اوهان کان اجازت وٺون. باباجي مهاراج جن فرمايو ته جيئن ڪهيو تيئن وڃي ڪيو پر اسان جي ڇانوڻيءَ سان ڇيڙڇاڙ نه ڪجو ۽ ٿيو به ائين. هن وقت به جيڪي فوجي سٽسنگي ڏورانهن ملڪن ۾ اڙائي ٿي ويا آهن تن جي حضور جن هر طرح رکيا ڪري رهيا آهن. اهڙي قسم جون ڪئين چينيون انهن سٽسنگين وٽان اينديون رهن ٿيون. پوءِ دالاجن فرمايو، ”اسان جي زندگيءَ جي ڀل ڀل جو حساب آهي. مون اوهان کي اڳ ۾ ئي ٻڌايو هو ته ٻڌي ۾ مان بيمار ٿيندس ۽ جيستائين بيماريءَ جو معياد ختم نه ٿيندو آهي تيستائين نڪو مطالب جو ڊاڪٽر هٿ ايندو ۽ نڪو دوا لڳندي. ڳوڻن ۾ عام طور ڊاڪٽر ٿين ڪونه پر جنهنڪري بيماريءَ کان بچڻو هوندو آهي تنهنڪري بيماري

جانب ياروون

ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو

۴ نومبر کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع

۱. نومبر

۱. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۲. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۳. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع

۲. نومبر

۱. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۲. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۳. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۴. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۵. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۶. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۷. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۸. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۹. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۱۰. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع

۳. نومبر

۱. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۲. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۳. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۴. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۵. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۶. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۷. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۸. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۹. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع
۱۰. ڪنڊ وٺو جو ۲ ورو ۱۹۶۳ع کان ۱۳ نومبر ۱۹۶۳ع

جي شريزر ۾ آهي جنهنڪي دُست لاءِ اسانڪي ستن مهائمان
 کان ساڌنا سگھي پوندي. جڏهن هو جڳتي ٻڌائيندا تڏهن ئي
 پرماتما جو روشن نصيب ٿيندو. ستن جو اُڀرڻ نه اهو ئي
 آهي ته سڄڪند لائين رسائي حاصل ڪرڻ لاءِ پنجن شبن
 کي پڪڙيو. شبن اڀاس بنا پرماتما جي پراپتي ناممڪن
 آهي. اميرڪا جي هڪڙي ستسڱيءَ لکيو ته مان گانيون
 ۽ ڊڳا پالي ڪاسائن کي وڪڻي ڇڏيندو آهيان انهيءَ ۾ صرف
 ڪاسائي پاپ جا پاڳي آهن يا مان به؟ حضور جن جواب لکايو
 ته اهو ڪم ڇڏي ڏي. جيڪڏهن ڇوڀايو مال پالي هارين
 کي وڪڻجي ته انهيءَ ۾ ڪو هرج ڪونهي.

نه لڙڪڻيءَ ۾ ڏسو ۽ جي شش جو اصلي روپ ڏسڻو آيو ته
 ٻار اهر ۾ وڃي ڏسو، جڏهن هڏجي آيا ته ان مان ۽ ماڻا جا
 سڀ ٻوڏا لهي وڃن ٿا ۽ سندس ارڪاش ۱۲ سڃن جو اهر
 پوي، ستگورو سڀ لوڪ ۾ ڳڻي سڀ ٻڙش جو روپ ڏارن
 ڪرايو ۽ ڇوڙاءُ ڪ هتي هو صرف هڪ انسان نظر اچيو.

۳۰ آڪٽوبر

شام جو

”ڪاٻا ڪڇين جس شبد وچارا،

نس وڃ وسي هر الڪ اڃارا.“

شبد گرنت صاحب مان ڪيو ويو. ستگورن فرمايو ته منس
 جنم ٻائي جيڪو گورو کان شبد جو ٻڌڻي واري ڪمائي ٿيو
 ڪري، سمجهو ٿينهن پنهنجو جنم ٻڌڻي ڪيو ۽ چوراسيءَ جو
 دڪ ڳڏو. ”هومي ڪس ڪور شد اوارڻي“ جو مطلب آهي
 نه اسين جو راس ڏينهن مان ۽ منهنجي يعني هومي ۾ سلطان
 آهيون اهر روڳ ڪورو جي ڏنل سمون ۽ شبد اڀياس سان
 اوروپ ٿي سگهيو. من ڇڏيل آهي ۽ ان ۾ هر دم خيال ٿئي
 ٿيا، جي صرف هڪ مست لاءِ ٿي آهي خيال بند ٿي وڃن ته
 اندر ۾ روشني ڏسڻ ۾ ايندي، مهالما رجب جو ڪلام آهي،
 ”من موما پنگل ٻيا ٻي ٻارا هري نام.“

وڌيڪ فرمائون ته ستگورو شش سان سدائين الڪ سنگ
 رهيو پر انهيءَ جو پٽر شيوڪ کي انهيءَ وقت پڙيو جڏهن
 هو گورو کي اندر ۾ پرگهت ڪريو.

۳۱ آڪٽوبر

اح آرٽار آهي ۽ ۹ اڃي صبح جو ستسنگ شروع ٿيو.

گرنت صاحب مان پوري گورو جي ٻڌڻي جو شبد،

”گهر مهن گهر ڏکائي دي سو ستگورو ٻڙش سڃان.“

شبد جي واپاڪيا ڪندي ستگورن فرمايو ته اڄ مهالما انسان

هتي آيا. شام جو سٽسنگ ۾ حضور جن فرمايو ته جيئن ننڊي
 ٻار کي نئين مٺائي ڏئي آهي ته هو وٺي جي ته ڪندو آهي
 ۽ جڏهن ٿوري هنجي رات ۾ وجهي آهي ته پوءِ ٻنهي هٿن
 سان ڪٽل جي ڪوشش ڪندو آهي. اهڙي طرح من پهرين
 ٻچن سمورن کان ٺهڻ ڪريو پر جڏهن هنکي شيد جي لذت
 حاصل ٿيڻي ته پوءِ دنيا جي ڪمن جو هرج ڪري ته ٻچن
 سمورن ۾ لڳو رهيو. هڪ دفعي پنڊت براد ٻاهر پياس جو
 اسٽيشن ماسٽر ته اهڙي طرح ٻچن جي آندو پر اهڙو مهر هو
 جو اٽل تي دل ٿي نه ٿيس. هوڏانهن اسٽيشن تي گاڏي
 جي اچڻ جو وقت ٻڌجي آيو ۽ هنجي اها ٻولي هئي ته
 گاڏي ڪي پهرين سبگل ڏئي ۽ پوءِ انکي روانو ڪري. اسٽيشن
 ماسٽر ته پنهنجي ٻچن ۾ ائين هو. هوڏانهن گاڏي دستور مطابق
 آئي ۽ رواني ٿي. جڏهن ٻچن مان اٿيو ته گهٻرائيندو اسٽيشن
 تي آيو پر ڇا ڏسي ته سٽگورن سندس سڀ ڪارج سنواري
 ڇڏيا آهن. سٽگورن وڌيڪ فرمايو ته ٻچن وقت ٽن ڪلاڪن
 تائين ته من پنهنجي ٻوڙ ٻڪ ٿيو ڇڏي. جنهنکي اڀياس مان
 رس وٺو. هنجي انهنکي گهرجي ته ۶ ڪلاڪ وهي. پهرين
 ٽي چار مهينا سمورن مان سراد ٿيو اچي پر جڏهن سمورن هڪٻار
 ٻڪو ٿي وڃيڻو ته پوءِ ٻچن ۾ ترقي ٿيندي وڃيڻي.

۲۸ آڪٽوبر

رات جو ۸ بجي ڏياريءَ جو سٽسنگ وڏي سٽسنگ هال
 جي ڀرسان آيو. پندارل کي رنگ ٻرنگي بجايءَ جي پٺن
 سان سجايو ويو. حضور جن ڪاڪ (ڪارڪ) جي مهني جو
 سٽسنگ ڪندي فرمايو ته هيءَ ڏياري اسان هزار ٻار مختلف
 جنمن ۾ ڏئي آهي پر جڏهن اکيون بند ڪيون ٿا ته اندر
 اندر وٺي اندر وٺو نظر اچيڻو سببن جي ڏياري اندر هر مڊل
 تي مڊائين ٿي رهي آهي. ڪروءَ جو سڙو ٻچي ڏسڻو هجي

”هن ڪٿي سڙي وي“

سڀا ميرا جڳي ۽ ٻيا
شد ڪيا ويا. شريخ ڪندي سگورن فرمايو ته جن
جيون جا ڪرم ٻاري آهن تن جي من تي ستن جي وڃن
جو اثر ٿئي. اڌ ڏيڏي ڪوٽا ڪرم ڪندا وڃن ۽ پوءِ
الم واپس پڇتائين ٿا. موت کانپوءِ ڌرمراءِ اهڙن جيون کي
سندن ڪرمن اڻسار چوراسيءَ ۾ موڪلي ٿو جتي هو ڇوڙ ۾
ڪشت پوڃين ٿا. دراصل، ڪورويءَ شد کانسواءِ اسانجو ٻيو
ڪو هٿڪاري ڪونهي. الم سمي ٻار دوست، مت مالت
سڀ ساٿ ڇڏيو وڃي اٿس ڇو ته پڇنديون اڻڌاريون
اٿيون، ڪن، لڪ وغيره ڌرمراءِ جي سامهون سندن ٿي
پر خلاف شاهدي ڏين ٿيون ته هن اسان کي غلط استعمال
ڪيو ۽ پاپ ڪرايا. اڳيان وس ٿي انسان سگورو ۽ شبد
سان پوي ٿو ڪري ۽ چولي ڇڪ ڇڪ ٿي ٿاڻن ۽ رستن جي
فڪرن ۾ رهيو. سگورن وڌيڪ فرمايو ته اڌ ڪلاڪ جي
پڇن جو ڦل، سڙو ٻيا دان ڏهڻ کان بهتر آهي، جي دان
ڏجي ته ڪنهن پائر کي ڏجي. ائين ڪرڻ سان چنڊ ٽوڙ
ٿئي، بيماري دور ٿئي ۽ پاپ ٽاس ٿين ٿا.

۱۹ آڪٽوبر

شام ۵ اٽڪل ۶ بجي پسي وٺي جي مالا جو ڏيهاليف
ڏياري ۾ ليو. چولي ڇڏڻ کان اڌرو وقت اڳ حضور جن
هنڪي ڏسڻ ويا ۽ جيئن ئي واپس آيا تيئن هيڃي صرف
سمجھڻ شروع ٿي ۽ ائين پئي لڳو جيئن ڪجهه ڪي آهستي
آهستي لڏي ايندي آهي. حضور جن خود هنجو سندس ڪار
ڪرڻ ويا.

۲۰ آڪٽوبر

ڪرل سالڊوس ۽ مس رڪ اح سڀلي ۽ ڪشمير مان لڏندا

۱۵ آڪٽوبر

جڏهن حضور جن اچي ستسنگ ۾ پراجمان آيا ته درباري داس
سهجو ٻائيءَ جو مشهور شبد

”رام ٽيون پر گورو نه سارون،
گورو گي سر هر ڪونه ٺهارون.“

ٻئي پڙهيو. جڏهن شبد پورو ٿيو ته حضور جن فرمايو ته
اهو بلڪل ٺيڪ آهي ڇاڪاڻ جي پرماتما ناراض ٿي پوي ته
گورو هيڪي مڃائي سگهيو پر جي گورو ٽي ناراض ٿي پوي
ته هيڪي پوءِ ڪير مڃائيندو؟ پڳوان اسانڪي چوراسي لک
جوانين ۾ ڦاسايو پر گوروءَ مڪتي ڏني. پڳوان اسانڪان پاڻ
کي اڪايو پر گوروءَ هجڻ درشن ڪرايو. پوءِ سردار گلاب سنگھ
ستسنگ ڪندي فرمايو ته وڪار ٻن قسمن جا آهن. هڪڙا
اهي جيڪي جڏهن کان سنسڪارن جي روپ ۾ اسين کڻي
ٿا اچون ۽ ٻيا اهي جيڪي ٻري صحبت مان پرايون ٿا. پر
انهن ٻنهي قسمن جي وڪارن کي دور ڪرڻ جو اپاءُ آهي
مهاپرشن جي سنگت. انهن جي سنگت ڪرڻ سان من تي
پگتيءَ ۾ جو اثر ٿئي ٿو. حضور جن فرمايو ته جيستائين مانسروور،
جا پار اوهه ۾ آهي، آتما اشدان نه ٿي ڪري جيستائين ڪرمن
جي ميل پوري طرح نٿي لهي.

۱۷ آڪٽوبر

گاهه کان پياس نديءَ جي پار ڪائيءَ جي شيرا ٿي رهي
آهي. حضور جن نه اتي درشن ڏيڻ ويندا آهن. ستڪورن هڪ
انمول وچن فرمايو ته شيرا جو درجو ڀڄڻ کان گهٽ ناهي.

۱۸ آڪٽوبر

شام جو،
”گورو گهين جگت سڀ انڌا“ ۽ ڪير صاحب جو

۱۱ آڪٽوبر

شام جو سار اچن مان به شبد ڪيا ويا.

”گورو مهري جان پوان شبد ڪا ڏيها ڏان“ ۽

”گرجت رهي ٻيا ٻيٽ مرم ڪوئي ٺيڪ نه ٿاها“

پتسنگ ڪالوءَ هڪ مستسڪيءَ عرض ڪيو ته جنهن گورو

کان مون پهرين نام ورتو هو سو مولڪي هتي اچڻ لاءِ منع ٿو

ڪري. هن مولڪي صرف ورن آلمڪ نام، اوم نام پوکي

واسد پرائي، ڏاڍا ڇاڪاڻا نه هو ڏن آلمڪ نام جو پيڙي ڪو

هو. حضور جن فرمايو ته گورو جي لندا ڪڏهن به نه ڪرڻ

گهڻي جيستائين جنهن جي رسائي هوندي اوستائين اتي هو

پيد ٿيندو. وڌيڪ فرمايائون:

”ايڪ اڪثر ڪا گورو هوندي جو لندا ڪري جو ٿاس،

سو چنم سوان هوندي سو سوانچ گهر ٿاس.“

يعني نه جنهن گورو هڪڙو اکر به ٻڌايو آهي تنهن جي

لندا ڪرڻ سان ۱۰۰ جنم ڪٿي جا پوکي پوءِ به پئجي

جي گهر حرم وٺو پوئو. جيڪڏهن اهو گورو توکي ڪج

چوي ته ڊچج نه ڇاڪاڻا ته سبب مشڪورو شينهن آهي ۽ انجي

شون به وڃي رهن ۽ گڏڙن جو پوڙو ڪهڙي؟ جيڪڏهن ڪا

ايماري ۽ ٽڪليف اچي ته انهيءَ کي اڳئين گورو جي

ٺاڙاهي سان نه جوڙج پر سمجهج ته پراڻي جي ڪارڻ انهن

ليو آهي. پوءِ هڪ مستسڪيءَ جو ذڪر آيو جو گهر ٻار ڇڏي

رشي ڪيش هليو ويو هو. اتي هڪي سڀني به حضور جن اچي

سمجهايو ته مشق جي روئي کانئس ڪڏهن به ٻڌڻ به نٿي

نه ٿيندي. اهو ٻڌي جڏهن هو ڏيري آيو ته حضور جن چيس

ته تون پنهنجي گهر وڃ ۽ پٽن جي ڪماليءَ مان ٻلي ڪاء

ڇاڪاڻا جو انهن تي پنهنجو حق آهي. جي پراڻو ٽڪر کانئس

نه ٻڌڻ ڪيئن ٿيو؟

ديھ ٺاهي پاڪ اها شڪتي آهي جا ڪڏهن ٺٽي مري،
 صرف روپ بدلائي ٿي. اهڙي ستنسڱيءَ جي پوزي سنڀال
 ٿيندي. آميرڪا جي ٽي ٻن ليڊي ستنسڱين لکيو آهي ته
 هينجو دنيا جي ڪنهن به ٻڌارت يا رشتيدار سان موھ
 ڪونهي. جواب ڏنو ويو ته جيڪڏهن توهان کي ڪنهن سان
 به موھ ڪونهي ته پوءِ ڪا به شڪتي توهان کي هن دنيا ۾
 واپس جنم نه ڏيئي سگهندي.

۱۱ آڪٽوبر

صبح جو سانگليءَ جي راڻي ۽ سر جوشي وغيره آيا. شام
 جو ستنسڱ سردار گلابسنگهه ڪيو ۽ ختم ٿيڻ کان ۱۵-۲۰
 منٽ اڳ حضور جن به ٻڌاريا. گرنت صاحب مان
 ”چڪري نين نيند نهين سووي“
 ”من پر نيند نه پائي.“

شبد ڪيو ويو. جنهن ۾ عالي درجي جي پريمين جي اوستا
 بيان ٿيل آهي. حضور جن فرمايو ته اڄ ڪلهه ستنسڱي چاهين
 ٿا ته گورو هينجا سنساري سنڪت دور ڪري، حالانڪ سنڪت
 صرف پڳتي مارڻ جي سکيا ڏيڻ اچن ٿا ۽ مالڪ جي رضا
 تي راضي رهڻ جو اُپديش ڪن ٿا. سنساري جيون جو حال
 اهو آهي ته جي پٽ مري ويو، ڪيس هارايو، غريبي آئي،
 نقصان ٿيو يا بيماري نه ٿئي ته چون ته ڇڏيو گزرو ڪي.
 مطلب ته جنهن دڪان تان بھل مليو اٿان کاڌي خريد ڪرڻ
 چاهين ٿا.

۱۳ آڪٽوبر

اڄ ڪلهه حضور جن شام جو ۱۵-۲۰ منٽن لاءِ گھڙو ڪري
 روز ستنسڱ ۾ ايندا آهن. اڄ وياڪيان ڪندي فرمايائون ته
 اميري ۽ عيش عشرت کان اها غريبي ڀلي جنهن ۾ نام چٽ ۾ رهي.

باب يارهون

ڏيري ۾ رهائش

۲۵ سيپٽمبر کان ۵ نومبر ۱۹۲۳ع

۲۵ سيپٽمبر

۱. اڃ صبح جو ۹ بجي ڊلهائوسيءَ مان روانا ٿي شام جو
۵ بجي ڏيري پهتا. ڏيري ۾ گادي سنگت هئي.
حضور جن جي صحتيائيءَ سبب سڀ اهايت خوش پئي لڳا.
۶ آڪٽوبر

جڏهن کان حضور جن ڏيري ۾ آيا آهن اڄ پوريون ڏينهو
ماڙيءَ تان هيٺ لهي راء صاحب هر ٽارائڻ جي ڪمري ۾
آيا جتي ۵ منٽ کن ويهي واپس هليا ويا. هيترا ڏينهن
ڪمزوريءَ سبب مٿان بالڪينيءَ مان صبح شام درشن
پندا هئا.

۸ آڪٽوبر

صبح جو اٽڪل ۱۰ بجي موٽرڪار ۾ ويهي آيا ۽ قريب
۱۵ منٽن لاءِ سنگت کي درشن ڏنائون. پر شاد وراهيو وارو.
آمريڪا مان مسٽر مائبرس جي چلي آئي جهڙن ۾ هن
پڇيو آهي ته جيڪڏهن ڪنهن جڳياسوءَ کي نام ڏيڻ جي
ستگرو اجازت ڏين پر هڪي وديشي عيوضي نام ڏئي
لوهنگان اڳس جي ستگرو ڇولو ڇڏي وڃن ته پوءِ ڇا ڪرڻ
کپي؟ ستگرون جواب لکايو ته نام ڏيڻ کپي ڇو ته ستگرو

پنهجو اشت ست لوڪ رڪجو.

۲ کان ۱۹ سيپٽمبر

انهيءَ عرصي ۾ حضور جن ڏلهائوسيءَ ۾ ڪافي بيمار رهيا.
 ۱۸ تاريخ ڪڇ پاڻ کي بهتر سمجهائون ۽ کير وغيره ورتائون.
 ۱۹ تاريخ سردار ڀڳت سنگھ سنگوون کي عرض ڪيو،
 ”حضور! توهان دنيا جي جيون جا ايترا ڪرم چو ڪيا جو
 پنهنجي شري تي هيڏو ڪشت ڏنو. دنيا دارن لاءِ ڪهڙو
 فرق ٿو پوي. ڏهه ڏينهن نه پوکيائون ويهه ڏينهن حضور جن
 جواب ڏنو ته ڪن ماڻهن جون مصيبتون اهڙيون نه ٿين ڏنداڪ
 ٿين ٿيون جو خود بخود دل ۾ رحم اچيو وڃي.
 اها حقيقت آهي ته جيڪي چئوون اچن ٿيون تن ۾ ڪي
 نه تمام سوز پويون هونديون آهن جن کي ٻڌي ستن جي
 ڪومل ۽ ڪروڙاڻيه دل ڪيئن نه ڳهرجي؟

شروع ڪندو. سنت بدمعاش کي سمجھائي اجهائي نيڪ
بڻائين ٿا ۽ پوءِ اسين هميشه لاءِ هنجي شرارتن کان اڇيل
رهون ٿا.

۲۸ کان ۳۱ آگسٽ

روز انوراه ساگر جي ڪٿا ٿيندي رهي. شروع ۾ ڌرمڊاس
ڪبير صاحب کان پڇي ٿو ته مون کي ڇڻا جو آڌ کان ورتائت
ٻڌايو. ڪبير صاحب فرمائين ٿا، ”اي ڌرمڊاس! مان توکي
ان وقت جو اتهاس ٿو ٻڌايان جڏهن ته اُن نچن هو ته ڪوئي
ديوي ديوتا ۽ نڪو ڪو ويد شاستر. ان وقت صرف
گل مالڪ هو. پوءِ ڇڻا جو وستار سان ورتن ڪندي ڪبير
صاحب جن فرمائين ٿا ته ڪال ۽ سندس لڳ سڄي برهمانڊ
کي لڳي ويٺا آهن. سڀ جيو وشنو وڪارن ۾ ڦاسي پهندي
اصل کي ڀلائي ويٺا آهن.“

برهمانڊ جي ڇڻا کان پوءِ شو ٿيهن لکن قسمن جا وڻ
ٿڻ ۽ ونسوتي، وشدوءِ ستاويهه لک قسمن جا ڪيڙا ماڪوڙا،
شڪتي ۽ چوڏهن لک قسمن جا پکي ۽ ٽو لک قسم پاڻيءَ
جا جيو ۽ برهما چار لک قسمن جا انسان حيوان، ديوي
ديوتائون آدي پيدا ڪيا. اهڙي طرح چوراسي لک جوڳيون
ٺاهيون ويون.

انسانن ۾ شڪل ۽ سپاءِ جو فرق انهيءَ ڪري آهي ته
جيڪو انسان جنهن جوئيءَ مان اچي ٿو، انهيءَ جو سپاءِ به
انهيءَ مطابق ٿئي ٿو. مثال طور جيڪي پکين جي جون مان
انسان بڻجن ٿا انهن جو من پکين وانگر ڇنڇل ٿئي ٿو ۽ منجهن
ڪم ڪرڻ سستي ۽ ننڊ اهي وڪار ٻڌان ٿين ٿا. اهڙا
انسان چوري، چغلي ۽ ننڊا کي پسند ڪن ٿا، شرار جي
صفائيءَ جو ڪو ڌيان ڪونه رکن ۽ ڀونن ڀرتن کي ڀرجين ٿا.
جيڪي ڪيئن ۽ ماڪوڙن جي جونين مان اچن ٿا اهي

دک اچائي يا ڪاڪوس ڪري نه ڏوٺي ڪي ڪو سک
 دک ڪو ٺهي ۽ پراڻي مستنگي ڪي جهڳائي نه سڀ خيال
 ۽ نڪر ڇڏي ڪروء جي حڪم مطابق عمل ڪري .
 ۲۷ آگسٽ

اڄ مستنگ ۾ ڪافي معزز بي مستنگي ۾ چرند هئا نئون
 ڪري الزام ساگر جي ڪٿا ڇڏي حضور جن سارڀڻن مان
 ”ستگورو ڪا نام پڪارو.“

شد جي واپاڪيا ڪندي فرمايو ته جيڪو نام ستگورو اچي
 ٺهندڙي ڪمائي ڪرڻ ڪري ۽ اهو هڪڙي وارا ٻڌائون ته
 ڪنهن شخص هڪ مهال جي ۱۲ سال شرا ڪئي ۽ جڏهن
 کان پوءِ اٺويء مهال ڪيس ڪو نام جهڻ لاء ڏنو ۽ جڏهن
 هو واپس وري رهيو هو ته ڏسي ته هن ماڻهن کي نه اٺويء
 نام هو پتو آهي ۽ ٻيا ان کي جهڻ ۽ من ۾ خيال آيس ته مهال
 ۽ من سان وڏو ڊوڪو ڪيو ۽ سو ڏٺي وڃي ۽ مهال وٽ
 شڪايت ڪيائين ۽ مهال چيس ته اندر ڪري ۾ لوه جي
 پيتي ۽ ۾ ٻارن پير الڳي ۽ اها پيتي کڻي آء ۽ ٺهندي ان شخص
 چيو ته اهو به هڪ ڊوڪو آهي ڇاڪاڻ ته ٻارن جي لڳ
 سان لوه جي پيتي سولي لڳ ڪري ۽ آخر جڏهن هن پيتي
 کولي ڏٺي ته ڏسي ته ٻارن بن ٿن ڪاغذن ۾ ويڙهيو پيو
 آهي ۽ مهال چيو ته اهو ئي فرق آهي ۽ توکي مون پنهنجو
 ڪمال نام پيشو آهي ۽ ٻلي کڻي ٻيا اٺويء نام کي جهڻ
 ته نه عالي رهندا ڇاڪاڻ ته ڪروء جي انجمن نام ۾
 ئي سڀ نوڪتون آهن .

وڌيڪ فرمائون ته پراڻا نام ڏريء من کي تيار ڪرڻ
 اٺن آهي جيئن ڪنهن بد معاش کي جيل ۾ وجهڻ ۽ جيستائين
 هو جيل ۾ رهندو تيستائين اسين هنجي شراڻن کان اچڻ
 رهنداسين ۽ جڏهن ٻاهر اڪرندو ته وري اچي شراڻن

پر مالما جي ڳوٺ لاڻو ٽين ۾ ڪرين ٿو اها ٺههجي وڏي پل آهي.
انهيءَ کان پوءِ پري لال چوي ٿو ته منهنجو اشت ڪرڻ
پڳوان آهي. اتر ڏي نلسي صاحب جن فرمائين ٿا ته پاڳوٺ
پراڻ ۾ لکيل آهي ته وڳو پڌر سر ۾ ۾ وڏو باقي اڇاڙي
پاڻڊو ٺرڪ ۾ ويا. جڏهن اوڏو ڪرڻ پڳوان کي مڪتيءَ
لاءِ عرض ڪيو ته جواب اهوئي مليس ته انهيءَ لاءِ ٺوڪي
ٽپ ڪرڻو پوندو ۽ پوءِ هن وڃي بدري ٺاراڻا ۾ ٽپ ڪيو.
اوڏو جي ڪٿي ڪهڙي ٿي ٺههجو ٺڪر ڪنهن پستڪ ۾
ڪونه ٿو ملي. هاڻي جڏهن ٺوڪر ڪرڻ پڳوان کي ڪڏهن
ڏٺوئي ڪونهي ته ان جي مورتيءَ مان مڪتيءَ جي اميد
ڪيئن ٿو رکين؟ مڪتيءَ لاءِ ٺوڪي انٽرمڪ شيد جي ڪمائي
ڪرڻ چڱائي.

۲۵ آگسٽ

ڪلهه کان ڪبير صاحب جي انوراءِ ساگر مان سٽسنگ
شروع ڪيو ويو. اهو گرنت هر هڪ پرمار ٿي جهياسوءِ کڻي
پڙهڻ کڻي ڇاڪاڻ ته ديال ۽ ڪال جو پيٽ، جو سٽ ۽ مٽ
کان سواءِ ٻئي ڪنهن به مٽ مٽائڻ ۾ نٿو نه ڪيل ٿو آهي،
هن پستڪ ۾ ڪبير صاحب بلڪل ڪولي سمجهي ٿو آهي. دنيا جا
گهڻو ڪري سڀ ڌرم ۽ مذهب ڪال پڳوان کي سچو مالڪ
هجي. ان جي پوڄا ڪن ٿا ۽ اها پوڄهه ڪانه اٿن [آماڻن
جو ديال ۽ ڪال سان ڪهڙو سبب آهي.

ڪبير صاحب اهو پستڪ پنهنجي گورمڪ شش ڌرمڊاس
کي اُپديش ڪندي رچيو آهي. شروعات ۾ ستڱورو ۽ پرمالما
جي اسٽ آهي ۽ انهيءَ کان پوءِ سڄي انوراءِ جا ڪٽ ورتن
ڪيل آهن. سچو انوراءِ پڌهجو ٽن من ڌن گورو ٿاڻ ڦرڻ
ڪري ٿو. وڌيڪ فرمائين ٿا ته مريد کي مٿي يا زمين ٿيڻ
کڻي. زمين کي ڪٽي ڪو چنڊن جو لپ ڪري يا ان تي

مان نڪري گهٽ جو خيال لاهي ڇڏيائون ۽ وڃي پڄڻ ۾
 ويٺا. ڏيڙي ڏيڙي ڪيترائي ستسڳي نير انوسار اچي درشن
 لاءِ گهٽيا پر حضور جن ۱۲ اچي ٽائين پڄڻ ۾ ويٺا رهيا.
 انهيءَ ڪالپوءِ سنگت کي پنهنجي گهري ۾ گهرايائون ۽
 درشن ڏيئي سڀني کي واپس وڃڻ لاءِ چيائون. ايتري ۾
 راءِ صاحب زخمي حالت ۾ اچي پهتو. ستگرون ۲ اچي ڀرجڻ
 ڪيو ۽ شام جو فرمايائون ته ماڻڪ سوريءَ مان گهٽو ڪيو آهي.
 شل حضور جن سڀني تي اهڙي ڏاڪڻ.

اڄ آرٽوار هٿ سبب سنگت گهٽي هئي. حضور جن
 ڪرنت صاحب مان

”دنيا نه سالاھي جو مرونجسي“

شبڊ جي وياڪيا ڪندي فرمايو ته ڪرنت صاحب جي
 فيلسوفي نهايت اوچي آهي ڇاڪاڻ ته مٿي متائرن جي ٻڌڻ
 کان نيار آهي. وڌيڪ فرمايائون ته ڪرمن جو قانون نهايت
 پيچيدو آهي. پر هيءَ ستسڳين کي بعضي کي ڪرم صرف
 سمجهي ۾ ئي پوڙايا ويندا آهن. ڪرمن جو قرض هڪ ڏيال
 جو آهي ۽ ٻيو ڪال جو. ڏيال جو قرض نه سنت معاف ڪري
 ڇڏيندا آهن پر ڪال جو قرض ضرور ڏيڻو پوندو آهي.

۱۶ آگسٽ

شام جو حضوري ٻاڻيءَ مان

”گورو گورو مين هردي ڌرتي.“

شبڊ ڪنيو ويو. ستگرون فرمايو ته سنت مٿي ۾ اول ۽ آخر
 يعني سڀ ڪچ گورو آهي. ڏانجن اڄ ڪلهه خوب پڄڻ ڪن
 ٿا. ۽ قريب سڄو وقت پڄڻ کي ڏين ٿا. ستسڳين وٽان
 جيڪي چئيون اچن ٿيون انهن کي پڙهڻ سان انداز لڳي
 سگهيو ته دنيا ۾ ڪيترو نه ڊڪ ۽ ڪليش آهي.

سرف شهد جي اڀياس بنا هن ٿر اوڪيءَ مان اچائ پڌاڻ
 نامڪن آهي ٻائي گرم ڏور روزا امازون، دان پنج، ٿرڪ
 ورت دواران دوراسيءَ مان چوٽڪارو نه ٿيندو، ايڪ ڪرم
 چوٽل ڪال پڪوان ضرور ٿيندو ۽ ڪرنا کي سڀڪ شاھوڪار،
 راجا مٿاراجا يا ڪاٿر نازل ٿاڻيو پاڪ سرڪ ۽ اوشڪ ۱۰۰
 ٿيندو پر پنهنجي ٿاڻي کان ٻاهر اڪرڻ ٿو ٿئي، صرف
 سبب متڪرور تي خبر کي ڪال جي ٿيندي مان ڇڏائي لڄ
 گهر پڇائي سگهيو.

سرف سمن جي آخري حصي ۾ سراي جي مهاراج جن
 بدجن ٿي روحاني مٽڻ ۾ ڏڪر ڪيو آهي، حضور جن
 فرمايو ته انهن منڊلن ۾ جيڪي آلمانن وٽن ٿين سي پنهني
 منڊلن کي ڇڏي سڳند ۽ آبي نينون وڃي سگهن ڇاڪاڻ
 ته اهي آلمانن انهن دهن جي آباديءَ واسطي آهن، ها
 جن آلمانن کي هتي سبب متڪرو شدجو پيدا ٿي ٿو سي
 آبي ۽ ٿاڻن پوڻ جون حٽار آهن.

۱۵ آگسٽ

اڄ صبح جو جيئن راء صاحب ۽ سندس سهتر ٻه ٿيائون
 تان پٺاڻڪرڪ ٿي وڃي رهيا هئا ته پڇ پٺي کان
 اربابن راء صاحب جي گهوڙي جو پير ڪسڪي ويو ۽ پاڻ گهري
 ٿاڻ ٿاڻن اچاڪ ڪري پيو، متڪرون جي انوکي ڏها مهر
 مان ٿاهو ۽ ۱ ڪرڻ کان اچي ويو ۽ صرف ٻانهن ٿي معمولي
 ٿاهو لڳس جي آميد نه ۴-۲ ٿين ۾ ٿيڪ ٿي ويندا،
 حضور جن جي ڪراڪ جو ڏڪر ڪرڻ به ضروري آهي،
 جيئن راء صاحب ۹ اچي وائو ٿيو، حضور جن به ٿوري دير
 ڪا اهره سهر ڪرڻ لڳا، آسمان ۾ بادل ٻڪل ڪرڻ هئا پر
 حضور جن ڪڇ ٿي واپس موٽي آيا ۽ غلخاني ۾ هليا
 ويا، اسان سڄو ٿي شايد پيٽ ۾ ڪا ٿي ٿي، غلخاني

ڪم ڪار سبب ستسنگ ۾ اچڻ جي فرصت لڳي ملي. ستگورن
فرمايو ته دنيا جا ڪم ڪار اڍون نه ڪڏهن ختم ٿين ٿا نه آهن.
”ڪار دنيا ڪهي تمام نه ڪرڻ“

”ڏنڌا ڪهي نه جيتا سڀ ڏنڌي جتي.“

ستسنگيءَ کي چڱائي نه ڏيندي ڪاروبار سرالجام ڪندي
ستسنگ ۽ ٻين لاءِ وقت ضرور ڪڍي. هڪڙو سوار پنهنجي
گهوڙي کي ڪوهه تي پاڻي پيارڻ لاءِ وٺي ويو. ڪوهه
تي ٺار هليو پئي جنهن مان ”چين چين“ جو آواز پئي نڪتو،
جنهن کي ٻڌي گهوڙو چرڪي پري هڻي ٿي ويو. هاڻي
جي انهيءَ آواز کي بند ڪرڻ لاءِ ٺار اڻ روڪجي ته پاڻي
اچڻ نه بند ٿو ٿي وڃي. سو گهوڙي سوار کي زبردستي
انهيءَ ”چين چين“ جي آواز هلندي گهوڙي کي پاڻي پيارڻ
پيو. اهڙي طرح دنيا جي مشغولين هوندي ٻين بندگيءَ
لاءِ وقت ڪڍڻ ڪهي.

شام جو سار بچڻ مان سرت سمبڙ ٻڙهيو ويو جنهن جو
سار اهو آهي ته شروع شروع ۾ سڀ آلمانن ڪل مالڪ ۾
لين هيون ۽ جڏهن سرشتيءَ جي وچ ۾ ڪئي ويئي ته جيڪي
آلمانن ٽرلوڪيءَ جي اندر آهن سي سڀ ڪال کي سڄو
ڪيون ويون ڇاڪاڻ ته چيئن مصالح کان سواءِ ڪال جي ٻي
جڙ وچ ۾ (ٻاڙ، درياھ، زمين، وڻ ٽڻ وغيره) ويران
پيئي هئي. ڪال سيني آلمانن کي اهڙي چالاڪيءَ سان
ٽن، ٻن ۽ ڪنهن ۾ جڪڙي رکيو آهي جو انهن مان ڪا
آلما ديال ديش واپس نه وڃي سگهي. ڪال سيني کي
پنهنجي ڀڳتيءَ ۾ لڳايو آهي جيئن اصلي ڪل مالڪ جي
ڪنهن کي بوجھ ٿي نه پوي. صرف ستن ئي اچي هيون
کي ديال جو پيڏ ڏنو آهي.

سرت سمبڙ ۾ نڪر آهي ته وقت گروءَ جي سهائتا ۽

باب ڏهون

ڊلهائوسيءَ جو دؤرو

۶ آگسٽ ۱۹۳۳ع

صبح جو ۵ بجي ڊلهائوسيءَ لاءِ روانا ٿياسين ۽ منجهند ڌاري اتي پهچي وياسين. سفر جي اڪاوت ۽ آب هوا جي تبديليءَ جو خيال نه ڪري، حضور جن ڊلهائوسيءَ ۾ سٽسنگ ڪيو. جنهن کان پوءِ پنهنجي ڪمري ۾ آرام واسطي هليا ويا.

۸ آگسٽ

ڪلهه گرانٽ صاحب مان هڪ ڏکيو شيد ڪيو ويو جنهن ۾ اندروني روحاني سفر کي ڏاڍا سٺا مثال ڏيئي سمجهايو ويو. اڃ شام جو سردار بهادر جن ۽ ٻيا ڪي پروفيسر آيا ۽ شام جو ۸½ ٽائين سٽسنگ ٿيڻو رهيو. سٽگورن فرمايو:

”چتر چپ ڪر رهي چتر کي اچن پهچائي،

چتر چپ ڪر رهي سڀا بيگاني جاني،

چتر چپ ڪر رهي جب هونسي اڪيلا،

چتر چپ ڪر رهي گورو کي آڳي چيلا.“

پوءِ انتظام بابت ڳالهه ٻولھ ڪندي حضور جن هڪ مزيدار ڪهاڻي ٻڌائي. هڪڙي چالاڪ عربت عمدا وستر ٻائي راجا جي مهل ۾ ويئي ۽ درٻارن کي چيائين ته مان براجي (ٻڙي) آهيان. هنن ويچارن جي همت نه ٿي جو ڪنهن ٻڙيءَ کي روڪين. راڻيءَ سمجهو ته راجا جي ٻڙيءَ

مخمس جڙاڪشي واري رهيا آهن. مڊارن، سماجڪ سڌارڪن،
وڌوائن ۽ دالي پوڻن جي پر آپڪار باهه اسانکي ٻروجه
آهي پر سنڌن جي ڇپ ڇاپ ۽ دائمي شوا کان اسين
بي خبر آهيون.

۳ آگسٽ

شمار جو ۶ اڃي سٽسنگ ٿيو. حضور جن فرمايو ته سٽسنگ
وٺراڳ پيدا ڪريو ۽ سنڌي ٻڌڻ ڏي لا ڪريو. سمن
ڪوٺ سان من آپڪار ٿيڻو ۽ ڏوي ڏوي چيئن. ستا شرا
مان هتي بهترين ۾ ڪلي ٿيڻي.

شرق آهي . حضور جن کي انهيءَ ڳالهه جي خوشي آهي تہ
لڙڪ شراب ماس ڇڏي ڌرم ڏي لاڙو ڏيکاري رهيا آهن .
حضور جن جي اوچي ابدش ڪارڻ سنگت دن بدن وڌي
رهي آهي . هن مهيني هزار جيون کي نام دان مليو آهي .

”شيد بنا سارا جڳهه انڌا“

جو اڀر ڪندي دانا جن فرمايو تہ شيد اڀياس کان سواءِ
عقل ۽ چترائي ۽ ٻيا سڀ سادن فضول آهن . دنيا ۾ عقلمند
خوش قسمت ۽ آبرو دار اهو ئي آهي جو پوري ڳر وڌ کان
نام وٺي ان ترڪ اڀياس ڪري پنهنجي آتما کي شيد سان
ڇوڙي ٿو . انهيءَ کان سواءِ ٻيو سڀ ڪرم ڌرم ڪال جي ڇاڙ
جو حصو آهي ۽ انهن سمي جمودن جي هٿان ايمان ٽٽي ٿو .
گرائٽ صاحب پڻ آيو آهي تہ :

”هن نامي ڪيسي پٽ ٿيري“

اڄ ڪلهه مان ڪي وڏي ڪرايا آهي جو نه صرف ستسنگين
جي انت وٺي سهايتا ٿيئي بلڪه اڀري شيوڪن جي ويجهن
عزائون جي به هر روز مختلف شهرن مان اهڙي قسم جون
چنيون اچن ٿيون . خليفي نعمتراءِ لاهور جي وڪيل ٻڌايو تہ
پروفيسر ڪاشن راءِ کي حضور جن موت وقت درشن ڏنو
حالانڪه هو پاڻ ستسنگي نه هو، صرف سندس زال کي نام
مليل هو . ستسنگون فرمايو تہ رواجي پڳتن جون ۳ پيڙهيون،
اڀري پڳتن جون ۷ پيڙهيون ۽ سنتن جا ۱۰۱ ڪُل ٽن آما .

۲ آگسٽ

صبح کانوئي شام جو ۴ بجي نائين دانا جن ڪڇ ڪونه
کاڌو ۽ نام دان ڏيڻ ۾ مشغول رهيا . فرمائون تہ جڏهن هنن
ٻالڪن (نام وٺندڙن) ڪڇ ڪونه کاڌو آهي تہ مان ڪيئن
کان ! حضور جن جي پلي لاءِ بنا ڪنهن ڏيکاو جي

آهي اتي جمڊوس نه اچي سگهندا آهن. شاهنڪار کي الڌو وٺي
ڪافي ڏيڙي وٺي ۽ هنجي هڪ ڪلاڪ جي سسنگ جو
ٿل ختم ٿي ويو. جمڊون ٻاهر ٻيهي هڪي گهڙي سڏ ۽
واڪا ڪيا پر هي ٻاهر نه نڪتو. جمڊوس وڃڻا مڃيرون
موت ۽ ويا ۽ وڃي ڏوراءَ کي شڪايت ڪيائون ته، هو نه
ٻاهر نڪري ڪونه ٿو، ڏوراءَ چيو:-

”جه سڏو گوبند پڻ ٿاڙائڻ جس ٿيس،

نه ٿون نه هون چئي نڪت نه چار ميس.“

اڙتاف جتي سڏو مهاڻا سدائين گوبند جا ڪڍ ڳائڻ ٿا
اتي نه ٿوهانڪي دخل آهي نه مولڪي. اهيءَ ڪري سڀ
کي واپس آڻڻ جو خيال لاهي ڇڏيو. سو ڪمائيءَ واري
سڏوءَ جي هڪ ڪهڙيءَ جي صحبت سڀ کان سرشت
ڪري آهي.

اهيءَ ڪاڌوءَ ستگورن فرمايو ته اسين دنيا جا ڄڻو ڪهڙا
نه اچيس ۽ غافل آهيون [جڏهن ڪنهن پتي شهر ڏانهن وڃڻ
هوندو آهي ته پورن سفر جي ٿوري ڪندا آهيون ۽ جنهن
شهر ۾ وڃڻو هوندو آهي اتي رهڻ لاءِ سراءِ يا هوٽل جو انتظار
نه ڪندا آهيون پر اسانڪي ٻولڪ جي پالو جي ڪا به چيڻا
ڪانهي. جيئن ڪورو صاحب فرمايو آهي:-

”جو گهر ڇڏ ڪندو ٿا، سو لڪامن ماڻهن ۽

جس گهر نه ورتا، تن کي چيڻا ٺاهين.“

۱ آگسٽ ۱۹۳۳

صبح جو ۹ بجي سسنگ شروع ٿيو جنهن ۾ مڙيس
۴ هزار ماڻهو حاضر هئا. جن ۾ آدمين جو سمنڊ پئي لڳو پر
ٻين هوندي به بلڪل سانس لڳي پيئي هئي جنهن مان
ماڻهو ٿيڻو نه هو ٻيئي جي ڏانن ۽ مڙدن کي سسنگ جو

ٿي يا ٽون پرمائڻا جي چرچا ڪندو. هلندين يا مان ڪندو
 هلندس ۽ ٽون ٻڌندو هلندين. سڀت سوچيو ته اها ڪهڙي
 اوکي ڳالهه آهي. ڀلي هيءُ ٻڌائيندو هلي مان ها، ها، ڪندو
 وهندس. مهائڻا هن جو بسترو کنيو ۽ هري چرچا ڪندو
 هليو. جڏهن سڀت جي ڳوٺ پهتا ته سادوءَ چيس، ”سڀت
 صاحب، هاڻ مان هلاڻ ٿو.“ سادوءَ سوچيو ته هنکي ڪجهه
 اشارو ڏيان جنهن مان هو ڪنهن وقت سمجهي ته برابر ڪو
 ڪمائيءَ وارو سادو گڏيو هوم. سو سادوءَ چيس، ”هيٺون
 ڏينهن کانپوءِ تنهنجو موت ٿيندو. تنهنجي ساري زندگيءَ ۾
 هن هڪ ڪلاڪ کان سواءِ جنهن ۾ ٿو هري چرچا ٻڌي آهي،
 ٻيو ڪو به سرشت ڪرم ڪونهي. جڏهن جمودت ٿو ڪي
 پڪڙيندا ته ٿو ڪان پچندا ته هن ڪلاڪ جي ستسنگ جو ڦل
 ٿو ڪي پهرين ڪهي ڪين پوءِ. ٽون هڪدم چٽڇ، پهرين ۽ اهر
 ڦل گهرجانءِ ته مونکي انهيءَ مهائڻا جو درشن ڪرايو. پوءِ
 جيڪي ٿيندو سو ٽون پاڻ ڏسدين.“ واقعي هنجو موت
 ٿيو ۽ جمودت سڀت کي پڪڙي ڌرمراءَ وٽ وٺي ويا.
 ڌرمراءَ چتر گهٽن کي چيو ته هنجو ليڪر ڇاچو ته ڪو شپ
 ڪرم ڪيو اٿس. هنن ڇاچي جواب ڏنو ته هڪ ڪمائيءَ
 واري مهائڻا جو هن صرف هڪ ڪلاڪ ستسنگ ٻڌو آهي.
 ڌرمراءَ پڇس ته انهيءَ شپ ڪرم جو ڦل پهرين ڪهڙي ٿي
 پوءِ؟ شاهوڪار چيو ته پهرين. ۽ اهو ته جتي اهو مهائڻا هجي
 مونکي اُتي وٺي هلو.

ظاهري مهائڻائن جو سر ٻار هن دنيا ۾ موجود هوندو آهي
 پر سندن آتما مٿي ڪندين پرهمدين ۾ پرواز ڪندي آهي.
 جمودت سڀت کي مهائڻا وٽ وٺي ويا. مهائڻا چيس، ”ٻائي!
 اچي وٺين.“ جواب ڏنائين، ”سڀ ٽوهانجي ڪرپا آهي،
 پر جمودت ٻاهر بيٺا آهن.“ جتي مالڪ جو پڇن سمون ٿيندو

سان پيار ڪرڻ ٿوري جي نه نه دل ڏيا جو هوه هنڪي آواڪن جي
چڪر ۾ ٿا سائيندو. سناري ڪم نه ڪنهن جا سڀ پورا
ايندا ئي ڪونهن ۽ هومت وقت جيڪڏهن باقي رهيل ڪمن
جو اندرس دل ۾ رهجي وڃي ته انهن کي پوري ڪرڻ لاءِ
وري حدم واپس ڀرندو.

۳۱ جولاءِ

شام جو

”هرڪي ڪٿا ڪهاڻيان ڪورميٽ سنائيان“
شيد ڪرڻت صاحب مان ڪٿو وڃي. حضور جن خان خان جي
وارثا ٻڌائي ۽ فرمايو ته هو هڪ مسلمان مهاڻا هو پر ڪورو
ايڇ بهادر صاحب جن سان تمام گهڻي پريم ۽ عزت سان گذرندو
هو. ساڳيءَ طرح ڪورو اڃن ڊير مهاراج جن ۽ ميان مهر جي
ڀاڻ ۾ مٿي هئي ڇاڪاڻ ته سٺ پوءِ ڪٿي هو ڪنهن نه ذات
يا ڌرم جا هجن، ڀاڻ ۾ پيار ڪندا آهن.

سڌ سڳيت جي مهاڻا بيان ڪندي سڳورن هڪ وارثا
ٻڌائي ته هڪ شاهوڪار جو دستور هو ته هو پنهنجي آسامين
کان وڻج مٿان وڻج ڇاڙهي وٺندو هو. هڪ ڏينهن هو هڪ
ڳوٺ ۾ ليکي چوڪي لاهڻ لاءِ هڪ زميندار جي گهر وڃي. هن
زميندار جا سڀ ڀڳا ڀورا ۽ سڀ اٽاج وڻج ۾ ڪيا. زميندار
وڻجاري گهڙوئي لپلايو پر شاهوڪار هڪ به ڪاڌ ٻڌس.
زميندار به دل ۾ چيو، ”ڇڏو سيٺ، مون کي به دستر آهي
ته تهنجو بسترو ڪم ٿو ڪٿي هلي.“ سيٺ هيڏانهن هوڏانهن
مزور ڳرليو ڇاڪاڻ ته شاهوڪار جي مٿس روش ڪري
زميندار هڪي مزور آئي نه ڏٺو. ڀلا ڳولن ۾ مزور ڪٿان اچن!
پسي ڪند ڪان هڪ ساڌو ۽ اچن وٺي ڪيو جنهن چيس ته
مان تهنجو بسترو ڪٿي هلندس پر انهيءَ شرط سان نه رستي

جو خيال ايندس نه هو مون کان سواء وياڪل ٿيندا هوندا،
 مون کي انهن وقت وڃڻ کپي. نتيجو اهو ٿيندو ته ڪنهن نه
 ڪنهن شڪل ۾ انهيءَ ئي گهر ۾ پيدا ٿيندو. گویا آشا ترشنا
 جي وس آي ٻڌي مان آي پري ٿي ۽ دنيا پري ساڳاپ
 پيدا ڪري ٿي. انهيءَ وقت چئمي طرف انڌرو هوندو
 آهي ۽ ڪو رستو نظر نه ايندو آهي. ڪال اشت دل ڪمرل
 جي پڪڙيءَ مان جيو آتما کي آواز ڏيندو آهي ته هيڏانهن
 اچ. جڏهن انهيءَ آواز جي پويان وڃي ٿي ته سڌو وچو ڪال
 جي منهن ۾ پري. حراس وچان جيو روئڻو ڏئي ۽ سندس
 مل موٽر وهيو وڃي. پر انهيءَ وقت هو شرير ۾ واپس اچي
 پنهنجو حال ڪنهن سان اوري نٿو سگهي. انهيءَ سڪت
 ويلي سنڌ ٿي سهارتا ڪري سگهن ٿا.

تسلي صاحب جن لکن ٿا ته جيو کي پوءِ ٽرڪن ۾ وٺي
 وڃندا. جن مان ٽن جو هو ذڪر ڪن ٿا. اکن ڪنڀ، ڪنڀي
 ٽرڪ ۽ گهور ٽرڪ. جن ۾ جيون کي جڳن ٽائين ساڙين ٿا.
 هتان چوٽڪاري پائڻ جا ٻه طريقا آهن. پهرين يا ته پنهنجي
 سزا جو معياد پورو ڪري يا ڪو سنڌ ستگرو اچي ڪڍي.
 انهيءَ کان پوءِ ڪرهن ارسار چوراسيءَ جي چڪر ۾ ڦرڻو
 پري ٿو.

۲۳ جولاءِ

سياڻي حضور جن جو جنم دن هتي ٻلهاسيءَ ۾ ملهائو
 ويندو. قريبن ۵۰ خاص مهمانن کي پرچ لاءِ نرو وٺو آهي
 ۽ ستسگين کي پرچن کاراتڻ جو پريست ڪيل آهي. اڃا انهيءَ
 اندر لاءِ تيار يون پئي ٿيون.

شام جو سڄو ڪندي سگرون فرمايو ته ڇهه شاعرن مان
 ڪنهن هڪ ۾ به روزاني پرچا جو ذڪر ڪونه ٿيل آهي.
 پرري سنڌ جي هڪ ڪوٽڙيءَ جي مذهب سؤ سالن جي

جنهنجو مدار سڄي زندگيءَ جي گرمي ۾ ٺٽو ٺٽو ٿي هوندو آهي .
 جيڪڏهن ستسنگي ڪوروءَ جي ياد پلجي ويندي ته هنجو
 رخ ڪاٻي طرف ٿي ويندو جتي ڪال هنجي لاءِ انتظار ۾
 بيٺل هوندو آهي . پر عام طرح ستسنگي ڪاٻي طرف وڃي
 ٺٽو ٺٽو ٿي ڪوروءَ هڪي سنڀالي ويندو آهي ۽ پوءِ آتما
 ڪوروءَ جي پٺيان پٺيان هلندي آهي . حضور جن فرمايو ته
 اهو نظارو ڏسڻ جهڙو آهي . جيڪڏهن آتما جي رغبت دنيا
 ڏانهن هوندي ته پوءِ مٿين منڊلن ۾ ڪيئن وڃي سگهندي ؟
 جي اڃا رهن هوندي ته مٿي اڏامندي ويندي پر ڪيترو
 مٿي ويندي انهيءَ جو مدار سندس پٺي، پٺي، شوق ۽
 گرمي ۾ ٺٽو ٺٽو آهي .

شام جو سير ڪندي حضور جن فرمايو ته جي ماڻهو
 خودڪشي ڪن ٿا سي سڌو ترڪن ۾ وڃن ٿا . جيڪڏهن
 پورو ڪوروءَ ٺٽو ملي ته پوءِ ڪال جي مهاڄار مان نڪرڻ
 ناممڪن آهي . هيٺين درجن جو ڪوروءَ پنهنجي شيوڪ کي
 موت وقت صرف اوستائين وٺي وڃي سگهيو جيستائين
 هنجي پنهنجي رسائي آهي . آخر ٻنهي کي واپس جنم مرن ۾
 اچڻو پوي ٿو .

۲۱ جولاءِ

ڏن ساگر مان ڪلهه وارو پرسنگ پورو ڪيو ويو جنهن ۾
 پنهنجي شيوڪ هڙدي جي سڙل جو جواب ڏيندي
 ٿلي صاحب جن فرمائين ٿا ته آتما ست نام جي انس آهي
 ۽ ست پرش هڪي پرهم جي حوالي ڪيو آهي . پرهم کي
 فقط ٽي شڪتيون آهن، سرشتيءَ کي پيدا ڪرڻ، پالڻ ۽
 ناس ڪرڻ . ماڻهو انهيءَ پرهم کي ٽي خدا، پرميشور،
 ترلر کي نات ۽ پگوان سمجهن ٿا ۽ ست پرش جو پتر ڪنهن

صبح جو سير وقت هڪ سردار صاحب پنهنجون سنڌاري
ڳالهيون ستڙيون سان ڪندو رهيو. جڏهن هر هليو ويو تڏهن
هڪ سنڌي شڪايت ڪئي ته ڪهڙو نه عجيب ماڻهو هو جو
پرمارت جي نه ڪا هڪ ڳالهه به ڪانه ڪيائين رڳو دنياوي
جهنجوت ڪئي آيو هو. حضور جن فرمايو ته نڪ آهي پر
هنڪي نه فائدو ٿي وڃي.

۱۹ جولاء

شام جو ۶ بجي گورو گرنٿ صاحب مان،
”جوان ديڪان نھان دين د يالا.“

پڙهيو ويو جنهن جو مختصر مطالب هي آهي ته جيستائين
اسين پرمانا کي پنهنجي اندر نه ڏسنداسين تيستائين اسانجو
اهو چرچ نه پرمانا حاضر ناظر آهي اي معنيٰ آهي. پرمانا
گهٽ روپ ۾ هر هڪ انسان جي اندر موجود آهي پر جنهن
هوندي هن کان الڳ نه آهي. هاڻي سوال آهي ته پرمانا
آهي ڇا؟ پرمانا اها نرمل چوڻ آهي ڇا سڄي ڪائنات
کي زندگي ٿي بخشي ۽ هو شيد روپ ۾ هر هڪ جي اندر
موجود آهي، جنهنڪي ٻڌي آتما مڪتي حاصل ڪري
سگهي ٿي.

”شيد رسال رس رس رس.“

يعني شيد ۾ اهڙو مناسب ۽ لذت آهي جو ڙان انڪي
بيان ٿي نٿي ڪري سگهي. اهو شيد پنجن پرڪارن جو
آهي ۽ جيڪر پنجن شيدن جي ڪمائي ڪريو ته تڏهوڪو دنيا
جي پرڳڻي والاس ڏانهن ڌيان نٿو وڃي.

۲۰ جولاء

اڃا ۵ سانڍو آهي ۽ ٿلسي صاحب جي رٽن ساگر مان ٻاڻي
پڙهي ويئي جنهن ۾ مروت جي وقت آتما ڪيئن ٿي نڪري

ٻه-ڇڻ لکيل آهي: ٽپا پيڪڙاري جهڙوڪ اداسي سياسي وغيره. ٿيان جي گرفتار آئرونگي ڇڏي در در بيا بيڪ منگن ۽ چونان اهي جي پيٽ پري لپتي پون. حضور جن ٻالهه ٻالهه ڪندي فرمايو:

”دک سک ڪهڙي مٿر پاس، روڪ وٽد ڪي پاس ۽ دشمن پاس گهرجيئي، سندن آوي پاس.“

۱۳ جولاءِ

اڃا شام جي نتنگ کان پوءِ جڙاڙي ساڌو ۽ پڇيو نه موم جي وقت ڇو ڪيترن ماڻهن کي اکين مان لڙڪا وهي ايندا آهن يا ڪن کي پائڻاڙو اچي ويٺو آهي؟ حضور جن جواب ڏنو ته ڇڏهن ڪال آلمان کي موم وقت ڇڏي ڏو نه خوف سبب اهي حالتون پيدا ٿينديون آهن. ڪال هر روز سڀا لک ڇيو کائيندو آهي.

”جهڙو ڇهيا ڪال ڪا ڪڇ مک مين ڪڇ ڪوڊ.“
ستڪورن فرمايو ته سڀ ڇيو جيتو ۽ جانور مري ڪال جي مدھن ۾ ويندا آهن.

شام هر سحر کان پوءِ حضور جن ورائدي ۾ ڪرسيءَ تي اچي ويٺا ۽ گيتا جو ذڪر آيو. حضور جن فرمايو ته گيتا جنو احمد ابدش نه ٻيئي ايترو جي وچ ۾ ڏٺان ڄمايو، انهيءَ لي نه ڪير نه عمل نٿو ڪري. انهيءَ ساڌا ڪرڻ سان ائين ڄا رنگ، ٿارا سڄ وغيره ڏسڻ ۾ ايندا. شروع شروع ۾ سنڌ مٿي جو نه اهڙي ابدش آهي.

۱۵ جولاءِ

ڪلهه شام جو حضور جي ٻائيءَ مان ساوڻ جو مھيو پڙهيو ويو جنهن ۾ مستنڪيءَ ۽ بي مستنڪيءَ جي موم ۾ اهر فرق ٻڌايو ويو آهي ته مستنڪي موم جي وقت ڪوروءَ سان وڃي ٿو ۽ بي مستنڪي ڄمڻ سان.

پڇندو. صاحب فرمايو ڇڏو پاڻي ڪڇڙن سرون نه ٻڌين جي
اڳهه ئي وڌائي وينديون. مطلب ته صاحب پنهنجي تياري
جو واڪ رد نه ڪيو.

پوءِ فرمايائون ته مڪتي ڇڏڻ پر ڪارڻ جي آهي، سامهين
سايوچ، ساڪار ۽ سالوڪ ۽ سنسار ۾ چار پدارت آهن، ذرو
ارت، ڪام ۽ موڪش پرست انهن مان ڪنهن جي به اڃا
نه رکندا آهن، جيئن پلٽو صاحب به فرمايو آهي:

”ست نه هانگين مڪت ڪر، نهين پدارت چار.“

۱۱ جولاءِ

ڪلهه مهالما چرنداس جي پاڻيءَ مان ٽوڙا (ڇهڻ جي-
اندري) جو انگ ڪيو ويو. جنهن ۾ هنن لکيو آهي ته
انهيءَ اندريءَ جي لذت کي ڇڏڻ ڪنهن آهي ڇا ڪاڻ جو
انهيءَ جي جڙ ڪام آهي. من ڪڏهن هڪ رس ۾ نثر رهي
۽ سدائين پيو بدلاجي. ڪڏهن نيڪي نه ڪڏهن بددي،
ڪڏهن غمي نه. ڪڏهن خوشي ۽ ڪڏهن لب لالچ نه.
ڪڏهن ڪام ڪروڙ ۽ اهنڪار ۾ مطلب ته سدائين پيو رنگ
بدلي. ڇنڇل من کي صرف اڀياس دواران ئي اسٽر رکي
سگهجي ٿو ۽ جيسين روحاني منڊلن جو آئند من کي نه مليو
آهي تيسين دنيا جي سوانن ۾ پيو بار بار ڪرندو.

ڪلهه گجرات جي هڪ ستسنگ جي چئي آئي جنهن ۾
هن لکيو هو ته هڪ ستسنگيءَ چولي ڇڏڻ کان اڳ سڀني
ستسنگين کي گهرائي کين الرذاع ڪندي چيو ته ستگورو
اچي ويا آهن هاڻ منهنجي تياري آهي.

اڄ شام جو هڪ شيد گرنٽ صاحب مان ۽ هڪ شيد
سار بچن مان ڪيو ويو. جڏاڏاري مهالما به ستسنگ ۾ آيو
جنهن چيو ته مهالما ڇڏڻ قسمن جا ٿيندا آهن، رڳو، پيڪ،
ديڪ ۽ لپٽ. بهريائين اهي جن جي ذرو مستڪ ۾ سڃڪند

دياڻي سان اٿي: اڙلينا اٿي سگهي: هر هڪ لاءِ ممڪن نه آهي.
ستسنگ ڪاهوءَ اڀر آباد جي هڪ ستسنگي ڪلارڪ
عرض ڪيو: ”حضور! ڪن ڪلارڪن دشمني ڪري
منهنجو سائرس وڃڻ لاءِ حڪم ڪيائون آهي جتي مون کي
جلدي وڃڻو آهي.“ سڪورن فرمايو: ”خبردار وڃجان.“
گهراڻي جي ضرورت نه آهي. لڙائيءَ جي وقت واپسان نه
شايد اڏڪريءَ ۾ لڙي اٿي ويندو. مون جو وقت مقرر آهي
۽ ان گهڙيءَ کي ڪو نه ناري نٿو سگهي. راجا راجپوتسنگهه
جي وقت جي ڳالهه آهي نه ڪنهن سکر جيران جو لشيءَ کان
پوءِ نه منهنجو مون ڪٿي ايندو؟ جو لشيءَ چيس ”سمندرو“
۾. جڏهن هو پٺاڻن سان لڙڻ لاءِ هزارا ويڙهه هڪ واه جي
دور سان زخمي اٿي ڪري پيو ۽ اچڻ جي اميد ڪانه هيس.
پنهنجي ساٿن کان پڇيائين ته هن واه جو نالو ڇا آهي؟ هن
وڙاڻيو ”سمندرو“. ٻڌندڙي ختم ٿي ويو.“

۹ جولاءِ

ستسنگ ۾ هڪ وڃنداري ساڙو جنهن جو ذڪر اڳي نه
ٿيل آهي، آيو. هن چيو ته اها چوڻي مشهور آهي ته جنهن کي
پگڙان ٻڌي تنهن کي پگهه ڇڏائي سگهيو ٿو. پگهه جي ٻڌل
کي پگڙان نه نٿو ڇڏائي. انهيءَ جي ثابتيءَ ۾ حضور جن
گرو ارجن صاحب جن جي وقت جي واولا ٻڌائي ته هڪ
دلعي هو سنگت سوڌا پاڻي ٻڌو ۽ جي گهر ۾ وڃي ڪرڻ ويا.
ڪنهن ستسنگيءَ کي دهر ٿي ويئي سوڌو واري ٻڌڻ
سبب ٻاهر ٿي پيلو رهيو. جڏهن وڃي ختم ٿيو ته گورو صاحب
گرتيءَ کي حڪم ڏنو ته اوداس پڙهه. تنهن ئي پاڻي ٻڌو
ويٺي ڪٿي نه حضور ڏيا ڪيو ته منهنجي سرن جو ٻڌو پيلو
پڇي لهي. ايتري ۾ جهڪو سڪ دعوت کان محروم رهجي
وڃي سوڌا اچي سهڙو ۽ لهه ٻه چٽي ڏنائين ته ٻڌو ڪونه

مان سامهون ٻرڻائي بهار ڏسڻ ۾ پيا اچن. جڏهن سنڌ
اٿامي ڏام ۾ پهچڻ ٿا ته پوءِ خوشيءَ مان نعرو هڻن ٿا، پوءِ
حضور جن گهٽ رامائڻ مان،

”امر ٻوڻي ميري يار پياري پياري ڏئي.“

ٻڙهايو، جنهن ۾ امر ٻوڻيءَ جو مطلب آهي شيد. تنهن
کانپوءِ ٿلسي صاحب جو هڪ شيد ٻڙهيرو ويٺو. حضور جن
فرمايو ته ڏسو ستن ۾ ڪيڏي عاجزي ۽ نمر ٿا آهي.
”ٿلسي ٽچ ڪچ ٺهين جاني،

چون شون ستگور رڻي ماني.“

انهيءَ کانپوءِ پلٽو صاحب ۽ دادو صاحب جا شيد ٻڙهاڻي
ستگورن انهن کي کولي سمجهايو. هڪ ستسنگيءَ چيو ته
حضور جن اڄ گهڻيءَ شيد کنيا آهن. ستگورن جواب ڏنو ”پاڻي!
جڏهن ڪو خاص خرپدار ايندو آهي تڏهن ئي جواهرِي خاص
هيرا جواهر ڪڍندو آهي. کاڌيءَ جي خرپدار کي اڇمل
ڪير ڏيکاريندو!“

۷ جولاءِ

شام جو ۷ بجي چرنداس جي ٻاڻيءَ مان شيل جو انگ
ڪيو ويو جنهن ۾ مهاڻا شيل کي سڀني خوين ۽ گلن جي
چيني ڪري سڏيو آهي. پوءِ ڪبير صاحب جي ٻاڻيءَ مان
شيل جو انگ ٻڙهيرو ويو جنهن ۾ اٺن قسمن جي ڪام
جو ذڪر ٿيل آهي ۽ جيڪر انهن اٺن ئي کان رهت آهي
سو ئي سچو برهمچاري ۽ جتي آهي. (۱) عورت جو خيال
ڪرڻ (۲) ڪنهن زال ذات سان ڳالهائڻ ڪرڻ (۳) هنجون
ڳالهائڻ ٻڌڻ (۴) اڪيلائيءَ ۾ رهاڻ ڪرڻ (۵) ڪنهن زال
سان کلڻ (۶) هن سان راند ڪرڻ (۷) هڪي هٿ لائڻ
(۸) هن سان پوڄ ڪرڻ يعني زال جو خيال آڻڻ. ۱. ڪام ۾
داخل آهي پر اها ٻرون جتيءَ جي اوستا صرف مالڪ جي خاص

آهي. پيٽر چين نه ٺوهين مونسان گڏجي هلو بادشاهه منهنجي
واقف آهي. جڏهن روس پهتا ته ڇا ڏسن ته اهو سندن
سالي مزور تي خود پيٽر بادشاهه هو. سندن جو به اهو ئي
حال آهي.

۱ جولاءِ ۱۹۲۳ع

اڄ حضور جن فرمايو ته ڪاليج جي ڏينهن ۾ مون هڪڙو
هندي پستڪ پڙهيو جنهن ۾ موسوم جي باري ۾ اڳڪٿي
ڪرڻ جو طريقو لکيل هو ته جي فلاڻي وقت فلاڻي شڪل
جو بادل فلاڻي طرف هجي ته پوءِ هن قسم جي موسوم ٿيندي.
حضور جن حڪم ڏنو ته ان پستڪ جي ڳولا ڪيو.

آڱري جي هڪ ستسگيءَ ۾ چيو ته 'راڌا سوامي مت'
هڪ مذهب آهي. حضور جن فرمايو ته مان راڌا سوامي مت
کي ڌرم يا مذهب بڻائڻ نٿو چاهيان ڇاڪاڻ ته ائين ڪرڻ
سان ائين ڌرم جا پوئلڳ، جهڙوڪ هندو مسلمان عيسائي
جيئي يهودي هن مت مان فائدو وٺي نه سگهندا.
راڌا سوامي مت هڪ ڌار هڪ فيلسوفي آهي هاڪ هڪ قدرتي
سائنس آهي ڇا هر هڪ ڌرم جي بنياد ۾ آهي. هن مت
کي اختيار ڪرڻ سان ڪنهن جي به ڌرم ۾ فرق نٿو اچي.
هندو هندو رهي، مسلمان مسلمان رهي ۽ عيسائي عيسائي
رهي سرت شبد جو اڀياس ڪري سگهين ٿا. راڌا سوامي مت
۾ ڪو گرم ڪانڊ ڪونهي. انهيءَ ڪري سڀ ڌرم ان مان
فائدو وٺي سگهن ٿا. اهڙي طرح جيڪو سڪ مت گورو
صاحبن هلايو سو به هڪ فيلسوفي هو پر سڪن انهيءَ کي
هينئر ڌرم جو روپ ڏيئي انجي ٿرڻي روڪي ڇڏي. سڪن
جنم، مڙيو شادي وغيره جون رسمون هندن ۽ مسلمانن کان
اڃا پڻ ٺاهيون آهن جنهن ڪارڻ اصلي سرت شبد جي اڀياس

سازو ۽ چور ۽ ڳوٺسب ماڙي ۾ اٿر آهي جيئن ڪوڙو
 ٿاڻڪ صاحب جن فرمايو آهي ۽
 ”ڳوٺسب مين چيو رهي اڏاس،
 ڪه ٿاڻڪ هس باڳي ڏاس“

حضور جن فرمايو ته اهو اٿڪ آهي پر آهي نهايت منڊڪل
 ۽ صرف ڪوڙو جي دٻاءُ ۽ ڀڃڻش دواران ۾ ڪن آهي،
 ڳوٺسب نه ڪڇل (سرو) جي ڪوڙي آهي. ڪنهن ڏاڏا
 جو ڪلام آهي ۽

”ڪاڇل ڪي ڪوڙي مين ڪئسي هـي سيارو ٻڙي
 ڪاڇل ڪي اٿڪ وٺي لاڳت پر لاڳت هـئي“
 موندي رستي تي حضور جن فرمايو ته جيئن وڃي
 سڀ سالار ملڪ فتح ڪري خوشي ۾ رائجي، اهو وڃي
 آهي جيئن بغي وقت سنڌ ڏر ڏام پوڃي، اهو وڃي
 جيئن پلٽو صاحب فرمائي

”ڪوئن پوڻ هـم ڪري هـم هي ڪري هـار
 هـم هي ڪري هـار - هـم ڪرنا ڪي ڪرنا“

۽ ڪوڙو ٿاڻڪ صاحب جن ۾ فرمايو آهي ۽
 ”روپ همارا اچرج ڪوٺي - هـم هوندي اچرج ٿاڻي
 ڪرن هماري سڀ گهٽ پوري - ڪلا سڪل گهٽ ٿاڻي“
 پوءِ حضور جن روس جي بادشاهه پيٽر جو مثال ڏيئي
 ڇڏي هن هالنڊ ۾ جهاز رانيءَ جو ڪم سڳو وٺي هن اٿي
 مزدور جي ويس ۾ ڪم سڳو لڳو ۽ جن کي هن روس مان جلاوطن
 ڪيو هوسو به سندس دوست بدجي پيا. ڇڏي هـم
 جهاز رانيءَ جو ڪم سڳي پنهجي وطن واپس وٺي لڳي
 انهن مزدورن کيس چيو ته وڃي تي ۾ ايان جي نه دل آهي
 پر جا ڪراڻ جو بادشاهه اسان کي ديش ٺيڪالي ڏئي

کيو ته ڪنهن جو اکر لهي ويٺو پر اهو سڀ ڏوڪر آهي
ڇاڪاڻ ته ڪنهن جو اکر صرف ٻنهن سمن سان ئي ڪڍ
ندو ڳهٽ ئي سگهي ٿو ته نه پهچي ڪنهن جو ٽيڙو ضرور
پڙهيو پري ٿو.

۲۷ جون

مهالن جو ڏڪر ڪندي حضور جن فرمايو ته صرف
ولده حڪم، ولده حڪم ۽ ولده مهالما لاپ پهچائي
سگهن ٿا. ماڻهو ڪڍيل مهالن جي سمان ۽ ڪنهن ئي
وڃي مٿا ڪيائين ٿا ۽ پٿانون وڪن ٿا جو سڀ پور آهي.
”جيئي پٿر نه پوڃي - مٺي سزا ڪرائي.“

ماڻي شادي (هڪ مسلمان ستنگي جو حضور جن جي لڄ
سيرا ۾ ويٺو هو) ٻڌايو ته جڏهن حضور جن سکر ۽ سرسي
وغیرہ وٺندا آهن ته اتي جا مسلمان خوشيءَ ۾ ڀرجي
حضور جن کي نمسڪار ڪرڻ ايندا آهن ۽ چئي ڪڏهن
رستي تي ستگرون کي موٽر ۾ ايندو ڏسندا آهن ته خوشيءَ
بان وٺي لڇندا آهن ۽ چوڻدا آهن ته رب جي مٿس ڀڳتي
اچي ڪوڙا سيني مهالن جو پاڻ ۾ ميل ميلم هوندو آهي.
مذهي لعصب ۽ متعبد نه صرف دنيا دارن جو ورثو آهي.
حضور جن نه فرمايو ته شريف هر ڪنهن مذهب جي جدا جدا
آهي مگر روحانيت سڀني جي ساڳي آهي. مهالما شريف
هر انگهن نه ڪندا آهن.

۲۸ جون

شار ۾ ڪرو ڪرنٽ صاحب مان.

”جوکي سنگ ٿار لهائي.“

شد ڪيو ويو. هن شد ۾ ٿار جو مطلب ماها يا شرير
آهي. ماها پهچي پئي وڃي ڪي چري ٿي ته مون کي ڇڏي

ڪي نه آئين رهڻ چڱائي. ڏاڏيا سان موڙهه ممتا نه رکي.

۲۵ جون

شام جو مولانا روم جي مشوريءَ مان ڪڇ فارسي ڪلام پڙهيو ويو جنهن ۾ هن لکيو آهي ته هي سنڀار هڪ ڪوڙهه جي مثل آهي ۽ شيد يا ڪلهو انهيءَ مان نڪرڻ جي رستي جيڪي اسوءَ کي چڱائي نه ڪام ڪر وڌ ڇڏي انهيءَ رستيءَ کي پڪڙي ڪوڙهه کان ٻاهر نڪري.

۲۶ جون

شام جو سٽنگ ڪندي حضور جن فرمايو ته جيڪو مهاڻا پاڻ ڪنڊن ۾ هڻڻ تائين رسائي ڪري چڪو آهي صرف اهوئي ٻئي کي اتي وٺي وڃي سگهي ٿو. اهڙي مهاڻا کي ئي گورو سڏجي ٿو. پر اول ته اهڙا مهاڻا ناپاب آهن ۽ پوءِ انهن کي سڃاڻڻ ڏکيو آهي.

ستگورن فرمايو ته ديوي دير تائين کي پوڄڻ نه گهرجي. ڇاڪاڻ جو اهي پاڻ آتما جي شيوا واسطي بڻايا ويا آهن. انهن جي پوڄا ڪرڻ لهندو ڇاڪر جي ته ڇاڪري ڪرڻ پوڄڻ يوگي صرف هڪ پر ماتا آهي جنهنجي پراپتي پوري ڪرڻو بنا ناممڪن آهي.

سر گوجرمل ستگورن کان پڇيو ته جوش وڌيا ڪيتري قدر ٽيڪ آهي. حضور جن فرمايو ته اها به هڪ سائنس آهي پر ٽن سببن ڪري انهيءَ ۾ غلطيءَ جو امڪان رهي ٿو. (۱) جنم جو وقت اڪثر ٽيڪ لکيل نه هوندو آهي تنهن ڪري ڪنڊاڻي غلط ٺهندي آهي. (۲) انهيءَ وڌيا جا نه سوار ٿي ماهر بلڪل گهٽ آهن. (۳) پنڊت پيسي جي لالچ ڪري ماڻهن کي تسلي ڏيڻ خاطر ڪنڊاڻي صحيح طور ڪونه ٻڌائيندا آهن ۽ چوندا آهن ته فلاڻو جنم يا دان-راج

پهرين نه سمجھائون ته ڪن وٽن جي خوشبوءِ هوندي پر
جڏهن اڳتي وڌيا ته ڏسن ته هڪ ڪشميري مهاڻا لب
سڙڪ ويٺو آهي. ادب وچان گهوڙي تان لهي مهاڻا وٽ
ويا ۽ سموري ڳالھ ڪيائون. تنهن تي مهاڻا کلي چيو ته
روحاني خوشبوءِ وٺڻ وارو لک به ڪنهن ورلي کي هوندو آهي.

شام جو سير ڪندي حضور جن فرمايو ته هن دنيا جي چار
مان نڪرڻ آي مشڪل آهي. اول ته لوڪن کي دنيوي
ڌنڌن مان فرصت ئي ڪانه ٿي ملي جو ويچارين ته ڪٿان
آيا آهيون ۽ ڪيڏانهن وڃڻو آهي، ۽ جي ڪو ويچاري نه ٿو
انهيءَ لاءِ وري شريعت جا ٻڌڻ آهن. جنهن ڌرم يا مذهب
۾ انسان پيدا ٿيو تنهن کي ئي سچو مڃي موت کانپوءِ مڪتيءَ
ملڻ جي آس لڳائي وهيٽو ۽ وڌيڪ ڪا ڪوچ نشر ڪري.
ڪي وري وڏا وڏا پاڳي ڪامل مهاڻائن جي صحبت ۾ اچن ٿا ۽
انهن کي ئي صحيح ساذن جو ڀيرو لڳي ٿو جنهن ذريعي هو
چرواسيءَ کان چوٽڪارو پاڻي امر آندو ۽ وڃو سمائجن.

۲۴ جون

اڃ شام جو حضور جن هڪ ستنسنگي جي گهر تشریف
وٺي ويا. اتي گهر وارن ڪڇ گراموفون رڪارڊ ڀڄڻ جا وڇايا
جن مان ڪڇ هئا.

”آڃ پريتر ميري گهر آئي،

ڪهت ڪبير ڌن ڀاڳ، هماري.“

”پيا ملن ڪو جانا پي ڪي نگر يا،

ڪنن ڊگريا پل پل پگ ڦسلانا، پيا ملن ڪو جانا.“

”گهونگهت ڪي پت ڪول ري.“ ”جادو هٿ“

انهيءَ مانيءَ جو پتي ستنسنگي نه هو پر نهايت شريف ۽
لڳو ملڻو ماڻهو هو. حضور جن هن کي سمجھائيندي فرمايو ته

باب اٺون

دلهاڻوسيءَ جو دؤرو
۲۱ جون کان ۲۶ جولاءِ ۱۹۳۳ع

۲۱ جون

صبح جو ۵ اچي ڪار ذريعي ڏياري ميان دلهاڻوسيءَ
لاءِ روانا ٿياسين ۽ منجهند ڌاري دلهاڻوسي پهتاسين .
ڪرنل مارٽن جو بناوس مان ۱۵ ڏينهن جي موڪل وٺي
آيو آهي شام جو آيو . هن عرض ڪيو ته بناوس ۾ هن ڪي
هڪ نئون ڪم سونپيو ويو آهي جنهن ڪري هن کي ڇڏڻ
سمون جو وقت نٿو ملي . حضور جن فرمايو ته جڏهن به من
واندو هجي ته سمون ڪيو ۽ ڇڏڻ ۾ دقت نٿي پوي آهي
جيستائين ستگوروءَ جي نوري سرويپ جو درشن نه ٿيو آهي
ڇاڪاڻ ته ايتائين سفر اڪيلو ڪرڻو پوي . درشن کان
پوءِ سفر آسان ٿيو پوي ۽ اندر ۾ آئندڙ اچي ٿو . ٿر يا پند
جي رڃا هن دنيا کان هزارين دفعا وڌيڪ مڙهي آهي .
جيڪڏهن هتان ڪاڪتي وڃڻو هجي ته ريل يا هوائي جهاز
جو سهارو وٺڻو پوندو پر سرڪير منڊل ۾ صرف خيال ڪرڻ
سان ئي بي چڪهه ٿي پوهي وڃي ٿو . اُتي جي رڃا اهڙو
جلدي ٿئي ٿي اڃا . اٺ سمي ته هن دنيا جي ڪا به چيز
سارو ٿئي هلي فقط ڇڏڻ سمون ئي ٿر لڙڪ جو ٿر ٿي .
ڪرنل مارٽن چيو ته ”The path of the Masters“ ڪتاب

نام جو اچ ڇٽيندو سو هڪ ڏينهن ضرور سڀ لوڪ ٻهچندو
۽ ڪا به طاقت هنڪي روڪي نٿي سگهي. ايترو ضرور آهي
نه جلدِي يا ٻي ڏين سان ٻهچڻ هنجي شوق ۽ محبت ئي منجهس
آهي ڇاڪاڻ ته سبب جيور کي سندس مرضي خلاف زبردستي نه
ولي ويندا آهن. سڃڻ جو مطلب ئي اهو آهي ته جيور
کي اچ نام ٻهچڻ جو شوق پيدا ٿئي ۽ هن دنيا مان
وبراڻڪ اچي.

۱۸ جون

اڃا سڃڻ ۾ حضور جن فرمايو ته جڏهن ڳرڌو ٻوڙ ڪيا
وندا آهن ته ڳر ورتو ڳرمڪ ئي ان ۾ پاس ٿيندو آهي.
جيئن پاڻي ڳرڌاس جهڙو ٻوڙي به ڪسون ٿي صحيح
ڪم اٿريو. ڳر ورتو صاحب جن هنڪي گهوڙن خراب ڪرڻ
لاءِ ڪابل موڪليو، انهن ڏينهن ۾ اوت ڪونه هئا سو لبلهيون
مهرون سان پري ٿئي ويا. ڪابل ۾ وڃي لسوءَ ۾ ڏهيا. پٺاڻن
سان گهوڙن جو سودو ڪري جڏهن پيسن کڻڻ لاءِ لسوءَ ۾
آيا ته ڇا ڏسن ته مهرون جي بدران پير اڪر ٿيائين ۽ اها
آهن. ڏپ لڳن ته پسا نه ڏٺائين ته پٺاڻ ماري ڇڏيندا.
سو لسوءَ کي بدران ڦاڙي ٻڙي ٺڪا ۽ وڃي بئارس ٻهئا.
ستڱرون فرمايو ته جي ٻورو وشراس ۽ پروسو هجڻ ها ته
انهن پٿرن ۽ لڪرن کي به روپين وانگر ٻڙي پٺاڻن جي
حوالي ڪن ها.

اهڙي طرح رشي وياس جو هڪ شيرڪ جيميني هرو.
هن وياس جي اڳيان پنهجي لکيل ڪتاب جي تعريف ڪئي.
جيئن ئي رشي فرمايو ته لکڻ آسان پر عمل ڪرڻ مشڪل
آهي. جيميني چيو ته عمل ڪرڻ ڪو مشڪل ڪونهي.
وڌ وياس فرمايو ته ڪنهن ڏينهن آزمائيندس. سر هڪ رات

صاف نه ٿيندو ٿيڻا ٿين پر ماڻها جو دانش نه ڪري سگهندو
 ۽ جيئن دانش نه ملندو تيئن چوراسي ۽ چوڇڪر ختم نه
 ٿيندو. آڻا ڪيترن گهڻن اي پنهنجي چادر ڏوٽا لاءِ ويٺي
 يعني پوڄا پاٽ، گرم ٿور، جپ ٽپ وغيره ڪري ڏنا
 پر من ٿورل نه ٿيو ۽ اندر ۾ پرڪاش ڏسڻ ۾ نه آيو.
 ٿلڻيداس جن ۾ رمانا ۾ لکيو آهي ته آڻا اهناسي آهي ۽
 پر ماڻها جي انس آهي پر هڪي ڪال جي حوالي ڪيو ويو
 آهي ۽ ڪام ڪروڙ لڙي موهر اهنڪار جي ميل من تي
 چاڙهي آڻا کي ناپاڪ ڪري ڇڏيو آهي. هاڻي صاف ٿيڻ
 ۽ جزو سڏڻ آهي ستگروءَ جي شرط پنهنجي سڻسنگ ۾
 ٻهجي ٿي چادر صاف ٿي سگهي ٿي. هنجي هدايت اوسار
 ٿڌن تي آڻا جي چرني صاف ٿيندي ۽ پوءِ ٿي هوءَ مالڪ
 سان هلي جي لائق بڻبي. حضور جن فرمايو ته سنت زبردستي
 ڪيون ته آڻا کي سب لوڪ نه وٺي ويندا آهن ڇاڪاڻ ته
 ڪال سب پرش کان ٿي وڌو ورتا آهن. (۱) ڪيون به جهو
 ڪي پنهنجي گذريل جنم جو پتو نه پوي ڇاڪاڻ ته جهو ڪي
 جي خبر هجي ته پنهنجي ٻون ڪرمن جي سزا هر ڪيڻ
 ٿي رهيو آهي ته جيڪر هر ڪر ۾ پاپ نه ڪري ۽ هر ڪر
 ماڻها سان ملي وڃي. (۲) سنت ڪرامت نه ڏيکارين ته
 تن لاءِ ڪجهه مشڪل ناهي، هڪ هنڌ مڙدي کي جيڙو
 ن پئي هنڌ انڌي کي سڄو ڪن ته هزارين لکين ماڻهو
 دن پويان لڳي پون. (۳) آڻا جنهن ۾ جون ۾ هجي اتي
 س رهي ۽ آهي ۽ ائين. هريءَ جو ڪيڙو به هر ڀاڱي پسند
 ڪري. پوءِ فرمايائون ته جنهن ۾ جيڙو هري ۾ سنت ستگورو

آهي نه مولڪي مٿو ٽيڪڻا ڏار ۽ جي نه، نه لهيو. هاڻي سوچو نه ڪو ٻيو شيوڪ ڪيئن چوندو نه سندس شرير ڪروڙ جو ناھي! مڃيرون مون باهجن جو ڏيان ڪري ڇڏيو، ”چڪو پاڻي! پلي مٿو ٽيڪ. جڏهن هن چوڻ تي سر رکيو نه اوڏي مهل تي چوڻ لڳو، ”منهنجو سورهن سالن کان بند ٿيل آنڊو هڪدم کلي پيو ۽ منهنجي وچال ڇڙ مولڪي واپس ملي ويئي. پوءِ نه مولڪي سٽڪرون اندر روشن ٿيئي منهنجي سنڀال ڪئي.“ هڪ مستنگ پيار سان هنجي لاءِ هڪ ڦلڪو پٽاڙو پر حڪم سان ڇڏيو نه منهنجو ان چل هاڻي ختم آهي. صرف هڪڙو سِر گيهه رهيل آهي سو مولڪي ڏيو. جڏهن هڪي هڪ سِر گيهه گرم ڪري ڏنو ويو نه ڪجهه پٽائين ۽ ڪجهه ڪوڙيون ڪري ڇڏيائين. پوءِ ڇهائين نه هاڻي شبد پڙهو ۽ جڏهن شبد پڙهيائون پئي نه چولو ڇڏي ويو. جهڙيءَ طرح پيءُ پٽ جو ڪمايل ڌن انهيءَ خيال سان کيس اٿر ڏئي نه مٿان وٺو وڃائي ڇڏي اهڙي طرح سٽڪور پنهنجي شيوڪ جو ڀڄن سمون ۽ ڪمائي جمع ڪندو وڃيڻو ۽ اٽڪ وٺي کيس ڏيڻو. تنهنڪري مستنڪيءَ کي جڳائي نه پنهنجي ڀڄن سمون ۾ لڳو وهي نه ڪڏهن نه ڪڏهن کيس ڪاميابي اوس ملندي. مالڪ جڏهن ڏسندو نه منهنجو بندو منهنجي انتظار ۾ اڪيون پائي ويندو آهي نه ڪڏهن نه ضرور دروازو کوليڻو ٿي.

۱۷ جون

شام جو حضري ٻاڻيءَ مان،

”چمر ميري ميلي پئي،

اب ڪهاڻي جي ڄاڻون ڏان.“

..... سٽڪرون فرمايو نه من ميو آهي ۽ جيستائين

” ٻائي ٻکا پيس داس ڪي تب هوئي نهال،
 راج ماڪ سکدار پسان اگهي ماهين جال.
 سنٽ جن ڪا چوهر ائس چوئي لاک،
 مايا ڌاري چتر پتي تن چوڙ خيال.
 ستن ڪا دانڊا روڪا سٺو سرب ٽڌان،
 گرغ ساڪ ۳۶ پرڪار ڪي بڪو سمان.
 پڪت چنان ڪا لونگرا اوڙه نڪن نه هوئي،
 ساڪ سروب ريشمي قسرت پت ڪوئي.
 ساڪ سرون لڪ جوڙيئي اڌ بيچرون ٿوئي،
 هر جن ڪي سيرا جوڪري ات آت سي چوئي.
 سب ڪچ ٿرهي سي هرا آپ بنت بنائي،
 درشن ڀيٽ ساڌ ڪا ٺاڪ ڪن گائي. ”

۱۶ جون

ستسنگ ڪندي ستگورن فرمايو ته مان پنهنجو ڀڄن سمورن
 ڇڏي ساڌ سنگت جي شيوا ڪيان ٿو پر اها حالت سدائين نه
 رهندي ۽ اهو وقت ايندو جڏهن مونسان ڳالهه پوئو ڪرڻ
 لاءِ توهان کي وقت ئي ڪونه ملي سگهندو. پوءِ پاڻي حڪم سنگهه
 جي وارن ٻڌايائون ته ڪيئن پريم وس ٿي گهر ٻار ڇڏي
 اچي ڏيڙي ۾ رهي ڀڄن ڪيائين. جڏهن اندر ڪڇ ٽسندو
 هو ته جلدِي ۾ اچي ٻڌائي وهندو هو. باباجي مهاراج جن
 گهڻو ئي سمجهائينس پر هو هضم ڪري نه سگهيو. آخر ڪار
 باباجن هنجو رستو بند ڪري ڇڏيو پر هو پنهنجو ڀڄن سمورن
 نٿا ڀر سان ٻوڙ ۾ ڪندو رهيو. ۱۹۱۸ ۾ هو ڀيمار ٿي پيو ۽ عرض
 ڪيائين ته مرليڪي پنهنجي چرئن تي مٿو ٽيڪڻ ڏيڍو.
 مون جواب ڏنو ته مان مٿو ٽيڪڻ ٽيڪڻ پسنڌ نه ڪندو
 آهيان. جنهن تي هن چيو ته جي توهانجو شراب باباجن جو

ٻوٽي رهڻي ويندا. انهيءَ ڪري جيڪي ستن جي وڃڻ جو
رهڻ لاءِ انهيءَ کان خطري کان ساوڌاڻ رهڻ ڪري.

۱۳ جون

اڃا حضور جن ڏيڙي جي ڪم ڪارين ۾ مشغول رهيا ۽
ستنگ سردار ڪلاسيڪه ڪيو ۽ چيائين ته ڏها ٽن قسمن جي
پيندي آهي. هڪڙي پرمالما جي جڏهن منهن ڏاهه اٿس،
ٻي ڪروءَ جي جنهن اندر وڃڻ جو پيڏ ڏنو، ٽين آتما جي
يعني انسان لپڪ ٻاڪ رهي ۽ ڇهن سمن ڪري پهنجو
آتم ڪلاڻ ڪري. ٽين ڏها ڪانسواءِ باقي ٻه پرور پرور لاپ
نه پڄائي سگهنديون. انهيءَ ڪري انسان کي -رشاوت
ڪري نام چوڻ ڪري. ايتري ۾ حضور جن اچي اراجمان ليا
۽ ڪبير صاحب جي برهه جي انگ جي وياڪبا ڪندي
فرمايائون ته ستن جو حڪم آهي ته هڪڙو چيو پراي ۽
ارهي هجي انهيءَ کي اسانجي سٺڪ آڻيو ۽ هن کي ڇڏي
ڏيو. وڌيڪ فرمايائون ته چئن مهالائن جي باطني وڃاڻ
جڙي آهي. ڪرو وٺاڪ، ڪبير صاحب، ڪلي صاحب ۽
سرامي جي مهاراج جن. انهن ۾ سامي جي مهاراج هن جي
باطني موجوده حالتن جي مد نظر ٻين باطن کان اتم ۽
آسان آهي.

۱۵ جون

صبح جو ۸ بجي ستنگ ليو جنهن کانپوءِ سڳورن ٺهال
ٻڌي. هڪ ستنگيءَ لکيو ته مان وشوم نه وٺندو آهيان پر
انهيءَ ڪري منهنجو آفيسر مونس خوش نه آهي. جواب
ڏنو ويو ته ڇهن ڪندو رهي ۽ سڳورن هن ڏانهن هيٺيون شيد
ڪرو ارجن ڏار مهاراج جن جو لکائي موڪليو.

ڳوٺن جا ستسنگي درشن ۽ ستسنگ لاءِ آيل هئا.
”ڪهان لڳ ڪهون ڪٿا من ڪي“

شبدي جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته پنهنجي
ڪمزورين ۽ عيبن کي دور ڪرڻ جا ٻه طريقا آهن. ٻا نه
روپڪ ۽ ويچار دواران ڪوشش ڪري انهن کي ڇڏي. جي
سازڪ جو زور نه هلي ته ستگورن کي ويستي ڪري نه
منهنجي هن مان چند ڇڏايو. حضور جن فرمايو ته بعضي
ستسنگياڻيون يا ستسنگي سمجهندا آهن، بلڪ شيخيءَ سان
چوندا آهن ته ستگورن فلاڻ ڪم هجي صلاح مطابق نه بلڪ
منهنجي صلاح موجب ڪيو. حقيقت اها آهي ته ستگورو
هميشه پنهنجي هرج سان ڪم ڪندو آهي ته ڪنهن جي
چرڻ يا ٻڌڻ آي. ستگورو جو هر ڪهڻ ستسنگيءَ سان
الڳ ۽ مخفي اعلق آهي ۽ ڪڏهن هڪ جو راز ٻئي سان
نه ڪندو آهي. ستگورو انسان جي عيبن پابن کي جيڪڏهن
ظاهر ڪري نه جيڪر ڪير به سندن ويجهو نه وڃي. هو
سڀ طرح ڄاڻي ڄاڻي هوندي ته اڻڄاڻا ٻڌجي گذارو ڪندو
آهي. دراصل، ستسنگيءَ کي ڇڪائي نه جيئن غريب
ڪنگال ڪنهن دانيءَ جي اڳيان عاجزيءَ سان پيش ايندو
آهي اهڙي طرح هڪ ستگورو اڳيان ورتي. بڪاريءَ کي
کڻي دانا ڪيترو به گهٽ وڌ ڳالهائي نه به هجي ان جي
پرواهه نه ڪري صدا لڳائيندو رهندو ته دانا کي ضرور
ڪجهه نه ڪجهه کيس ڏيڻو ئي پوندو. وڌيڪ فرمائڻ ته
جيڪي ستسنگي سندن جي شيرا به رهن ٿا سي جيڪڏهن
سندن کي سدائين مالڪ جو روپ ڪري مڃيندا ته انهن جو
پيڙو پار ئي ويندو پر جيڪڏهن منش پاڻ رکيائون ته پوءِ
خالي رهجي ويندا بلڪ جيڪي پري رهن ٿا تن کان به

چو مهاڻا کي ناراض ڪجي . موٽي هلي ٿو ان کي مڃايان
اچا واپس ورڻ شروع ٿي ڪير نه ڇا ٿسان نه بابا ڪاهن
سامهون ائين چوندو پيو اچي نه سک چوي ٿو نه بابا ڪي
مڃايان ، بابا چوي ٿو نه هلو نه سک کي مڃايون . مان حيران
هوس نه جيترو هو مون کان پري نڪري چڪو هو اتان جي
هو ٽانگي ۾ نه واپس اچي ها نه به اڌ ڪلاڪ لڳي وڃيس
ها سو ايتري ۾ ڪيئن پهچي ويا ٻيءَ شهر ۾ آياسين ۽ پاڻي
وغیره پيئوسين . جڏهن آخرين واپس وڃڻ واري گاڏيءَ جو
وقت پڙجي آيو تڏهن مون چيومانس ته هاڻي نه مون ڪي
وڃڻ ٿيو . آهي نه ٽانگو نه ڪونه جو اسٽيشن تي پهچائي .
هن چيو ته فڪر نه ڪر . هڪڙو ٽانگو صرف تهندي انتظار
۾ اڏي ٿي ايندو آهي جيستائين ٽون نه وينديان تيستائين هو
ايندو هوندو . جڏهن مان اڏي ٿي آيس ته ڏٺو ته اراڻو هڪڙو
ٽانگو ايندو آهي جنهن ۾ ويهي اسٽيشن تي پهتس .

۸ جون ۱۹۴۳ع

ڪالهه رات ۾ سردار هر بيسنگهه ، حضور جن جي سڀ
کان ننڍي صاحبزادي جي سڀٽيءَ جي مڱڻي سردار اندر سڱهه
جي صاحبزادي سان ٿي جو فوج ۾ ليفٽيننٽ آهي .

اڄ صبح جو ۷ بجي راءِ بهادر شوٽ يا سڱهه پساوا واري
جي سڀٽيءَ جي مڱڻي سردار هر بيسنگهه جي وڏي صاحبزادي
سردار چرنسنگهه جن سان ٿي . حضور ۽ سڀ حاضرين خوش
هئا ۽ ٻنهي ڌرين کي خوب واڌاريون مليون . سگورون فرمايو
ته هنن ٻنهي جون جبر پٽيون جيئن ٺهڪي آيون آهن تيئن
ڪي جزوي ميل کائينديون آهن .

سردار هر بيسنگهه حضور جن کي عرض ڪيو ته جهڙي
هيءَ موٽين جي جوڙي آهي ، شادي به هنن جي اهڙي ئي

ٻرندو آهي . صرف ٻرو ڪرو ٿي ڌرمراءَ جي حساب کان
 اڃائي سگهيو. ستگرو سورمو آهي ۽ شهنشاھ آهي. انهيءَ
 جي لائيدر حضور جن باا ڪاهن پشاور واري جي وارثا ٻڌائي
 تہ ڪيئن هو مستيءَ جي حالت ۾ رهندو هو ۽ پنهنجي لس
 بدن جي نہ پرواه نہ ڪندو هو. چادر جي هڪ پاسي روئي
 ٻڌي ٻئي هوندي هئي تہ ٻئي پاسي پاڇالي جا نشان لڳا
 پيا هوندا هئا. هڪ ڀيري هنجي مرضي ٿي تہ هومون (حضور جن)
 سان گڏ ارشوري مان پشاور هلي پر اسٽيشن تائين وڃڻ
 ۾ ٻيو ڏل وڃي. جڏهن مون آگره ڪيرمانس تہ باا ڪاهن
 چوڻ لڳو مان جنرل آهيان ۽ جيستائين مان نہ ويندس
 اسٽائين گاڏي نہ ايندي. آخر جڏهن گاڏيءَ جي وقت
 ڪاهو اسٽيشن تي پهتاسين تہ پتو پيو تہ گاڏي لبت آهي.
 انڪميت واري گاڏيءَ ۾ ويناسين ۽ پشاور ڇانوڻيءَ تي لٿو
 هو. منهنجو مستري جڏهن وٽ اسان جون انڪيٽون هيون سو
 لٿي پيو. ار باا ڪاهن تہ پاڻ لٿي تہ مولڪي لٿڻ ڏاڻي. چوري
 پيو تہ مان جنرل آهيان جڏهن منهنجي فوج ايندي تڏهن
 ايندس. اڃا فوج آئي ڪانهي. انهيءَ رد ڪد ۾ گاڏي
 وٺي هلي ۽ پشاور (ستي) جي اسٽيشن آئي. سڀ ماڻهو
 لٿي ويا پر هر مسٽ فلور ڊروازو روڪي اچي رهي رهيو تہ
 جڏهن فوج ايندي تڏهن ايندس ۽ ٽيسين ٽوڪي تہ لٿڻ ڪن
 نہ بندس. ڪيترا الگريڊ بااجن ڪي. ڇڄندا هئا ۽ اسٽيشن
 ماسٽر وغيره بہ سندس شرڏار هئا. سو بہ ٿي سڙ ماڻهو اچي
 ڪٽايا. تڏهن باا ڪاهن چيو تہ هاڻي منهنجي فوج اچي
 وڃي آهي، تنهن ٿيون ٿا. جڏهن ڦاٽڪ کان ٻاهر نڪتاسين
 تہ سڄو مسٽ پٽو چوڻ لڳو تہ مان لوسان گڏ ڪونه هئندس
 ۽ جو رستو وٺي ڇڏيو.

جڏهن مان ڪير ٿورو ايتري هائيس تہ خيال آيو تہ اڃا پو

گوربت جي دوري يا پراڻن جي گوئچ ڪارڻ هوندو.

۶ جون

صبح جو ۸ اچي ستسنگ ٿيو جنهن ۾

”راڌا سوامي ڌرا نر روپ جهڳت ۾.“

شبد جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته سنت مت ۾ گوروءَ جي وچن کي سب ڪري مڃڻ جو وڏو مهتو آهي. چڪر چندرما جهڙي پریت لڏهن پيدا ٿئي ٿي جي جڏهن اڀياسي گوروءَ جي نوري سروب جو درشن ڪريو. ڪنهن پڇو نه مسهيو، زم ذريعي ستسنگيءَ جي آتما کي ٿهرائي سگهجي ٿو؟ ستگرون وراڻيو نه. بلڪ پوت پریت ۽ ديري ديوتا به صرف ڪهڙو دل ماڻهن کي تنگ ڪندا آهن. چوڻي به آهي،

”پوت پریت پرڏنا جو مني اس ڪو ماري.“

هڪڙو شخص ڪنهن پریت جي پڙجا ڪندو هو. هڪ ڏينهن هجي ڀاءُ پریت کي ڪافي بدشد ڳالهايو. ٻئي ڏينهن پوڄا جي وقت پریت پنهنجي شيوڪ کي چيو ته پنهنجي ڀاءُ مون کي تمام گهٽ وڌ ڳالهايو آهي تنهنڪري مان پنهنجي اولاد کي ختم ڪندس. هن ويڄاري عاجز ٿي چيو ته انهيءَ ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه؟ جنهن ويڙ وهايا آهن انکي وٺ. پریت چيو ته هو نه مون کي مڃي ٿي ڪونه ٿو. انهيءَ ڪري مان بدار توکان ٿي وٺندس.

اڄ شام جو حضور جن جا ڪي مهمان لڏبائي مان آيا جي گهڻو ڪري بي ستسنگي هئا. حضور جن گرانٽ صاحب مان،

”جهڳ، جيون دانا ايڪو ساڄا“

شبد پڙهائي تشريح ڪئي ته بعضي اولادن کي به ڌرمراءَ جي درٻار ۾ ڪرمن جي حساب ڏيڻ لاءِ وڃڻو

طرح ويدن پر نه 'نيتي، نيتي' جو ذڪر ٿيل آهي. پر سندس
قرآن ۽ ويدن جي دائري کان مٿي ويا آهن. مولانا رو
بدهجي مشنري چوٿين منزل کان شروع ڪئي آهي
قرآن شريف نه، صرف مقام الله يعني پهرين منزل جو ذڪر
ڪيو آهي.

۲ جون

سردار ڪلايسنگھ گورو گرنٿ صاحب مان،
”ساون هريا بن.“

شيد جي وياڪيا ڪندي چيو ته مستنگ ۽ نام جو اثر
صرف اذڪاريءَ تي ٿئي ٿو. جهڙي طرح ساون جي ورکا
سڙي ۽ لپانٺ کي هريو پريو ڪري ٿي پر انهيءَ موسم
۾ اڪ پاڻا سڪي ويندا آهن. حضور جن فرمايو ته پاڻن
کان سواءِ ڪجهه به نٿو ملي.

۳ جون

شام جو ’سار بچن‘ مان

”گورو متا انرکا درسا.“

شيد جي وياڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته دنيا ۾ ٻه
مارگ آهن هڪڙو ’من مت‘ ٻيو ’گورو مت‘. گورو مت انهيءَ
وقت شروع ٿيڻو جڏهن من ۽ سرت شيد سان جڙن ٿا. اهو
شيد ٽيسري قل ۾ آهي تنهن ڪري گورو مت ٽيسري قل
کان شروع ٿيڻو. انهيءَ کان مٿي سهنس دل ڪنول آهي
جنهن ۾ هزار بيتن جي روشني آهي. ويدن ۾ انهيءَ کي
پڪوان جا ”هزار سر ۽ هزار پير“ ڪري بيان ڪيو ويو آهي
۽ قرآن شريف ۾ ”لا اِلهَ اِلَّا الله“ ڪوٺيو ويو آهي. هزارين
رشي مٿي انهيءَ جوت تي مڪر ٿيا ويا آهن. اتي پهچي
اڀاسي ستن ولايتن جي بادشاهيءَ کي به نٿو ڪري ٿو.

جال ٻڌائي نٿو سگهي. وڌيڪ فرمايائون ته گورو ۽ شبد ارهم
 تائين الڳ الڳ آهن پر پيار ارهم ۾ ٻئي هڪ آهن.
 سردار گلاب سنگھ چيو ته ”سم“ ۽ ”دم“ اٺا سرف شبد يوگ ۾
 ڪامياب نٿو ٿي سگهي. ”سم“ جي معنيٰ آهي من کي
 روڪڻ ۽ ”دم“ جو مطلب آهي اندر ۾ ڌن ڌن ڪرڻ.
 ويڙهه جي رڪوالي ڪرڻ سان شرير طاقتور ٿيندو ۽ جهري ۽
 مستڪ ٿي ٿيڃ اچيندو. حضور جن فرمايو ته ارهم چر ۾ هر ڪنهن
 عمر ۾ فائديمند آهي پر جي ڇرانيءَ ۾ رکجي ته سوني ٿي
 سهاڳو. فرمايائون ته سڪوان ۽ ڪاليجن ۾ گرهست آهر ۾ جي
 پوري سکيا ٿئي ڏني وڃي.

ستسنگ کانوءَ هڪڙي ستسنگ عرض ڪيو ته حضور جن
 سندس پتا کي انت ويلي درشن ڏيئي هنجي سنڀال ڪئي.
 ۽ بشدداس پوريءَ پنهنجي پتا جي مرنءَ جو ذڪر ڪندي
 ٻڌايو ته انت سمي ڏانڊڻن کيس ۽ سندس پتا پنهني کي
 درشن ڏنو. حضور جن فرمايو ته ائين اڪثر ٿيندو آهي.

۲۹ مئي

شام جو سار اچن مان،

”ڪال ني جگت، عجب پر مايا،

مين ڪيا ڪيا ڪرون اسڪان.“

شبد جي تشريح ڪندي حضور جن فرمايو ته دنيا ۾ ٽن
 قسم جا ماڻهو آهن. پهريان هروڪ جي مورتي پوڄا ۽
 ٿيرٿ يا ٿورا کي هڪٿيءَ جو ساڌن سمجهن ٿا. ٻيا ٻڌيمان
 جي گرنتن پوئين جي پڙهڻ کي نجات جو باعث مڃي ويٺا
 آهن. ٽيان وچولا جي ڪڏهن هروڪن سان مليو وڃن ته ڪڏهن
 ودوان سان، ۽ ڇپ ۽ ٽپ ۽ ڪرم ڌرم مان هڪٿيءَ جي آس
 رکي ويٺا آهن. اهي ٽيئي ڊوڪي ۾ آهن. ڪرم ڌرم جو

باب ستون

حضور جن جي ڏيري ۾ رهائش

۲۱ مئي ۱۹۲۳ع

شام جو

”جهڳ ۾ گهور انڌرا پارِي“

سار بچن مان پڙهيو ويو جنهن تي ستڱورن تمام سندر وياڪيان ڏيندي فرمايو ته جيتوڻيڪ سج جو ڀرڪاش آهي تنهن هوندي به سنت چون ٿا ته هتي گهور انڌرو آهي چاڪا ته هن دنيا ۾ جيرو جي خوراڪ جيرو آهي. مثال طور پاڻيءَ ۾ ۹ لک قسم جا جيرو آهن جتي وڏي مڇي ننڍيءَ کي کائي ٿي ۽ وڏي مڇيءَ کي ان کان وڏي مڇي کايو وڃي. ويل مڇي سڀني کي کايو وڃي. اهڙي طرح خشڪيءَ ۾ بڪريون، گاديون، مينهنون نباتات کي کائين ٿيون ۽ نباتات ۾ به جان آهي. شينهن ۽ بگهڙ وري بڪرين ۽ رڍن کي کايو وڃن. ننڍن بکين جي خوراڪ ڪپڙا، ماکوڙا آهن. وري اهڙا بکي باز جو کاج آهن ۽ انسان سڀني کي کايو وڃي. هر هڪ اناج جي داڻي ۾ به آتما آهي. گرنٽ صاحب ۾ لکيل آهي، ”جيتي داني ان کي، جيا باجهه نه ڪوئي.“ شريءَ ۾ به لکيل آهي ته آتما موت کان پوءِ سڄ ۽ چنڊ جي گرهن ذريعي هن دنيا ۾ واپس اچي ٿي ۽ پاڇين ميون ۽ اناج ۾ داخل ٿئي ٿي. آتما جي موجودگيءَ ڪارڻ ئي ميون ۽ پاڇين ۾ رس ٿئي ٿي ۽ جڏهن مرد انهن کي کائي ٿو ته

صاحب جي شبدن جي وياکيا ڪئي وئي. دادو صاحب
 جو شبد ”جاني التوبامي اڪٽ اڪٽ، نامي“ ۽ پليو صاحب جو
 ”اٿا ڪسروا گگن مڻن لس مڻن چري چراغ“

۽ نلسي صاحب جو

”سرف بند سند ملاپ آپ اڌو چڙهه چاڪا.“

شبد کنيا ويا. سگورون فرمايو ته سماڌي ٽن قسمن جي آهي ۽
 ڪيان سماڌي، سن سماڌي ۽ سهج سماڌي. نلسي صاحب
 پنهنجي شبد ۾ ٽيسري ٿل کان وٺي سڀڪند لائين رستي جي
 سڀني منزلن جو ذڪر ڪيو آهي.

۱۶ مئي

اڃ صبح جو ۶ بجي موٽر ڪارن ۾ ٺڪتاسين ۽ سومرا
 اسٽيشن تان ٽاڏي ۽ ۾ چڙهي مدجهند ڌاري دهلي ۽ ٻهٽاسين.
 شام جو حضور جن دوبا گنج ۾ سنگت ڪي درشن ڏٺو.
 ۱۷ مئي شام جو سڪندرو پورو ٻهٽاسين جتي ۲ ڏينهن رهي
 ۲۰ مئي شام جو ڏهري ٻهٽاسين.

ٻرهم ٽائين (۳) مچائي چال جا پار ٻرهم کان شروع ٿي ٿئي
(۴) ٻهنگم چال (ٻڪي جي چال) جا ست لوڪ پهچي پرايت
ٿئي ٿي.

هڪ ماڻهو ۽ ستسنگ ۾ اٿي پچيو ته تقدير وڏي يا
نڌير. ستگورن جواب ڏنو ته اڳئين جنم ۾ جيڪي ڪرم
نڌير جي روپ ۾ ڪيا ويا سي هن جنم ۾ تقدير جو روپ
وٺن ٿا ۽ اهي ضرور پوڳڻا ٻون ٿا. ها جنهن وقت اهي نڌير
جي روپ ۾ هئا ته ڪرڻ واري جو اختيار هو ته سٺا ڪرم
ڪري. جهڙي طرح ڪسان با اختيار آهي ته پنهنجي ٻئي
۾ جو پوکي يا ڪٽڪ. پر جڏهن فصل تيار ٿي ويو ته پوءِ
جنهن جو پوکيا آهن سو جو کائيندو ۽ جنهن ڪٽڪ پوکي
آهي سو ڪٽڪ. اهڙي طرح نڌير مان تقدير بڻجي ٿي.
جي هينئر ڪرم سٺا ڪيا ته اڳتي هلي تقدير به سٺي ٿيندي
۱۲ مي

اڄ حضور جن ۴۰۰ ماڻهن کي نام دان بخشيو.
ڪنهن پريمي ۽ چيو ته جي هن رفتار سان ستگورن نام جي
ورڪا ڪئي ته پوءِ هن پومندل جون سڀ آڻائون سڃڪند
پهچي وينديون ۽ هيءَ دنيا ئي خالي ٿي ويندي. پر هي
گھٽ (Arithmetic) جو مسئلو آهي ته جيڪڏهن لامحدود
(Infinity) مان محدود ڪاٺبو ته به لامحدود وڃي پچندو.
راڻ صاحب جي لنگر جو انتظام نهايت عمدو آهي. سندس
برادريءَ جا ماڻهو به پريم پيار سان ساڌ سنگت جي شيوا ۾
لڳل آهن. راڻ صاحب جي گهر جا سڀ ماڻهو پريمي ۽
آدار دل آهن.

۱۵ مي

شام جو ستسنگ ۾ دادو ديال، پلٽو صاحب ۽ ناسي

۱۲. مي

اڄ حضور جن ۽ سندن خاص عملي جا ماڻهو اسن موٽڻ
 ۾ ويهي بساوه ۽ ان جي آس پاس جي آبادي ڏسڻ ويا .
 مهتا صاحب گهڻي فوٽا ڪڍيا . لنڊا وڏا ، ٻار ٻڌا سڀ
 ستگرون جي روشن لاءِ گھرون مان ڏوڙي نڪتا . هڪ ڊڪاندار
 کڻي چوهار حضور جن کي ٻاڻي ٿي چاهيو پر جيئن حضور جن
 اهڙي حالت ۾ عام طور ڪندا آهن ، اهو عار ڊڪاندار کي
 ٿي کڻي ٻائائون . اڏري ڏار کان ٿوڙو ماڳي رام جهڙن جو
 ڏٺو پر سڙي ۽ چوڊ کان آهي سو اهو عار کڻي آيو ۽ چيائون
 ”حضور ! اهو عار مون کي ڊڪاندار ڏاڍو آهي .“ ستگرون
 اشاري ۾ فرمايو ته ڊڪاندار عار جو قدر نه ڄاڻو . ستسگن
 کي انهيءَ وچ ڏانهن خاص ڌيان ڏيڻ کپي .

۱۳. مي

شام جو ”گولڊن ڊنڊار محل ۾ ٻيڙا هڻڻ“ شبد جي واپاڪا
 ڪندي حضور جن فرمايو ته انساني وجود ۾ ڪي ڇڪر
 آهن تن ۾ مٿيان هندن کي سهارو ڏيڻ ۽ آخر ۾ سڀني کي
 کي شڪتي سڀ لوڪ مان ملي ٿي . جيئن ڪبير صاحب
 لکيو آهي ته سروج ۽ چندرما منڊل طئه ڪيو ليئن گذرڻ
 نالڪ صاحب جن به فرمايو آهي :
 ”پدرب هو پتر ڪو آوي ، روشش وهان اڪتر ملاوي ،
 ڊڪن سو جو چڙهي سهر ، آوي پر ڊڪن ڪي ۽ سهر
 پورهان سام اولسي ڪملاسن ، ٿئي ٻار برهم ڪا آسن ،
 جن هيري رلي مال پروٿي ، نانڪ ڪهي اداسي سولي .“
 ستگرون چيو ته آلهڪ چڙهائيءَ جي رفتار چئن نمون جي
 ٿيندي آهي (۱) چيوٺي چال (ماڪوڙيءَ جي رفتار) ،
 ٻن ڊوارن کي خالي ڪري شو نمٽر لائون (۲) مڪڙي چال

وري جڏهن ڪورو نانڪ صاحب کيس درشن ڏئي نه هئس
 کان ويٺي ڪري ٻڌي نه توهان جو اصلي ڌام ڪهڙو آهي؟
 مون کي اتي ڪڏهن وٺي هلندا؟ مون کي اتي پهچڻ لاءِ
 لاءِ ڪهڙي ساڌا ڪرڻا ڪوي؟ جيڪڏهن انهن سوالن جو
 جواب ملي نه پوءِ هر سمجهي نه سچ پچ ڪورو صاحب جن
 آيا آهن؟ جي نه ملي نه سمجهي نه من جو ڏوڪو آهي. انسان
 ڇهين آهي انهيءَ ڪري صرف چيئن مهابرتن جو ڌيان ئي
 هن کي چڪي سگهندو.

۹ مي

اڄ دهليءَ ۾ ستنسنگ ٿيو. ستگورن قرياب ۱۰۰ زالن ۽
 وڏن کي نام دان بخشيو.

۱۰ مي

صبح جو پساوه لاءِ روانا ٿياسين. سومنڊا ويلوي
 اسٽيشن ٽائين ٽرين ۾ ۽ پوءِ ڪار ۾. راءِ صاحب شوق يانسنگه
 خود حضور جن جي ڪار هلائي رهيو هو. جڏهن پساوه
 پهتاسين ته راءِ صاحب جي شاندار حواليءَ پاهران هزارن جي
 تعداد ۾ سيگت بيٺي هئي. سڀني جي نهايت خاطر تواضع
 ڪئي ويئي. سڀان کان وٺي روز صبح جو ۸ بجي ۽ شام
 جو ۶ بجي ستنسنگ ٿيندو.

۱۱ مي

راءِ صاحب عرض ڪيو ته سندس محل جي وسيع حاٿي
 ۾ جيڪي نه جا وٺا پيٽا آهن تن جو به اڌار ٿئي. حضور جن
 فرمايو ته انهن وٽن جي هيٺان نام دان ڏنو ويندو پوءِ انهن
 جو اڌار چوڻ ٿيندو؟ ستگورن راءِ صاحب جي هائين، گهوڙن،
 ڍڳن ۽ اٺن جي وٽن سڀني تي پنهجي ڏيا درشتي وڌي.

باب ٻيون

سڪندر پور ۽ پساوي جو دؤرو

۲ مي

اڄ صبح جو ۵ بجي ڏيري مان روانا ٿياسين ۽ شام جو
سڪندر پور پهتاسين.

۵ مي

حضور جن فرمايو ته ڏيري جي نسبت مون کي هتي وڌيڪ
آرام آهي. شام جو حضور جن اڳ ۾ ڪريءَ تي اچي پراجمان
ٿيا. اسين سڀ هيٺ فراس تي ويٺاسين. سردار ستنام سنگهه
جي ننڍي ڌڪي راند ڪندي ڪڏهن ستگرون جي سليهر
تي پئي مٿو رکيو ته ڪڏهن سندن هنج ۾ وهڻ لاءِ مٿي پئي
چڙهيو. داڻاجن نهايت پريم سان هن ڏانهن پئي نهاريو ڇاڪاڻ
ته کيس ڏاڍو پائيندا آهن. حضرت محمد صاحب جي باري ۾
مشهور آهي ته هر پنهنجي ڏوهتن حسن ۽ حسين کي ڏاڍو
پائيندا هئا. پوءِ سرڪال گاريمت جو پريم پتر حضور جن
کي پڙهي ٻڌايو ويو جنهن ۾ هن لکيو هو ته قدم قدم تي
هر حضور جن جي سهائتا محسوس ڪري رهيو آهي ۽ اهڙي
قسم جون انيڪ رپورٽون هر روز دستنگين جي خطن ۾ اچن
ٿيون ته سدساري مشڪلاتن ۾ به ستگورو سندن مدد ۽ رڪيا
ڪري ٿو.

(۱) لنگر مان روئي نه کائجي.

(۲) نه ڪنهن جو ڪهڙو ٻائجي ۽ نه ڪنهن کي ٻهڃڻ
ڪهڙو ڏجي.

(۳) ٻهڃي ٻڃن جي ڪري ۾ ڪنهن کي اچڻ نه ڏجي.
حضور جن فرمايو نه ٻالينهن نه ليڪ آهن پر گهڻين
لاءِ نباحث ڏکيون آهن.

اڄ سردار پڳت سنگھ، گورو نينغ بهادر صاحب جن جا سلوڪ پڙهيا ۽ ٻڌايائين ته اهي الهي ۽ وقت ستگورن اڇاڙيا هئا. جڏهن سندن قتل جو جڪڙ ٿي چڪو هو ۽ هو خوشيءَ سان منهنجو سر قربان ڪرڻ لاءِ دهليءَ ويا هئا. کين موت جو ڪو به ڊپ يا چنبا ڪانه هئي. حضور جن فرمايو ته ستن کي ڪير کڻي ڪيترو به ڪشت ڏئي ته به هو سراپ نه ڏيندا آهن. انهيءَ نقطي جي ٿاڻيد بر سردار پڳت سنگھ ٻڌايو ته حضرت عليءَ کي لڙائي ڪندي سخت زخم پهتا هئا پر سندس دشمن کي به موٽار زخم رسيا ۽ آخر انهيءَ کي پڪڙي وٺي آيا. حضرت عليءَ کي سخت آڇ لڳي هئي. سو هنجي واسطي شربت جو هڪ گلاس کڻي آيا. حضرت عليءَ فرمايو ته اهو هن اسانجي دشمن کي ڏيو ڇاڪاڻ جو هنکي وڌيڪ ضرورت آهي. پر انهيءَ شخص انهيءَ خيال ڪري پيٽ کان انڪار ڪيو ته متان شربت ۾ زهر مليل هجي. انهن ئي حضرت عليءَ فرمايو ته جيڪڏهن منهنجو اهو دشمن فوت ٿي ويو ته پهرين هنکي جنت ۾ داخل ڪرائي پوءِ ئي مان داخل ٿيندس.

شيخ سعيءَ جو به ڪلام آهي:

”شيدم ڪ مردان راه خدا،

دل دشمنان هم نه ڪر دند لنگ؛

ترا ڪم ميسر شود اين مقام،

ڪ بادوستالت خلاف است و جنگ.“

هڪ ستسنگيءَ لکيو ته مونکي هڪ اڀياسيءَ ٻڌايو آهي

ته پڇن ۾ ڪاميابي حاصل ڪرڻ لاءِ ٽن ڳالهين جو ڌيان رکڻ

ضروري آهي:-

جنهن اهر اڇلايو سا پنگياڻي ٻڌي آهي ۽ مالا جهنگل ۾ سترن پيئي پڙڪي. انهيءَ ڪري انسان کي نڪ ڪرم ڪرڻ کون.

ڪرم ۾ ذڪر ڪندي حضور جن فرمايو ته پوئين پنجن ڇهن جنهن جي تعلقات ڪارڻ ڪيترائي ڇيرو منهنجي ارد گرد رهن ٿا.

۳۰ اپريل

اڄ کان اهو نير شروع ڪيو ويو آهي ته سنگت حضوري دروازي جي ٻاهران درشن ڪرڻ لاءِ ڪٿي نه ٿئي ۽ سڀ وڃي ستسنگ هال ۾ وهن جتي ڪلاڪ کن لاءِ حضور جن درشن ڏيندا ۽ ماڻهن جا عرض ٻڌندا. انهيءَ ڪري صبح جو جيڪا پڙ پاڙ ٿيندي هئي سا بند ٿي ويئي. شام جو ڪبير صاحب جي ساڪي سنگره مان شيوا جو الڳ ڪيو ويو. ستگرون فرمايو ته مهاڻائن جي پراڻو نظر ايندي آهي. پر دراصل هوندي ڳانهي: انهيءَ ڪري جوڻشي سندن جنم ڪندڙيءَ کي ڏسي سندن پراڻو جو صحيح اندازو نه لڳائي سگهندا. وڌيڪ فرمايائون ته جڏهن منهنجي ٿسنگ جي هڏي پڳي نه اها پنجن سالن جي تڪليف هئي پر پاپا جي مهاراج جن پنجن مهينن ۾ پوڳائي معاف ڪئي. جڏهن چوٽ لڳي ته ڊاڪٽرن کي منهنجي ڀڃڻ جي اميد نه ڪونه هئي ۽ جڏهن انهيءَ حالت جي باري ۾ پاپا جن کي تازي ستي سوچڻا موڪلي ويئي ته هنن پنهنجي انٽرڊسٽي سان ڏسي فرمايو ته ويندو ڪونه. اتي ڪيترين ستسنگين اهڙا ورنائت ٻڌايا ته ڪيئن ستگرون سنساري ڪمن ۾ نه سگهت ويلي سندن سهائتا ڪئي. ستگرون فرمايو ته هڪ ڀيري پاپا جن منهنجي ڳوٺ مهمان سنگهه والا آيا. پنهنجي ڪمري

[illegible]

اڄ اپريل جو ماهرار مستنگ هو جنهن ۾ گوروارجن ديو مهاراج جن جو شبد، ”پرکي هيٺ سب جنم اڪئي“ کنيو ويو. هن شبد ۾ گرمڻ جي فلاسافيءَ تي روشني وڌي وئي آهي. سردار گلابنگهه فرمايو ته اها انسان جي بي عقل آهي جو هو پنهنجي اعمالن ڏانهن ڌيان نٿو ڏئي ۽ سوچي ٿو ته ٻي جڳ مان اڪلا ڪن ٻيا.

پگوان گيتا ۾ لکيو آهي ته سو ڪلپ پلي گذري وڃن پر گرم جو قل ضرور پوڳڻو پوڳو. هڪ چوڪڙي جڳ، برابر آهي چئن جڳن جي ۽ ۹۹۸ چوڪڙي جڳ، برابر آهن هڪ ڪلپ جي. ستگرون فرمايو ته سنسڪارن جي ڪارڻ انسان جي ٻڏي پرشت ٿئي ٿي. جڏهن پيشم پتا مه، انم سمي ٿيون جي سيجا تي لپي ڪيان جون ڳالهون ڪري رهيو هو ته درويديءَ کي ڏٺو. پيشم پتا مه، جڏهن انهيءَ جو سبب پڇيس ته چيائين ته جڏهن درويڙن جي سڀا ۾ منهنجي ساڙهي آي لائون ٿو هان ڪچو ٿي ڪوٺي. انهيءَ مهل اوهانجو ڪيان ڪيڏانهن ويو هو؟

پيشم پتا مه ورائيو، ”پٿري! درويڙن جو ان ڪائي منهنجي ٻڏي پرشت ٿي چڪي هئي“ اهڙي طرح جڏهن ٻن گرمڻ جو چڪر اچيو ته پوءِ انسان وويڪ جي آواز کي ڏٺو ٻڏي ۽ هن جي وهڪ ۾ وهي ٿو وڃي. گرمڻ جو قل ته اولادن کي نه پوڳڻو پوڳو. وامانڪ ۾ لکيل آهي،

”سيتا رام ڪيا ڪان جو ڪو،

گرم پرڏان ڪهين سڀ لوڪو.“

سردار گلابنگهه ٻڌايو ته راجا پرچ جواشين کان پڇيو ته مون پنهنجي پورب جنم ۾ ڪهڙو شپ گرم ڪيو هو جنهن

هنڪي ڪلندو ڏسي ملي ڇو نه ڏس ٺهڻجي هڪ ڦيڻي سان
هي ڪهڙو نه ٻهڙو ٿيو آهي. مولڪي پڪ آهي ته هي بلڪل
اوپر اي اولدو.

ملي جي وڃڻ ڪالو ۽ مون ٺهڻجي ڪڪي کان ٻڌو ته
ڦيڻي مان ڪجهه آرام ۽ مڙهڻ لڳو ڇوڪري ڄاڻي ڏاڍو
”هائي ته مولڪي پڪو آرام ملي ويو.“

مون ٻڌو مائٽس، ”سو ڪهڻ؟“ ڇوڪري اتر ڏٺو
”وايه، سال لڳا ته مون توڻي به هزار روپيا امانت رکيا هئا.
مان لڙائيءَ ۾ مارجي ويس. اها امانت وصول ڪرڻ لاءِ مان
ٺهڻجو پٽ اي آيس. مون جيڪي ٺوڪي ٺهڻو سو ورتو،
صرف اڍائي روپيا رهڻ هئا جي ٺوڪي ٺهڻن کي ڏٺا.
ٺهڻجي زال اها ساڳي ٺوڪري آهي جيڪا مولڪي ڏٺو ٺهڻجي.
دشمن جي روح ۾ ٽولي ويئي هئي. ۽ ائين ٺهڻجو صرف
آڌاڻن، انهيءَ جو بدلو وٺڻ لاءِ مان هنڪي ساري عمر جو
ڏهاڙو ڏيئي ٺوڪي ڇڏي.“

”دوستو! عالي توڻين سوچو ته سري ويو سڀاهي
شوسنگه ۽ رولي ٻئي ٺوڪري. ڀلا مان ايسوس ڪريان
ته ڪٿي ٺهڻجي سڀاهيءَ جو يا ٺهڻجيءَ جو؟ توڻين آرام سان
ٻوڙن ورتا ٿيو.“

سو هي ڪٽنب ٽپو ۽ مٿ مائٽ سڀ ڪرڻ جي انوار
کين ۽ جيئن جيئن سندن ٺيڻو ٺيڻو ٻوڙو ٿيندو ٺوڪري
ٺيڻن ٺيڻن جو ڪوچ ڪندا ٿا وڃن ۽ سڀيڻ ختم ٿيندا
ٿا وڃن.

حضور عي ڦيڻو ڪيو آهي ته هر ٻڌو ٿي مڙج وڪندا.
اتر سندن حصي جي بحال ڪان ٺيڻي ۽ غروي آهي بلڪه
سڀئي ٺيڻي ڪم ٿيندو هو. اڄ ٻڌو آهي ۽ حضور جن
ٺيڻي ۽ ٺيڻي آهي.

لاءِ مجبور ڪيو ۽ ڇيائين ته انهيءَ بهاني ترهائي ڪري رات آرام
 نه ملندو ۽ سهارا وڌو جو سڀ به ڪري سگهندا. سو اسين
 رهي پياسين. رات جو هن اسان سيني لاءِ چڱو چوڪو کاڌو
 تيار ڪرايو ۽ پوڄي ڏنائون. اڃا کائڻ شروع ڪيوسين من
 نه پر واري ڪمري مان ڪنهن زال جو درد ڀرو روڻ ٻڌڻ
 ۾ آيو. اسان پنهنجي ميزبان کان پڇو ته گهر ۾ هي ڪير آ
 روئي؟ هن وراڻيو، ”توهين انهيءَ ڳالهه کي ڇڏي ڏيو،
 هي نڪر ئي مزي سان کاڌو کائو.“ تنهن ئي اسان چيس ته
 بهرين اسان کي ان روڻ جو سبب ٻڌاءِ. اسين کاڌو پوءِ
 ورتائينداسين. مجبورن هڪي ٻڌائڻ پيو ۽ هن هيٺينءَ ريت
 سمورو داستان ٻڌايو:-

”اهو روڻ جو آواز منهنجي وڏا نهن جو آهي. ڪچ
 ڏينهن ٿيا منهنجو پٽ گذاري ويو. سو کيس ياد ڪري پيئي
 روئي.“ اسان چيو، ”عجب جي ڳالهه آهي جو تنهنجو پٽ
 گذاري ويو آهي تنهن هوندي به ترهان هڙا اوچا طعام ٺاهيا
 آهن!“ تنهن ئي ٻئي وراڻيو ته ترهائي پيرائي ڳالهه
 ڪري ٿو ٻڌايان.

”ويه سال ٿيا مان راولپنڊيءَ مان ليڪو ڇڏي هت
 آيس ۽ اچي شادي ڪيم. ٻن سالن کانپوءِ مون کي پٽ ڄائو.
 مون هڪي ٺاهيو، پڙهايو ۽ پوءِ سندس شادي ڪرائي.
 شاديءَ کانپوءِ هر بيمار ٿي پيو. گهڻن ئي هوشيار حڪيمن ۽
 ڊاڪٽرن جو علاج ڪرايو مانس پر ڏينهن ڏينهن ڀوڻو ٻوندو
 ويو. آخر سڀني طرفان ماڻوس ٿي هڪڙي ملي کي ڦيڻي
 ڪرڻ لاءِ گهرايو. هن اچي پنهنجو ٽوڙ ڦيڻو ڪيو ۽ مونوت
 انهيءَ وقت کيسي ۾ صرف اڍائي روپيه هئا جي ڪري
 ڏانمانس ۽ چيرمانس نه ٿو ڪي اڃا به خوش ڪندس. جنهن
 مهل مون اڍائي روپيه ملي ٿي ڏنا ته چوڪري کلي ڏنو.

نت، ڇا جو پيءُ. ٽاليد ۾ سگورون شهر سنگهه جي وارا ٿا هجن
 صبح ٻڌائي ته هڪڙو مهاڻي فوج ۾ ڪم ڪندو هو. ڪابل
 ۾ جڏهن ٻڌائين ته ساد ڪيو ٿڌهن الهيءَ کي بند ڪرڻ لاءِ
 انهيءَ فوجي دستي کي ڪم ڪرڻ لاءِ ڇڏين ۽ هي ڪم ڪندو
 هو. اتي ٻنهي پاسي گولون پئي ڏيون. الهيءَ مهاڻيءَ جي
 گيرجي اچڻ تي منهن زور هڻي جو روڪڻ جي اوجھ ۾
 مهاڻيءَ کي بي اختيار دشمن جي گهرجي ۾ ڪٽي وئي. ٻڌائين
 ته ۷۰۰ گولون گيرجيءَ کي هليون ۽ ۵۰۰ مهاڻيءَ کي ۽ نتيجو
 ڪم ڪندو جو پئي مري ويا.

ٽي وقت ٻوڙ ۾ دستور هو ته فوجين جي راشن جو ليڪو
مختي تي ڇڏندو هو. هن ساهيءَ کي ڪونه ڳهر ٻار ڪونه
ڇوڙ آڻي ۽ ڪري هن پنهنجي لڏي آهي ۽ پئي وٺ
آندو ٿو وڃي هتي. جڏهن هنجو مروت ٿيو ته اختياري
نيزه هتي مائنس کي اطلاع ڏار ۽ هو اچي سندس ڀڳهار ۽
سڀ ٿي ويا ۽ سڀرو حساب ڪتاب ڇڪتو ڪري ويا.
نيزه ۽ هزار روپيا لڏجيڪي ساهيءَ جا واڻي وٺ
نيزه ٻوڙ هئا، ان ٻاهر سندس مٿن مائنس کي ڪانه ڄاڻ
ڪندو هئي. سو پئي ڪڍون ٿا ٻي سان اهي ٻيا پنهنجي
مختي ۾ جمع ڪري ڇڏيا.

پڄتڻي جي معياد ختم ٿيڻ کانپوءِ وائيو واپس پنهنجي
گهر آيو. اچي ڪو دڪان کوليائين. اٽڪل ويهين سالن کان
پنهنجي گهر جو دوست هجڻ بعد به هن کي هيءَ وارثا
پڄتڻي مليئي رهي هئي. منهنجا ڪم دوست به مونس
نه هئا. پڄتڻي مان موٽندي اسين سواراهور و آياسين جتي
منهنجي صاحب اتريءَ ساڳيو بئڙي سان لي. جڏهن هو
موٽندي وڃڻ لاءِ واپار جي ڪري هن سان منهنجي
چڱي دوستي ٿي وئي هئي. انڪري هن رات نڪتا

هيٺيون شيند رس ٿيندو پر مٿي نه چڪيندو. جهڙي طرح
 گانءَ کي پلي کولي ڇڏجي پر جي سندس وچڙو ٻڌو پيو
 هوندو نه هوءَ ڪيڏانهن نه ويندي ڇاڪاڻ ته وچڙي ۾
 هنجو موهه آهي. اهڙي طرح جيستائين من ڏانهن سازو سامان
 ۽ رشتيدارن جي موه ۾ ڦاٿو پيو آهي تيستائين شيند ان کي
 مٿي ڪيئن ڪٽندو؟

انهيءَ ليڊيءَ عرض ڪيو ته جڏهن صبح جو مان ٿيند
 مان اٿندي آهيان ته من اڏاس هوندو آهي. مون نه پنهنجي
 خيال مطابق چيو مانس ته اهو شايد شريرڪ ڪمزوريءَ ڪري
 هوندو. پر حضور جن بلڪل معقول ڪارڻ ٻڌايو ته سنساري
 ماڻهن کي جڏهن صبح جو ڇاڄو اٿندي آهي ته پنهنجي
 پنهنجي رغبت ۽ صحبت انوسار هندن جو من ڪنهن نه ڪنهن
 پدارت يا پراڻيءَ جي ڌيان ۾ مڱن ٿي ويندو آهي پر ڇاڪاڻ
 ته هنجو من اهڙيءَ طرح سنساري ٻڌڻن ۾ اٽڪل ڪونهي
 انهيءَ ڪري توکي اڏاسي مڪشوس ٿئي ٿي. جيئن جيئن
 اڀياس ذريعي شيند ۽ گوروءَ سان پريت وڌندي ويندي
 تيئن تيئن اڏاسي گهٽبي ويندي.

شام جو گورو رامداس صاحب جن جي ٻاٽي،

”نام ملي من لڙ پئي“

ان نامي ڌرڳهه چيو اس.

ڪٿي ويٺي. ڏسو گورو صاحبن جي دل ۾ نام جي لاءِ
 ڪيڏي نه زبردست اڪير آهي! اسين نه هن سنسار جي
 موهه، مهتا ۾ پاڪل ڦاٿا پيا آهيون. اڄ امرتسر جي هڪ
 ستسنگيءَ شڪايت ڪئي ته منهنجو پٽ منهنجي آڱيا ۾ نٿو
 هلي. حضور جن جواب ڏنس، ”پاڻي! ٽون ان جي پراوهه نه
 ڪر. هي دنيا جا رشتا نانا ڏوڪو آهن ۽ صرف لهڻي ٿي ٻڏي
 جي ڪارڻ آهن. سو جڏهن لهڻو ٿيڻو ختم ٿيو ته پوءِ ڇا جو

جڏهن آلمانن لاءِ ملڪ سان ئي سهولت جي پرڪاش منجهل ۾
هليون ويون. حضور جن فرمايو ته اهو هنن جي سادگيءَ ۽
پورن جو ڦل آهي. . . . .
۲۷ اپريل

اڄ هڪ انگريز ليڊيءَ کي هدايت ڪندي ننگڙون
فرمايو ته سمن ڪرڻ وقت ڏيان جي ضرورت نه آهي. پر
جتي سمن ڪندي من ٻاهر وڃي نه ٻڌو ته سمن ڪندڙ جي
سروپ جو ڏيان نه ڪرڻ جڳائي ليڪن ڪيون نه تصور يا
فرقي يا موريءَ جو ڏيان نه ڪرڻ کي ڇاڪاڻ ته هي ڄاڻ
ڄاڻدار ڪي ڪيئن چڪي سگهندي؟ جيڪو مهال ڪنڊن
پر همنڊن جي رسائي ڪري چڪو آهي صرف انهي سروپ
جو ڏيان مناسب آهي. مگر انهيءَ مهال جي موريءَ يا فرقي
جي ڏيان مان ڪو فائدو ڪونهي. گذريل مهال مان جهڙوڪ
سري رام چندر جي، ڪرشن ڀڳوان، ڪبير صاحب، ڪورو
ٽالڪ، يا عسلي مسيح جي تصورن جو ڏيان ڪارگر آهي.
انهن مهاڀرشن جڏهن تصورن مختلف ملڪن ۾ چٽو ڪارڻ
ٻڌندي ڪا به اڻسار ٻيڙيون آهن. پر جيڪڏهن اهي چٽو
اصلي ۾ هجن تڏهن به ٻيڙيون آهن ۽ جڙ جيڙ ڪڏهن به چيئن
کي ڪشش ڪري نه سگهندي.

ڏانا جن وڌيڪ فرمايو ته مان ٻڌجن ٿا من هي سمن ۽ شبد
جو ٻڌڻ بهي جي سکيا ساڳئي وقت انهيءَ لاءِ ڏهندو آهيان
ته جيڪڏهن مانا سسنگي چولو ڇڏي نه هو اهو دل
ڪمڊل ۾ شبد ٻڌي سگهي ۽ هن جو ٻيو جنم نه لڳي. دراصل
ٻيڙين سمن جو ساڌن پڪو ڪري سر ٻيڙي مان ڏيان ڪندي
سمن جي اڏيان ڪندڙ ڪري پوءِ ئي شبد ٻڌڻ کي ڇاڪاڻ
تہ انهيءَ شبد آتما کي چڪي مٿي پهچائيندو. انهيءَ کان

اندرائون، پنج گرم اندريون ۽ چار انٽهڪرڻ يعني من،
 ٻڌي چٽ ۽ اهنڪار. اهي چوڏهن ئي انسان جا دشمن آهن.
 اهي انسان کان ڪڪرم ڪرائي وري ڌرم راءِ جي دڙاڻو ۾
 سندس ئي برخلاف شاهدي ڏين ٿا. انهيءَ نقطي جو ذڪر
 گرنت صاحب ۽ مولانا روم جي مشنريءَ ۾ ٿيل آهي. هن
 دنيا ۾ جتي جيو جو ڪاڄ جيو آهي اتي انڌر نه ٿي ٻيو ڇا
 هوندو! اناج، اڻڻ، جانورن مطلب نه سڀ ۾ آلهه آهي.
 اڄ ڪلهه حضور جن جي طبيعت ليک ٿي رهي. ڪمزوري
 محسوس ڪن ٿا ۽ فرمايائون ته توهين ٻاهران ڏسي ڇو ٿا
 هوندا ته مان اندرست آهيان پر منهنجي اندر هاڻي طاقت نه
 رهي آهي. اهو ٻڌي اسين سڀ ڏاڍو ڏکي ۽ ويڪل
 ٿياسين.

۲۲ اپريل

ستسنگ ۾ مستگورن فرمايو ته حضرت بايزيد بسطامي
 جڏهن ڀڄڻ ۾ وهندو هو ته وجد ۾ اچي چوندو هو، ”مان
 خدا آهيان.“ اهو ٻڌي مولوي ۽ ٻيا شريعت جا پابند ناراض
 ٿيندا هئا ۽ جڏهن هينجو ڌيان انهيءَ ڳالهه ڏانهن ڇڪايائون
 ته بايزيد بسطامي چين ته اچي جڏهن اهڙو گفتو منهنجي
 زبان مان ٻڌو ته جيڪا سزا ڪيو سا مون کي ڏجو. وري
 جڏهن وجد ۾ اچي چيائين ته مان خدا آهيان ته انهن مريدن
 ڇاڪن ۽ چرين سان مٿس وار ڪيو، ڪنهن ڪرڻ تي،
 ڪنهن هٿ تي نه ڪنهن شرير جي ٻئي حصي تي. سڄ
 ڇڙهتي جڏهن حضرت ڀڄڻ مان الڳ ٿي ڇا ڏسي ته جنهن
 مريد سندس شرير جي جنهن حصي تي وار ڪيو هو انهيءَ
 مريد جو اهو حصو زخميل هو.

۲۶ اپريل

اڄ حضور جن ۱۲۹ زالن کي نام ڏنو جن مان اٽڪل ۲۹

مان لڪرندڙ پرنڪاش سڄي پھڻال کي روشن ڪري رھيو
هو. آخر لظا و ڏسي منهنجي من مان سڀ سوھ لڪري
ويو.

حضور جن فرمايو ته عالي مستنگ شروع ٿيڻ وارو آھي
ٻڌي ٻڌو واپس وڃ. ايتري ۾ منهنجي اک کلي پئي. ”
بلواس سنگھ، ٻڌايو ته هن دٻو سماجيءَ اچي ۾ حضور جن جو
دوشن ڪوٽ ڪيو هو پر جيڪي هن نشان پٽا پئي ڏنا سي
حضور جن سان لهڪي ٿي آيا.

۱۵ اپريل

اڃ شام جو مستنگ ڪندي سڪورن فرمايو ته پاڻي ۾
مطلب آھي مالڪ جي رضا ۾ راضي رھڻا. ڊڪ مڪ،
غريبي اميري شڪو ڪري پوکڻ کپي ڇاڪاڻ ته سڪورو
سوريءَ مان ڪندو ڪري پوکائي ٿو. ٻڌو بابا جي مهاراجن
جي وٽس جي هڪ ڳالھ، ٻڌايائون ته هڪ شيواڌارٽيءَ کي
ڏات ۾ اچي شخص سور ٻڌو. مستنگن بابا جن کي ڏٺا ته
لاه ڪهڻي عرض ڪيا پر بابا جن هڪ نه ٻڌي. آخر
جڏهن هڪ ٻڌي مستنگيءَ اچي آکره ڪيو ته بابا جن
فرمايو ته انهيءَ مائيءَ اڄئين جمر ۾ لالچ وس ٿي. هڪ مالڪ
جو سولر ڏاڍو لاهي کيس ماري ڇڏيو هو. انهيءَ جو ٻڌو
والو لاه اهو ڇو ڪيو ڪيڙو ٿي سندس ڏات ۾ ويهي حساب
پيو چٽڪائي. انهيءَ کان وڌيڪ ٻي ڪروو ڪهڙي ڏنا ڪري،
حساب سان نه هن کي هن مائيءَ جي جان ولڙي هئي.

۲۳ اپريل

اڃ صبح جو حضور جن هڪ ٻڌي ٻڌي ڪي ٿا
ڏٺو. ٻڌو ٿال ڏٺي ۽ شام جو ”ڇنگ ۾ ڪهڙو ڏاڍا ٿاري“
شيد جو مستنگ ڪيائون. سڪورن فرمايو ته پنج گهٽيان

اٺي موجود آهي سڄي رات چڪر هڻائين پر هڪ به ڪوئي
اڪيلي نظر نه آيس. اهڙي طرح پورو ڪورو پنهنجي هر هڪ
شيءَ سان سدائين سنگ رهي ٿو. مڪتي حاصل ڪرڻ لاءِ
صرف نام ۽ ڪورو انهن ٻن جي ضرورت آهي. ڪير صاحب
جن به فرمايو آهي.

”ڪير سيرا ڪو ڏوٽو پلي اڪ سب اڪ رام،

رام چور ڏانا مڪتي ڪا سب جهڙي نام.“

۱۳ اپريل

اڃا حضوري باطنيءَ مان، ”سرف سنگ ست ڪورو ڏوٽو من ڪر“
شيد ڪندو ويو. حضور جن فرمايو ته سب درشتيءَ ذريعي
مٿي تي هٿ رکي يا وچن دٻاڙان چيو ٿي. ديا ڪري سڳهن
ٿا. پوءِ سردار بلونت سنگهه راولپنڊيءَ واري هيءَ وارا
ستسنگ ۾ ٻڌائي. هڪ شخص ۽ هڪجي استري ۽ پنهنجي
پٽ کان جو ديو سماجي هو لڪچريءَ حضور جن کان نام
ورتو. ڪڇ وقت ٻڌائڻ هو پڻي گذاري ويا. ڪين هڪ پورو
هو جو به ڪانئن پوءِ گذاري ويو. قدولي چوڪري جي پيءُ
ديو سماجيءَ کي ڏاڍو ڏک ٿيو. هڪ ڏينهن هو مون (سردار
بلونت سنگهه) وقت آيو ۽ چيائين ته رات مون هڪڙو عجيب
خواب ڏٺو. سڀني ۾ چائو ڏسان ته هڪ گهاٽي جهنگل ۾ پٽ
جي وچوڙي ۾ وياڪل ٿي وڻن ٽپن کان پيو پڇان ته توهان
منهنجو پٽ ڏٺو. ڦرندي ڦرندي هڪڙو ميدان نظر آيو جتي
هڪ وڏو پتيدال ٺهي رهيو هو. اٺي ڪڇ ماڻهو موجود هئا.
جن چيو ته ٿورو ڀر ۾ حضور مهاراج جن ستسنگ واسطي
اچڻ آهن. واقع ٿي ٿوري دير ۾ حضور جن آيا ۽ منهنجو ٻالو
وٺي فرمايائون ”..... سنگهه، مون ڏانهن نهار.“ جڏهن
اڪيون مٿي ڪير نه چائو ڏسان ته ڏانا جن جي هٿن مان
ٻجليءَ جهڙي ليز روشني نڪري رهي آهي ۽ سندن ٿيڙن

شروع ٿي مقام حق ٿاڻين ۽ مڪمل ٿيڻو. اهڙا فقير گوشت شراب وغيره کان پر هيز ڪندا آهن پر ٿيندا ڪمياپ آهن.

۱۲ اپريل

اڄ منجهند جو حضور جن ڪٿڪ جي فصل جي ڪٽائي ڪرائڻ واسطي ويا. مان به ٿال ڪٽي قريب ۵ اچي حاضر ٿيس. هڪ ستسنگي ۽ شڪايت ڪئي ته من ايڪاگر نٿو ٿئي حالانڪ مان ڪوشش ڪهڻي ڪيان ٿو. حضور جن فرمايو ته من ايڪاگر ٿئي به ڪيئن؟ ٻي شادي جو ڪري وينو آهين! وڌيڪ فرمايائون ته ڪنهن جي معرفت ئي روڪڻ واهڻ شروع ٿي ۽ حڪم جي خلاف آهي. ڪورو امر داس صاحب جن جي ”سند“ ۾ به اهڙي هدايت ڪيل آهي ۽ ڪبير صاحب به فرمايو آهي:

”سند مري ڪيا روئڻي جو اٻي گهر جاءِ.

روين ساڪس ٻوڙي جو هائون هات ٻڪاءِ.“

رات جو اٽڪل ۱۱ اچي سردار پگت سنگهه ۽ مسٽر اهلواله

جلندڙ مان حضور جن جي درشن لاءِ آيا. ستگرون ۱۲ اچي ٿاڻين هنن ڪي وقت ڏٺو ۽ پنهجي سڄي ڏينهن جي اڪاوٽ جو ڪو به خيال نه ڪيائون. لطف نه اهو آهي ته امرت ويلي امت نير ڀڄڻ کي به ٿاڻير ڏيندا رهن ٿا.

۱۳ اپريل

اڄ شام جو ويساڪي ۽ جو ستسنگ ۳۶ اچي شروع ٿيو. اردو راڳ مان ”ڪار ڪروڻ پر هو پر نندا“ ڪيو ويو. هنن بعد ۾ چڪياسوءَ کي پهرين ڪار، ڪروڻ، لالچ، موهه ۽ نندا ڏيڻ جي هدايت ڪئي ويئي آهي انهيءَ لاءِ به هو اندرئين وچائي سفر لاءِ لائق بڻجي. ”پرم ڪا سڳل ٿوڙ“ جو ارڻ ٿي من ۽ معرفت کي شو نيت ۾ ايڪاگر ڪرڻ چاڪاڻ نه آهن.

دل ۽ مڙ جي ضرورت پوي ٿي مگر سرڪيم. شارب صرف
خيال ڪرڻ سان ٻئي هنڌ پهچي وڃي ٿو. پر هر ڪارڻ
شريبڙ آهي انهيءَ کان مٿي آيا پهنجي خالص روپ ۾
پوکيت ٿي ٿي ۽ اتي سندس روشني ٻارهن سجن جيتري
آهي.

۸ اپريل

اڃ حضور جن هڪ مستڪي ۽ کي دل ۽ دماغ جي طالع
له هي نسخو لکايو:

ننڍن ٿوڻن جي ڪٽ ۲ ٽولا، لباس (پيسي ٽوپڻ) ۴
ٽولا، سرد چيني اڌ ٽولا، ۴ مٺو، ڪڍري، چانهين، ڪڍو
۽ ولڪي جو ٻج ڪل ۸ ٽولا، ٻانڊاڻ جا ڪرا ۸ ٽولا.

مٿن شين کي ٻار ۽ ڪٽي ۽ سرد چينيءَ کي ڪهڙي مان
چاڻي سيني شين جي ٿور جيتري مصري ملائي رکڻ. وڻ
هڪ ٽولو روز اڌ آڻي مڪا سان گڏي ولجي.

اڃ شارب جو لبرٽر پيتامين جي ”هڪجي ڪٽا ڪهالان
ڪروميس ساليان.“ شبد جو مستڪ ٿيو. حضور جن فرمايو
”جهڙي طرح سائي شينڪ ٻانڊاڻ سان سڀ طرف ساواڻ نظر
اچي ٿي انهيءَ طرح ڪروڙ وانداس جي ميارچ جن کي ٽهري
خون جي ڪارڻ سڀ جڳهه ٿور ٿي ٿور نظر اچي ٿو.“

۱۰ اپريل

اڃ شارب جو لبرٽر ”ڪرنيون ڏهنار مثل مين يارا هڪ.“
ڪجهه دامن جو شبد ڪيو ويو. حضور جن فرمايو ته ”شور
پس کس جا ٿيندا آهن هڪڙا درجاب مسئليءَ جا ۽ اها
درجاب عوي. هڪجي ٽوڙا ٻار ۽ حسب ڏر جي ذريعي
اکڻن کان عوي ڇهن چڪون جي ساڌا ڪندا آهن اهي
مسلي ٿور آهن ۽ عوي ٿورن جو انڀاس اکين جي مٿان

پروا ڪونه ٿيا. سڀ اڌورا ڇڏي، مري ويا. چوڻي آهي: ”ڏنڊا ڪٽي نه ڇڏيا سڀ ڏنڊي ڇڏي.“
 انهيءَ کان پوءِ نري گرو امر داس مهاراج جن جي ”سند“ (وصيف) پڙهي ويئي جنهن ۾ صاحب فرمايو آهي ته منهن جي وچ کان پوءِ سناري نيم مطابق ڪڙنگ ڀلي ڪڇو پر منهنجو ابدائش ”نرواڻ ڪيڙن“ جو آهي انهيءَ ئي ضرور عمل ڪڇو. اهڙي طرح ڪڙنگ صاحب ۾ آهي ”نرواڻ ڪيڙن ڳاڙو ڪرڻا ڪي“ ”نمڪ سمور ڇڏي ڇوڙي“ ”ڪيڙن جو اصل مطلب آهي انحد شبد کي ٻڌڻ ۽ اهو ئي ممڪن ۽ جو ڏاڏا آهي. ٻاهرين سارن جي ٻڌڻ سان من مس ٿي ٿو، نه آتما. منهنجي خيال ۾ نرواڻ ڪيڙن جو اوت آهي ٻارو ۾ جو اوتل ٻڌڻ جي هڪ ٻيل ٻڌڻ سان ممڪن حاصل ٿي ٿي.

ا. ح. شام جو ڏيهاران هي هاءِ سيڪرل ۾ سٽنگ ٿيو ۽ واپس مڊل آئي شالٽمپ هرو ۽ سٽگرون گولٽ صاحب مان ”آڊ“ (راجن پريم نوليڪا) شبد کڻي سٽنگ مس کي ڪولي سمجهايو. ”آڊ نولڪا“ جي معنيٰ آهي نولڪا يا نولڪي ٺاڻ جي آڊ، ۽ اهو آهي اڃال پرڪ جو مس لوڪ جو مالڪ آهي. نولڪا جو ذڪر ڪيٽا ۾ ڪرشن پگوان نه ڪيو آهي ۽ فرمايو آهي ”ڪالوهم“ اوتل ”مان ڪال آهيان.“ سٽنگ سٽ پوڻ جا اوتار آهن. انسان کي ڇڪائي ٿو ڪرم ڌرم يعني پريم ورت، دان ٻي، چپ ٻي وغيره ۾ ممڪن نه ٿو ٿي ڇاڪاڻ ته اهي جريب ٻي ڪرم آهن جن جو عيوض وٺڻ لاءِ سٽنگ شاهوڪار، ڪٽي ڪٽي يا راجا مهاراجا ٿي هن دنيا ۾ اچڻ پونڊو. گرو صاحب انهن کي ”ڪرڻا ٻي“ ڪوٺيو آهي ۽ ڇاڪاڻ ته ڪلچر ۾ نام کان سواءِ ممڪن ڪانهي.

آهي ۽ مهاڻا رسائيءَ وارو هجي. امرت جو مطلب اهو نه آهي ته انسان جو شريز امر رهي بلڪ اهو ته جنم مرڻ جي چڪر کان اچي ۽ سدائين لاءِ امر ئي وڃي.

۱ اپريل ۱۹۳۳ع

اڃ بايو ڪلابنگهه جن ستسنگ ڪيو ۽ سمجهايو ته اڪيون ئي سڀ کان وڌيڪ دنيا سان تعلق پيدا ڪرڻ لاءِ جوابدار آهن ڇاڪاڻ ته انهن دواران من ۾ سنساري چتر پرجندا رهن ٿا. اهڙي طرح ڪن دواران ۽ سنسار سان تعلق وڌي ٿو. زبان آهي دل جي حوض کي خالي ڪرڻ جي هڪ نالي. سو اڀياسيءَ کي جڳائي ته انهن ٽنهي کي ضرورت کان وڌيڪ استعمال نه آئي.

اڃ ڪلهه حضور جن ڪمزوري ۽ ٽڪاوت محسوس ڪري ويا آهن ۽ سڪي ڪنگهه جي به ٽڪليف رهين ٿي. ائين معلوم ٿو ٿئي ته گهڻي ڪم ڪارڻ اهو سڀ ٿيو آهي.

۶ اپريل

اڃ ۸۶ بجي ٿي هاروان (ڏهري جي ڀرسان هڪ ڳوٺ) ۾ ستسنگ ٿيو. وياڪيا ڪندي ستگورن فرمايو ته سڄي دنيا پڙائو ڪم پيئي ڪري ڇاڪاڻ ته سنسار جا ڪم ڪاريون يا وشيه ڀوڳ شريز جو ڪم آهن نه ڪا آتما جو ۽ آتما کي اڀياس دواران ست لوڪ پهچائڻ تي انسان جو اصلي ڪم آهي ۽ اهو ڪم ڪو وراڻو گرمڪ ڪري ٿو. انسان کي جڳائي ته جيتري قدر ٿي سگهي پنهجو وقت ڀڄڻ سمورن گهاري ڇاڪاڻ ته هڪ هڪ سراس ڪروڙن کان به وڌيڪ ملهائڻو آهي. سڪندر مرڻدي وقت سڄي سلطنت ڏيڻ لاءِ تيار ٿيو پر انهيءَ جي بدلي حڪيم سندس زندگيءَ جو هڪ پساهه به وڌائي نه سگهيا. سنساري ڪم نه اڃ ٿاين ڪنهن جا.

رام، کرشن، محمد صاحب ملک سب ولي، پيشهبر،
اولار ۽ رشي مڻي انساني چرلو ڌاري جيون کي ايندڻ
ڪندا رهيا. پر اڄ اهي ماضيءَ جا مهاڻا اسان هي سڃاڻتا
نٿا ڪري سگهون. اهاڻي هڪ ڀاري غلطي آهي جو سنڌ
جا چيو گذريل مهاڻائن کي ٽيڪ وٺڻ ٿا پر زندهه گروءَ جي
ڪوچ نٿا ڪن.

۲۹ مارچ

اڄ صبح جو جڏهن حضور جن ٿام ڏيڳ لاءِ ٻيندال ۾ ويا
تہ اتي ايتري قدر نہ پيڙ پڙ ۽ شور غل هو جو ستڙون ڇڏي
کي حڪم ڏنو تہ هيٺ ٿام نہ ملندو ۽ واپس وڃو. اسٽڙ
ستنگ ٿي ڏٺو ويٺو. هي ٻيڙيون ٿي موندو آهي جو
ماڻهن جي بدانتظامي ڪارڻ دٻاجن ٿام دٻا نہ ڏنو.

۳۱ مارچ

گورو گرنٿ صاحب مان ”پات پڙهيو اور ويد واپار او.“
شبد ڪيو وارو. انهيءَ شبد ۾ گورو اڄن ديسو مهاراج جن
لکيو آهي تہ گرنٿ پڙهين جي پڙهڻ، ٻن دان ڪرڻ سان،
ٽيڙ ٽڪيا پيڙ سان، مڙن وڪڻ سان، يوڳ آسڻ يا هٿ
گرم ڪرڻ سان مڪتي حاصل نہ ٿيندي. جيتوڻيڪ اهي
سڀ شبدن ۾ داخل آهن پر گرم جو ڦل آخر گرم ٿي
آهي. مڪتي صرف ڪامل مهاڻا جي ستنگ ۽ شبد جي
گمانيءَ دواران ممڪن آهي. اهو شبد ٿي سچو امر آهي
جو من بچي پردي پريان گهٽ آهي. جڏهن من کي شونيترو
۾ اٻڪاڻو ڪيو تڏهن ٿي اهو ملندو. ٻيو امر آهي تڏهن اهو
آهي جڏهن ڪو مهاڻا پنهنجي آتما کي مٿين روحاني منزلن
جو سڀ ڪرائي شراب ۾ واپس اچي پنهنجي درشتي پاڻيءَ
ٿي وجهي. اهڙي پاڻيءَ ۾ روحاني اثر ٿي ٿو پر شرط اهو

باب پنجنون

حضور جن جو سڪندري پور مان ڏيري ۾
واپس اچڻ

۲۶ مارچ ۱۹۲۳ع

اڃ صبح جو ۵ بجي روانا ٿياسين. رستي ۾ جيتوڻيڪ
حضور جن کي ٿورو ٿورو بخار هو تڏهن به مختصر،
گوت ڪهڙو، لذتانا، ۽ ٽڪراڙي جي سنگتن کي درشن
ڏيندا سردار پڪٽ سنگھ جي ڪوليءَ تي چاندو ۾ اچي
آرام ڪيائون. ٽي بجي ڌاري ڏيري پهتاسين. شام جو ۴ بجي
ستسنگ ٿيو جنهن ۾ ۴۰-۴۵ هزار ماڻهو موجود هئا ۽ رات
جو ۱ بجي ٽائين لنگر پئي وولايائون.

۲۸ مارچ

اڃ صبح ۹ بجي ”ستگورو ڪا نام ٻڪارو“ حضوري
ٻاڻيءَ مان ۽ ”درشن پيٽ پاپ سڀ ٿاسي“ گرنٽ صاحب
مان به شبد کنيا ويا. حضور جن زوردار لفظن ۾ اُپديش ڪيو
تہ پرماتما جڏهن ڪنهن به قوم يا ملڪ جي بدن کي پاڻ
سان ملائڻ چاهيندو آهي تہ هو انسان جامو پهري دنيا ۾
اڀندو آهي. جي هو ديوي ديوتا جي روپ ۾ اچي تہ
اسين هنڪي ڏسي ڪونه سگهنداسين ۽ انسان کان هيٺين رچنا ۾
ٻڌي آهيئي ڪانه، انهيءَ لاءِ لازمي آهي تہ انسان جو استاد
انسان ئي هجي.

۲۵ مارچ

حضور جن کي ڪجهه ڏينهن کان انٽلويٽرا جي شڪايت
 آهي . ڪلهه به سڄو ڏينهن پنهنجي ڪمري ۾ لٽيا ٻا هئا .
 اڄ ڊاڪٽر صاحب پٺاڻو ۹۶۲ ڊگريون بخار آهي . ڏسڻ
 حضور جن جي صدي ڪٻڙو ڪشت سهن ٿا ۽ انهيءَ
 ٻايت اشارو به ٿا ڪن ! دليري مائو ڀر اٻڪار ڪري انجي
 منهنوريءَ لاءِ ڇا ڇا ٿا ڪن ! هتي جيڪو ڀر اٻڪار سم
 گهٽ روپ سان ڪري رهيا آهن تنهنجي دليا جي لڙڪن
 کي اوجھ به ڪانهي .

۱۹۱۰-۱۹۱۱ع حضور مهاراج جن جي بنگلي ۾ ائٽ آباد ۾ ستسنگ ٻڌو هو.

”ستگور شرن گهرو هري پياري ڪرم چڪاڻ ڇڪاڻي“
شيد جي تشريح ڪندي ستگورن فرمايو ته شرن جو
درجو سنت مت ۾ نهايت اوچو آهي پر شرن وٺڻ آهي
ڏکي. شرن جو مطلب آهي ته ٻي شيوڪ کي اهو خيال
نه آهي ته گورو انسان آهي ۽ من ۾ گورو جي حڪم بابت
ڪوبه دليل نه آهي. جي گورو چئي ڏينهن ته ڏينهن، جي
رات ته رات ۽ جي گورو گهوڙي کي مينهن سڏي ته
شيوڪ به انهي کي مينهن ڪري سمجهي. شرن به من جي دخل
جي ڪا گنجائش ئي ڪانهي. انهيءَ ڪري سنتن جو اُپديش
آهي ته، ڀڄڻ ڪرڻ آسان آهي ليڪن شرن وٺڻ مشڪل.
شرن جي اوچي اوستا سمجهائڻ لاءِ حضور جن پاڻي منج جي
وارثا ٻڌائي.

حضور جن فرمايو ته جڏهن باباجي مهاراج جن چوڻي جوڻ
سمايا ته هو سراهي جي مهاراج جن جي ننڍي ڀاءُ سيٺ
پرنٽاپ سنگهه جي مهاراج جن جو ستسنگ ٻڌڻ لاءِ آڱري
ويندا هئا. هڪ ڀيري سنت غريب داس جن به اتي هئا.
حضور جن کي اندروني اڀياس جي مطلق سوال اُڪيلائيءَ
۾ ڇاچا جي مهاراج جن اڳيان پيش ڪيا. جنهن تي هنن فرمايو
ته بابا غريب داس جن کان پڇنداسين. ٻئي ڏينهن حضور جن
ناچاڪائيءَ سبب ستسنگ ۾ وڃي نه سگهيا. پرنٽاپ صاحب جن
بابا غريب داس جن اڳيان اهي سوال پيش ڪيا. بابا غريب داس جن
فرمايو ته اهي سوال هتي جي ڪنهن به ستسنگيءَ جا نه
آهن. پوءِ بابا جن ڌيان ۾ ويٺا ۽ چيائون ته هاڻي جيڪي
پڇڻو هجي سو پڇر ۽ پوءِ سڀني سوالن جا جواب ڏيندا رهيا.
رات جو ۱۱ بجي ستسنگ سماعت ٿيو.

۳ مارچ

اڄ اٽڪل ۵۰ سالن ۽ مردن کي ستڙون سڙي ستڙي
ٿيو پر ٿورڙا ٻڌڻ ۽ پوءِ ستڙي ڪيو.

۱۵ مارچ

ڪڍو پورو 'شانتی آشرم' ۾ ستڙي ٿيو ۽ ڏاڍو آندو
آيو. ستڙون فرمايو ته ڪوروءَ جي ٻي اٽڪل جي مقابلي ۾
ٻي ڪري پيو اٽڪل ٿاڻي ۽ "ڪورو چرنن عاشق هون" جي
سڙي آئي ته ستڙي اندر ۾ ڪوروءَ جي ٿوري سڙي کي
رجعت ڪري.

ستڙي جي رائيءَ لکيو هو ته سندس راءِ ڪار جي
تجربا ڪار ڪيس سندس ياد ستاڻي رهي آهي. جواب
ڏنو ويو ته هڪي هيٺ ٻيو منڇ منڇ مٿي چڪو آهي ۽
جيتوڻيڪ ٿيو اهو آهي اتي ماءُ پيءُ کي اهڙو ئي ٻارو
آهي ڇڏو ٿو ڪي هو. الهيءَ ڪري هيٺ ٿيندي هن تي
ڪار، دعويٰ ڪانهي ۽ سندس ڪار ۽ چتا چڙهي پنهني
پڻ سمون ڪر. ٿورو جي هڪ ستڙي لکيو ته ڪيئن
ستڙون هڻي پائجي ۽ سندس ٻارن کي واپاري ٿيڻ ۾
ڊاڪٽر کان بچاءُ حالانڪ سندس پائجي ۽ کي نام مليل.
ڪرڻ آهي.

۱۶ مارچ

اڄ سڄي سنگهه جي روئي سردار اچي سنگهه وٽ
هئي. سردار صاحب سڀني کي نهايت عمدو پوڄن ڪارائو.
شام جو ڪنڊ جي ڪارخاني تي موٽي آياسين جتي مون ويه
ٻاويهه ڇنڊن ستڙون کي پڙهي ٻڌايون.

سڀ ڄڻ ۱۰ بجي شانتی آشرم ۾ ستڙي شروع ٿيو.
شانتی ۽ خواهوشيءَ جو واپار مبدل هو ۽ اهڙي شانتیءَ

اڄ شام جو ”يه نڀن درلب ٿرئي پايا“ شبد جي وياڪي
 ڪندي حضور جن فرمايو ته ٿياڳي مهاڻائن جي نسبت گرهستي
 مهاڻائن مان دنيا کي وڌيڪ فائدو پهچي ٿو ڇاڪاڻ ته
 گرهستي گرهست ۽ پرور جي اڪليفن ۽ مڃڻورين کي بخوابي
 سمجهي سگهي ٿو ۽ انهيءَ ڪري هنن سان همدردِي ڪري
 سگهيتو. جيڪي ماڻهو پرمارت جي رازن کان ناواقف آهن
 سي گيتورن يا بتي ڪنهن پيڪ ۾ رهندڙ سادن کي وڌيڪ
 پسند ڪن ٿا ۽ عام چوندا آهن ته مهاڻا ۽ گرهست جو
 گهڙو ميل! نسبت مت ۾ باطني ٿياڳ ظاهري ٿياڳ کان
 هزار درجا بهتر آهي. مولوي روم صاحب پنهنجي مشوريءَ
 ۾ فرمايو آهي:-

”گرو درويشان طامع اندزشت خور،

نو در شکر خواران صاحب دل بچو.“

(جيڪڏهن توکي فقيرن ۾ لالچي ۽ مطلبِي ٿا ملن ته

پوءِ تون ڪنهن صاحب دل جي ڪوچ گرهستين ۾ ڪرو.)

هڪ مستسگيءَ ستگورن کان سوال پڇو ته سمورن زبان سان

ڪجي يا من سان. ستگورن ورائيو ته سمورن پوري توج سان

ڪرڻا ڪهي پر جي خيال ٻاهر وڃي ته پوءِ زبان سان. جي

زبان سان سمورن ڪندي خيال ٻاهر وڃي ته پوءِ ڪچ وڏي

آواز سان سمورن ڪجي. سمورن ڪندي خيال اسٽر نه رهي

ته پوءِ من کي گروءَ جي ڌيان ۾ نه لڳائجي پر پنهنجو ترج

شو نيتو ۾ جمائي رکڻ ڪهي. شبد جي ٻڌڻ لاءِ ڪن ڏانهن

ڌيان نه ڏيڻ ڪهي ۽ خيال کي پنهنجي مرڪز مان نه هٽائجي.

هڪ مستسگيءَ جي خط جي جواب ۾ حضور جن لکايو ته

جيڪڏهن اڀياس ڪندي اندر ۾ ديوِي ديوتا، مايا يا

ڪنڊلني وغيره ڏسڻ ۾ اچي ته انهيءَ طرف ڌيان نه ڏجي.

پنهنجو ڌيان گورو سڙوپ ۽ شبد ۾ رکڻ ڪهي.

۲ فيبروري

هڪ مستنگيءَ لکيو ته هو سرڪاري ملازم آهي ۽ ڪتن مارڻ جو ڪم ڪري سگهندو آهي. ستگورن جواب لکاريو ته ڪنهن نه ڪنهن بهاني موڪل تي هليو وڃ.

۷ فيبروري

اڄ شام جو ۶ بجي سروي جي مستنگ گهر ۾ مستنگ ٿيو. ”اڏائي اڪثر ٻيهر ڪي پڙهي سو پنڊت هونئي.“ جي واپاڪيا ڪندي ستگورن فرمايو ته اهي اکر پار برهمڻ ۾ آهن جتي ٻهچڻ سان ئي اڀياسي سڄو ڪيائي بڻجي ٿو. هڪڙو اکر پار برهمڻ کان هيٺين منڊلن کي سنڀالي رهيو آهي ۽ ٻئي جي ذريعي پار برهمڻ کان مٿي روحاني چڙهائي ٿئي ٿي. انهن اکرن جو ذڪر ڪير صاحب ۽ گورو نانڪ صاحب جن جي ٻائين ۾ ٿيل آهي.

”ٻاون اچر لوڪ نري سڀ ڪڇ ان هي ماهين،
اي اکر ڪر جائينگي، اوئي اڪران مڙ ٺاهين.“
(ڪير صاحب)

”جي ٽرن پڙهيا پنڊت ٻيا دولي اکر دولي ٺاوان،
پر لوم نانڪ اڻڪ لکيائي جي ڪر سڄ سماوان.“
(گرنت صاحب)

انهيءَ کانپوءِ گرنت صاحب مان

”من کن کن پرم به ٺاوي، قل گهر ٺهن واسا پائي.“

شيد ڪيو ويو. سرامي جي مهاراج جن پڻ ٻهچي ٻائيءَ ۾ انهيءَ ٽل جو اشارو ڪهڻي هنڌن ڪيو آهي جهڙوڪ:-

”گور ڪا درس دٻڪ ري، قل آسن ڌار.“

ڪير صاحب ۽ ٻن ستن پڻ ان ٽل جو اشارو ڪيو آهي.

وڌيڪ تعداد ۾ ڪمائي ڪرڻ وارن آلمانن نظر اچن ٿيون مگر ٿياڳين ۾ ڪي ورلي ويدانتي جڏهن اندرئين پرڪاش ۾ پنهنجو ئي روپ ڏسن ٿا ته بي اختيار چيو ٿين ”اها برهم اسمي“. ارڻات مان ئي برهم آهيان. حالانڪ اهو صرف سندن من جو پرڪاشم روپ هوندو آهي. انهيءَ روپ کي مهتر ڏيڻ نه کپي، ڇاڪاڻ ته آتما جو اصلي سروپ پار اهرم ۾ نظر اچي ٿو.

ستسنگ کانپوءِ داناڄن ڪنڊ جي ڪارخاني تي پهتا. اتي ڳالهه ٻولهه ڪندي فرمايائون ته هڪ ڀيري همايون شير شاه کان شڪست کائي گورو صاحب جن وٽ روحاني مدد لاءِ آيو. ان وقت گورو صاحب جن سماڏيءَ ۾ هئا. بادشاهه بيٺو رهيو ۽ آخر جڏهن ڏٺائين ته گورو صاحب جن ڏانهس ڪوبه ڌيان نٿا ڏين ته ميان مان ٿلوار ڪڍيائين. صاحبن ٿيتر ڪوليا ۽ فرمايائون ته فقير ئي ٿلوار! بادشاهه عرض ڪيو ته مان هن وقت مصيبت ۾ آهيان منهنجي سهايتا ڪريو. صاحبن جواب ڏنو ته جي پريم ۽ نمرنا سان اچين ها ته توکي هيٺ رخت واپس ملي ها. هاڻي ٿلوار ڏيکارڻ جي سزا بهرين ڀوڳ نه پوءِ من جي مراد پوري ٿيندءِ. اهڙي طرح اڪبر بادشاهه به چتر جي قلعي فتح ڪرڻ جي سلسلي ۾ گورو صاحبن جي درٻار ۾ حاضر ٿيو. صاحبن چيس ته اسانجي ڪوه جو ڪڙ (ڪوه جي ٿري ۾ پاڻيءَ جو سرون جتان پاڻيءَ جون ڌارائون ٿئي نڪرنديون آهن) ٺٽو پڇي، پڇائي ڏي ته چتر فتح ٿي ويندو. بادشاهه مزور ۽ ڪاريگر لڳائي ڪڙ پڇائي ڇڏيو. جڏهن لوڪن اچي عرض ڪيو ته حضور ڪڙ پڇي پيو ته صاحبن فرمايو ته چتر ڳڙهه به فتح ٿي ويو. ايتري ۾ بادشاهه کي خبر ملي ته اربار قلعو فتح ٿي ويو.

هڪڙو سبب ساڌڪ جو خيال ٿري گهري ٿو. اهڙي حالت ۾
 ڏيان کي پڇائڻ جي ضرورت آهي ۽ اهڙي اوستا پيدا
 ڪرڻ کپي جو جڳياسر پنهنجي هستي ڀلائي ڳوروءَ جي ڏيان
 ۾ سماڻجي وڃي ۽ ائين محسوس ڪري ته مان اهو ئي آهيان
 جنهنجو مان ڏيان ڪري رهيو آهيان. ڳوروءَ جي سڙوپ ۾
 لولپن ئي وڃي. جڏهن اهو ساڌن پختو ٿيندو تڏهن ستگرورو
 اندر ۽ ٻاهر سدائين انگ سڱ رهندو ۽ پوءِ ساڌڪ جي
 آتما کي اتحاد گهٽي جي ڌن سان جڙي مٿين روحاني
 ديشن ۾ وٺي ويندو. انهيءَ سڄي سفر ۾ ستگرورو ساڻ رهيو
 ۽ ستسنگيءَ جي هر سوال جو جواب ڏئي ٿو. جي ستگرورو
 جي ديا سان اها اوستا پراپت ٿئي ته پوءِ ستسنگيءَ کي
 انهيءَ کي هضر ڪرڻ کپي ۽ ستگروروءَ کان سواءِ ڪنهن سان
 به انجو ذڪر ڪرڻ نه چڱائي نه ته من ۾ اهڪار ايندو ۽
 گراوت ٿيندي. انهيءَ راز کي ائين لکائي رکي جيئن
 استري پنهنجي شرير کي ڍڪي رکندي آهي. جيڪڏهن
 ٺوڪي سمورن وقت روشني ڏسڻ ۾ آئي ته ٽون اڪيون نه ڪولين
 ها بلڪ پنهنجي خيال سان انهيءَ پرڪاش کي ڏسڻ جي
 ڪوشش ڪرين ها. جڏهن ستگرورو اسانجي سهائتا لاءِ اندر
 موجود آهي ته پوءِ اسانکي اندر وڃڻ کان چو ڊڄڻ کپي؟

۲۸ جنوري

ڪلهه رات ستگرورو جن کي تن مان رات جو ۱۲ بجي
 موٽيا ۽ ٽيڙ ڏينهن رات جو ۱۱ بجي. مطلب ته سڄو ڏينهن
 ڪم ۾ مصروف رهن ٿا. ايتري محنت ڪرڻ انسان جي
 طاقت کان ٻاهر آهي :-

۳۱ جنوري

اڃ ”نام نرتيه ڪرون پائي“ شبد حضوري پوئي ۽ مان

”جگ جگ ڀولي جيو اٺيڪا ،
 ديا ڀاڙو ستگور ڪا ٺيڪا .“

۱۶ جنوري

صبح جو ڏهين بجي جيئن دانا جن کنڊ جي ڪارخاني
 ڏانهن اسهڻ وارا هئا ته هڪ نوڪر اچي چيو ته هڪڙي
 ڀڳي ٻئي ڀڳي سان وڙهي هڏجي ٺنگ ڀڄي ڇڏي . هن
 ٻڌايو ته انهن ٻنهي ڀڳن جي پاڻ ۾ ايتري ته دشمني آهي
 جو جڏهن به هڪ ٻئي کي ڏسن ته اچي لڙن . حضور جن
 فرمايو ته ڏسو هي اڳين جنمن جا سنسڪار آهن ته حيوانن
 جي پاڻ ۾ دشمني ڇا جي ؟

۱۸ جنوري

حضور مهاراج جن کنڊ جي مل تي ۱۱ بجي صبح جو
 آيا . گهر کان وٺي مل تائين جيڪو ۱۰ ٽن ميلن جو مفاصلو
 آهي سو پيدل ايندا آهن . اهو ئي سندن صحت جو راز آهي .
 ڪارخاني ۾ به چئني پاسي نظر داري ڪندا آهن . منجهند
 جو روئي کائي آرام ڪندا آهن . ڀاڄين ۾ مٿر (Peas) وڌيڪ
 پسند ڪندا آهن . ڪشميري صوف جي ڀاڄي يا ائين فروٽ
 ڪري به کائيندا آهن . سنگتڙو ورتائيندا آهن . ٽريل ۽ مٺي
 شيء جي پرهيز ڪندا آهن پر سره جو ساڳو دل ڪري
 کائيندا آهن .

ستگورن جي جفاڪشي ۽ محبت جو اندازو الهيءَ مان
 لڳي ٿو ته هن برت اوستا ۾ هو رات جو سخت سرديءَ ۾
 ۹ بجي گهر اچن ٿا ۽ صبح کائولي ٻاهر کيئن به بيهي ڪم ڪار
 ڪرائين ٿا ۽ پنهنجي نيم اڻوسار امرتب وٺي اُٿي ڀڄن ٿا .
 ڪن ٿا . ۱۲ بجي تائين ڪمند کي ٻيڙي رس ڪيندا آهن .
 پوءِ شام تائين تعين ۾ ان رس کي ڪاڙهيوندا آهن . ڪمند

حضور مهاراج جن سرسي پنهنجي ڪيٽن ۾

باب چوٿون

سڪندري پور جي دوري جو احوال

۱۲ جنوري ۱۹۳۳ع

صبح جو ۶ بجي ڏهري مان روانا ٿياسين ۽ رستي ۾ فڪراڙي، لڏبائي، موکي، ڪوٽ ڪهورا ۽ سرسي مان ٿيندا سڪرون جي کنڊ جي ڪارخاني تي اٽڪل ۲½ بجي منجهند جو پهتاسين. سڀني پوڄن ڪيون. حضور جن ڪم ڪار جي نظرداري ڪئي ۽ پوءِ اٽڪل ساڍي پنجين بجي ٻيڊل سڪندري پور جتي سردار هربس سنگھ جو گھر آهي پهتاسين.

۱۳ جنوري

هڪ سٽنگيءَ جي چني آلي جنهن ۾ لکيو هئائين ته جيتوڻيڪ سدس ذميههتي سٽنگه هئي تڏهن به مرڻ کان ۳-۴ ڏينهن اڳ هڪي پٺاڪ شڪليون ڏسڻ ۾ آيون جن کان ٺڄي ڪڍڪڻ ڪري چلائيندي رهي ۽ اها سدس حالت آخري دم تائين رهي. سڪرون ڄراب لکايو ته انهيءَ مائيءَ نام واري ڀڄن سمون ڪوٺ ڪيو هو تنهنڪري سدس خيال تي پٺاڪ شڪليون ڏاڍي کيس ٺڄاري رهيا هئا. تنهن هرلندي به نڪر جي ڪا ڳالهه ڪانهي. جڏهن آما سميتجي سڪمن ٺاڙيءَ جي ڀرسان پهچي ئي ته سڪورو آما کي سڀاڻي ولي ٿو ۽ هن جي مڊان کي ٿڌو وڃاري. پاڻيءَ ۾ آڻ آهي:

واڌا سوامي جي معنيٰ آهي آتما جو سوامي. ”ڪاھو نه جاني
 شبد ڪي ريتا“ جو مطلب آهي نه پھرين ٿن ڇڳن ۾ مونکي
 (شيوڪ ڪي) شبد جي پيد جو بلڪل ٻڌو نه هو، نه نه جيڪر
 منهنجي مڪتي ٿي وڃي ها ۽ مان هن سنسار ۾ اڃان ئي ڪونه
 ها. پوءِ ستڱورن سمجھايو ته ’ڪشر‘ جي معنيٰ آهي هيءُ
 دنيا ۽ نه، اڪشر‘ جي معنيٰ آهي پرلرڪ. گرو نانڪ صاحب جن
 ۾ فرمايو آهي ته ٿرلوڪيءَ ۾ ۵۲ اکر آهن جيڪي فنا ٿي
 ويندا پر اڪشر ديش (پار برهم) ۾ ۴۶ اکر آهن جن مان هڪ
 جي ذريعي هيٺين منڊلن جي رچنا ٿي ۽ ٻيو مٿين منڊلن ۾
 وڃڻ جو ساڌن آهي.

گرنٿ صاحب ۾ به انهن ٻن اکرن جو ذڪر ٿيل آهي
 جهڙوڪ :-

”جي اُون پڙهيا پنڊت بيا ڏوٽي اکر ڏوٽي ٺاوان،
 پر ٺوت نانڪ اِيڪ لنگهائي جي ڪر سچ سماوان.“

پار برهم جي شبد ٻڌڻ سان جنمن جنمن جو گيان پراپت
 ٿئي ٿو. انهيءَ کان هيٺين منڊلن جي شبد ۾ مايا جي ملاوت
 آهي. هي سڀ پرمارئي گهرائيءَ جو مضمون آهي ۽ سواءِ
 سنڌن جي ٻين ڪي انهيءَ جي پوڄهه، ڪانهي. ڪله رات
 حضور جن فرمايو ته انساني وجود ۾ ۱۸ ڪنول آهن. جن مان
 ۱۲ جو ذڪر سوامي جن ڪارٽڪ مهني ۾ ڪيو آهي. پنڊ
 جا ۶ چڪر برهمند جي ۶ چڪرن جو عڪس آهن ۽ برهمانڊ
 جا ۶ چڪر مٿين ڇهن چڪرن جو عڪس.

مون عرض ڪيو ته حضور جن جڏهن ۸۴ لک جرمين جو
 تفصيل ٻڌائيندا آهن ته انهيءَ ۾ ۳۰ لک قسمن جا ونهيتي ،
 ۲۷ لک قسمن جا گهڙا پتنگ ، ۱۴ لک قسمن جا پاڻيءَ جا
 جهير ، ۹ لک قسمن جا پکي ۽ ۴ لک قسمن جا انسان
 ديوتائون ، پوءِ پريس . انهيءَ تفصيل ۾ جانورن جو ذڪر
 ئي ڪونهي . حضور جن ورائو ته جانور به انسانن جي اوچي
 درجي ۾ ليکيا وڃن ٿا . ڪوئي به جي هڪڙي ستسگيءَ پٿر
 نه جهڪڙهن ستگورو ڇولو ڇڏي وڃي ۽ ستسگيءَ جو ڏيان
 اڃا رشتو نه ٿيو هجي ته پوءِ ڪنهنجي سروپ جو ڏيان ڪري؟
 دانجن فرمايو ته جڏهن سمن دواران من ۽ آتما ايڪاگر ٿي
 سڄ ۽ چنڊ کي پار ڪري ويندا ته پوءِ ستگوروءَ جو سروپ
 خود بخود نظر ايندو . ستسگيءَ کي پنهنجي گوروءَ جي
 چالشين کان نئين سو نام وٺڻ جي ضرورت ڪانهي . انهيءَ
 چالشين ستگوروءَ کان پڇڻ سهرڻ ۾ رڪاوٽ يا گهڻائي
 سدڪالاف جو حل پڇي سگهجي ٿو پر جڏهن ستگوروءَ نام ڏنو
 آهي سولي اٽل سمي درشن ڏيئي سهيل ڪندو . بعضي
 وقت سدس ستگورو ۽ چالشين پئي اٽل سمي درشن ڏيندا
 آهن . گوروءَ جي هستي ڪڏهن فنا نٿي ٿئي . صرف استول
 شاعر جو اڀاءُ ٿئي ٿو ۽ اندر ۾ دٻاءُ مدد ۽ درشن ستسگيءَ
 کي ملندو رهيندو . باغران سمجھائڻ پڇھائڻ جو ڪم گدي نشين
 گوروءَ کي سونپيو ويندو آهي .

۱۰ جنوري

صبح جو ڏهين بجي ستسگ ٿيو جنهن ۾ گرنت صاحب
 مان ”نريمان ڪائي نريمان ٻائي“ ، ”راما ۾ راموسن“ ۽
 ”گهر ۾ گهر ڍڪائي دي“ شبد ڪنيا ويا ۽ آخر ۾ ”نار بچڻ“
 ۾ ڏال ويئي ”ڪرون بهتي دووڪو چوڙي“ جي وياڪيا
 ڪئي ويئي . سرامي پد سڀ کان اوچي ديش جو نالو آهي .

عرض ڪيو ته انهيءَ کي پڪو ڪرايو وڃي. جنهن تي
حضور جن فرمايو ته باباجي مهاراج جن کي انهيءَ باري ۾
ڪيترائي دفعا اندر ۾ عرض ڪيو اٿم پر باباجن خاموش
رهندا آهن. انهيءَ ڪري سندن مڪان کي پڪي ڪرائڻ
۾ هڪ ٽي ٽي ته متان سندن حڪم جو البگهن ٿي پوي.
مثال ڏيئي فرمايائون ته گورو رامداس صاحب جن جو سوني
درٻار صاحب ۾ هڪ ڪچرو ڪمرو هو، جنهن لاءِ سترگورن
جو حڪم هو ته جيڪو به انهيءَ کي ڊهرائيندو انهيءَ وٽ
ڪچ ۾ نه رهندو. آخر مهاراجا رنجيتسنگهه جڏهن هت
ڪري انهيءَ کي پڪو ڪرايو ته سچ پچ سندس سڀ ڪچ
ويندو رهيو. شام جو ٻه اچي واپس ڏيڙي آياسين.

۸ جنوري

منجهند جو ٽون ٽارن لاءِ روانا ٿياسين. جڏهن اٺي
ستسنگ گهر ۾ پهتاسين ته سنڌ بگاسنگهه ۽ سبگت حضور جن
جي سواگت لاءِ موجود هئي. سبگت اسان سيني جي خوب
خاطر تواضع ڪئي.

ٻئي ڏينهن صبح جو اٽڪل ڏهين اچي ٽون ٽارن جي
مشهور ڪوڙهي خاني ۾ وياسين، جتي حضور جن سيني کي
لڏون ڪپڙا، چادرون ۽ نقد پيسا ڏنا ۽ فرمايائون ته اهڙن
دڪين جي شيوا ڪرڻ اصلي خيريات آهي. منهنجو وشراس
آهي ته دانا جن ڪوڙهين کي پرشادي ڏيئي منس جنم جو
ادڪاري بڻائي ڇڏيو.

رات جو حضور مهاراج جن جي ڪمري ۾ وياسين. حضور جن
ٻئي ڏينهن جي ستسنگ واسطي گورو گرنٿ صاحب مان ڪچه
شبد پڙهائي ٻڌا. سترگورن جي محنت جو انداز انهيءَ مان
لڳائي سگهجي ٿو ته جن شبدن جي وياڪيا هو ڪئين بار
ڪري چڪا آهن نڪي وري پڙهائي ٻڌن ٿا. انهيءَ کانپوءِ

جي واري ۾ ڏرا سوچو. اهو ٻڌي سيني جي اکين ۾ پاڻي
اچي وارو اح شخص سردي ۽ بارش جي ڪري ستسنگ
ڪولر لي سگهيو.

۲- جنوري

مان صبح جو جلدور ويس ۽ رات جو ۹ بجي موٽي
حضور جن کي احوال ڏنم. اتي مهتاب الدرسنگهه اثنا هادي
واري ستسنگيءَ جو ڏڪر ٿي رهيو هو. هر ٽيڙ ڏيهن ۳۱
ڊسمبر رات جو ۱۲ بجي چولو ڇڏي ويو هو. مرڻ کان هڪ
۾ ڏيهن اڳ حضور جن کي عرض ڪيائين ته يا مولائي
تدريس ڪري پاڻ سان گڏ سوسي وٺي هلو ته وڃڻ کان
اڳ منهنجو فيصلو ڪيو. داتا جن عجب خويون ياد ڪري
ڏاندو خوش ٿي رهيا هئا. ڏح پاڻ آهڻ انهن جا جن ٿي
اتري قدر سگورو خوش آهن.

۵ جنوري

لح سنگ ۾ حضور جن فرمايو ته جيڪائين ستسنگيءَ
جي دل ۾ نور آهي ته ٿيندو جيڪائين ٻڙدونه ڪندو. ڪروڙ
آيتي آهي. جيڪڏهن آيتي ته ايندي ته گاڏن کي ڪير
پرڪيندو؟ جڏهن ٻڙدو ڪندو تڏهن ڪروڙ جو نوري سروب
نور ٿيندو. اهو سروب نوحان سان انگ سنگ رهندو
۽ نور بهي هر سوال جو جواب ڏيندو. وڌيڪ فرمائڻون نه
نور ڪوڙو سان ڪونه، ڏيان ڪوڙو سان ٿيندو ۽ شيدروڙو
ڪوڙو سان ڪن نور ٿين ٿا.

۱ جنوري

نور ڪوڙو ۾ به بهي سڄي ڇو ستسنگ ٿيو. ستسنگ
ڪوڙو ۾ سروب بهي ۽ انهن بهي ڪوڙو بهي اچي رهيا واري
بهي ۾ نور ۽ نور ڪوڙو بهي ۽ نور ڪوڙو ڪن ستسنگين

آهي. ويدائتي ٻن قسمن جا ٿيندا آهن. هڪڙا سڻاڻ ۽ ٻيا نون. سڻاڻ ويدائتي جهڙوڪ وياس، وششت وغيره اڀياس ڪري ارهم منڊل ۾ پهتا. مگر نون ويدائين جا صرف ٽي اسٿان آهن: نيت، هردو ۽ ڪنڪ. جڏهن هو اڀياس ڪري اکين جي پويان چم آڪاش ۾ پرويش ڪن ٿا ته هنن کي پنهنجو ئي سروب نظر اچي ٿو جو نهايت نوراني هوندو آهي ۽ اتي پهچي هنن کي ڪڇ ڪرامتون به حاصل ٿينديون آهن. انهيءَ سروب کي ڏسي ساڌڪ چوندو آهي ”اُهر اهر اهر اُسمي.“ اولهه مان ٿي اهر آهيان. دراصل نه اهو به هن جو اصلي سروب ڪونهي ۽ صرف هن جو ڏوڪو آهي ۽ اڳتي ترقيءَ ۾ رڪاوٽ جو باعث آهي. ڪي ستسنگي به انهيءَ رروب کي ڏسي رڪجي پوندا آهن.

هڪ ستسنگيءَ شڪايت ڪئي ته منهنجي ماءُ جهڙي نام مليل هو، ڪت ٿي ٿي هري ويئي ۽ هڪجي چولي ڇڏڻ کان پوءِ ڏيئرو وغيره ڪونه ٻاريو ويرو. منهنجي ماءُ جا مائٽ چون ٿا ته هوءَ اوگتي ٿي مئي. حضور جن جواب ڏنو ته سميت همت جو اڀدڀش نه اندر جي جوت جي درشن ڪرڻ جو آهي. ٻاهر ڏيئرو ٻارڻ فضول آهي. ستسنگيءَ جي موت جو ڏيئرو ٻارجي يا نه يا ڪريا ڪرم وسر مطابق ڪجي يا نه انهيءَ مان ستسنگيءَ کي ڪو فائدو ڪونه ٿو پهچي. ڪريا ڪرم نه جيئري ٿي هر هڪ انسان کي اڀياس ذريعي ڪرڻ جڳائي ڇاڪاڻ ته نام جو اڀياس ڪرڻ ئي سچو ڪريا ڪرم آهي ٻاهرين ڪريا ڪرم نه صرف رسمي آهي.

۱ جنوري ۱۹۳۳

جڏهن حضور جن ٺهال ڏسڻ لاءِ آيا ته مون عرض ڪيو ته اڄ توهين اڪل پيا لڳو. ستگورن جواب ڏنو ته خير مان نه ناهي چڪو آهيان پر جيڪو منهنجي جڳهه تي ايندو انهيءَ

مها را جن جرابه ڏنو نه پائي جڏهن تون اڀاس ڪري
اندر وينديان نه اهو بهالما خرد بخود لوڪي اندر ملندو، نالي
وليا جي ضرورت ڪانهي.

۲۸ ڊسمبر

اڃ ”رامارم راموسن“ چولين پالڻاهي جن جو شبد سٽسنگ
پر ڪيو ويو ۽ اهو شبد حضور جن اڪثر ڪندا آهن. هن شبد
پر ”سُن“ لفظ ڏانهن ڪوچي ۽ ڪي خاص ڌيان ڏيڻا ڪهي يعني
رام، جو اد رشت آهي، تنهنڪي ٻڌي سگهجي ٿو، اڻاڻا رام
ٻڙمانا جي شبد جو نالو آهي جنهنڪي ٻڌي سگهجي ٿو.

۲۹ ڊسمبر

اڃ پندارو هو. سٽسنگ هڪ اچي شروع ٿيو ۽ ۴ اچي
ختم ٿيو. ”ستگورو ڪا نام بڪارو“ ۽ ”هر ڪي ڪتا ڪهائيان
گروميس سنائيان“ پس شبد ڪيا ويا. ”ستگورو ڪا نام
بڪارو“ جو مطلب آهي ستگورو ڪا نام ولي مرن ڪري
سچ چنڊ ۽ تارا لنگهي گورو جي ٿوري سروب جو درشن
ڪرڻا.

۳۰ ڊسمبر

اڃ ستگورن نام دان بخشيو ۽ منجهند جو ۳ اچي فارغ ٿيا
۳۱ ڊسمبر

ڪالي باغ ۽ ائبٽ آباد جي سنگت کي پراساد ڏنو ويو
جنهن کان پوءِ شام جو سٽسنگ ٿيو. سار بچن مان ”ڪالڪ“
جي هلي وارو شبد پڙهيو ويو. ستگورن فرمايو نه اکين کان
هٽ ڇوڪي ڪرڻ آهسن انهن پر شبد ڪونهي. شرار پر
سب لوڪ جي جڳهه تارون ۽ وٽ آهي ۽ پورو غلڻا جي جتي
ڪوپري ۽ پيشائي کڏجن ٿيون. پوءِ جي مڪتي ڪلپ
اريدت آهي. ۹۹۸ ڇوڪڙي جڳن جو هڪ ’ڪلپ‘ ٿيندو

ٻاڻ هنڪي دم دلاسر ڏين ته تون اسان جو فڪر نه ڪر ۽
 پنهنجو ڌيان پرماتما پر رک. خاص ڪري ستسنگيءَ جي
 هڪ وقت ته ائين ڪرڻ ضروري آهي ۽ ٻيو هن ڳالهه جو
 ڌيان رکڻ کپي ته ڪو اي ستسنگي هنجي ويجهو نه هجي
 ٻلي کڻي اهو قريب جو رشتيدار هجي.

۲۷ دسمبر

صبح جو ڪورو گرنت صاحب مان ”صوفيه ڊيڪٽر“
 پول گوارا، مٿن موهارا چوڻ پيارا“ شيد چو ارب ڪندي
 حضور جن فرمايو ته سنت مت ڏسون ڊوار يعني ٻار اهر
 کان شروع ٿئي اڻو جتي سنتن ۽ ساڌن جون منڊليون آهن ۽
 جتان ئي سڀني راڳن جون ڌنيون نڪتيون آهن. جڏهن
 ساڌڪ جي آتما اڀياس ڪري اتي پهچي ٿي ته اتي جا هس
 پير ۽ آدر سان هنجي آجيان ڪن ٿا ۽ مبارڪون ڏين ٿا ته
 توکي شالاس هجي جو ماما ۽ ماماوي پڌارائن کي لياڳي هتي
 آئي آهين. دانا جن وڌيڪ فرمايو ته نام جو ملڻ ڪاروا جي
 ڳالهه نه آهي. انيڪ جنمن جا سر پشت ڪورم جڏهن ڪن
 ٿيندا آهن ٿڌهن ئي سنت ستگورو وٽان نام دان ملندو
 آهي ۽ جن جي اڳين جنمن ۾ ساڌن مهاتمان جي سنگت
 ڪيل هوندي آهي انهن ئي نام جو رنگ جلدي چڙهي ٿو.
 وڌيڪ فرمايائون ته ڌرمڊاس جو ڪبير صاحب سان اٺن جنمن
 کان سڀيندو هو. هڪ ستسنگيءَ عرض ڪيو ته جڏهن مان ڏهن
 سالن جو هوس ته هڪ رات سڀني ۾ منهنجي آتما سچ ۽ چڊه
 جي لوڪن کي طئه ڪري مٿي ويئي ته مون ائين محسوس
 ڪيو ته هڪ مهاتما جي گرد ۾ ليٽيو پيو آهيان پر پوءِ جڏهن
 مون روئڻ شروع ڪيو ته انهيءَ مهاتما مون کي گرد مان
 ڪڍي ڇڏيو. هاڻي حضور ڪرپا ڪري ٻڌايو ته اهو مهاتما
 ڪير هو؟

خوش نصیب آهن اهي جن کي ڪلچر ۾ سنڌ ستگورو نام
پيشي ٿو.

۲۵ ڊسمبر

اڃا جنهن وقت مهاراجن ٺال ٻئي ڏلي نه هڪ ماڻهيءَ
اچي عرض ڪيو، ”منهنجو پٽ گذاري ويو آهي. ڪرپا
ڪري ٻڌايو ته هو هينئر ڪٿي آهي؟“ حضور جن وراڻيو،
”ماڻهي! تنهنجي گهر ۾ نه هو ڪنهن ٻئي جي گهران آيو
هو. هينئر جن جي گهر ويو آهي انهن ڇوڻي ٿيو. تنهنجو
هاڻ هن سان ڪهڙو واسطو؟“

۲۶ ڊسمبر

اڃا تنگ ۾ ستگورو فرمايو،

”آسان پرست جيڏيان،

مردن ٿا وان هيٺ.“

۽ اهو به ٻڌايائون ته آميرپڪا ۾ هڪ اوزار ٺاهيو اٿس جنهن
جي ذريعي پتو پڙهي سگهي ٿو ته فوٽو سچ ٻج ڪنهن ڏنڊ
آدميءَ جو آهي يا خيالي شڪل جو. ڇاڪاڻ ته جيتري ماڻهوءَ
جي فوٽو ۾ ڏنڊڪيءَ جا ڪوئا موجود هوندا آهن. شام جو
ٻين ٻچن مان آکاڙ ۽ سائون جي مهين وارا شيد پڙهيا ويا
جن جي وياڪيا ڪندي ستگورو دين ڏال فرمايو ته موهن ٻن
قسمن جو آهي. هڪ ستنگيءَ جو ٻيو ٻي ستنگيءَ جو.
ٻي ستنگي دنيا دار جي موهن جو نظارو ٺاهيس پٻانڪ ٿيندو
آهي. هڪ طرف سندس آتما جسم مان پرواز ڪرڻ ٿئي
هوندي آهي ته ٻئي طرف متن مائنن جو روج ڙڙو. انهيءَ
سبب آتما کي آرام ۽ شائتيءَ سان نڪرڻ جو موقعو نٿو ملي.
جڳائي نه جڏهن پراڻي مرن لڳي ته سندس مت مائن صبر
۽ شائتيءَ سان کيس وڃي ڏين. روڊن ڪرڻ جي بجاءِ

۱۹ دسمبر

اڄ ٺاهريءَ ۾، جو هتان ۳ ميل پري آهي، صبح جو ستسنگه ليو. انهيءَ کان پوءِ حضور جن قريب ۱۲۰۰ زالن ۽ مڙدن کي نام دان ڏنو. پوءِ موٽر ڪار ۾ ڪرالا روانا ٿيا. ڏسو حضور جن ڪيڏي نه جفاڪشي ڪن ٿا ۽ جڏهن کين آرام لاءِ عرض ڪجي ٿو ته فرمائين ٿا ته هي شريز ته آخر خدا آهي جيترو پرايڪار ٿي سگهي اوترو چڱو. نه سندن خيال کاڌي پيئي ڏانهن ۽ نه گهمڻ ڦرڻ ڏانهن وڃي ٿو. وڏي ڳالهه ته پنهنجي بي آراميءَ ۽ سفر جي تڪليفن جي ڪا شڪايت نه ڪونه ٿا ڪن. هندي جي طاقت نه آهي جو ائين ڪري سگهي!

۲۰ دسمبر

صبح جو اونا لاءِ روانا ٿياسين ۽ پوءِ رستي ۾ جهان ڪيل ڳوٺ ۾ حضور جن ستسنگه ڪيو. پوءِ شام جو ۵-۶ جي وچ ڌاري ڏيري پهتاسين جتي سنگورن وري به ستسنگه ڪيو.

۲۱ دسمبر

شام جو ستسنگه ۾ حضور جن فرمايو ته جيستائين جڳياسوءَ جي اندر برهه ۽ ٿڙڦ نه هوندي تيستائين ههڙو ٻڙ ڏوڪين ڪلندو؟ بي ستسنگين ۾ به اهڙيون نرمل آلمائون آهن جن سان سنگورو انگهه ڪري رهيا آهن ۽ ڪي شرڏالو ۽ پرياهي رڳو نيرت لکيا پيا پيئهن ۽ الي اشتهانگه ڏنڊوت پيا ڪن. اڳتي هلي انهن کي ملندو ڇا؟ اهيئي پتر ۽ پاڻي! پاڙ جي علائقي ۾ عام طرح ماڻهو گهي جي پوڄا ڪندا آهن. چرندا آهن ته گگو هڪ چوهان راجهوت هو جو پوءِ نانگه پنهنجي پيو. اهڙن ماڻهن کي نه نام جو پتر آهي ۽ نه سنگورو ۽ جو.

اڄ صبح جو ”درشن ڀٽيڪ باپ سب ناسي“ جو سلسلو
ڪندي حضور جن فرمايو ته ڇو ته ڏوڙ جو مطلب آهي متڪورو
جي اڏوڻي سروب جي چوٽي جو پرڪاش، جڏهن درشن اندر
رسائي ڪرڻ سان ٿئي ٿو. ۱۱ اچي گهرت روانا ٿياسين.
گهرت جليت کان ۹ ميل پري آهي جتان اوتا ۱۵ ميل
اڳتي آهي. رستي ۾ ۵ منٽ اوتا ۾ درشن ڏيئي جيتوڻيڪ
جتي بيشمار سنگهه آيل هئي. جڏهن حضور عيسيٰ پنهنجو
مشهور وياڪيائون (Sermon on the Mount) جيترو سارو
ٻڌائين ٿي ڪيو هوندو ان وقت به ايتري سنگهه نه هوندي.
جيتوڻيڪ رستا، بيهو، ۽ مٿان سب ڏٺو ۽ ٻڌڻ سان پوءِ ٻيا
عطا. ڏيئي هئي هي سنگهه آهي جو عيسائي ختم جي رهڻ
۽ ڪٽي جو نٿو ڏيئي آه ڪلام ڪندي.

۱۸ دسمبر

صبح جو ۱۰ ڌي ڏيئي مٿان ۾ سنگهه ٿيو جنهن ۾
”جيئن ته درشن ڀٽيڪ باپ سب ناسي“ جو سلسلو ڪندي
متڪورو جو ڏيئي ڪيو. حضور عيسيٰ جو نالو جي ٻڌڻ
ڪري، ڪيترن جي ڏيئي ڪيو. ”جيئن ته“ جي ڏيئي ۽ ٻيو ٿيڻا
ڪري، انهن جي ڏيئي ڪيو. حضور عيسيٰ ۾ عطا. شام جو سڄو
ڪندي ڪيترن جي ڏيئي ڪيو. سندس ڏيئي ۽ ٻيو ٿيڻا
ٿيو. ۱۰ ڌي ڏيئي صبح جو ڏيئي لکي ته اڄ
ٻيو ڏيئي جو حضور جن آيا عطا ٿيو انهن جي واپس ٿيا ويا ته
ٻيو ڏيئي عطا جو سو ته آيو آهي. انهيءَ کان ڪي ڏيئي
ٻيو ڏيئي ڏيئي وڃي. رانداسين ٿي حضور جن جي وڏي ڏيئي
آهي ۽ ڪهڙو ڪري فرمائيندا آهن ته مالڪ جو نالو ٿي
ڪري ٿو آهي.

مٿي ۽ ٺنگن کي زمين سان ٺڪرڻ کان بچاءُ. صرف ڪم وڃي زمين سان لڳي. جنهن سبب واپ ۽ ٺڪ مان رت وهڻ لڳو. پوءِ مون کي اندوان ڪم ٿيو ته ڪنهن ٻئي ڪيم جي دوا وٺ (پاڻ به ڪم ڄاڻندو هو) ته ڏهن ڏينهن ۾ ٺيڪ ٿي ويندين. مون ائين ئي ڪيو ۽ ٻار هيس ڏينهن ڪنوائِيءَ تي پاڻي کڻي سگهيس. ڪنهن ستڱورن کان پڇيو ته هي مٽو ڇو ڪين؟ حضور جن فرمايو ته ڪڏهن اندر ڪال جو آواز به ايندو آهي جنهن کي ماڻهو غلطيءَ وڃان ستڱوروءَ جو آواز سمجهندو آهي.

شام جو چئين اچي حاجي پور لاءِ روانا ٿياسين. شام جو ۸ بجي لٽراڙهه جي ڊاڪ بنگلي ۾ پهتاسين.

۱۲. ڊسمبر

صبح جو ”جگ ۾ گهور انڌيرا پاري“ شيد جو ستسنگ ٿيو. منجهند جو هڪ بجي روانا ٿي ٽاڙيءَ پهتاسين جتي ۱۰ ستسنگ ٿيو. پوءِ دولت پور جي سنگت کي درشن ڏيئي شام جو ۷ بجي چليٽ پهتاسين.

چليٽ ۾ ۽ آسپاس گهڻي ستسنگي آهن. بيشمار لوڪ ستسنگ ۾ آيا. هي پهاڙي لوڪ نهايت پريمي آهن ۽ تمام سڌا سادا. انهيءَ ڪري هنن تي پرمات جو رنگ جلدي چڙهي ٿو. حضور جن به فرمايو ته هتي جا گهڻي ستسنگي اعليٰ روحاني منڊل طئه ڪري چڪا آهن.

۱۶. ڊسمبر

ڪلهه برسات سبب ستسنگ ڪونه ٿيو ۽ اڃ صبح جو حضور جن نام دان بخشيو ۽ شام جو ستسنگ ٿيو. مهاراج جن فرمايو ته جيڪو نام ستڱورو ڏئي ان جو ئي سمور ڪرد ڪري. ستسنگ ۾ اٽڪل ۱۵، ۱۶ هزار سنگت هئي.

وانڪون ڪڍڻ ايندو تنهنڪري ڪو به لاپ نه ٿيندو. ستگرون
وڌيڪ فرمايو ته دوشن ڪرڻ سان ٺيڪ سنسڪار سڀني
جي دلين ۾ پوئو جو فائدو ٿيندو آهي. هاڻي سوچو ته حضور جن
جي هن سفر مان ڪيٽون نه ڇڏيون جو پراڻا ڪار ٿيندو! سوين
هلاڪ هزارين منهن جنم جا حقدار ٿيندا ۽ هزارين نام جا ۽
سو به بنا ڪنهن مدد يا جتن جي. شام جو ۷ بجي سانئال
ٻهٽاسين جتي مستنگ ٿيو. حضور جن اڀرڻس ڪيو ته پرمالما
کي جهنگلن ٻاڙن پٿرن ٻن ڪتابن ۽ ندين ۾ ڳولڻ ناڌائي
آهي ڇاڪاڻ ته پرمالما انسان جي اندر آهي. جڏهن من ۽
آلما کي اڻڪار ڪري ڏيان ان ترمڪ ڪيو ٿڌهن پرمالما جو
دوشن ملندو ۽ مڪتي ٿيندي. ڪرڻن ٻڌلن ۾ اڻڙو ۽ جي
مهيا يا مهالمان جي روحاني سفر جو ذڪر ٿيل آهي. جيڪي
مورڪ پات ۾ ٿي مڪتي ۽ جي آس رکي ويا آهن سي
ٻايل آهن. جيڪي ڊيري ديوتائن کي ڀوجين ٿا انهن جو
حال اڌڙو آهي ڇڙو هڪ راجا پنهنجي ارڏليءَ جي ٻڙجا
ڪري، پرمالما ڊيري ديوتائن کي انسان جي شيرالاءِ بنايو
آهي ۽ هنن جو نرض آهي انسان کي ٻايل ٻوسڻ ۽ ناس ڪرڻ.
انسان جي ڀوڄا واسطي پرمالما کائڻراءِ بي ڪار هستي ڪانهي.

۱۳ ڊسمبر

صوح جو ۹ بجي مستنگ ٿيو. مستنگ کان پوءِ هڪ
مستنگيءَ عرض ڪيو ته مون کي اندر حڪم ٿيو ٿو ۸ ڏينهن
جي اندر وٺڻ ڪري مري ويندين. ماڻهن چيو وٺ ٿي ته
ڇڙهڻ. مون سوچيو ته جيڪا آفت اچي آهي سا ضرور
ٿيندي. سو ڪالون وٺڻ لاءِ وٺ ٿي ڇڙهيس. جڏهن ٻه
ٽي ٽاريون ڪٽير ته ائين معلوم ٿيو ته پٺيءَ ۾ هيٺ ڪري
ٿيو آهيان. مون ائين متوسس ڪيو ته ڪنهن شڪتيءَ منهنجي

وڏي خالي ٿي نه قبر کي نه بهرائي ڇڏيائون ڇاڪاڻ ته
 ٻڌو هو ته ڏينهن ٻارڻ ڪري مٿان ڪاٺ جي هڪ ڪان کي
 هڪ لڳي وڃي.

اهڙي طرح مهاراج جن لڏيائي ضلعي جي هڪ جات جو
 تصوير ٻڌايو ته هنجي ٻئيءَ ۾ ڏيري مانا جي ڏيري ٺهيل
 هئي. اڀريل جي نورائن ۾ جڏهن هنجي ڪٽڪ جو فصل
 ٻڌي راس ٿيندو هو ته سوين ٻار ۽ زالون مانا ڏيريءَ جي
 رڳا لاءِ سندس ٻئيءَ ۾ اينديون هيون ۽ فصل جي ستيا ناس
 ڪري وينديون هيون. ويچارو جات دل ۾ پيو پڇي پر ڪڇي
 ڪونه. آخر هڪ رات جو ڏيريءَ کي ڪٽي شهيدن جي
 آستان تي ڇڏي آيو. صبح جو وٺي ڳوٺ ۾ شور مچايائين ته
 نه پائي! رات نه ڏاڍا. باجا پئي وڳا، توهان ٻڌا؟ ڳوٺاڻن
 وراڻيو اسان نه ڪونه ٻڌا. تنهن تي جات چيو ته رات شهيد
 مانا ڏيريءَ کي شادي ڪري وٺي ويا. انهيءَ جا باجا ٿي
 وڃا. سو انسان جو من وهم جي ڪارڻ ڪمزور ٿي ڪڍين
 خيال پيدا ڪري کيس ٻه ڀڄاري ٿو.

۱۲ ڊسمبر کان ۲۰ ڊسمبر ۱۹۴۲

ٻهراڙن جو دؤر

۱۲ تاريخ صبح جو حضور جن ڏيري مان روانا ٿي جلدور
 پهتا. جتي سردار يگت سنگھ جي گهر ٿورو ٿوري ۽ ٻيو
 ڪم ڪار لاهي اتان روانا ٿيا. پوءِ رستي ۾ ٿانڊه جي ڀرسان
 ستسنگ ڪيائون. مهاراج جن جي ٻه رائيرو سروب سنگھ ۽ ٻيو
 ”حضور! هي جو هيتري خلقت آوهانجي درشن ڪرڻ لاءِ
 اچيئي تنهنڪي ڪهڙو فائدو ٿيندو؟“ حضور جن فرمايو ته
 جيڪو ڀرپور سان درشن ڪندو انکي منهن ڄم ملندو. جيڪو
 ستسنگ ٻڌي اڳتي کوچ ڪندو تنهنڪي نام ملندو ۽ جيڪو

۽ پوءِ برف . ۳ فوٽن گھري برف ئي ماڻھو هلي چلي سگھي ٿو
۽ جانور به فوٽن کان وڌيڪ برف ئي نه هلي سگھندا آهن .
جيڪڏهن ماڻھو ٺڪتي برف ئي آرام ڪرڻ لاءِ هيٺ
وهندو ته کيس ننڊ اچي ويندي ۽ پوءِ سرديءَ سبب مرم
جو خطرو وهندو . جيڪڏهن برف پوڻ کانپوءِ رات جو لارا
ٺڪتا ته برف جمبي سخت ٿي پوندي ۽ ماڻھو ان تان هلي
چلي سگھندا آهن .

۷ ڊسمبر

اڄ رات جو حضور جن ڏشگر ڪنڊي فرمايو ته ڪي ماڻھو
وهر جي وس ئي سڄيهندا آهن ته فلاڻي جاءِ ۾ پوئڻ پوئڻ
جو واسو آهي . پوءِ پنهنجي نوڪري جي دوران ۾ جڏهن
خيرا گليءَ ۾ هئا تڏهن جي هڪ وارا ٻڌايائون . جنهن مڪان
۾ مهاراج جن وڃي رهيا انهيءَ ۾ کانئن اڳ ۾ ڪو آفيسر هو ،
وهندو هو . انهيءَ جاءِ جي پريان هڪ ٿر هئي جنهن جي
جي ڀرسان هڪ ڪرٽ جو دڻ هو . اتي هر جمع رات جو
ڪيترا ماڻھو ڏٺا پاريهندا هئا ۽ چڱي خاصي ڏٺاري ئي
پوندي هئي . هن آفيسر مهاراج جن کي چيو ته مان نه ايتڙ ڀال
آهيان انهيءَ ڪري ڏٺو پاري رکندو آهيان . ڪن عرصي
کانپوءِ حضور جن رات جو لٽيا پيا هئا ته مڪان جي ٿين
واري چٽ لي اهڙو آواز ٿيو جو چڻ نه ڪير پٿر پيو اچي .
اوڪر کي چيائون ته ٻاهر وڃي ڏس ته ڇا آهي . پر هن
وڃاري کي ڊپ لڳو . تنهن ئي حضور جن بستول کڻي ٻاهر
ٺڪتا . هر ڏهن پنڌنهن منٽن کانپوءِ پٿرن جي ڪرڻ جو
آواز ٿي ٿيو . جڏهن ستڪورن ڏٺا ته سان ڏٺو ته معلوم ٿين ته
بڪل ڪرٽ رکي رکي پٿر چٽ ٿي چڪا آهن . پٿر ڏٺنهن
وڻ کي ڪٿائي ڇڏيائون ۽ جڏهن سرديءَ جي موسم ۾

ٻـوري ڪئي ٺههجي مڪتيءَ ۾ ڪو شڪ نه آهي. اصلي
ٻـر اٻڪاري سنڌ آهن جن جي هٿ ۾ هن سنسار زويني
جيانگاني جي چاڀي آهي. هو جيانگاني جو دروازو کولي قيدين
کي چون ٿا ته وڃي پنهنجي پنهنجي گهر سڪي ٿيو. ٻيا
ٻـر اٻڪاري قيدين کي ٿوري دير لاءِ سڪي ڪري سگهن
ٿا پر هنن جا بند خلاص ٿيا ڪري سگهن. وڌيڪ فرمايائون
ته سنڌ هٿ جو نه آهي گوروءَ جو ڏڪر مڇو. بس اهاڻي
سڄي عبادت ۽ پگتي آهي.

۴ ڊسمبر

اڄ شام جو حضور سرامي جي مهاراجن جي ٻاڻي ”گورمٽا“
انوکا درسا ڪئي ويئي. مهاراجن فرمايو ته گورمٽ ٽڏهن
شروع ٿيڻو جڏهن پنهنجي اندر سچ چنڊ ۽ ٺارا پار ڪري
گوروءَ جي نوري سروب کي ڏسبو. وڌيڪ فرمايائون ته
سنڌ هٿ پار برهم کان شروع ٿيڻو ۽ انهيءَ کان هيٺ سڀ
دل ڪنول ۽ بنڪنال جي وچ ۾ پاري رچيا آهي جنهنجو
ذڪر هن شبد ۾ نه ٿيل آهي ٻـر جنهن تي ڪئين ڪتاب
لکي سگهجن ٿا. اها رچيا ٽڏهن نظر اچيڻي جڏهن ساڌڪ
سڀس دل ڪنول جي وڏي جوت جي تل (ٿر) کي پار
ڪري ٿو.

دلهاڻوسيءَ جو دورو

۶ ڊسمبر ۱۹۴۲ع

صبح جو ۸ بجي دلهاڻوسيءَ لاءِ روانا ٿياسين. رستي ۾
ستگورن گهمار جي سنگت کي درشن ڏنو ۽ منجهند ڌاري
دلهاڻوسيءَ پهتاسين.

رات جو حضور جن فرمايو ته مون ۱۸ سال ٻهاڙن ۾ نوڪري
ڪئي. ارب پور کان اڳ مينهن پوندو آهي، پوءِ ٻڙا

باب ٽيون

۲۹ نومبر ۱۹۴۲

سردار پگم سنگھ ڏاڏو سندو دستسگ ڪيو. شمش امراڙ جي فارسي غزل جو ترجمو ڪري ان جي وهاڪيا ڪئي.
۳۰ نومبر.

حضور جن صبح نام دان ڏاڏو ۽ ۳ اچي منجهند جو روئي کاڌائون. الهيءَ کانءِ گھماڻ جي دستسگين کي وقت ڏنائون. مطلب نه صبح جو ۹ اچي کانولي رات تائين لڳاتار مشغول رهيا.

۱ ڊسمبر

مسلمانن کي نام ڏنو ويو ۽ شام جو ”راما دم رامو من من پيڙهي“ جي وهاڪيا سنگورن پاڻ ڪئي.

۳ ڊسمبر

شام جو ”سنگورو کا نام پڪارو“ شد ڪيو ويو ۽ منجهڙي ڏيولي هئي نه دستسگ جو ترجمو ڪري انگريزن کي ٻڌائيندو وڃان. حضور جن فرمايو ته گورو پگتي شروع ۾ ئي مزي ضرور آهي پر جيستائين دستسگي سورج لوڪ ۽ چندرما لوڪ طڙ ڪري گورو جي آروي سروي کي ڀرگهت لڌو ڪري نستانين سندس گورو پگتي مڪمل نٿي ٿئي. الهيءَ کانءِ نام پگتي رسالي آهي ڇاڪاڻ ته شبد ۾ لاء آهي. جنهن گورو پگتي

شام جو ۶ اڃي ستسنگ ڪيو جنهن ۾ سمجها يائون ته ستسنگ ۾
 ۾ گوشت کائڻ جي ڇو منع ٿيل آهي. فرمايائون ته پاپ
 نه سبزي ۽ اناج کائڻ ۾ به آهي ڇاڪاڻ ته آتما ۽ زندگي
 هر هڪ داخلي ۽ ٻئي ۾ به آهي پر ڇو جو ان ۽ پاڇي ۽ جو
 نه جو پر ڪوئي ۽ ۾ سڀ کان هيٺ آهي الهي ۽ ڪري انهن
 کي کائڻ ڪري گهٽ پاپ لڳي ٿو بسبت انهن ساهوارن جي،
 جن جو رچنا ۾ نه جو مٿيرو آهي.

۲۲ نومبر

اڃ بهي ۽ ۾ صبح جو ستسنگ لڪشمي باغ ۾ ۽ شام جو
 وري ناکي ۾ ٿيو. سنگت جي چڱي پيڙ هئي. ڪيترا تعليم
 يافته ماڻهو آيل هئا.

۲۳ نومبر

اڃ بهي ۽ مان روانا ٿياسين ۽ رستي ۾ دهلي ۽ ۾ ستسنگ
 ڪندا حضور جن ۲۸ تاريخ پياس پهتا.

۱۳ نومبر کان ۱۹ نومبر

صبح جو راجا صاحب جي محل جي حاضي ۾ ستسنگ
 ٿيندو آهي جتي صرف راجا صاحب جا رشتيدار ۽ نوڪر
 جاکو يا ڪو خاص ماڻهو هوندو آهي. شام جو ڇهين اچي
 ستسنگ ڪلب (Club) ۾ ٿيندو آهي. گھڻو ڪري 'سار بچن'
 مان هاڻي ڪٽندا آهن جهڙوڪ: "گورو گورو مين هوندي
 ڏولي،" "سب گورو ڪا نام ٻڪارو،" "ملي نر داهه به
 ٽمڪو."

اڄ ستسنگ جو ٻيو ڏينهن آهي ۽ عام ستسنگ ۾ اٽڪل
 هزار کن سنگ هٿي پر ٽنهن هوندي به سٺي ڪرڻ چيترو
 به آواز ڪونه ٿو. ماڻهن ايترو نه ڏيان سان ستسنگ ٻڌو ۽
 ايتري نه خاموشي هئي جو مون اعڙي شائتي ٻن هنڌ ڪاهه
 ڏني آهي. سب اعر به هو جو ستسنگ ۾ لندا پار ڪونه هئا.
 ۱۶ نومبر

اڄ شام جو ستسنگ ۾ ڪبير صاحب جو شبد "ڪر ايندون
 ديدار محل ۾ پيارا هئس" ڪيو ويو ڇاڪاڻ ته مهاراشتر ۾
 ٽپهتيءَ جي پرڄا گهڻي آهي. حضور جن ڳالهتيءَ جي حبش
 ٻڌائي ۽ هدايت ڪئي ته پر مائما کي ٻاهر مندون، لڏين ۽
 گر نئن ۾ نه ڳوليو ۽ فرمايو ته شرير جي ڪيولن ۾ جيڪي پنڪڙاڻن
 آهن انهن مان هر هڪ ئي ديوناگريءَ جا اکر لکيل آهن.
 ٽنهن کان پوءِ "دل ڪا ڇڙه صاف ڪر" وارو شبد ڪيو
 ويو. رات جا سڙا ان لڳي ويا.

۱۹ نومبر

اڄ رات جو سالگيءَ مان روانا لباسين ۽ صبح جو ڏهن
 اچي ٻولي بهتاسين. اتي مهاراجن صبح جو نام ڏان ايشيو ۽

ٻالبا ٻڌو

سانگلي ۽ بمبئي جو دورو

۱۰ نومبر ۱۹۴۲ع

اڃ ريل ذريعي نياس اسٽيشن کان روانا ٿياسين. رستي ۾ جلندر تي سنگت درشن ڪرڻ آئي. گاڏي ۾ موجود هڪ -ڙائيءَ جي حالتن تي ڳالهه ٻوله ٿيندي رهي. پوءِ هڪ مسلمان ڇوڪرو ته مذهب جهيڙي ۽ فساد جي جڙ آهي. حضور جن جواب ڏنو ته هر هڪ مذهب جي شريعت جدا آهي ۽ شريعت صرف سماج ۾ زندگي گهارڻ جو هڪ طريقو (Mode of living) آهي پر معرفت ۽ روحانيت سڀني جي ساڳي آهي.

دهليءَ تي سرڊار جگجيتسنگهه آيو ۽ درياگنج رات جو ۱۲ بجي پهتاسين. صبح جو حضور جن هيٺ سٽسنگهه هال ۾ سنگت کي درشن ڏنو ۽ پوءِ مان سڀ سامان کڻائي فرنيچر ميل لاءِ اسٽيشن پهتس. ۸ بجي گاڏي آئي. اسانجو چئن سين وادو گاڏو رڙوڊ هو. سفر آرام سان ٿيو. صبح جو اٽڪل ڏهين بجي بمبئي پهتاسين. اسٽيشن تي سنگت جي گهڻي ٻيڙي پڙ هئي. لڪشمي باغ (جو سمنڊهرست روڊ تي آهي) ۾ رهڻ جو انتظام هو. حضور جن هيٺ وڏي هال ۾ سٽسنگهه ڪيو ۽ هتي اسانجي رهائش جو انتظام هو. رات جو ۹ بجي ٻيڪن ڪئين ذريعي ٻولي پهتاسين. رات اتي رهي ٻئي ڏينهن منجهند جو روانا ٿياسين ۽ رات جو سانگلي پهتاسين.

لکاريو نه يا نه توهان جي روحاني ترقي بند ٿي ويندي يا
 توهانجو اهو ڪم بند ٿي ويندو. هنن ٻن ٻين اعتراضن جو
 نه هندستاني ڪروءَ کي پرماتما ڪري ٿا سمجهن. پر اسان کي
 اهو پسند نه آهي. ڇاڪاڻ ته ڪروءَ کي پاڻ يا استاد
 سمجهي سندس هدايت اندر اسان اڀياس ڪري اندر وڃو ۽
 مٿين لوڪن ۾ سندس شان ۽ شوڪت ڏسبو.

اميرڪا جي ستسگن جا چوڪي پٽو اڃتائين انهن ۾ خاص طور ٻن سمن جي لڙڪي جو ذڪر ليل هوندو آهي. اڄ هڪ ستسگي جي اتان چئي آئي ته هو روحاني شڪتيءَ ذريعي ماڻهن جي ايمارين جو علاج ڪندو آهي. حضور جن جراب موڪلڻ نه جي روحاني شڪتيءَ کي ٻاهران ڏيکاري ڪنهن ۾ خرچ ڪيو نه ٻي مارڻ ۾ آئي ٻڌي ويٺي. اڄ مون هڪ فارسيءَ جو ڪتاب ”سيرت النبي“ پڙهيو ۽ ۲۴ صحن تي قرآن شريف جي هڪ آيت لکيل هئي جنهن جو مطلب هو ”خدا کي قرباني جو گرش نه ۽ خون ڏيڻو پوئجي بلڪ توھانجي پرهيزگاريءَ جو ۽ قرباني آسان، پرهيزگاري مڪمل.“

۳۰ آڪٽوبر

اڄ صبح جو چرلن پالشاھيءَ جي شبد ”هرڪي ڪٿا ڪهاڻيان گورمبھ سنائين“ جي واپاڪيا ڪندي حضور جن فرمايو ته اصلي امير اهو آهي جنهن دڪان جي ڪمائيءَ جو ڏن آهي. گورو رامداس جن کي گورو امرداس صاحب جن هڪ ٻار پيشادي ڪري ڏنو هو. هڪ ڏينهن جڏهن گورو رامداس جن ڪپڙاڻن وڃي رهيا هئا ته هنن رستي تي ڪنهن ممڪ کي پنهنجي ستگرون جي ٿندا ڪندو ٻڌو. هنن هڪدم پنهنجي گلي مان اهو ٻار ٺاهي آهيءَ ٿنڌڪي کي ڏنو ۽ چيائون ته هي ڪٿي وڃ ٻي ٿندا نه ڪر. اهڙو هو ٻار سري گورو رامداس صاحب جن جو پنهنجي ستگرون سان. حضور جن سنگت کي هدايت ڪئي ته جي ٻيهر ٻار سان ٻن ڪندا ته جلدي پنهنجي اصلي گورن سڀ ٺهڻ ڏيندا.

۳۱ آڪٽوبر

اڄ ستسگ ۾ حضور جن فرمايو ته ستن کي ڪشت ڏيڻ

سهو اب جڏسي پڙي آءِ، ڪرو فرياد ڪرو و سي جاءِ.“
 سو فرياد ڪرڻ ۾ ستسنگيءَ جو فائدو آهي. عام ڏنڊو ٻيو
 آهي ته ستسنگي جنهن وقت وياڪل ٿي ستگورن جي شيوا
 ۾ چڙهي لکيٿو انهيءَ وقت ئي کيس مالڪ مدد ڪري ٿو. مثال
 طور ڪنهن شخص لکيو ته مون کي سخت سور ۽ اڀڄڻي آهي.
 انهيءَ جو جواب ۾ جيئن مٿي ذڪر ڪيو ويو آهي تيئن ڏنڊو
 ويو. مگر اڄ هنجو جواب آيو ته جنهن ڏينهن کان هن پنهنجي
 چڙهي ستگورن کي لکي انهيءَ ڏينهن کان وٺي ئي کيس
 آرام ٿيڻ لڳو. اهڙي قسم جا ڪئين خط شڪرگذاريءَ جا
 ايندا رهندا جنکي پڙهي آدمي ڏنگ رهڻو وڃي.

ڪن خطن ۾ احوال اچيٿو ته حضور جن ڪيئن خطري ۽
 آفت مان کين بچايو ۽ اهي خط نه صرف هندستان بلڪ
 اميرڪا ۽ انگلنڊ جي ستسنگين ۽ انهن فوجي ستسنگين
 وٽان اچن ٿا جي اڄڪلهه مهاپاري لڙائيءَ جي ڪارڻ هندستان
 کان ٻاهر ويا آهن. مصر، ملايا، برما ۽ اميرڪا مان اهڙيون
 عجيب ستگورن جي دنيا ۽ مهر جون ساڪيون ٿا لکن جي
 پڙهي تعجب ٿو لڳي ته اڄ ڪلهه شري حضور مهاراج جن
 ڪيڏي نه جيون جي سهايتا ڪري رهيا آهن. ايسا سائيءَ
 جي ڪتاب ”Invisible Helpers“ ۾ جن واقعن جو ذڪر ٿيل
 آهي سي هندي مقابلي ۾ ٽچ ٿا لکن ۽ سوامي جي مهاراجن
 جو هيءَ وچن ته پوري سنڌ جا ستسنگي روز ڪرامتون
 ڏسندا بلڪل درست ٿو لڳي. سنڌ ٻاهر ۽ اندر ايسائيءَ
 جي مدد ڪندا پر اندروني ڪرامتن جي سمجهه صرف ڀڄن
 سمورن دواران ٿي پئي سگهي ٿي. ليڪن سندن جون ڪرامتون
 صرف سندن شيون ٿا ٿين محدود رهنديون ۽ نه ڪو عام
 دنيا دارن لاءِ.

ڪري حڪم ٿيو ته ستنگ شام جي ٻڌڻن صبح جو ڪم وڃي جيئن سڄي لڻي کان اڳ ئي لنگر جو ڪم ٿي وڃي.

۲۸ آڪٽوبر

اڃا صبح جو ۹ بجي ستنگ ٿيو جنهن ۾ ڪبير صاحبن هي ٻاڻيءَ مان ”شيل جو انگ“ ڪٺو ويو. حضور جن نام ڌارين جي رهڻيءَ جي ساراهه ڪئي ۽ فرمائڻن ته سندس جيون مٿان انهن کي احسان ڪن ٿا پر ان بابت ذڪر ڪرڻ نه ڪن. عام طور جيون کي ستن جي پراڻڪار جي پرجهه نه ڪانهي. ”شيل“ جي ٻاري ۾ فرمائڻن ته ڪوبه اوستا ۾ مانا ڪي ڪبي نه سندر ۽ وشت پشت مڙدن چڙن لڌڻن ڏسي اهيءَ لاءِ نه ٻالڪ به خوبصورت ۽ مضبوط ٿئي.

۲۹ آڪٽوبر

جهڙي ٺهال لکڻ جو ڪم ڪن ٿا تنهن کي خبر پوي ٿي ته دل ۾ ماڻهو ڪهڙا نه ڏکي آهن. ۹۰ سيڪڙو ڪان نه وڌيڪ جهڙي چنڊون اچن ٿيون تن ۾ بيماري، غريبي يا ڪنهن رشتيدار يا پريشان جي موت جي شڪايت هوندي آهي. حضور جن گهڻو ڪري اهوئي جواب ڏيندا آهن ته سڀ ڏک ۽ ڪلهش پوءِ جنم جي ڪري ٿئي ٿو. مالڪ جي چران ۾ پاران ڪيو ۽ نام جي ڪمائيءَ تي زور ڏيو. مالڪ ڏها ڪندو. ڪڏهن ڪڏهن نه اهو به لکيو ويندو آهي ته ملائي دوا ڪيو ته آرام ٿي ويندو. اڻڄاتل لوڪ شايد ائين سمجهن ته ڪڏهن سڀني شڪايتن جو جواب هڪ ئي قسم جو ڏنو وڃي ته پوءِ ستنگيءَ جي نالي ڪيئن ٿيندي ۽ چئي لکڻ جو ٿاڻو ٿي ڪهڙو حضور سرامي جي مهاراج جن پنهنجي پوٽي سار اچن ۾ لکيو آهي :-

”گناهه ٿر ڪئي دن اور راس، ڪورو ڪي ڪپڙ نه ماني باس ۽

محسوس نٿو ٿئي. ستسنگي سمون تي زور نٿا ڏين ۽ شروع ۾ ئي شبد ٻڌڻ جي ڪوشش ٿا ڪن پر اهو شبد خيال کي مٿي چڪي نٿو سگهي. سمون ۾ ايڏي لذت آهي جا دنيا جي ڪنهن به پدارت يا ٻارائيءَ ۾ نه آهي. پوءِ جڏهن من ۽ آتما شبد سان چڙندا ته کين ڪيڏو نه رس ايندو! پر سمون هجي اهڙو جنهن ۾ من ٻاهر نه وڃي ۽ جي وڃي نه پوءِ هنڪي ڏيان ۾ به لڳائڻ ڪپي. سمون اهڙو هجي جنهن ۾ تن، من، وچن، سرف ۽ نرف اسٽر هجن.

۲۷ آڪٽوبر

اڃ شام جو مهاڻا چرون داس جي ٻاڻيءَ مان ”شيل“ جو انگ ڪٺو ويو. ستگردن فرمايو ته اڃ ڪلهه سڪولن ۽ ڪاليجن ۾ گرهست آشرم ۾ زندگي ڪيئن گهارڻ ڪپي پنهنجي صحيح سکيا نٿي ڏني وڃي. جڏهن استري گريڊولي ٿئي ته پٽيءَ کي ڏهه مهينا هن کان ڪنارو ڪرڻ ڪپي. انهيءَ لاءِ ته ڄمهندڙ ٻار جا خيال نيڪ پاڪ رهن ته ٻار ڪمزور ۽ بيمار رهندو. ٻيو جڏهن ٻار پيدا ٿئي ٿڌهن مڙد کي ۳ سال عورت جي نرديڪ نه وڃڻ ڪري انهيءَ لاءِ ته ٻالڪ کي ماما جي کير پيئڻ جو پورو پورو موقعو ملي. اهو آهي قدرتي اُرت ڪنٽرول. جيڪڏهن ٻار اڃا ٽچ تي آهي ۽ انهيءَ عرصي ۾ ماءُ گريڊي ٿي ته سندس ٽچ خراب ٿي ويندي ۽ ٻار به ڪمزور ۽ بيمار رهندو. ٻار پويان ٻار ٿيڻ ڪري ماءُ جي صحت به ٻڏي پوندي. ٻيو ته جيڪڏهن مڙد زال وٽ وڃي پنهنجو ڪوٺو خيال ظاهر ڪري ته زال کي جڳائي ته کيس پريوڊ ڏيئي شانت ڪري ۽ ساڳيءَ طرح جي زال اڳرائي ڪري ته مڙد کي هنڪي شانت ڪري ڇڏڻ گهرجي.

ڪلهه کان چئن راتين لاءِ بلاڪ آئوٽ رهندو. انهيءَ

لام ڏنو. شام جو سٽنگ ۾ ”ڏام اپني چلو پائي“ شبد ڪيو
 وڌو، جهيڙي ويا ڪيا سردار ڪلاسيگهه ڪئي. حضور جن اس
 فرمايو ته شون جو مطلب آهي نيك اخلاق ٻڌائي من ۽ سر
 ڪي سميتي، اشته دل ڪنول ۾ بهڙي، ڪروڙ جي ادري سروب
 سان وار تالاب ڪرڻ.

۲۳ آڪٽوبر

مهاراج جن سانگي ۽ جي دور ۾ ٻاٽ ٻالهه ٻوڙ ڪئي.
 ۱۲ اڃي سرڪولن ٿاڙ بهت ۽ سر وان اهلن مدرڪاڻا آيا. حضور
 جن هنڪي هدايت ڪئي ته جيڪي ڪڇ اندر ۾ ڏسو تنهن
 جي ال ۾ ٻاهر نه ڪڍجو. لڙائيءَ جو ڪهڙو به نتيجو نڪري
 يا ملڪ جون ڪهڙيون به حالتون ڦرن پر منهنجو توهان سان رشتو
 اڻوٽ آهي. شام جي سٽنگ ۾ گرامت صاحب جي ٻائي ”ساڄا
 آپ سردارن هارا“ پڙهي ويئي جهيڙو اوت سردار ڪلاسيگهه
 ڪيو. حضور جن ۾ فرمايو ته لام جو ملڻ سراسر ٻاڏن جي
 نشاني آهي.

۲۴ آڪٽوبر

اڃ شام جو سٽنگ ۾ ڪبير صاحب جي ساڳي سنگرهه
 مان ”سمرن“ جو انگ ڪيو وڌو. شروع ۾ ئي سٽگرون فرمايو
 ته عام لوڪن کي سمرن جي لاپ جو پتو ئي ڪونهي.
 جيڪڏهن سمرن ٻڪو ئي وڃي ته پوءِ هلندڙ گاڏيءَ کي
 پنهنجي اڃا اڻسار ٻيھاري سگهجي ٿو. هڪڙي ٺهنگهه سک
 جو سمرن ايتري قدر نه ٻڙيل هو جو جڏهن هو ڪنهن اشارو
 جي مرضوت وڃندو هو ته پنهنجو جاپ شروع ڪندو هو ۽
 جڏهن اهو ختم ٿيندو هو ته بيمار جو بخار به ڪاٻوڙ ٿي ويندو
 هو. سمرن سانگي چندرمان لوڪ ٽالين پوڄائي سگهيو جتي
 بهڙي هيءَ دنيا ٻاٽو وڃي ۽ ان جي دڪ سک جو اڻ

مٿي نٿو پهچائي سگهي. اتي صرف گورو جي نوري سروب
جو ڌيان ئي آلما کي مٿي چڪي سگهي ٿو.

۲۰ آڪٽوبر

اڄ صبح جو ”گورو گورو مين هردي ٿرئي“ جو سٽسنگ
ٿيو ۽ شام جو ”ڌن سن ڪرمن سمجھائي.“ جنهنجو ارت
بابو گلابسنگھ ڪيو. هن وياڪيا ڪندي چيو ته من ۽ روح
جي بينڪ اکين جي پويان آهي. انهن ٻنهي جي ڀرسان هڪ
ٿين شڪتي به آهي شبد. اهو شبد انامي سٺ لوڪ وغيره
ڏينس مان ٿيندو نيسري تل ۾ ٻڌڻ ۾ اچي ٿو. ٻيا سڀ ساڌن
هڪ يوگ، گيان يوگ ۽ ڌيان يوگ موت وقت پيڪار ٿيو
پون ٿا ڇاڪاڻ ته اهي سڀ ساڌن شرار ۽ ٻڌي ۽ ذريعي
ميوڪاش ۾ ڪبا آهن ۽ انت سمي ميوڪاش، جنهنجو دائرو
هردي کان وٺي نيسري تل تائين آهي، ٻه ٻيو پوي. انهيءَ
ڪري اهي ساڌن جي نيسري تل کان هيٺ آهن، موت
وقت ڪهڙي سھانئا ڪندا؟ ان ويل نه صرف شبد، جو ميوڪاش
کان مٿي آهي، جاري رهيو ۽ من ۽ آلما کي مٿي چڪي
سگهي ٿو. انساني وجود ۾ ۱۴ شڪتيون يا ديوتا آهن.
۵ ڪرم اندريون (هٿ، پير، منهن ۽ ٻه هيٺيون اندريون)،
۵ گيان اندريون (اک، ڪن، نڪ، زبان ۽ چمڙي) ۽ چار
انتھڪرڻ يعني من، چٽ، ٻڌي ۽ اھڻڪار. ٻڌي ۽ دواران
نرٽ ڪجيٽو ۽ ٻڌي بدلجدي رهيتي. اھڻڪار اھم ۽ اظهار
ڪرڻ جي شڪتي آهي. من جو ڪم آهي لذت وٺڻ ۽ چٽ
جو ڪم آهي ڇڏڻ. ٻڌي سڀ کان مٿي اڻشت دل ڪمڊل
جي ڀرسان آهي. ڇن وقت اهي چوڏانهن ئي شڪتيون
سميٽيون پون ٿيون.

۲۲ آڪٽوبر

اڄ رات جو ۱۱ بجي منڙ وان ايلن آئي ۽ ستگورن ان کي

۷
۴ رستي تي سوسي ۾ سنگت کي درشن ڏيئي لڏيائي
پهتاسين جتي ڏيئي ٻيڙي ۾ مهاڙاڻن لاءِ هي لکيل
پيغام آيو.

”نيل ڪنٽ ٿر نيلي رهيو،

هماري رام رام رامجي سي ڪهيو
سوئي هون تو جڳا ڪر ڪهيو،

جاڳتي هون تو کان ۾ ڪهيو.”

شام جو ستڱورن راءِ بهادر گلونت راءِ سيشن جج جي
مڪان ۾ سٽنگ ڪيو. ڪنهن غير سٽنگيءَ هي معقول
سوال پڇيو ته جڏهن سنٽ چونڊا ته پرمانا انسان جي اندر
ارجمان آهي ته پوءِ هو هنڪي ائين ڪرڻ کان روڪي ڇو نٿو
۽ ڇو جيون کي ٽرڪن ۽ چوراسيءَ ۾ سزا ڏيڻ لاءِ موڪلي
ٿو؟ حضور جن فرمايو ته هن سوال جو موزون جواب
ڪوسوامي السيداس جن رامائڻ جي ڏيکاري ۾ ڏنو آهي. جيئن
ڪاٺ ۾ اگني آهي پر ساڙي نٿي مگر جي جڳتيءَ سان
اگنيءَ کي پرگهت ڪيو وڃي يعني هڪ لڪڙيءَ کي ٻيءَ
لڪڙيءَ مٿان گهجي ته پوءِ اگني پنهنجو اثر ضرور ڏيکاريندي.
اهڙيءَ طرح اڀياس ڪري جي پرمانا کي پنهنجي اندر
پرگهت ڪبو ته پوءِ بيشڪ هو اسانکي ڪڙمن کان
روڪيندو ۽ ڪنهن به حالت ۾ ٽرڪن ۽ چوراسيءَ ۾ ڪرڻ
نه ڏيندو.

ڏيري ۾ رهاڪش

۱۷ آڪٽوبر ۱۹۴۲ع

صبح جو ڪٿيءَ جي سيڪراف جو سٽنگ ٿيو. گرنٽ
صاحب مان گورو ارجن ڏيڙن جو ٻارهه ماڻهو وارو شبد پڙهيو
ويو. پنجابي پاشا ۾ انهيءَ جي مقابلي جو روحانيت تي ٻيو

ڪنهن هن دنيا ۾ آيا آهن نه پوءِ جي هنن پنهنجي اولاد جو خيال رکيو نه اهو ناجائز ڪيئن ٿيو؟ ڇا هو پنهنجي اولاد کان غافل رهن؟ پنهنجي اولاد کي ڪيتي ۾ لڳائي حضور جن نه صرف سندن پلو ڪيو آهي بلڪ ساڌ سنگت ٿي به وڏو احسان ڪيو آهي ڇاڪاڻ ته هاڻي سندن صاحب-زادا ستسنگ کان پيسي جي مدد وٺڻ بدران پاڻ ساڌ سنگت لاءِ اناج ڪندڻ، چانور ۽ گانيون مينهنون شيوا ۾ ڏيندا رهندا ۽ ساڌ سنگت کان شيوا وٺڻ جي بدران پاڻ ساڌ سنگت جي شيوا ڪندا. هر ستسنگي جو وٽن وڃي ٿو پنهنجي دل و جان سان خاطري ڪندا. حضور جن جي لوج ۽ محبت جو پيو به هڪ نتيجو ڏسڻ ۾ اچي ٿو. ۲۵، ۳۰ سال اڳ هي علائقو جو سڄو ريگستان بڻجي-لنگو سو اڄ سر سبز ۽ آباد ٿي پيو آهي. هتي جا آرائين لوڪ نه کيتي پاڙي ڪندا هئا ۽ نڪر محبت جا عادي هئا. حضور جن جي مثال مٿن اهڙو اثر ڪيو آهي جو هو هاڻ ڪمنڊ، ڪڇهه ۽ پاڇيون پوکين ٿا ۽ آسودا ٿي پيا آهن.

”جمال هر نشين در من اثر کرد“

(پرساڻ وهندڙ جي سونهن من ٿي اثر ڪري ٿي)
انهيءَ ڳالهه ۾ هڪ ٻيو به پيدا آهي. ٽياڳي، مهاڻائن مان سنسار کي ايڏو لاپ نهو پهچي جيڏو گرهستي مهاڻائن مان. ٽياڳي مهاڻائن جا دنيوي تعلق بلڪل محدود ٿين ٿا، ڇاڪاڻ ته هنن ٿي پنهنجي سرور جي دٻڪ پال ڪانسواءِ ٻي ڪا ذميداري ڪانه ٿيندي آهي. گرهستي مهاڻا جو تعلق ڊاڪٽر، حڪيم، وڪيل، ماستر، دوست دشمن سڀ سان رهيو. حضور جن نه انهي دائري کي ايڏو وسيع ڪري ڇڏيو آهي جو ڪو وراو ست سنگي هوندو جو ڪنهن نه ڪنهن ڪم سبب سندن لهه وڇڙ ۾ نه آيو هوندو. ڏيري جا به اٺيڪ پرڪاڙن جا ڪم آهن، جهڙوڪ کيتي پاڙي، ڪچهريءَ جا

مان ٻار ڪرائي هنجي آما کي ٻار ٻوهر ۾ وٺي ويندو جتي
ٻهٽي آما جا سڀ غلاف لهي وڃن ۽ هڪي ڪرومڪ يا
هس کڻي اُڀرائي لٽي. تنهن کانپوءِ ئي آما ڪل مالڪ
کي ڏسي سگهندي.

۱۲ آڪٽوبر

سڀني جي ڏاڏي ختم ڪرڻ کان اڳ هڪ ڳالهه چڻ
ڏڪر ڪرڻ بلڪل ضروري آهي. معنيٰ ڪن اڻڄاڻ ستسنگين
۽ ٻين ماڻهن کي اهو اعتراض ڪندو ٻڌو آهي ته حضور جن
ابترا وڏا مهاڻا ۽ مهابرش ئي نه پنهنجن ٻارن اچن جي
ڏيک پال پيا ڪن ۽ ٻين گرهستن والگر پنهنجا ڪم ڪار اڏن
پيا ڪن.

حضور جن خود هڪ ڏينهن مون کي ٻڌايو ته جنهن خالدان
۽ ٿوري مهيني اچي ئي وڃي، انهيءَ گهراڻي جا ماڻهو پاڻ
ڪمائي کائڻ کي پنهنجي شان کان گهٽ سمجهندا آهن. پوءِ
هو لاڳي بچي شرا ۽ ٻوڙا مان پيسن ڪمائڻ کي پنهنجو
روزگار سمجهندا آهن. حضور جن فرمايو ته مان ٿورو چاهيان
ته ڪو منهنجو اولاد اُڀائجن والگر سوسائٽيءَ يا سنگت تي
ارجو بچي پوي ۽ ٻرمارت کي ڇڏي ٻوڙا ۽ بستنگ جي
پيسن ۾ اک رکي! انهيءَ ڪري مون انهن کي ڪيتي ۽ ٻي
لڳايو آهي. رڻاپو ڪرڻ وقت موٽڻ جيڪو ٻيو هر سر
سڀ مون پيسن تي لڳايو، جي کين روڪڙا پيسا ڏيان ها ته
شايد هو خرچ ڪري يا وڃائي ڇڏين ها. تنهنڪري مون
اهوئي بهتر سمجهو ته روڪڙ ڏيڻ بدران زمينون وٺي ڏيان
ته هو پنهنجو گذران ڪندا رهن ۽ انهن کي وقت اچي
مدد ڪندو رهان جيئن هو پنهنجي ٻيون ئي انهي سگهن.
جيڪڏهن حضور جن زميني جيرون جي ڪلياڻ لاءِ سه لڙڪ

۱۱ آڪٽوبر

سڙي جي ست سنگ گهر ۾ حضور مهاراج جن ستسنگ
ڪيو. سار بچن مان،

”ستگرو ڪا نام پڪارو، ستگرو ڪو هيٽري ڌارو.“

شبد پڙهيو ويو. مهاراج جن ان ڳالهه تي زور ڏنو ته اڀاسيءَ
کي جڏهن اندر ٿارو ڏسڻ ۾ اچي ته پوءِ نرسيت يعني ڏسڻ
جي شڪتيءَ کي ٿاري ۾ ڄماڻڻ ڪهي. جڏهن ٿارو ڦاٽندو
ته پوءِ هڪي ٿارا منڊل ڏسڻ ۾ ايندو.

۱۳ آڪٽوبر

سڙي جي ستسنگ گهر ۾ ستسنگ ٿيو. جتي ائي جا
مڪاني عملدار ۽ ٻيا معزز ماڻهو به موجود هئا. سڀني جي
اها خواهش هئي ته نام جي وباڪيا کولي ڪئي وڃي. گرنٽ
صاحب مان،

”ڪام ڪروڌ پر هر پر ٿندا.“

وارو شبد ڪنو ويو. حضور مهاراج جن ستسنگ ۾ اهڙي
وباڪيا ڪئي جو روحاني منزلن تي وڃڻ واري مهاڻا کانسواءِ
ٻيو ڪوبه ودوان يا عالم فاضل يا گيانِي نه ڪري سگهندو
ڇاڪاڻ ته روحاني رسائي عقل ۽ ٻڌيءَ جو مضمون نه
آهي. انهيءَ شبد ۾ گورو صاحبن اهو اُپديش ڪيو آهي
ته ٻهراڻن پنهنجي ڪرڙي ۽ رهڻي نيڪ ڪيو ۽ پوري
گوروءَ جي شرڻ وٺو. جڏهن هو نام جو پيد ڏٺي ته
سهرڻ ڪري، پنهنجي من کي ايڪاگر ڪريو. انهيءَ کانپوءِ
ٻچليءَ جو ڇمڪاڻ پنهنجي اندر ڏسڻ ۾ ايندو. تنهن کانپوءِ
سورج، چنڊرما ۽ ٿارا منڊل رستي ۾ نظر ايندا ۽ پوءِ ستگروءَ
جي ٿوري سرويچ جو روشن ٿيندو ۽ شبد ٻڌڻ ۾ ايندو.
پوءِ گورو شبد سان چوڙي ساڌڪي ڪري ٿرپاڻسڊ، ارڙهر لڙڪ

آهي :-

صبح جو ۹ بجي ليرڻ کانءَ حضور مهاراج جن پنهنجي
ڪنڊ جي ڪارخاني تي پيدل ويندا آهن. اهو ڪارخانو گهر
کان ۲-۳ ميل پري سوسي حصار رستي تي آهي. اتي پاڻ
ڪم جي نظرداري ڪندا آهن. سڀني جو کاڌو سڪندر پور
مان اتي اٽڪل ڏيڍ بجي ايندو آهي. پهرين سڀ جڏهن
کاڌو کائي ختم ڪندا آهن تنهن کانءَ پاڻ ڀرڻ کائي آرام
ڪندا آهن. حضور جن اٽڪل ۵ بجي شام جو ٻاهر ايندا آهن،
ٻائي ٻيا سڀ ماڻهو پنهنجن ڪمن ۾ لڳل هوندا آهن.
۶ بجي شام جو سڀ سڪندر پور واپس ايندا آهن. اتي حضور جن
اٽڪل ۶ ڪريءَ تي اراجمان هوندا آهن ۽ ٻيا سڀ هندي
اردگرد واهي سندن سڀ سنگ ۽ وچن جو لاپ وٺندا
آهن. انهيءَ کانءَ واعد جو روئي کائي سڀ سمهي پوندا آهن.
مهاراج جن جو ننڍو صاحبزادو سردار هريش سنگھ آدرشي
گرهستيءَ جو هڪ زنده مثال آهي. جڏهن ڪو مهمان
ايندو آهي ته هو ڏاڍو خوش ايندو آهي ۽ سندس خاطر
نواضع ۾ ڪابه ڪسر نه ڇڏيندو آهي. تڪليف ۽ خرچ جي
ڪابه پرواهه نه ڪندو آهي. ڏور ڏيڻا سترن ۾ گرهست آشرم
جي جن گڻن جو ورڻن ليل آهي جهڙوڪ سڀ جي شيوا، منو
ڳالهائڻ ۽ خاطرداري ڪرڻ، اهي سڀ ڪڻ هن ۾ آهن. شل
گروءَ جي ڪرپا سان هر هڪ گرهستي هن جو مثال ڏسي،
انهيءَ موجب پيروي ڪري ۽ اهڙيءَ طرح گرهست ڏور
جي پالنا ڪري پنهنجو جهون سڦرو ٻائي.
اڄ ڪله هتي ۽ آسپاس جي ڳوٺن ۾ مليريا جو زور آهي.
حضور جن فرمايو ته ۷ ڀن ٿلسيءَ جا، ۵ ڍاڻا ڪارا مرچ
کڏي منڪا ٻاک مان ٻچ ڪڍي، گهوٽي ڪرواڊن ولجن ته
مليريا کي روڪي سگهجي ٿو.

باب پهر يون

۵ مهارج جن جو ڊلهائوسي ۽ اٺان موٽ جو سفر
نؤبر کان ۵ آڪٽوبر ۱۹۴۲ع

دو مهارج بابا ساوڻ سنگھ جن ۱ آڪٽوبر، ڏيڻي
روح جو ۶ اچي موٽر رستي روانا ٿيا ۽ ڊلهائوسيءَ ۾
شام جو پهتا. پٽي ڏينهن لالا ڏنيچند جي عرض
تي ”انڙاڳ ساگر“ جي ڪٿا شروع ڪئي وئي جا
”وڻ ٿاڻين جاري رهي“

تاريخ ڏيڻي لاءِ امرٽسر جي رستي روانا ٿياسين. امرٽسر
سنگ گهر ۾ پهتاسين، جتي سنگت جي آگرهه ڪرڻ
حضور مهارج جن سار بچن مان،

وچن اسي اب من ۾، مٿن سيٽون دم دم ٺن ۾.“
کنيو. وياڪيا ڪندي مهارج جن سمون ٺي زور ڏنو ۽
پوئو جنهن جو سمون ڪچو آهي تنهن جو ڏيان پختو نه
سگهندو ۽ جنهن جو ڏيان پختو نه آهي تنهن جو شبد نه
مل نه ٿيندو.

حضور جن جي سڪندرپور ۾ رهائش

۸ آڪٽوبر کان ۱۳ آڪٽوبر ۱۹۴۲ع

سڪندرپور سرسي جي ڀرسان هڪ ڳوٺ آهي جتي
مهارج جن جون زمينون آهن اتي سندن پروگرام هن پرڪار

حضور مهاراج بابا سازون سنگھ جي

- باب ٻارهون - ڪنڊرپور جو دورو
(۶ نومبر کان ۲۲ نومبر ۱۹۴۳)
- ۱۳۸ باب ٽيرهون - ڪنڊرپور مان واپسي ۽ ٿوري رهائش
(۲۳ نومبر کان ۱۴ ڊسمبر ۱۹۴۳)
- ۱۴۸ باب چوڏهون - ڪنڊرپور جو دورو
(۱۵ ڊسمبر کان ۲۷ ڊسمبر ۱۹۴۳)
- ۱۵۱ باب پنڌرهون ٿوري رهائش
(۲۸ ڊسمبر ۱۹۴۳ کان ۵ جنوري ۱۹۴۴)
- ۱۵۴ باب سورهون ڪالو جي پڙ جو دورو
(۶ جنوري کان ۹ جنوري ۱۹۴۴)
- ۱۵۹ باب سترهون - ڪنڊرپور جو دورو ۽ آلي رهائش
(۱۵ جنوري کان ۲ مارچ ۱۹۴۴)
- ۱۶۰ باب ارڙهون - ڪنڊرپور، دهلي ۽ روھتڪ جو دورو
(۴ مارچ کان ۲۳ مارچ ۱۹۴۴)
- ۱۷۵ باب اوڏويهون ٿوري رهائش
(۲۴ مارچ کان ۲۸ مارچ ۱۹۴۴)
- ۱۸۴ باب ويڻون منگرمري، ملتان ۽ بهاري علائقي جو دورو
(۲۰ اپريل کان ۲۱ مئي ۱۹۴۴)
- ۱۹۲ باب ايڪيٽيون ٿوري رهائش (۲۲-۵ کان ۷-۷-۴۴)
- ۱۹۸ باب ٻاويٽيون ڪالو جي پڙ جو دورو (۷-۸ کان ۲۷-۷-۴۴)
- ۲۰۶ باب ٽيويٽيون ٿوري رهائش ۽ ڪالو جي پڙ جو دورو
(۲۸-۷ کان ۲۴-۸-۴۴)
- ۲۱۰ باب چوٿيون ٿوري رهائش
(۲۴ آگسٽ کان ۲۲ سيپٽمبر ۱۹۴۴)
- ۲۱۴ باب ٽيويٽيون ۽ ٽيويٽيون مانا ڪهن ڪور جو
۲۲۹

وشير سوچي

ٻوهڪا ..... (۳)

ٻرار ٿا ..... (۴)

باب ٻهر يون حضور مهراج جن جي دل لاهائوسي ۽ اٿان موت جو سفر
(۱ آڪٽوبر کان ۹ نومبر ۱۹۴۲)

باب ٻيو سانگي ۽ ٻيئي جو دورو

(۱۰ نومبر کان ۲۳ نومبر ۱۹۴۲)

باب ٽيون ٿري رهائش، دل لاهائوسي ۽ ٻين بهائن جو دورو

(۲۹ نومبر ۱۹۴۲ کان ۱۱ جنوري ۱۹۴۳)

باب چوٿون سڪندر پور جي دوري جو احوال

(۱۲ جنوري کان ۲۵ مارچ ۱۹۴۳)

باب پنجون حضور جن جو سڪندر پور مان ٿري رهائش اچڻ

(۲۶ مارچ کان ۲ مئي ۱۹۴۳)

باب ڇهون سڪندر پور ۽ ٻياري جو دورو

(۴ مئي کان ۱۶ مئي ۱۹۴۳)

باب ستون حضور جن جي ٿري رهائش

(۲۱ مئي کان ۲۰ جون ۱۹۴۳)

باب اٺون دل لاهائوسي جو دورو

(۲۱ جون کان ۲۵ جولاءِ ۱۹۴۳)

باب ٽائون ٿري رهائش

(۲۷ جولاءِ کان ۳ آگسٽ ۱۹۴۳)

باب ڏهون دل لاهائوسي جو دورو

(۶ آگسٽ کان ۲۴ سيپٽمبر ۱۹۴۳)

باب يارهون ٿري رهائش

(۲۵ سيپٽمبر کان ۵ نومبر ۱۹۴۳)

* پڙتيا *

هي ڀرمانا ! مون کي ڇهلو بڻائج،
گورو نه بڻائج.

مون کي شهباز بڻائج،
شيرا ڪرائڻ وارو نه بڻائج.

مون کي ٻاغبين وڌيا ڏين نه ڏين،
پر اندر ڇو گمان ڏج.

مون کي دليوي ٻڌار نه ڏج،
سڪ ڏج.

مون کي ساري نه ڏج،
نگهون ڏج.

مون کي لاهند ڀرجن نه ڏج،
هڪ ڏج.

مون کي اميرانو سميترو نه ڏج،
لڏ ڏج.

مون کي دنيا جي شاهاس نه ڏج،
پنهجي شاهاس ڏج.

اپريل ۱۹۴۸ تائين ڏنل آهني ۽ نڪيل ڀاڱي ۾ سر دار بهادر
مهارج جڳت سنگھ جن ۽ حضور مهارج چرن سنگھ جن جي
سمي جا ورنائس درج ٿيل آهن. راء صاحب جي ڪاغذن
مان سندس هٿ لکيل هڪ ”پراڻا“ ۾ ملي جا ڊائريءَ
جي شروعات ۾ ئي ڏني وئي آهي.

اصلي ڊائري اردوءَ ۾ لکيل هئي جا ٽن ڀاڱن ۾ ڇپجي
چڪي آهي. پوءِ انهيءَ جا انگريزي ۽ هندي ڇاپا به ظاهر
ڪيا ويا. سنڌي ستسنگين ۽ پرمارڻي پرائمين جي لاپ
واسطي شري منگهارام دال هي سنڌي ڇاپو تيار ڪري اجمير
مان ڇپايو آهي جنهن لاءِ اسين سندس ثورائتا آهيون.

ناراچند اگروال

وٽارڊ ڊسٽرڪٽ ۽ سيشن جج

راڌا سوامي ڪالوني

بياس (پنجاب)

حضور ٻڙم سندھ مهاراج ابا ساون سنگھ جن جي سيڪريٽريءَ جو ڪم سنڌ ائو هن ڊائري لکڻ شروع ڪئي. حضور مهاراج جن جڏهن دوري تي ويندا هئا ته هڪي ساڻ وٺي ويندا هئا. نظر بيماريءَ ۽ هڙدو ٽوٽل هوس. هميشه گورڊيڪٽيءَ جي نشي ۾ مست رهندو هو ۽ اهڙي ٻڙم جو چنڊو سندس لکڻيءَ ۾ آهي. روزانا واقعا، دورن جا دلچسپ احوال، ستسنگ جي احوال ورثا، جڳهاڻن سان ڪٿڻو جا خاص (نظا)، خاص خاص چليون ۽ حضور دين ديال جن جي ڇوٽي ڇوٽي سمائڻ. اهي سڀ هن پنهنجي ڊائريءَ ۾ ڏوج ڪيا آهن.

شري حضور مهاراج ساون سنگھ جن کان پوءِ هرو سردار بهادر مهاراج جيڪي سنگھ جن جي وقت ۾ به سيڪريٽريءَ جي حيثيت ۾ ڪم ڪندو رهيو ۽ ڊائري به لکندو رهيو. سردار بهادر مهاراج جن لڏو وقت ۽ ما ۽ هن پوءِ شري حضور مهاراج چئون سنگھ جن کي پنهنجي جاءِ تي سند ستگورو مقرر ڪيو. راء صاحب انهن سڀني واقعن تي ڪافي روشني وڌي آهي.

هو شري حضور مهاراج چئون سنگھ جن جو به پڙيءَ لائين سيڪريٽري هو ۽ سندن وقت جو احوال به سندس ڏلڻ سان قلمبند ڪيو اٿس. هو هڪ پريمي ستسنگي، اوچي درجي جو اڀاسي ۽ ٽنهي ستگورن جو وشواس ڀالو شيوڪ هو ۽ هو صاحبان وقت وقت هن سان صلاح مصلحت ڪندا هئا. انهيءَ ڪري سندس ڊائري خاص اهميت رکي ٿي.

هيءَ ڊائري ڪافي وڏي هئي تنهن ڪري ان کي ٽن ڀاڱن ۾ ڇپايو ويو. پهرئين ۽ ٻئي ڀاڱي ۾ شري حضور مهاراج ساون سنگھ جن جي وقت جو احوال ۱ آڪٽوبر ۱۹۴۳ کان

راء صاحب منشي رام ايم. اي. پنجاب جي جڊيشل کالي
۾ بالا آفيسر هو. پنهنجي قدرتي قابليت ۽ لياقت جي ڪارڻ
سب جڇ مان ترقي ڪري وڃي ڊسٽرڪٽ جج ٿيو. سندس
ايمانداري ۽ انصاف جي ماڻهن ۾ هاڪ هئي ۽ سرڪار به
سندس قدر ڪري کيس راء صاحب چر لقب عطا ڪيو.
۱۹۴۳ع ۾ رٽائر ڪري اچي سنگورن جي شرن ۾ بياس رهڻ
لڳو.

۱۹۵۲ع ۾ مون کي ڊاڪٽر جانسن جي مشهور ڪتاب

"THE PATH OF THE MASTERS"

پڙهڻ جو موقعو مليو ۽ مون ۾ چڪ پيدا ٿي ته سنگورن جي
درشن لاء وڃجي. راء صاحب جو خيال آيو ۽ کيس انهيءَ
باري ۾ لکيم. سندس جواب آيو ته جڏهن وڻيو ٿڏهن اچو.
راء صاحب جي ساڌگيءَ ۽ بلند خياليءَ جو مون تي ٿاڍو اثر
ٿيو. شري حضور مهاراج چرنسنگهه جن جو درشن آيو ۽
سندن ديا درشتي پيئي. مون عرض ڪيو ته پنهنجي چورن
جي شرڻ بخشو. سنگورن فرمايو ته جلدي ڪانهي، انهيءَ
باري ۾ چڱي طرح سچ وڃار ڪريو. ٻه چار دفعا پوءِ
ويس ۽ هر دفعي راء صاحب جو قرب مليو ۽ معلوم ٿيو ته هو
هڪ ٻورو گور پگت ۽ وڏو فيلسوف هو ۽ سندس رنگ
مون تي به چڙهندو ويو. آخر منهنجي التجا سويڪار ڪري
شري حضور مهاراج جن مون کي نام دان ڏنو.

راء صاحب سان ڀرمارت جي چرچا ڪندي معلوم ٿيو ته
هو نيم سان ڊائري لکندو هو. منهنجو شوق ڏسي هن
اهيا ڊائري مون کي پڙهڻ لاء ڏني. پڙهڻ سان محسوس
ٿيم ته هي هڪ ئي بها خزانو آهي. جڏهن کان راء صاحب

Published by: K. L. Khanna,
Secretary, Radha Soami Satsang,
Beas (Punjab)

سید حق و واسطہ قائم

مارچ ۱۹۶۹

دفعہ پہلا [

Printed by Shri Mellaram. M. Vaswani
at the Sunder Printing Press
Kaiserganj, Ajmer.

روحاني ڊائري

حضور دياراج بابا ساون سنگھ جن

جي وقت جو احوال

(۱ آڪٽوبر ۱۹۴۶ کان ۱۹ آڪٽوبر ۱۹۴۶)

ڀاڱو پهر ٻيون

ليکڪ

راء صاحب منشي رام

(وٽاپر ڊسٽرڪٽ انٽل سيشن)

واڌا سواڻي سٿسنگ پياس (۲)

